

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ФІНАНСІВ В
АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет конференції молодих учених, студентів,
аспірантів**

Харків – 2020

Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу та фінансів в агропромисловому виробництві України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, студентів, аспірантів, 11 червня 2020 року. – Харків: ХНАУ, 2020. – 298 с.

У збірнику представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, студентів, аспірантів «Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу та фінансів в агропромисловому виробництві України».

Результати наукового пошуку можуть бути використані для подальших наукових досліджень та формування нових наукових ідей. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладу, оригінальність і редагування матеріалу, достовірність наведених фактів, прізвищ, цитат, коректність посилань відповідальність несуть автори тез.

©Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва, 2020
© Факультет обліку і фінансів

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗА НАПРЯМАМИ

РОЗДІЛ 1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ		
Я.О. Артеменко науковий керівник І.І. Рагуліна	ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ: СУТЬ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ	11
М.В. Видерко науковий керівник Ж.О. Струк	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	13
В. Гасанов науковий керівник Т.Ю. Чайка	ОСОБЕННОСТИ КОЭФФИЦИЕНТНОГО АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ ПО ДАННЫМ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ КОММУНАЛЬНОЙ ФОРМЫ СОБСТВЕННОСТИ	15
В.Вовк науковий керівник О.А. Подолянчук	ОСНОВНІ ЗАСОБИ: ПОДАТКОВИЙ ТА ОБЛІКОВИЙ ПІДХІД	18
О.Ю. Волкова науковий керівник І.В. Горковенко	СУЧАСНИЙ СТАН АВТОМАТИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	21
М.С. Герасимчук науковий керівник І.І. Рагуліна	ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	22
І.В. Горлова науковий керівник І.І. Рагуліна	ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	25
М.О. Дорошенко науковий керівник І.І. Рагуліна	ПЕРВИННИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	27
Г.Ю. Єфремова науковий керівник Л.О. Сколотій	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	30
А. Железняк науковий керівник І.В. Горковенко	ВПРОВАДЖЕННЯ ERP СИСТЕМ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	33
М.Г. Курганська науковий керівник Л.О. Сколотій	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	35
С.О. Левкович науковий керівник Ж.О. Струк	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	37
В. Межирицька науковий керівник І.В. Сколотій	ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ – СКЛАДОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	39

Ю.С. Нежид науковий керівник С.І. Василішин	ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ	42
Ю. Поважна науковий керівник І.В. Горковенко	ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ	44
Б.М. Савченко науковий керівник О.В. Ковальова	СТРУКТУРА І ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ВИСНОВКУ	47
В.Л. Скидан науковий керівник О.В. Ковальова	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО- БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	49
Т.В. Тарасенко науковий керівник І.І. Рагуліна	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ	51
РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ		
С.Б. Аннаоразов	УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВОГО МАРКЕТИНГА	54
А.В. Артюх науковий керівник: Ю.О. Гернего	ОПОДАТКУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	56
С.Ш. Бегсахедова науковий керівник: Г.Г. Керимов	КРЕДИТОВАНИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ТУРКМЕНИСТАНЕ	59
Т.А. Воробйова науковий керівник: Скоромна О.Ю.	ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	62
А.В. Дресва науковий керівник: В.С. Міщенко	ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАЇ	64
Л.П. Ишбаева науковий керівник: Г.Г. Керимов	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ТУРКМЕНИСТАНЕ	66
Г.Г. Керимов	БАНКОВСКОЕ КРЕДИТОВАНИЕ – ОСНОВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА	68
М.Г. Курганська науковий керівник: В.С. Міщенко	ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	70
М. Г. Курганська науковий керівник: Скоромна О.Ю.	СТРАХУВАННЯ ПОСІВІВ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ АПК	74
Лацик А.О. науковий керівник: Євдокімова М.О.	ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	77

Савченко Б. М. науковий керівник: Скоромна О.Ю.	ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ	79
Ісаєнко М.А. науковий керівник: Євдокімова М.О	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ УКРАЇНИ	82
А.А. Ткаченко науковий керівник: Скоромна О.Ю.	ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ	84
Ю.А. Устименко науковий керівник: Г.С. Морозова	МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ	87
А.А. Якуніна науковий керівник: Г.О. Нагаєва	ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОСТРАХУВАННЯ В СВІТЛІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	89
А.А. Якуніна науковий керівник: В.В. Макогон	АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК В УКРАЇНІ	92
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ І ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ		
О.В. Бахтіна науковий керівник: О.М. Кісіль	СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАЙМУ ПЕРСОНАЛУ НА АГРОПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	95
Д.С. Бондаренко науковий керівник: Р.М. Остапенко	АНАЛІЗ РИНКУ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ	96
Є.В. Бега науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ФІНАНСІВ В ПОНЯТТЯХ СТОХАСТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	98
В.Р. Гаркавенко науковий керівник: Р.М. Остапенко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ КУКУРУДЗИ	101
А.В. Вдовіченко науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ	103
О.Ю. Волкова науковий керівник: В.О. Велієва	СОЦІАЛЬНА СТРАТЕГІЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	104
В.Ю. Волохатюк науковий керівник: Р.М. Остапенко	СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	107
Т.А. Воробйова науковий керівник: Ю.С. Герасименко	РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	110
К.І. Гончарова науковий керівник: Д.В. Шиян	СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ	112
І.В. Горлова науковий керівник: В.О. Велієва	ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	115

А.В. Дейнега науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ЯК НАУКИ	117
В.В. Дроб'язко науковий керівник: Ю.С. Герасименко	ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ	119
В.В. Дроб'язко науковий керівник: В.Є. Мещеряков	ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	121
В.В. Дроб'язко науковий керівник: К.І. Посиляєва	МОДЕЛЮВАННЯ ДЕТЕРМІНОВАНИХ ФАКТОРНИХ СИСТЕМ	124
А.О. Железняк науковий керівник: В.О. Велієва	СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	127
Т.С. Журба науковий керівник: Р.М. Остапенко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ І ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОРОХУ	129
О.Д. Зейда науковий керівник: К.І. Посиляєв	МЕТОДОЛОГІЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ	131
А.В. Істоміна науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АДАПТИВНІ МЕТОДИ У СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ	133
А.В. Істоміна науковий керівник: К.І. Посиляєва	ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК НАУКИ	135
В.О. Колесник науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОГО АНАЛІЗУ	138
В.О. Колісник науковий керівник: О.С. Ментей	АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АПК В УКРАЇНІ	140
О.С.Константінов науковий керівник: Р.М. Остапенко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ТЕПЛИЧНИХ ОВОЧІВ	142
О.О. Котельнікова науковий керівник: В.В. Ярова	ВПЛИВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА	144
О.Є. Кошова науковий керівник: К.І. Посиляєв	СУТНІСТЬ РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА І ШЛЯХИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ	146
М.Г. Курганська науковий керівник: Ю.С. Герасименко	ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	149
К.А. Кіріченко науковий керівник: Д.В. Шиян	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	151
В.В. Мірошніченко науковий керівник: В.О. Велієва	МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК	154

Олефіренко А.О. науковий керівник: В.В. Ярова	ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК	157
Я.Ю. Пермякова науковий керівник: Т.Г. Маренич	ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ МЕТОДОМ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ	159
Д.В. Рак науковий керівник: Р.М. Остапенко	АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	162
А.С. Рудиченко науковий керівник: В.В. Ярова	ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ НА 1 ГА ПОСІВНОЇ ПЛОЩІ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УМОВАХ НЕСТАЧІ ІНФОРМАЦІЇ	164
К.А. Скоробагатько науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПОБУДОВИ РІВНЯННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ	167
А.О. Трипольська науковий керівник: Ю.С. Герасименко	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	168
Н.К. Циклаурі науковий керівник: О.С. Ментей	АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	170
Н.О. Шнуренко науковий керівник: О.С. Ментей	АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АПК УКРАЇНИ	173
М.М. Єлізова науковий керівник: О.С. Ментей	АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	175
Г.Ю. Єфремова науковий керівник: В.О. Велієва	ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	178
Є.Ю. Яцина науковий керівник: В.В. Ярова	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	181
РОЗДІЛ 4 РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ		
Н.А. Айназаров	РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ В РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	183
Д.А. Акмаммедова научный руководитель: М.Атаев	ВЛИЯНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА НА ИМПОРТЗАМЕЩЕНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАНЫ	186
Я.О. Артеменко науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна	ЗАГАЛЬНА Й ЧАСТКОВА РІВНОВАГА НА РИНКУ	189
Я.О. Артеменко науковий керівник: Л.Г. Бага	АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	191
А.О. Ачкасова науковий керівник: Г.П. Пасемко	ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ КИТАЮ	194

Д.Е. Бабак науковий керівник: Г.П. Пасемко	РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ	196
І.С. Борисовський науковий керівник: Г.П. Пасемко	ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	198
Д.В. Вдовенко науковий керівник: Л.Г. Бага	ЗАЙНЯТИСТЬ І БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	200
О.Ю. Волкова науковий керівник: Г.П. Пасемко	ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ЦІНИ ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ	202
М.С. Герасимчук науковий керівник: Л.Г. Бага	ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В АПК УКРАЇНИ	204
І.С. Денисенко науковий керівник: А.М. Сундук	УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	207
М.О. Дорошенко науковий керівник: Л.Г. Бага	ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДИНАМІКА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ	209
М.О. Дорошенко науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна	ЗОВНІШНІ ЕФЕКТИ ТА ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ	211
В.В. Дроб'язко науковий керівник: В.Є. Мещеряков	ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	214
В.В. Дубина науковий керівник: Л.Г. Бага	ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА	216
В.В. Дубина науковий керівник: С.В. Довгаль	ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ	220
М.М.Єлізова науковий керівник: Л.Г. Бага	ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	222
К.В. Зонова науковий керівник: С.В. Довгаль	СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ГРОШЕЙ	224
Л.П. Ишбаева, научный руководитель: Г.Г. Керимов	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ТУРКМЕНИСТАНЕ	226
Д.С. Калиниченко науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна	ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ	228
Є.Я. Король науковий керівник: В.Є. Мещеряков	ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	231
Є.С. Корсун науковий керівник: Г.П. Пасемко	ЦІНОВА ПОЛІТИКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	233

А.Р.Кравцова науковий керівник: Л.Г. Бага	ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	235
М.Г. Курганська науковий керівник: В.Є. Мещеряков	СУЧАСНА ДИНАМІКА ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРОПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ	238
А.С. Лавриненко науковий керівник: С.В. Довгаль	ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ І АГРАРНА ПОЛІТИКА	240
А.М. Марченко науковий керівник: В.Є. Мещеряков	СУЧАСНІ ФОРМИ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ	243
Ю.В. Маслакова науковий керівник: Л.Г. Бага	ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ	246
Я.Ю. Минко науковий керівник: Г.П. Пасемко	РОЗВИТОК ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	249
А.А. Надута науковий керівник: С.В. Довгаль	СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ	252
О.А. Ніжегольцева науковий керівник: Л.Г. Бага	ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ	254
А.І. Новоселець науковий керівник: Г.П. Пасемко	КОНКУРЕНЦІЯ ТА ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	257
С.А.Пономаренко науковий керівник: Л.Г. Бага	БЕЗРОБІТТЯ, ЙОГО СУТЬ. РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ	259
В.С. Резніченко науковий керівник: Л.Г. Бага	МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ	261
Б.М. Савченко науковий керівник: Л.Г. Бага	ІНФЛЯЦІЯ ТА ЇЇ АНАЛІЗ В УКРАЇНІ	263
Б.М. Савченко науковий керівник: С.В. Довгаль	СУЧАСНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ	265
І.В. Симоненко науковий керівник: Л.Г. Бага	ІНФЛЯЦІЯ ТА БЕЗРОБІТТЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	266
І.В. Симоненко науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна	КООПЕРАТИВНА ТА НЕКООПЕРАТИВНА ПОВЕДІНКА НА РИНКУ	269
В.Л. Скидан науковий керівник: С.В. Довгаль	ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ	272
Д. Ю. Скрипник науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна	ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	274

Ю.А. Слєпцова науковий керівник: Л.Г. Бага	ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	277
Ю.А. Слєпцова науковий керівник: С.В. Довгаль	АГРАРНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ	279
Ю.О. Ткаченко науковий керівник: В.Є. Мещеряков	ВПЛИВ РОЗМІРУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАЙНЯТІСТЬ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ	282
А.А. Ткаченко науковий керівник: Г.П. Пасемко	МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	284
Н.Т. Толибова научный руководитель: Дж.А. Аннаоразов	ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА ОТКРЫВАЕТ ПУТЬ К РАЗВИТИЮ	287
К.Ю. Філімонова науковий керівник: С.В. Довгаль	СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА КРЕДИТНИХ СИСТЕМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	289
Я.О. Хитрик науковий керівник: Л.Г. Бага	МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ФІНАНСУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА	292
І.О. Часовітін науковий керівник: Г.П. Пасемко	ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ	295
І.В. Чечен науковий керівник: Л.Г. Бага	МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	297
В.Б. Чумак науковий керівник: Г.П. Пасемко	ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	300

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Я.О. Артеменко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **І.І. Рагуліна, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ: СУТЬ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ

Забезпечити достовірність показників обліку і запобігти можливим відхиленням покликана інвентаризація – один із головних методів обліку і контролю. Її проведення дає змогу з'ясувати розходження між даними бухгалтерського обліку та фактичною наявністю, станом і оцінкою активів, власного капіталу і зобов'язань підприємства, перевірити повноту документального оформлення і відображення в обліку господарських операцій, підтвердити реальність показників звітності підприємства [1].

Однак, незважаючи на це, головним недоліком інвентаризації є трата значної кількості часу на її проведення. Відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань процес інвентаризації вважається вкрай важливим і невід'ємним, в ході якої виявляється фактична наявність відповідних об'єктів, шляхом зіставлення з даними регістрів бухгалтерського обліку [2, 3].

Виділяють наступні види інвентаризації: інвентаризація основних засобів; інвентаризація капітальних інвестицій; інвентаризація незавершеного виробництва; інвентаризація товарно-матеріальних цінностей; інвентаризація розрахунків та інших статей балансу.

Серед основних завдань проведення інвентаризації можна виділити наступні: визначення фактичної наявності основних засобів, товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, а також обсягів незавершеного виробництва; контроль за збереженням матеріальних цінностей і грошових коштів (шляхом зіставлення фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку); виявлення товарно-матеріальних цінностей, повністю або частково втратили свою якість; виявлення наднормативних та матеріальних цінностей які не використовуються з метою подальшої реалізації; перевірка реальності вартості (оцінки) об'єктів, що обліковуються; перевірка дотримання правил та умов зберігання матеріальних цінностей і грошових коштів, а також правил утримання та експлуатації машин, устаткування та інших основних засобів.

Інвентаризацію бажано проводити, коли виникає необхідність, так як це дорога процедура, яка вимагає чималих витрат. Господарюючі суб'єкти мають право самостійно призначати терміни проведення, крім випадків їх обов'язкового проведення. Керівник та головний бухгалтер зобов'язані створити всі умови для

перевірки фінансового і матеріального стану підприємства, а також повну перевірку фактичної наявності цінностей за короткі терміни.

Сенс даної процедури полягає у виявленні розбіжностей між тими чи іншими предметами, товаром та іншими цінностями, які безсумнівно відображаються у внутрішній політиці підприємства. Деякі підприємства, в зв'язку зі специфікою своєї діяльності, змушені проводити інвентаризацію щомісяця і навіть частіше. Це приносить крайнє незручність, так як на це йде багато часу і людських ресурсів.

Інвентаризація буває двох видів: обов'язкової і добровільної. У разі добровільної опису майна керівник підприємства автономно встановлює терміни, кількість інвентаризацій, перелік майна, що підлягає перевірці. Наприклад, необоротні активи можна перевіряти один раз на рік, а наявність грошових коштів або товарів – щоквартально. Як правило, складання такого графіка покладено на обов'язки головного бухгалтера.

Найпоширенішим порушенням є порушення правил ведення касових операцій, в зв'язку з чим, в касах виникають нестачі або надлишки коштів. Саме з цієї причини на підприємстві може проводитися раптова перевірка каси, в процесі якої проводиться повний перерахунок та перевірка готівки та інших цінностей, які знаходяться в касі. Раптова інвентаризація також необхідна для зменшення або запобігання розкрадань, для виявлення порушень при експлуатації, зберіганні різних цінностей. У більшості випадків це правильно.

Що ж стосується обов'язкової інвентаризації, то її проводять в ряді випадків, наприклад, коли виникає зміна керівництва підприємства, в разі надзвичайної ситуації, стихійного лиха, при ліквідації підприємства або його реорганізації та ін.

Процес проведення інвентаризації розділений на декілька етапів: підготовчий; фактична та документальна перевірка; аналітичний; заключний.

На підготовчому етапі для проведення інвентаризаційної роботи створюється постійно діюча інвентаризаційна комісія, яку очолює керівник підприємства або його заступник, також до її складу включаються керівники структурних підрозділів і головний бухгалтер. Для другого етапу характерна фактична наявність даним бухгалтерського обліку, а також виявлення пошкоджених цінностей, які уже не придатні для використання в господарській діяльності. На початку третього етапу проведення інвентаризації працівники бухгалтерії перевіряють всі підрахунки, проведені робочою інвентаризаційною комісією в інвентаризаційних описах. Виявлені помилки в цінах та підрахунках виправляються і засвідчуються підписами всіх членів інвентаризаційної комісії та матеріально відповідальних осіб. І тільки після цього дані інвентаризаційних описів звіряються з даними бухгалтерського обліку. Проте без перебільшення можна сказати, що все-таки одним з найважливіших етапів інвентаризації є останній четвертий етап роботи інвентаризаційної комісії, тому що саме на ньому підбиваються остаточні підсумки інвентаризації та ведеться відображення їх в обліку.

Таким чином, можна зробити висновок, що кожне підприємство повинно бути зацікавлене в проведенні інвентаризації, тому що її роль досить велика –

вона допомагає перевірити правильність даних поточного господарського обліку грошових і матеріальних цінностей, за її допомогою виявляють помилки, допущені в результаті обліку, оприбутковують не враховані об'єкти тощо. Вона має величезне значення для правильного визначення витрат на виробництво продукції, наданих послуг, виконаних робіт; попереджає про можливих майнових втратах. За допомогою інвентаризації або підтверджуються дані господарського обліку, або виявляються недостачі, допущені втрати, розкрадання.

Список використаних джерел

1. Сморганюк Т.П. Інвентаризація – один із головних методів обліку і контролю // Молодий вчений. № 2 (17), лютий, 2015 р. С. 66–69.
2. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р.
3. Махия В.О., Рагуліна І.І. Інвентаризація на підприємстві – проводимо правильно // Сучасні тенденції розвитку обліку, оподаткування, аналізу і аудиту: збірник матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції, м. Київ. 17 листопада 2017 року. Київ. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». 2017. С. 88–89.

М.В. Видерко

Науковий керівник: Ж.О. Струк, викладач

Любешівський технічний коледж Луцького НТУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Кожне підприємство, яке працює у правовому полі, укладаючи угоду з іншим, обов'язково обмінюється з ним низкою різних документів. Це можуть бути і договори, і додатки, і рахунки, і акти виконаних робіт тощо.

Для прийняття своєчасних рішень керівництву аграрного підприємства необхідна наявність точної та своєчасної інформації про понесені витрати, формування якої здійснюється за допомогою первинного обліку на підприємстві.

Первинний облік є інформаційною основою для ведення всіх підсистем бухгалтерського обліку – фінансового, управлінського та податкового, а також визначає правильність формування витрат і обсягів виконаних сільськогосподарських робіт.

Первинний документ від створення до завершення його обробки та передачі на зберігання до архіву проходить тривалий шлях. Такий рух документів на будь-якому підприємстві називають документообігом. Одним словом, первинний документ – це документ, що містить відомості про

господарську операцію.

Незважаючи на досить великий потік первинних документів і облікових реєстрів, аграрні підприємства стикаються з проблемою налагодження оперативного та точного обміну інформацією у кожному підрозділі підприємства та між ними.

На підприємствах з традиційним документообігом очевидними є наступні проблеми:

- зникнення паперових документів;
- накопичення документів з незрозумілим змістом і цілями;
- доступ сторонніх осіб до інформації;
- значні витрати часу на пошук потрібних документів та формування їх у тематичні добірки;
- створення декількох копій одного і того ж документа
- на папір та копіювання витрачаються додаткові кошти;
- значні витрати часу на підготовку та узгодження документів, а також їх доставку адресатам тощо.

Для підприємств аграрної сфери складання первинного документу є одним з найважливіших етапів в обліку. Раціональна організація роботи при складанні первинних документів є важливим інструментом при визначенні витрат виробництва.

На нашу думку, також проблемою організації документообігу на підприємствах аграрної сфери є оперативність проходження документів на етапах документообігу. Для того, щоб первинний облік був своєчасним, рух документів на аграрному підприємстві повинен здійснюватися з мінімальними затратами часу і праці.

Раціональна організація документообігу на підприємстві передбачає:

- прямоточний рух документів (тобто документи мають проходити найкоротшим шляхом, без зайвих переміщень);
- одноразовість технологічних операцій з опрацювання документів;
- раціональне розташування в приміщенні підприємства структурних підрозділів і робочих місць. [1].

Складання раціонального графіка документообігу передусе дотриманню нижче перерахованих обов'язкових етапів:

- збір затребуваної інформації та дослідження її потоків;
- складання графіка документообігу на певних ділянках обліку, за видами виробництва, технологічних фазах виробництва тощо;
- розподіл відповідальності і повноважень між працівниками аграрного підприємства;
- коригування посадових інструкцій найманих працівників в разі необхідності;
- затвердження графіку документообігу керівником підприємства аграрної сфери.

На нашу думку, раціональна система документообігу повинна бути невід'ємною частиною технологічного процесу будь-якого підприємства.

Підприємства аграрної сфери ризикують знизити свою рентабельність і конкурентоспроможність на ринку без сучасного й досконалого розвитку дієвої системи документообігу.

Отже, неправильно організований документообіг може призвести до несвоєчасної доставки документів, відсутності відповідальних осіб через не закріплення відповідних обов'язків щодо документів за окремими працівниками, неможливості прийняття рішень без залучення додаткової інформації, яка не міститься в документах.

Список використаних джерел

1. Матвієнко О. Основи організації електронного документообігу: навч. посіб. / О. Матвієнко, М. Цивін. – Центр учбової л-ри, 2008. – 116 с.

В. Гасанов, студент кафедри економічного аналізу і учета

Научный руководитель: **Т.Ю. Чайка**, доцент, канд. экон. наук

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

ОСОБЕННОСТИ КОЭФФИЦИЕНТНОГО АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ ПО ДАННЫМ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ КОММУНАЛЬНОЙ ФОРМЫ СОБСТВЕННОСТИ

Нематериальные активы – это нематериальные и немонетарные ресурсы предприятия, которые могут приносить экономическую выгоду на протяжении более одного года. Существенным признаком нематериального актива является возможность однозначно его идентифицировать [1].

Цель приобретения нематериальных активов – получение экономического эффекта от их использования. Это обстоятельство и определяет направленность коэффициентного анализа нематериальных активов. Рассмотрим основные коэффициенты, характеризующие эффективность использования нематериальных активов.

Порядок расчета основных показателей эффективности использования нематериальных активов по финансовой отчетности НП(С)БУ Украины представлен в таблице 1.

Коэффициент рентабельности нематериальных активов (ROIA, Return on Intangible Assets) характеризует величину прибыли, получаемой с каждой денежной единицы нематериальных активов. Этот коэффициент очень важен, поскольку отражает итоговую эффективность вложений компании в право пользования результатами интеллектуальной деятельности. Аналитическую ценность имеет не значение коэффициента само по себе, а только в сравнении:

либо в динамике, с предыдущими периодами времени, либо в сравнении с конкурентами или среднеотраслевыми показателями.

Коэффициент оборачиваемости характеризует интенсивность использования или, другими словами, скорость оборота соответствующего актива. Анализ оборачиваемости позволяет оценить уровень деловой активности предприятия: как правило, чем выше скорость оборота актива, тем эффективнее управление активами, а значит, тем выше уровень деловой активности предприятия. Оборачиваемость очень сильно зависит от отраслевой принадлежности компании, поэтому сравнения возможны только внутри одной отрасли [2].

Таблица 1

Порядок расчета основных показателей эффективности использования нематериальных активов по финансовой отчетности НП(С)БУ Украины

Показатель	Формула и расчет по финансовой отчетности
Коэффициент рентабельности нематериальных активов, ROIA	$\frac{Net\ Income}{Intangible\ Assets} = \frac{\text{код строки 2350 (или 2355)}}{\text{код строки 1000}}$ Где <i>Net Income</i> – чистая прибыль; <i>Intangible Assets</i> – балансовая стоимость нематериальных активов
Коэффициент оборачиваемости нематериальных активов, IAT	$\frac{Net\ Sales}{Intangible\ Assets} = \frac{\text{код строки 2000}}{\text{код строки 1000}}$ Где <i>Net Sales</i> – выручка от продаж
Удельный вес нематериальных активов в общей сумме активов предприятия, IATA	$\frac{Intangible\ Assets}{Total\ Assets} = \frac{\text{код строки 1000}}{\text{код строки 1300}}$ Где <i>Total Assets</i> – общая сумма активов предприятия
Удельный вес нематериальных активов в общей сумме необоротных активов предприятия, IAFA	$\frac{Intangible\ Assets}{Fixed\ Assets} = \frac{\text{код строки 1000}}{\text{код строки 1095}}$ Где <i>Fixed Assets</i> – общая сумма необоротных активов предприятия
Коэффициент интеллектуальности труда, LIR	$\frac{Intangible\ Assets}{Employees} = \frac{\text{код строки 1000}}{Employees}$ Где <i>Employees</i> – численность работников предприятия

Анализ оборачиваемости нематериальных активов имеет свои особенности: он имеет смысл только в случае, если приобретение и выбытие нематериальных активов носит стабильный и регулярный характер. Единичные всплески сравнительно дорогостоящих покупок нематериальных активов могут привести к снижению коэффициента оборачиваемости на фоне увеличения доходов и общего улучшения «качества» деловой активности, и тогда результаты анализа могут оказаться нерелевантными.

Удельный вес иллюстрирует значимость показателя среди однородных показателей. Сравнительный анализ удельного веса нематериальных активов проводится в динамике, в сравнении с предприятиями-конкурентами, или в сравнении со среднеотраслевыми значениями. Такой анализ может дать

информацию о степени инновационности стратегии предприятия. При прочих равных условиях, чем выше удельный вес нематериальных активов, тем более инновационной может быть признана стратегия предприятия.

Коэффициент интеллектуальности труда (LIR, Labor Intelligence Ratio) характеризует степень интеллектуальности труда, т.е. сколько денежных единиц нематериальных активов приходится на одного сотрудника или рабочего [3].

На рисунке 1 представлена динамика коэффициентов эффективности использования нематериальных активов КПУ «Каховский водоканал» за 2017 – 2019 годы.

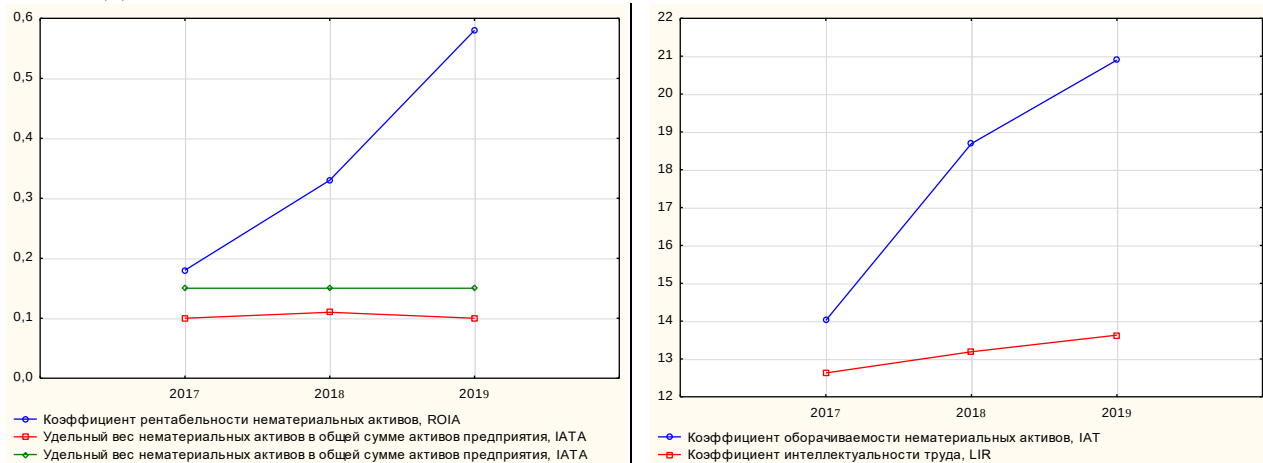

Рис. 1. Динамика коэффициентов эффективности использования нематериальных активов КПУ «Каховский водоканал» за 2017 – 2019 годы

Как видим, за рассматриваемый период времени рентабельность нематериальных активов стабильно возрастает. При этом наблюдается и стабильный рост скорости оборачиваемости нематериальных активов, что свидетельствует об улучшении «качества» деловой активности предприятия. Удельный вес нематериальных активов в общей сумме активов предприятия и в общей сумме необоротных активов стабильна. Стабильность с тенденцией к незначительному росту демонстрирует и коэффициент интеллектуальности труда. В целом, анализ динамики коэффициентов эффективности использования нематериальных активов свидетельствует о благоприятных тенденциях по этому направлению. Более точное представление об эффективности использования нематериальных активов может быть получено при сравнении со среднеотраслевыми показателями, а также с помощью уточняющего факторного анализа.

Список использованных источников

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 Нематеріальні активи. Редакція від 29.10.2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
2. García y García, Jair Alejandro Intangible assets, influence on the return on equity - evidence from S&P 100 Index. Bragança, July 2018. Available online at: <https://bibliotecadigital.ipb.pt/bitstream/10198/18078/1/pauta-relatorio-141.pdf>

3. Прокопьева, Ю.В. Комплексный анализ эффективности использования нематериальных активов / Ю.В.Прокопьева // Международный бухгалтерский учет: научно-практический и теоретический журнал. – 2013. – №39 (285). – С.27-40.

В.Вовк, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: **О.А. Подолянчук**, доцент, канд. екон. наук

Вінницький національний аграрний університет

ОСНОВНІ ЗАСОБИ: ПОДАТКОВИЙ ТА ОБЛІКОВИЙ ПІДХІД

Основні засоби є важливою і невід’ємною складовою фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства, вони відіграють важливу роль в економічних процесах, саме через це методика їх обліку відіграє значну роль у відображенні основних засобів у синтетичному і аналітичному обліку та зрештою у звітності. Вони є основним критерієм оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності кожного підприємства, тому необхідно спрямувати увагу на методиці обліку та формуванні обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами підприємства для прийняття зважених управлінських рішень [6, с. 99].

Вивченню та дослідженню економічної сутності категорії основні засоби, їх облікового відображення присвячено праці багатьох науковців. Це зумовлюється тим, що основні засоби, які використовуються в процесі функціонування та діяльності підприємства, складають матеріальну основу продуктивних сил, а їх наявність та склад визначає економічний потенціал суспільства.

Згідно із п. 4 ПСБО 7 основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [5].

Згідно із п.п. 14.1.138 ПКУ основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв’язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [4].

Вважаємо, що основні засоби – це матеріальні активи, вартісний критерій яких визначається нормами ПКУ, і придатні для використання в процесі господарської діяльності підприємства (установи, організації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він більший за рік) та втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на новостворений продукт (у вигляді амортизаційних відрахувань).

У таблиці 1 узагальнено порівняння податкового та бухгалтерського законодавства стосовно такого об'єкта обліку, як основні засоби.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика податкового та бухгалтерського законодавства щодо визнання основних засобів

Ознака	Бухгалтерський облік	Податковий облік
Матеріальність	«Основними засобами є лише матеріальні активи»	«Основними засобами є лише матеріальні активи»
Підконтрольність	«Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання котрих, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому»	Платник податку на прибуток фактично є власником основних засобів.
Строк корисного використання	«Строк корисного використання з дати введення в експлуатацію повинен перевищувати рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік)»	«Строк корисного використання з дати введення в експлуатацію повинен перевищувати рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік)»
Призначення	«З метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій»	«До основних засобів відносять лише ті об'єкти, які суб'єкт господарювання планує використовувати у власній господарській діяльності»
Вартісна межа	Не передбачена	«Основні засоби – матеріальні активи <...>, вартість яких перевищує 6 000 гривень»

Джерело: [1, с. 110]

Проводячи паралелі, можна визначити наступні відмінності: в податковому обліку, на відміну від фінансового, основні засоби поділяються на виробничі і невиробничі; в податковому обліку витрат на придбання (виготовлення, поліпшення) невиробничих основних засобів амортизації не підлягають; у фінансовому обліку використовуються усі п'ять методів нарахування амортизації, а в податковому – виробничий заборонено; у фінансовому обліку до складу основних засобів не включаються лише незавершені капітальні інвестиції, а в податковому – цей перелік набагато ширший.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації

про основні засоби та розкриття інформації про них у фінансовій звітності господарюючих суб'єктів регламентують Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 7 «Основні засоби» та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, які визначають, що до основних засобів відносять «матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг тощо, очікуваний термін корисного використання яких більше за один рік (операційний цикл, який довший за рік)» [3; 5].

Одним з головним питань під час ведення бухгалтерського обліку основних засобів є їх своєчасне та правильне оцінювання, оскільки воно характеризує вартість капіталу підприємства, її цінність як загального майнового комплексу. Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена.

Таким чином, вдало зауважують науковці [2, с. 50], основні засоби є особливим об'єктом обліку, оскільки, як правило, займають значну питому вагу в загальній сумі активів підприємства. Відповідно, обрані методи обліку і оцінок основних засобів найбільш суттєво впливають на фінансово-економічні показники діяльності підприємства, на рівень податкового навантаження і звичайно для прийняття ефективних та виважених управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Кудлаєва Н.В. Визнання та оцінка основних засобів: реалії сьогодення. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 1 (69). С. 107-114.
2. Максименко І.Я., Тронька А.А. Особливості визнання в бухгалтерському та податковому обліку об'єктів основних засобів в управлінні діяльністю підприємства. Агросвіт. 2019. №19. С. 47-51.
3. Методичні рекомендації щодо обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 11 грудня 2006 року № 1176. URL: www.rada.gov.ua.
4. Податковий кодекс №2755–XVII від 01.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України №92 від 27.04.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
6. Рагуліна Ю.С., Щолокова В.С., Польва Т.В. Окремі аспекти методики обліку основних засобів підприємства. Агросвіт. 2019. №22. С. 98-103.

О.Ю. Волкова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: І.В. Горковенко, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУЧАСНИЙ СТАН АВТОМАТИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

На сучасному етапі розвитку важко уявити підприємство без використання інформаційних систем. Вони проникли майже у всі сфери діяльності, у тому числі і у бухгалтерський облік. Як показує практика ефективність обліку значно підвищується, якщо його інформація являється повною, своєчасною і динамічною, що обумовлює необхідність автоматизації облікової інформації. Саме тому, на сучасному етапі розвитку продуктивних сил перед підприємствами, котрі прагнуть ефективно організувати свою діяльність, постає завдання вибрати програмний продукт для автоматизації обліку та управління, котрий якомога більше задовольнятиме їх вимоги.

Сучасний стан автоматизації облікових процесів та їх місце у системі бухгалтерського обліку розглядають О. Шипунова, Ю. Єльнікова, Ю. Подуражня, С. Левицька та ін.

У наш час ведення бухгалтерського обліку є малоефективним без комп'ютерної обробки даних. Зараз на ринку існує безліч бухгалтерських програм. Тому вибір інформаційної технології для підприємства є відповідальною справою. По-перше, така система встановлюється на тривалий термін, по-друге, від її впровадження очікується економічний ефект, по-третє, вартість сучасних інформаційних технологій не мала. Тому, помилка при їх виборі може дорого коштувати підприємству.

На сучасному ринку автоматизованих послуг можна побачити як вітчизняні продукти, так і зарубіжні. Але через розбіжність законодавств та досить високу ціну перевагу у покупці отримують вітчизняні розробники. Найпоширенішими програмами автоматизації бухгалтерського обліку на сьогоднішній день є «1С», «Галактика», «Парус», SAP, ORACLE, IFS.

Міжнародна система SAP Enterprise Resource Planning (ERP) складається із набору прикладних модулів, які направлені на різні процеси в компанії, а саме: фінанси (FI), контролінг (CO), управління основними засобами (AM), управління проектами (PS), управління виробництвом (PP), управління матеріальними потоками (MM), збут (SD), управління якістю (QM), технічне обслуговування та ремонт обладнання (PM), управління персоналом (HR), управління інформаційними потоками (WF).

Однією із головних і важливих переваг використання SAP ERP є можливість отримання актуальної інформації щодо бухгалтерських проведення, кількості використаних матеріалів, обсягів реалізованої продукції тощо в режимі реального часу. Дана система дозволяє менеджерам підприємства отримувати інформацію, аналізувати її та приймати ефективні управлінські рішення. До переваг використання системи SAP ERP відносять: гнучка адаптація системи під

особливості бізнесу; забезпечення менеджменту підприємства точною та достовірною інформацією у режимі реального часу; можливість аналізу інформації для прийняття управлінських рішень; можливість контролю чинників, що впливають на ефективність бізнесу; використання єдиного інтегрованого рішення для усіх сфер діяльності компанії; підвищення ефективності бізнесу; підвищення контролю за рахунок прозорості; зберігання великих масивів інформації та захист даних; зменшення необхідності підготовки великої частини паперових звітів тощо.

Альтернативним програмним комплексом в Україні є комплекс нового рішення ERP-класу – «BAS ERP» (Business Automation Software), який повністю забезпечує комплексну автоматизацію в обліку, аналізі, та управлінні. Цю систему доцільно використовувати для середніх і великих підприємств будь-якого ступеня технологічної складності. Цей програмний комплекс повністю адаптований під українську законодавчу та нормативну базу. Розробники урахували всі сучасні вимоги: мобільні та хмарні технології, масштабованості та безпеки. Але головне в основу закладені сучасні методики управління - теорія обмежень, що дозволяє управляти ефективністю всього бізнесу. Система відрізняється безпечністю та високим рівнем захисту даних та дозволяє використовувати одну інтегровану програму замість декількох розрізнених.

Отже, кожне підприємство може вибрати програмний продукт для автоматизації обліку відповідно до своїх особливостей ведення діяльності та особливостей ведення бухгалтерського обліку.

Автоматизація облікових процесів дає змогу максимально ефективно управляти підприємством, тому що на сьогодні керівник підприємства не може прийняти управлінське рішення не маючи повної та достовірної інформації. І хоча існують такі проблеми впровадження, як дороговизна, складність у використанні, неможливість виконувати деякі функції, все ж таки впровадження автоматизації на підприємстві значно спрощує виконання робіт бухгалтером, зменшує кількість працюючого персоналу та економить час.

М.С. Герасимчук, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: І.І. Рагуліна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В сучасному світі бухгалтерський облік називають мовою бізнесу. Адже, це не тільки наука, що має певну спеціалізацію на покращення навичок студентів чи робітників певного господарства, вона формує інформацію про комерційну діяльність господарюючого суб'єкта, яка необхідна для проведення аналізу фінансово-господарських операцій, прийняття оптимальних управлінських рішень, як для самого підприємства, так і органам виконавчої державної влади.

Багато століть бухгалтерські працівники та науковці практично не цікавилися історією свого фаху. Тільки на початку ХХ ст. зародився науковий інтерес до вивчення історії бухгалтерського обліку [1].

Зрозуміло, що в розвитку бухгалтерського обліку сприяв прогрес людства, стабільність економічної та політичної ситуації в державі. Етапи в розвитку бухгалтерського обліку мають досить важливе значення для сучасності.

Нині нам відомо VI етапів історії розвитку бухгалтерського обліку:

I Етап розвитку - має назву «інвентарний облік» або ще як його називали «натуралістичний» (припадає від 4000-500 р.р. до н.е.). Характерним цього періоду було фіксування залишків різних речових цінностей, «що бачу – те відображаю в обліку» [2]. У Стародавньому Єгипті в якості матеріальних носіїв інформації виступав папірус, у Вавилоні використовувалися глиняні таблички і черепки, в Стародавній Індії рахунками-регістрами служили гуртки, в них закладалися камінчики як первинні документи [1].

II Етап розвитку – «вартісний» (припадає приблизно на 500 р. до н.е.

- 1300р. н. е.). Цей період пов'язаний з виникненням прибутково-видаткового обліку. На цьому етапі відбувається зародження синтетичного та аналітичного. В цей період люди проводили фіксування кожної дії господарської діяльності, а не тільки залишки цінностей, як це було на першому етапі. Господарські операції почали відображатися в грошовому чи натуральному вимірнику.

III Етап розвитку – «диграфічний» (припадає на 1300-1850 р.р. н.е.). В часи цього періоду бухгалтерський облік розвивається, що пояснюється розвитком торгівлі і державної економіки й таким чином прагненням вдосконалення обліку результатів від процесів господарської діяльності. Цей метод розгалужується на уніграфічний (це простий запис під час операцій) і диграфічний (подвійний). Як бачимо, диграфічний метод отримав як найбільше розвитку ніж простий. На зараз ці два методи також використовуються на практиці, але більшість схиляється до подвійного. З виникненням подвійного запису відбулися подальші кардинальні зміни в обліку, а саме можливість виникнення абстрактних рахунків.

IV Етап розвитку – «теоретично-практичний» (припадає на 1850-1900 рр.). Порівнюючи даний етап з усіма попередніми, саме в ньому відбулися великі зміни, що зроблять значний внесок в історію бухгалтерського обліку. Бажання зробити науку точною та бухгалтерські процедури більш ефективнішими, призвело до виникненню умовних категорій (собівартість, баланс, прибуток, витрати на виробництво та обігу). Це знайшло відображення в новій диференціації рахунків. Утворено нові рахунки: результативні і контрарні. Цей етап розвитку припадає на час:

- революційних перетворень у галузі виробництва
- розвитку різноманітних форм господарських угод і збільшення обсягів як фінансових так і торгових операцій. Для цього періоду характерні однакові підходи до основ систематизації бухгалтерських записів.

Але вершиною цього етапу стала розробка планів рахунків підприємств.

V Етап розвитку – «науковий» (припадає на 1900-1950 рр.). Від самого

початку бухгалтерський облік існував як практична діяльність – рахівництво.

Протягом цього часу навик більшості авторів були направлені на те, щоб удосконалити теоретичні вміння спеціалістів із застосуванням їх у практичній роботі, охарактеризовувати галузь тих явищ, вивчення яких складає об'єкт даної науки. Сформулювали ряд визначень бухгалтерського обліку, цілей, принцип директ-костинг, баланс.

VI Етап розвитку – «сучасний» (почався з 1950 р. і до наших днів). Характеризується розробкою правил та положень оцінки майново-правового стану господарюючих суб'єктів в умовах зовнішнього ринкового середовища, прийняттям ефективних господарських рішень, для отримання майбутньої економічної вигоди. В цьому етапі було привернуто увагу до динамічних та статистичних трактувань балансу і спроб їх синтезу. Динамічне трактування і еволюція методів калькуляції призвели до появи на підприємстві управлінського обліку, а статистичне трактування визначило виникнення міжнародних стандартів фінансової звітності національної системи обліку.

У процесі становлення і розвитку системи бухгалтерського обліку в Україні можна виокремити два основні етапи:

- перший етап – етап становлення (1992-1999 рр.), упродовж якого були сформовані базові умови для створення національної системи бухгалтерського обліку і його трансформації у відповідності з вимогами ринкової економіки та міжнародними стандартами обліку;
- другий етап – етап оптимізації та вдосконалення (початок 2000 р. – наш час), який передбачає детальне дослідження в організації системи бухгалтерського обліку, правове закріплення її складників з урахуванням світового досвіду в нормативно-правових документах та його подальша гармонізація і стандартизація стосовно вимог ринкової економіки.

Отже, вивчаючи історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку, можна безсумнівно зазначити, що люди дуже уважно віднеслись до закладання цієї науки від самого початку її заснування і до сьогодення. Створення положень та правил для правильного оформлення документів, удосконалення плану рахунків бухгалтерського обліку та інше – все це є етапом в еволюції бухгалтерського обліку. Однак він не є єдиним, а займає лише певне місце серед інших методологічних підходів, що забезпечують пізнання такого складного і неоднозначного економічного явища.

Список використаних джерел

1. А.В. Прокопова, О.Є. Ситник. Історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку // Universum: Економіка і Юриспруденція : електрон. науковий. журн. 2017. № 7(40) [Електронний ресурс]: URL: <http://7universum.com/ru/economy/archive/item/4934>
2. В.М. Пархоменко. Розвиток бухгалтерського обліку: від реформування до адаптації та застосування // Науково-практичний журнал "Бухгалтерський облік і аудит". 2009. № 8-9. С.3–21.
3. Л. М. Васільєва, Н.В. Бондарчук. Історичні етапи розвитку

бухгалтерського обліку // Економіка. Управління. Інновації. 2014. Випуск № 2 (12).

4. Ф.Ф. Бутинець. Історія бухгалтерського обліку: [підручник]. Житомир: 2002. ЖІТІ. – 1024 с.

І.В. Горлова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: **І.І. Рагуліна, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Діяльність будь-якого підприємства розпочинається з формування матеріально-технічної бази, а саме основних засобів, відсутність яких унеможливорює функціонування та ведення поточної господарської діяльності підприємства. Саме обсяг акумульованих основних засобів дає підстави судити про розмір підприємства, його можливості та перспективи розвитку.

Критерії визначення основних засобів згідно п. 4 П(С)БО 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство (установа) утримує з метою використання їх у процесі виробництва (діяльності) або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Одиницею обліку основних засобів є окремий об'єкт основних засобів. Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями й приладдям до нього або конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що для обслуговування мають загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів або частина такого активу, що контролюється підприємством.

Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що в майбутньому підприємство отримає економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена [2].

Сьогодні перед більшістю підприємств постає проблема своєчасного відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку, так як документообіг первинних документів збільшується при укладанні кожної угоди.

У цих умовах необхідно знайти такі методи роботи, які допоможуть бухгалтеру знизити трудомісткість обліку, скоротити обсяг інформації, яка підлягає обробці, а також посилити контроль за збереженням основних засобів.

В результаті чого пропонується ввести на підприємствах внутрішній контроль за обліком та використанням активів.

Внутрішній контроль – процес, спрямований на отримання достатньої впевненості в тому, що економічний суб'єкт забезпечує ефективність і результативність своєї діяльності, достовірність і своєчасність бухгалтерської звітності, а так само дотримання законодавства [3].

Ефективна структура внутрішнього контролю передбачає розумне розмежування повноважень і поділ несумісних функцій. Останні несумісні, якщо їх зосереджено в посадових обов'язках одного працівника в будь-яких комбінаціях не тільки потенційно призведе до вчинення ненавмисних помилок, але і ускладнить їх виявлення.

Внутрішній контроль слід вести на кожному рівні управління господарюючого суб'єкта, в зв'язку з великим навантаженням на персонал. При здійсненні процесу внутрішнього контролю підприємства несуть витрати на його організацію, так як він вимагає введення додаткової штатної одиниці або створення служби внутрішнього контролю.

Нами розроблено етапи послідовної роботи служби внутрішнього контролю з обліку основних засобів на підприємствах різних форм власності.

ЕТАП 1. Ведення контролю дотримання законодавства, своєчасно вносити зміни в документи. Ведеться контроль за бухгалтерським обліком основних засобів, їх фактичною наявністю і порівняння з даними бухгалтерського обліку.

ЕТАП 2. Перевірка підстав надходження основних засобів. Перевірити правильність заповнення реквізитів документації, виявити чи відповідають активи інформації, представленій в документах.

ЕТАП 3. Перевірка повноти обліку надходження основних засобів. Потрібно провести зіставлення даних первинної документації (акт про прийом – передачу основних засобів, інвентарні картки обліку об'єкта основних засобів).

ЕТАП 4. Оцінка вартості основних засобів. Виявити інформацію про первісну вартість основних засобів.

ЕТАП 5. Інвентаризація основних засобів. Перевірити фактичний стан наявності та збереження основних засобів підприємства з даними карток обліку.

ЕТАП 6. Амортизація основних засобів. Встановити правильність віднесення об'єктів до тих чи інших амортизаційних груп виходячи з терміну корисного використання об'єкта. Встановити чи співпадає спосіб нарахування амортизації, як в бухгалтерському так і в податковому обліку відповідно методів визначеними обліковою політикою підприємства.

ЕТАП 7. Переоцінка основних засобів. Перевірити правильність відображення відновної вартості основних засобів.

ЕТАП 8. Вибуття основних засобів. Встановити причини вибуття основних засобів (продаж, ліквідація, знос).

ЕТАП 9. Перевірка розкриття інформації в бухгалтерській звітності. Перевірити правильність віднесення даних видів активів на відповідні статті звітності.

Ще важливий аспект впровадження системи внутрішнього контролю – це плановість. Після створення на підприємстві підрозділу або цілої служби

внутрішнього контролю необхідно на підставі попередніх досліджень скласти план заходів щодо проведення перевірок у підрозділи з високим ступенем виникнення ризиків. Позапланові перевірки теж можуть мати місце бути при виникненні зовнішніх або внутрішніх факторів, що впливають на зміни ризиків. План перевірки, як і при звичайних ревізіях, повинен бути складений заздалегідь.

Отже, впровадження системи внутрішнього контролю обліку основних засобів дозволить забезпечити надійність фінансової інформації, а також знизити ризики прийняття помилкових рішень. Побудова системи внутрішнього контролю на підприємстві веде за собою визначення найбільш істотних ризиків, розробку регламентних процедур, а також коригувальні дії, які дозволять виправити ситуацію. Впровадження системи внутрішнього контролю дозволить забезпечити достовірність інформації, ефективно використовувати основні засоби підприємства.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства Фінансів України від 27.04.00 р. № 288/4509.
2. Косяк А. П. Основні засоби: поняття, класифікація, вартість, первинний облік і документальне оформлення комунальними підприємствами // Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 2. С. 104–110.
3. Огійчук М.Ф., Рагуліна І.І., Новіков І.Т. Аудит: Навч. посібник. 4-е вид., перероб. і допов. Київ., Алерта, 2020. С. 233.

М.О. Дорошенко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: І.І. Рагуліна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПЕРВИННИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічна безпека підприємства являє собою стан виробничих, юридичних відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, що забезпечують збереження та ефективне використання наявного капіталу, високу якість управління, стабільність зростання і постійне оновлення технологій та інформаційної бази. Виділяють інформаційний, фінансовий, техніко-технологічний, кадровий, силовий та правовий елементи економічної безпеки, кожен з яких характеризується власним набором функціональних критеріїв, змістом і способами забезпечення. Незважаючи на істотні відмінності в змісті елементів економічної безпеки, кожен елемент має вихідну документально-інформаційну основу.

Первинні документи є першими свідченнями фактів господарського життя,

складеними в момент здійснення господарських операцій або безпосередньо після їх закінчення. З огляду на їх різноманітність вони здатні впливати на кожен з елементів економічної безпеки підприємства. Крім впливу на економічне становище суб'єкта, первинні документи забезпечують економічну безпеку держави в цілому, так як інформація, яка відображається в документах, є підставою для визначення спектра дотримання юридичних норм, розрахунку податкової бази та інших складових частин державного механізму, що є однією з умов досягнення економічного зростання. Загрозами економічної безпеки називають дію дестабілізуючих об'єктивних і суб'єктивних факторів, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією та порушенням законів і норм, які здатні спричинити потенційні або реальні втрати для підприємства.

Під загрозою розуміється сукупність факторів, умов, процесів, що перешкоджають реалізації економічних інтересів господарюючого суб'єкта або створюють небезпеку для них. Визначення розміру загроз економічної безпеки передбачає вимір шкоди, величина якого характеризує не тільки прямі втрати, а й ступінь зниження економічного потенціалу за певний проміжок часу. Спектр загроз економічної безпеки підприємства досить широкий.

Забезпечити безпеку в усіх напрямках на практиці просто нереально. Для оптимізації роботи в сфері захисту ключових активів і процесів господарюючого суб'єкта необхідно визначити найбільш вразливі точки підприємства, які є носіями найвищого рівня ризику. Виділяють зовнішні та внутрішні загрози.

Внутрішні загрози економічної безпеки підприємства пов'язані, перш за все, з можливим впливом персоналу підприємства на хід господарської діяльності. У розрізі економічних загроз однією з найістотніших є допущення помилок при веденні первинної документації. Тому, щоб уникнути можливих загроз необхідно вивчити причини виникнення помилок. Якщо виходити з сучасного законодавства, то основними причинами помилок вважаються: неточності у підрахунку; неправильне застосування законодавства та нормативних правових актів з бухгалтерського обліку; неправильне застосування облікової політики підприємства; неправильна класифікація або оцінка фактів господарської діяльності; недобросовісні дії посадових осіб підприємства.

У Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [1] приведено порядок виправлення помилок у бухгалтерському обліку, однак там нічого не сказано про можливе усунення причин цих помилок. Безумовно, таких причин, як недобросовісні дії співробітників або обчислювальні неточності, складно уникнути в силу неможливості передбачити поведінку співробітника та недосконалості техніки. Але, при організації первинного обліку, необхідно чітко слідувати оптимально розробленим правилам, які дозволять знизити ризик виникнення помилок на всіх етапах життєвого циклу документа – від моменту розробки форми, її заповнення, візування і передачі, таксування і континування, перенесення інформації в реєстри до здачі в архів.

На нашу думку, для того щоб знизити ризик помилок, пов'язаних із неправильним застосуванням облікової політики, необхідно, в першу чергу,

грамотно її розробити, а для цього слід: уважно вивчити нормативно-правові акти, що регулюють правила ведення бухгалтерського обліку та безпосередньо затверджують процес створення облікової політики на підприємстві; зібрати та узагальнити специфічні особливості функціонування підприємства з метою вибору варіанту та способу обліку; доступно викласти інформацію в наказі про облікову політику; регулярно проводити перегляд положень облікової політики з метою виявлення змін, типових порушень. Щоб знизити ризик неправильного застосування норм законодавства, необхідно, перш за все, організувати доступ персоналу до сучасної нормативно-правової бази.

Однією з основних загроз економічній безпеці підприємства є розробка первинної документації, що не відповідає вимогам внутрішнього самоконтролю документа. Перед початком розробки власних форм первинної документації потрібно переконатися, що даний вид документації не вимагає обов'язкового застосування уніфікованих форм. Обов'язковими до застосування продовжують залишатися форми документів, що використовуються в якості первинних облікових документів, встановлені уповноваженими органами відповідно та на підставі інших законодавчих актів. Зокрема обов'язковими до застосування залишаються касові і банківські документи.

Незалежно від вибору форма внутрішнього первинного документа повинна містити всі обов'язкові реквізити, які визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2]: найменування документа; дата складання документа; назву економічного суб'єкту, що склав документ; зміст факту господарського життя; величина натурального і (або) грошового виміру факту господарського життя із зазначенням одиниць виміру; найменування посади особи (осіб), яка уклала (здійснила) угоду, операцію і відповідального (відповідальних) за її оформлення, або найменування посади особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за оформлення події, що відбулася; підписи осіб із зазначенням їх прізвищ або інших реквізитів, необхідних для ідентифікації цих осіб.

Для затвердження застосування розробленого документа, в рамках облікової політики, на поточному етапі потрібно оформити розпорядження або наказ.

Головний бухгалтер або інша особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку має включити в наявний графік документообігу новостворений документ або розробити для нього окремий графік документообігу. Для ефективної роботи всіх захисних механізмів документообіг повинен бути детально продуманий, розроблений та зафіксований документально. Крім того, в посадові інструкції працівників вноситься обов'язок ведення та обробки нового документа. Окремим документом необхідно оформити короткий порядок оформлення документа. До кожної посадової інструкції бажано додати фрагмент графіка документообігу, що дозволить забезпечити правильність роботи працівників з первинними документами.

Вважаємо, що беззаперечне дотримання запропонованих нами способів дозволить максимально зменшити можливість виникнення загроз економічній безпеці та забезпечить оптимальний документообіг на підприємстві, який

представляє захисну функцію на етапі первинної фіксації економічного факту.

Список використаних джерел

1. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.

Г.Ю. Єфремова, здобувач ОС «Магістр»

Науковий керівник: **Л.О. Сколотій, професор, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Входження України до світового економічного простору вимагає адаптації її сільського господарства до вироблених міжнародним співтовариством певних правил і принципів поведінки. Сьогодні зростання сільськогосподарського виробництва повинне відбуватися на якісно новому рівні – на основі екологічно безпечних технологій.

Управління будь-яким підприємством здійснюється на базі інформації, що зосереджена в різних джерелах і накопичується при здійсненні підприємницької або іншої діяльності. Однак інформація є специфічною субстанцією, використання якої передбачає дотримання ряду принципів, основними з яких є повнота висвітлення, безперервність діяльності, своєчасність, суттєвість тощо.

Головною функцією держави в аграрній сфері є надійне продовольче забезпечення населення за рахунок власного виробництва, що має важливе стратегічне значення, оскільки від цього залежить не тільки продовольча, а й національна безпека тієї чи іншої країни. При цьому держава намагається захистити внутрішній ринок від імпортової сільськогосподарської сировини та продовольства і підтримати національного виробника у конкурентній боротьбі з агровиробниками інших країн.

Для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції необхідно розробити для впровадження у виробництво такий важливий елемент мотиваційного механізму, як мінімізація витрат. Але при цьому необхідно дотримуватися таких умов: витрати по-перше, треба обліковувати; по-друге, аналізувати з метою планування; по-третє шукати шляхи зменшення їх [1].

В умовах сьогодення більш ефективними по виробництву сільськогосподарської продукції є ті підприємства, які спеціалізуються на виробництві одного або двох видів продукції. Максимальний вихід валової і

товарної продукції з одиниці земельної площі можливий за умови поглиблення спеціалізації, раціональної концентрації та правильного співвідношення галузей [2].

Негативний вплив на зменшення обсягів виробництва продукції сільського господарства спричинили такі чинники, як зменшення фінансової підтримки з боку держави, руйнування колишньої системи матеріально-технічного забезпечення, диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, неможливість оновлення та розширеного відтворення виробництва, в силу фінансового дефіциту, застарілих засобів виробництва і технологій тощо [3].

Запровадження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» [4] мало за мету не тільки перехід до прийнятого у міжнародних стандартах підходу до обліку сільськогосподарської діяльності, але й максимального врахування особливостей аграрного виробництва з одночасним спрощенням методології обліку. Запровадження П(С)БО 30 сприяє спрощенню обліку сільськогосподарської діяльності та підвищує прозорість фінансової звітності аграрних підприємств. Згідно із цим документом визначені біологічні активи й сільськогосподарська продукція та їх класифікація, відображені зміни обліку надходження біологічних активів, оцінка біологічних активів на дату балансу, оцінка сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів при первісному визнанні, доходи й витрати сільськогосподарської діяльності.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» внесло принципові зміни до існуючої практики обліку сільськогосподарської діяльності – це виділення рослин і тварин, які є об'єктами сільськогосподарської діяльності, в окрему облікову категорію – «біологічні активи».

П(С)БО 30 «Біологічні активи» запроваджується така категорія, як доходи (витрати) від первісного визнання сільськогосподарської продукції та біологічних активів, одержаних у наслідок сільськогосподарської діяльності. Зазначені доходи (витрати) не є грошовими і визначаються як різниця між вартістю сільськогосподарської продукції і біологічних активів, оцінених за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, та витратами пов'язаними з біологічними перетвореннями.

Основною метою обліку продукції сільськогосподарського виробництва є своєчасне, повне, вірогідне відображення виробленої і реалізованої продукції та контроль за її рухом.

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств значною мірою залежать від налагодженості збуту продукції. Функціонування аграрного сектору України неможливе без наявності прозорих каналів просування сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача на вигідних для всіх учасників процесу умовах. В сучасних ринкових умовах метою діяльності сільськогосподарських підприємств є отримання прибутку, основним джерелом якого є реалізація готової продукції. Проте, без достовірної, релевантної, систематизованої належним чином інформації про особливості обліку процесу реалізації продукції, товарів, робіт, послуг неможливе ефективне

управління підприємством.

Всі основні функції управління та управлінського обліку в цілому повністю застосовані й до обліку доходів, контролю за їх формуванням та до управління ними. Планування доходів посідає важливе місце у складанні плану реалізації й продажу на сільськогосподарському підприємстві на майбутні періоди.

Керівництво підприємства зацікавлене доходами саме з позиції управління, а також прийняття стратегічних рішень. Тому, простого бухгалтерського відображення доходу від реалізації продукції і понесених витрат недостатньо. Тому, актуальним стає завдання визначення принципів і підходів до управління доходами підприємства із позицій стратегічного управління.

Нині існують невирішені питання, які стосуються формування доходів, витрат і фінансових результатів сільськогосподарської діяльності. На нашу думку вирішення окремих питань з удосконалення методики відображення біологічних активів можна звести до таких положень:

1. Визначення справедливої вартості на біологічні активи потребує розробки спеціальної системи розрахунків, що має здійснюватися науково-дослідними інститутами разом із практиками обласних та районних управлінь агропромислового розвитку.

2. Біологічні активи після первісного визнання обліковуються як запаси, і така продукція може бути використана для власних потреб і для реалізації.

3. Для відображення обліку доходів, витрат і фінансового результату реалізації продукції сільськогосподарського призначення необхідно відкривати окремі аналітичні рахунки, а в середині них – аналітичні рахунки за видами продукції і біологічних активів.

Не менш важливим аспектом в реформуванні обліку реалізації готової продукції є формування єдиної законодавчо-нормативної бази, адаптованої до міжнародних вимог та норм, удосконалення методології складання звітності та запровадження інформаційних технологій. Гармонізація та стандартизація організації бухгалтерського обліку реалізації готової продукції відкриє на перспективу тверду основу міжнародного співробітництва та спрощення системи обліку в цілому.

Список використаних джерел

1. Огійчук М.Ф. Ефективність виробництва молока та витрати сільськогосподарських підприємств Харківської області / Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції “Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів” - Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2011. - Т.ІІ. - С.247-249.

2. Сколотій І.В. Спеціалізація і концентрація: шляхи підвищення ефективності виробництва молока / І.В. Сколотій // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Технічні науки. Сільськогосподарські науки. Економічні науки. - 2011. - №6. - С.124-130.

3. Комарніцька О.П. Проблемні аспекти розвитку галузі тваринництва та шляхи їх розв'язання // Економіка АПК. 2010. № 12. С.25-27.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», затв. наказом Мінфіну України від 18 листопада 2005 р. № 790. URL: <http://rada.gov.ua>. (дата звернення 01.09.2019р.).

А. Железняк, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: **І.В. Горковенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВПРОВАДЖЕННЯ ERP СИСТЕМ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Поняття «ефективність діяльності підприємства», в сучасних ринкових умовах займає одну з головних ролей, що сприяє подальшому функціонуванню та розвитку підприємств. В умовах високого рівня невизначеності, конкуренції, присутності різного роду кризових явищ, наявності різних політичних та економічних проблем в країні та через неузгодженість рішень в середині компанії, підвищення ефективності функціонування підприємства є першочерговим джерелом вирішення поставлених викликів. Необхідність підвищення та забезпечення ефективності підприємства полягає у формуванні нових цілей, засад та принципів діяльності, задоволення потреб споживачів та розширення своїх ринкових можливостей. Тому напрями підвищення ефективності діяльності підприємств – це, перш за все, інструмент раціонального використання ресурсів та потенціалу компанії.

Багато великих та середніх підприємств України зміщують свої пріоритети в бік диджиталізації та цифровізації бізнес-процесів. На вітчизняному та світовому ринках представлено безліч управлінських інформаційних систем оптимізації господарських процесів підприємства. Із них найбільш дискусійними і максимально затребуваними більшістю підприємств є системи планування і управління ресурсами підприємства - ERP. У зв'язку з цим, набувають актуальності питання, що пов'язані з вибором ERP-рішення, яка найкраще задовольняє вимоги підприємства.

Керівництво підприємства постає перед умовами невизначеності і складного вибору між багатьма критеріями впровадження системи на підприємстві, їх узгодження і реалізації у практичній виробничій діяльності. Існує велика кількість систем ERP та їх конфігурацій, тому слід звужити коло систем, які можна всебічно проаналізувати. Вибір системи є багатокритеріальним завданням із таким критеріями.

Завершеність: програмне забезпечення повинно інтегрувати всі аспекти ведення виробничого бізнесу – від закупівлі матеріалів і найму робочої сили до системи продажів готової продукції.

Зручність і простота в роботі: впроваджувана система повинна бути найсучаснішою на даний момент. Робота із системою повинна бути інтуїтивно зрозумілою співробітникам. Це полегшить упровадження та навчання персоналу.

Настроюваність: система повинна давати змогу створювати нові вхідні і вихідні документи і настройки без участі розробника системи.

Гнучкість: програмне забезпечення повинно адаптуватися до умов виробництва підприємства. ERP не повинна вимагати зміни структури підприємства або режиму роботи підрозділів.

Вартість: розроблення і супровід системи повинні вкладатися в бюджет підприємства. Технічні вимоги системи: важливо вибрати ERP, яка не залежить від апаратного забезпечення, операційної системи і системи баз даних.

Репутація і можливості виробника: частка ринку постачальника, відгуки клієнтів, доступність консультантів, приклади впроваджених систем, інфраструктура підтримки і супроводження впровадженої системи, та інші критерії.

Український ринок ІТ характеризується присутністю безлічі вітчизняних та іноземних постачальників ERP-систем. LiveBusiness опублікували рейтинг програмних продуктів ERP для України, серед яких: OneBox, 1C:ERP, MS Dynamics ERP, ITEnterprise, Парус-Предприятие, BAS ERP, DeloPro, HansaWorld, Галактика ERP, Tend ERP.

Розглянемо систему BAS ERP української фірми 1C, так як саме вона введена на ринок України на противагу західним титанам SAP, Oracle, Microsoft.

BAS ERP – система призначена для автоматизації великих підприємств зі складними технологічними процесами, здатна забезпечувати потреби будь-яких масштабів починаючи від 50 робочих місць.

У ній передбачена гнучка система аналізу показників ефективності. Власноруч можна встановити планові показники діяльності, фіксувати відхилення від заданого плану та моніторити позитивну та негативну динаміку.

В BAS ERP вдосконалено модуль «Бюджетування» - можна налаштовувати види звітів, отримувати розширену аналітику, прораховувати суми в декількох валютах одночасно, проводити економічні прогнози та формувати зведену звітність, сформовану на основі результатів моніторингу. Система дозволяє окрім використання «Клієнт-банк» вести документування фінансових операцій, здійснювати інвентаризацію кас і розрахункових рахунків, планувати грошові кошти з потенційним резервуванням і в цілому контролювати грошові кошти за аналітичними критеріями.

Програма автоматично сповіщає про перевищення встановленого ліміту заборгованості або терміну заборгованості.

Варто відмітити, що у BAS ERP враховано критерії формування звітності не тільки за ПСБО, але й за МСФЗ (за необхідності можна здійснювати паралельне ведення обліку за двома стандартами).

Загалом, в системі зроблений акцент на управлінські інструменти: звітність, ефективність бюджету, МСФЗ та ін. Закладено алгоритми теорії обмежень.

Отже, зростаючу потребу підприємств у спеціалізованому програмному забезпеченні в повній мірі можуть задовольнити ERP-системи. BAS ERP української фірми 1С, займає одне з лідируючих місць на вітчизняному ринку, оскільки може задовольнити потреби великих підприємств зі складними технологічними процесами, здатна забезпечувати потреби будь-яких масштабів починаючи від 50 робочих місць.

Список використаних джерел

1. Томчук В.В., Калачик А.В. ERP системи та їх місце в управлінському обліку. Фінанси, облік, банки. №1 (24). 2019. с 179-187.
2. Демиденко М. А. Економіко-математична модель наукового обґрунтування вибору ERP системи для управління підприємством. Науковий вісник Ужгородського національного університету. №23 ч. 1. 2019 с. 71.

М.Г. Курганська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.О. Сколотій, професор, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Облік розрахунків з працівниками є одним з найважливіших ділянок у всій системі обліку в будь-якій організації, а особливо у сільськогосподарських підприємствах. Однією з центральних проблем цього питання є те, що для комфортного ведення обліку оплати праці виникає необхідність розробки організаційного, кадрового та інформаційного забезпечення [1].

На сучасному етапі розвитку обліку, організація бухгалтерського обліку заробітної плати має цілу низку проблем в первинній документації, які необхідно вирішувати та вдосконалювати.

Центральною проблемою є наявність великої кількості первинних документів, які використовуються для нарахування заробітної плати та потребують значного часу для їх обробки, узагальнення та відображення в регістрах обліку та звітності, що безпосередньо позначається на ефективності організації бухгалтерського обліку. Ця кількість первинних документів залежить від форми та системи оплати, які не залежать від бухгалтерського обліку, але впровадження передових форм оплати праці значно може скоротити кількість первинних документів та трудомісткість щодо їх формування та обробки. Відповідно від кількості первинних документів залежить організація документообігу, яка впливає на кількість працівників, які створюють первинні документи та їх обробляють.

Виходячи з цього, ще однією вагомою проблемою в первинному обліку,

як оформлення листків непрацездатності. Вказаний документ характеризується підвищеними вимогами щодо техніки заповнення, тому бухгалтерам необхідно його ретельно перевіряти та, за наявності помилок, відправляти працівника в його лікарню для їх виправлення. Через це виникає проблема затримки обліку лікарняних та їх виплати. Фондом соціального страхування України спільно з представниками Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України розроблено та запроваджено електронний реєстр листків непрацездатності. При використанні цього реєстру бухгалтери можуть спростити і прискорити процес обробки документа та нарахування лікарняних [3].

Вирішити вказану проблему первинного обліку розрахунків з працівниками можна шляхом запровадження на кожному підприємстві власних форм первинних документів відповідно до специфіки діяльності та обсягу облікових робіт.

Існують проблеми, які призводять до ускладнення процесу ведення обліку розрахунків з працівниками та вимагають вирішення, до них належать: періодичні зміни в законодавстві з питань обліку та трудових відносин, недостатній рівень контролю за виконанням облікових операцій, оновлення автоматизації обліку [2].

Існує ряд недоліків в обліку розрахунків з працівниками, які пов'язані з недостатнім рівнем контролю за виконанням операцій, складовими якого можуть бути [3]:

- 1) контроль за використанням робочого часу та забезпечення зростання продуктивності праці;
- 2) контроль за своєчасним і правильним визначенням сум нарахованої заробітної плати й відрахувань органам соціального страхування та віднесення їх на собівартість продукції (робіт, послуг);
- 3) контроль за здійсненням у встановлені терміни всіх розрахунків з працівниками та службовцями із заробітної плати та інших виплат;
- 4) контроль за використанням фонду заробітної плати та іншими грошовими коштами, які виділяють для оплати праці працівників підприємства;
- 5) перевірка правильності розрахунку виплат за надурочні роботи, роботи у святкові дні, у нічний час тощо;
- 6) контроль за правильністю, своєчасністю та повнотою здійснених операцій бухгалтерською службою.

Вдосконалити систему обліку праці можна шляхом проведення наступних дій: введення до штату окремої посадової особи з питань контролю, внесення функції контролю до посадових обов'язків працівників облікового й управлінського персоналу, створення відділу внутрішнього аудиту чи контролю, розробка стабільної законодавчої бази, оновлення програмного забезпечення, підбір спеціалізованих програм.

Отже, вирішення виявлених ряду проблем підвищить якість облікових даних, їх правдивість та достовірність, що, своєю чергою, позитивно відобразиться на обґрунтованості управлінських та аудиторських рішень [3].

Отже, для вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці на

підприємстві необхідно провести:

- поліпшення методики та організації проведення аудиту на основі нововведень практикуючих аудиторів, досвіду зарубіжних фахівців тощо,
- підвищення кваліфікації аудиторів та застосування санкцій за неналежний рівень надання послуг,
- зниження рівня тінізації економіки, створення на підприємствах відділів внутрішнього аудиту,
- розробка методології складання робочої документації та створення бази форм документів, проведення тематичного обліку, що спрямований конкретно на ділянку обліку оплати праці,
- реформування нормативно-правової бази аудиту, розрахунок економічних показників для повного відображення фінансового стану підприємства,
- урахування специфіки кожної галузі підприємницької діяльності при проведенні обліку оплати праці.

Список використаних джерел

1. Каткова Н.В., Маслова К.В. Особливості обліку оплати праці в сучасних умовах та шляхи його вдосконалення. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО №2/2017. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/126.pdf
2. Подмешальська Ю. В., А. М. Панченко Удосконалення організації обліку заробітної плати. Економічна наука №1, 2020. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/11.pdf
3. Чепець О. Г., Кінебас І. Ю. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту розрахунків з оплати праці. БІЗНЕСІНФОРМ № 7 '2019. С.225-229. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-7_0-pages-225_230.pdf

С.О. Левкович

Науковий керівник: **Ж.О. Струк, викладач**

Любешівський технічний коледж Луцького НТУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сьогодні сільськогосподарське виробництво і в цілому агропромисловий комплекс України перебувають у центрі суспільної уваги.

Сільське господарство — одна з основних галузей української економіки. Серед інших галузей її вирізняє предмет діяльності — живі організми (тварини, рослини). До того ж продуктивність у сільському господарстві значною мірою

залежить від об'єктивних природніх факторів (змін пір року, опадів, коливань температури тощо), на які сільгосппідприємство не має змоги вплинути. Вплив цих факторів може бути як сприятливим, так і згубним. Тому продуктивність і витрати протягом різних років неабияк відрізняються. Зрозуміло тепер, чому діяльність у сільському господарстві є ризикованою.

З огляду на перелічені вище фактори облік сільськогосподарської продукції має свою специфіку.

Особливості обліку, пов'язані головним чином з обліком засобів виробництва, витрат і готової продукції у сільському господарстві є:

1. Земельні ділянки мають різну продуктивність, котру можна підвищувати при розумному її використанні.

2. Головним засобом виробництва в сільському господарстві є земля; вона не зношується, амортизація на неї не нараховується ні в бухгалтерському, ні в податковому обліку.

3. Земельні ділянки розташовані переважно далеко один від одного, тому виробництво здійснюється на об'ємних площах з переміщенням сільськогосподарських механізмів.

4. Бухгалтерський облік повинен забезпечити облік змін у них — приплід, приріст живої маси тощо, що потребує специфічних методів і прийомів

5. Специфічними засобами виробництва у сільському господарстві є живі організми — тварини і рослини, вирощування яких залежить від природних і біологічних факторів і триває часто декілька років.

6. Внаслідок впливу природних умов зумовлюється сезонність сільськогосподарського виробництва, тому витрати на виробництво тут визначаються один раз на рік, на відміну від інших видів діяльності.

7. Тривалість виробничих циклів визначає необхідність розмежування витрат за виробничими циклами, які не збігаються з календарним роком — витрати попередніх років під врожай поточного року, витрати поточного року під урожай майбутніх років та ін.

8. Облік витрат ведеться за видами культур, за видами і віковими групами тварин, за виробничими підрозділами та інше.

9. Готова продукція в багатьох підгалузях сільського господарства, особливо в рослинництві, отримується одноразово в період дозрівання рослин, що висуває жорсткі вимоги до організації обліку виходу продукції, її збереження, переробки та реалізації.

10. Від однієї сільськогосподарської культури або одного виду худоби отримують кілька видів продукції, що потребує відповідного розмежування витрат.

11. Значна частина сільськогосподарської продукції використовується для власних потреб — корми, насіння тощо, що потребує чіткого відображення в обліку руху продукції на всіх стадіях внутрішньогосподарського обороту.

12. Вплив природних умов спричиняє те, що вихід готової продукції прямо не залежить від витрат на її виробництво.

Отже, досить гострою залишається тема обліку продукції сільськогосподарського виробництва в зв'язку з її особливостями. Перш за все

сільськогосподарська продукція є продуктом природного процесу, що обумовлює наявність як основний, так і побічної продукції. Крім того, виробництво в сільському господарстві є сезонним. Також до особливостей більшості підприємств галузі можна віднести територіальну розпорошеність і неоднорідність. Всі ці особливості накладають відбиток на обліковий процес в сільськогосподарських підприємствах взагалі і на облік готової продукції зокрема.

В. Межирицька, здобувач ОС «Магістр»

Науковий керівник: **І.В. Сколотій, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ – СКЛАДОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Практика нових господарських формувань диктує необхідність зміни обліку процесу сільськогосподарського виробництва, зокрема, побудови раціональної системи обліку витрат, виходу продукції. Облік виробництва повинен забезпечити одержання достовірних даних про досягнутий його рівень, які необхідні для управління, контролю за додержанням норм виробничого споживання засобів і предметів праці та живої праці з метою обчислення собівартості продукції та оцінки діяльності підприємства [1].

Економічна ефективність діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення високих темпів їх розвитку, підвищення конкурентоздатності продукції значною мірою визначається ефективністю внутрішнього механізму обґрунтування та реалізації управлінських рішень. У комплексі проблем, пов'язаних із розробкою та реалізацією рішень у ринкових умовах, все більшого значення набуває вибір моделей і методів для обґрунтування управлінських рішень з оптимізації витрат.

Управлінський облік не просто реєструє, узагальнює, контролює факти господарського життя, він забезпечує управлінський персонал інформацією про різні аспекти діяльності підприємств, які відображаються в бухгалтерському обліку й безпосередньо впливають на якість управлінських рішень, ефективність системи управління. Такий облік покликаний забезпечити систему управління якісною економічною інформацією. Результатами досліджень є пропозиції щодо найоптимальнішого методу обліку та калькулювання витрат, шляхів удосконалення управління витратами та кроки до їх зниження. Дані управлінського обліку широко використовуються для потреб внутрішнього менеджменту в процесі прийняття управлінських рішень, для аналізу господарської діяльності та пошуку резервів скорочення витрат.

Важливим питанням, що порушувалося у багатьох працях вчених економістів-аграрників є управління витратами підприємства, оскільки воно

здійснюється з метою підтримки рівня витрат на виробництво і реалізацію продукції на запланованому рівні, а сам показник витрат є важливою складовою в оцінці ефективності діяльності підприємства. Сучасні системи управління витратами для обґрунтування оперативних рішень вимагають комплексного підходу для вдосконалення облікового процесу та побудови цілісної технології інформаційного забезпечення, яка б інтегрувала найбільш важливі методичні елементи управлінського обліку: мету, завдання, принципи та методи управління витратами – “управління за відхиленнями”, “таргет-костинг”, “кайзен-костинг”, бюджетування витрат для цілей контролю та оцінювання результатів діяльності центрів відповідальності. Це дозволить підвищити якість, аналітичність, оперативність, системність, стратегічну спрямованість та ефективність інформаційного забезпечення системи управління витратами підприємств з виробництва продукції сільського господарства.

Проблема розробки і використання в практиці обліку нових підходів до ефективного управління витратами підприємства широко обговорюється у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі [2; 3].

Для контролю за витратами і управління ними необхідно впроваджувати на підприємствах внутрішньогосподарський контроль, який буде спрямовано на застосування таких методів контролю, які б забезпечували надійне попередження і своєчасне виявлення фактів господарських порушень, пов’язаних з використанням кормів; засобів захисту рослин та тварин; оплати послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями; нафтопродуктів; електроенергії; запасних частин; ремонтних та будівельних матеріалів.

З метою підвищення якості управління витратами підприємств з виробництва сільськогосподарської продукції пропонуємо розробити на підприємстві внутрішню управлінську звітність, яка регламентує порядок формування, систему звітів про виконання бюджетів виробничих та номінальних центрів витрат і графік документообігу. Це дозволить використовуючи таку звітність адаптувати систему управління витратами до сучасних потреб забезпечення користувачів якісною інформацією, що надається для забезпечення процесу прийняття поточних і оперативних управлінських рішень.

Трансформація бухгалтерського обліку і звітності в Україні до вимог і принципів міжнародних стандартів ще більше обумовила процеси формування внутрішньої управлінської звітності. Відповідно вона стала одним із основних джерел інформаційного забезпечення управління витратами, яка готується шляхом виконання спеціальних процедур обробки, групування і підрахунку та формується на завершальній стадії облікового процесу.

Проведені дослідження свідчать, що більшість вчених дотримуються думки, що внутрішня управлінська звітність – це система взаємопов’язаних показників, які необхідні для потреб управління підприємством.

Важливим кроком на етапі складання управлінської звітності є розроблення її вихідних форм. Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” передбачено, що підприємство самостійно розробляє систему та форми внутрішньогосподарського обліку, звітності й контролю господарських операцій з метою обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства

для внутрішніх користувачів [5].

Вартісна характеристика процесу виробництва формується із витрат виробництва, які є вартісним виразом затрачених на виробництво ресурсів, що в результаті створення нового продукту трансформуються у собівартість. Бухгалтерський облік витрат ведуть за: використаними ресурсами - елементами; місцями виникнення та центрами відповідальності; об'єктами калькуляції. Основна мета обліку витрат - визначення собівартості продукції, контроль за її формуванням, управління витратами та на їх основі – доходами. Собівартість характеризує усі сторони виробничої діяльності господарської ланки [4].

Управління витратами й собівартістю - важливий елемент управління господарством. Витрати на виробництво, з одного боку, один із основних об'єктів управління економікою на мікрорівні, а з іншого – важлива частина управлінського обліку. До основних завдань обліку витрат на виробництво відносять: інформаційне забезпечення адміністрації підприємства для прийняття управлінських рішень з урахуванням їх економічних наслідків; спостереження і контроль за фактичним рівнем витрат у співвідношенні з їх нормативними і плановими розмірами з метою виявлення відхилень і формування економічної стратегії на майбутнє; обчислення собівартості виробленої продукції. Головне значення в забезпеченні раціональних витрат виробництва має контроль виробничої діяльності та управління витратами в процесі її здійснення. В управлінні витратами найважливіше значення має оперативно отримана інформація про витрати, що дозволяє втручатись у виробничий потенціал і оптимізувати його. Основним принципом управління витратами є відповідність системи обліку цілям управління.

Список використаних джерел

1. Романків І.Я. Особливості бухгалтерського обліку і економічного контролю витрат виробництва // Інноваційна економіка. 2013. № 10(48). С. 141-147.
2. Управління витратами на підприємстві: підручник / Лебедев В.Г. – СПб.: “Видавничий дім “Бізнес-преса”, 2000. – 278 с.
3. Котляров С.А. Управление затратами: учебник. – СПб: Питер, 2001. – 160 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» // Галицькі контракти. 2000. № 5. С. 82-87.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України станом на 16 липня 1999 року №996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. (дата звернення: 12.05.2020р.)

Ю.С. Нежид, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Науковий керівник: **С.І. Василішин**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ

Достатній рівень обліково-аналітичного забезпечення є запорукою високого рівня розвитку підприємства та управління ним. Проте, цей розвиток, як правило, стримується недостатнім проявом облікової та аналітичної функції менеджменту. На вітчизняних аграрних підприємствах відсутня чітко сформована інтегрована система обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ), що позначається на якості прийняття рішень з управління фінансовими ресурсами. Її необхідність пояснюється новими завданнями, які треба вирішити господарюючим суб'єктам, а саме покращення фінансового стану підприємства, забезпечення високих темпів росту рентабельності.

На думку Т.В. Бочулі обліково-аналітичне забезпечення – це розвинута система формування економічно вагових показників через узагальнення й аналіз професійних суджень щодо результатів діяльності підприємства відповідно до узгоджених формальних і неформальних інституцій у реальній інтерпретації інформації для формування управлінських висновків на мікро-та макрорівнях [1].

Рівень побудови системи управління та керованості усередині сучасних аграрних підприємств значно знизився у зв'язку з відсутністю ефективної системи обліково-інформаційного забезпечення управління. Дане твердження результатами власних досліджень підтверджує науковець Д.В. Людвенко: «Дослідження інформаційних систем підприємств свідчить, що 40-50% всієї інформації є надлишковою в інформаційному потоці і в той же час в обліку відсутньо близько 50% необхідної інформації для управління, а прийняття рішень найчастіше базується на інтуїції, ніж на точній і об'єктивній інформації [2, С. 26]».

Спеціалістам сільського господарства економічного профілю потрібні дані щодо формування витрат аграрних підприємств (на робочу силу, операційних витрат) з метою ефективного функціонування господарств. Брак точної і об'єктивної інформації щодо формування витрат роботодавців на робочу силу є причиною несвоєчасності і низької якості управлінських рішень.

Облік праці та її оплати є однією з найбільш складних та важливих ділянок облікового процесу для будь-якого суб'єкта господарювання, що вимагає точності та повноти охоплення даних, та є внутрішнім фактором, що забезпечує формування організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості.

Колектив авторів на чолі з професором М.Ф. Огійчуком зазначає, що облік праці та її оплати повинен бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню продуктивності праці, зміцненню трудової дисципліни,

підвищенню якості виробництва продукції, виконання робіт і послуг [3].

У цілому, організація оплати праці на підприємстві – це сукупність дій, метою яких є забезпечення визначення величини заробітної плати, принципів її нарахування, строків виплати, диференціації, співвідношення з іншими показниками діяльності підприємства тощо [4].

Джерелом систематичної інформації про наявність і використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, про характер, обсяг здійснюваних господарських процесів, про фінансові результати діяльності є дані поточного бухгалтерського обліку, які, в свою чергу групуються у статистичну звітність.

Основу інформаційної бази для дослідження витрат на робочу силу на рівні окремих сільськогосподарських підприємств становить державна статистична звітність «Звіт з праці» (ф.1-ПВ (квартальна)), «Звіт з праці» (ф.1-ПВ (місячна)), «Звіт про умови праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці (ф.1-ПВ (умови праці))(один раз на два роки)». Така звітність має велике значення, оскільки використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання інформації, необхідної для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і національної економіки в цілому.

Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління витратами аграрних підприємств потребує активних організаційних заходів, серед яких запровадження моніторингу фактичної вартості робочої сили за видами економічної діяльності, відповідно до форми власності підприємства та забезпечення наукової обґрунтованості розрахунку мінімального споживчого кошику; обстеження має враховувати специфіку умов праці та виробництва, форми господарювання. Окремим напрямом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення має стати суворе дотримання фундаментальних принципів бухгалтерського обліку задля уникнення явища «заробітна плата в конверті», що сприятиме детінізації доходів населення в системі управління зайнятістю в аграрному секторі економіки.

Список використаних джерел

1. Бочуля Т.В. Інновативний розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2015. 404 с.
2. Людвенко Д.В. Особливості розвитку обліково-інформаційного забезпечення в управлінні аграрними підприємствами в сучасних умовах. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/accounting-for-enterprisesc112/11919-c112-072> (дата звернення 31.05.2020).
3. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / під заг. ред. проф. М.Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. і допов. Київ: Алерта, 2016. 1040 с.
4. Миронова Ю.Ю., Панасенко В.А. Проблеми організації обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві. Економіка і регіон. 2016. №1. С. 121-126.

Ю. Поважна, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: І.В. Горковенко, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки зумовлюють їх впровадження та використання в усіх сферах виробництва. В сучасному світі інформаційних технологій неможливо уявити якісно організованого бухгалтерського обліку без використання інформаційних систем. Завдяки застосуванню інформаційних технологій за допомогою персональних комп'ютерів різних засобів комунікації в обліку використовуються досить широко, та охоплюють різні його процедури. Впровадження комп'ютерних систем бухгалтерського обліку все частіше стає нормою роботи сучасних підприємств.

Інформаційна технологія являє собою комплексну систему методів і способів збору, накопичення, опрацювання, зберігання, передачі (обміну), подання і використання інформації

Управлінські інформаційні системи та технології широко використовуються керівниками і управлінським персоналом на сучасних підприємствах. Зважаючи на великий обсяг робіт та витрати часу, що доводиться витрачати бухгалтерам, виконуючи обробку облікової інформації, виникає необхідність здійснювати автоматизацію облікових робіт з використання управлінських інформаційних систем і технологій бухгалтерського обліку.

Використання комп'ютера в бухгалтерському обліку дозволяє виконати перерозподіл навантаження працівників, що таким чином звільняє час для аналітичної роботи щодо покращення фінансового стану підприємства. Головною метою використання комп'ютерних систем бухгалтерського обліку як складової інформаційної системи підприємства є забезпечити керівництво підприємства фінансовою інформацією для прийняття обґрунтованих рішень при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів.

Впровадження та використання управлінських інформаційних систем і технологій призвело до якісно нових тенденцій та підходів в побудові облікового апарату, про це зазначив С. В. Івахненко – поширення інформаційних технологій (ІТ) в економіці та, зокрема, у бухгалтерському обліку, принесло із собою масштабні революційні зміни. Інформаційні системи (ІС) почали змінювати звичну структуру управління. В умовах ринкової економіки саме бухгалтерія є основним органом формування масивів управлінської інформації, а облікова бухгалтерська система охоплює практично весь процес формування, опрацювання й передавання для потреб управління техніко – економічної інформації.

Основною умовою підвищення ефективності управлінської праці є оптимальна ІТ, що володіє гнучкістю і адаптивністю до зовнішніх впливів.

Сучасні ІС організаційного управління призначені надавати допомогу спеціалістам, керівникам, які приймають рішення, в отриманні ними своєчасної, достовірної інформації, створення умов для організації автоматизованих офісів, проведенні із застосуванням комп'ютерів і засобів зв'язку оперативних нарад. Досягається це переходом на нову ІТ програму.

Управлінські інформаційні системи і технології обліку є невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства. Завдяки ним підприємство має можливість для своєчасного відображення документів і господарських операцій, виключення арифметичних помилок та відтворення первинних і звітних документів, що дає можливість виконати аналіз фінансового стану і надати результати в зручній і наглядній формі.

В умовах розвитку підприємств облікові механізми дозволяють обробляти значну кількість даних для цілей управління. Інформаційна система бухгалтерського обліку та аудиту охоплює весь спектр операцій, пов'язаних з опрацюванням, формалізацією, узагальненням, аналізом й передаванням керівництву інформації різних рівнів для прийняття управлінських рішень.

Також серед інформаційних технологій широко застосовуються програмні компоненти. На сучасному українському ринку комп'ютерних бухгалтерських програм представлено розробки таких системних комплексів як: 1) 1С: Бухгалтерія (на думку експертів є найбільш вдалою повнофункціональною програмною системою серед інформаційних технологій на ринку комп'ютеризації облікового процесу); 2) Парус (комплексний модуль для автоматизації обліку на малих, середніх та великих підприємствах); 3) БЕСТ-ЗВІТ ПЛЮС (автоматизація облікової роботи з бухгалтерською та звітною документацією відповідного зразка; 4) X-DOOR (автоматизація процесів роботи підприємства: бухгалтерський, складський облік і торгівля); 5) GrossBee XXI (призначена для комплексної автоматизації торгових і виробничих підприємств; 6) M.E.Doc IS (програмний продукт, який допомагає в роботі з документами різних форм, типів та призначення); 7) АБ-Система (Офіс-2000); 8) Баланс-Клуб (SoNet); 9) GMS (Office Tools) та інші.

Дані інформаційні системи мають свої переваги та недоліки, тому у кожного користувача буде своя думка. Проте, упровадження даних інформаційних систем на підприємстві впливає на позитивний результат, яким може бути: впорядкування бухгалтерського обліку; збільшення кількості інформації, що надходить з даних бухгалтерського обліку; зниження кількості бухгалтерських помилок; підвищення оперативності обліку.

Отже, застосування інформаційних технологій в організації облікового процесу на підприємстві є одним із найважливіших завдань. Фінансова звітність є основою оцінки в цілому підприємства і має бути надана своєчасно та оперативно за вимогою різним користувачам.

Проведений аналіз найпопулярніших бухгалтерських програм дає можливість спрогнозувати варіанти вибору програмного забезпечення підприємством. Для підприємств, бухгалтерський облік яких буде вестися в «хмарі», краще обрати такі програмні продукти, як «1С:Бухгалтерія», «Діловод» або «IT-Enterprise: Бухгалтерія».

Для підприємств, облік яких буде вестися з використанням програмного забезпечення, інстальованому на комп'ютер, підійдуть всі розглянуті програми за винятком «Діловод». Не дивлячись на прийняті санкції, найбільшою популярністю продовжує користуватися програма «1С:Бухгалтерія», яка має і «стаціонарну», і «хмарну» версії.

Наведений список бухгалтерських програм не повністю наведений, оскільки на українському ринку представлено набагато більше програмних продуктів для ведення обліку. Крім того, на вимогу часу з'являються нові, які враховують існуючі потреби.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що переведення бухгалтерської паперової роботи на рівень сучасних управлінських інформаційних систем і технологій дозволяє підвищити якість роботи бухгалтерії, зменшити кількість технічних помилок, які можуть виникати при ручному введенні даних, полегшити контроль фінансово-господарської діяльності підприємства, вчасно відчувати зміни на ринку і мати можливість швидко на них реагувати, підвищити ефективність управління підприємством, і, як наслідок, його роботи в цілому.

Список використаних джерел

1. Скриньковський Р., Гладун В., Крамар М. Інформаційні технології бухгалтерського обліку на підприємстві. Траекторія науки. 2019. № 2. С. 3001-3008.
2. 1. Осмятченко В.О., Токар В.В. Програмне забезпечення бухгалтерського обліку на засадах аутсорсингу. Економічна наука. 2018. № 5. С. 17-21.
3. Белінська С.М., Белінська Т.А. Особливості автоматизації облікового процесу. Агросвіт. 2018. № 14. С. 31-36.
4. Бездушна Ю.С., Микульський В.С. Автоматизація управлінського обліку: Актуальність та перспективи. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. №6(17). С.631-634.
5. Бразілій Н.М., Крот Ю. М. Особливості впровадження комп'ютерних бухгалтерських програм на підприємстві в сучасних умовах господарювання. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2018. № 22. С. 900-904.
6. Грабчук І.Л., Ляхович Г.І. Програмне забезпечення та ведення обліку: проблеми вибору та використання в ході аутсорсингу. 2017. № 3. С. 32-36.

Б.М. Савченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: О.В. Ковальова, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СТРУКТУРА І ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ВИСНОВКУ

В умовах наростання загроз продовольчої безпеки, нестійкості теперішньої економіки і наростання тотальної конкуренції все більшого впровадження отримують непрозорі схеми ведення аграрного бізнесу, які передують численні порушення чинного законодавства України. Втім, правова держава передбачає виконання кожним її членом чинного законодавства і безумовного його застосування в фінансово-господарській діяльності.

Згідно з наказом Міністерства внутрішніх справ України “Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України” від 17.07.2017 р. надається такий термін: “...результат експертного провадження - належно оформлені результати проведених досліджень у вигляді висновку судового експерта, висновку експертного дослідження або повідомлення про неможливість проведення судової експертизи (експертного дослідження).” [3, ч.1, п.2]

Питання включаються в формулювання постанови (ухвали) про призначення експертизи. Якщо задано кілька запитань, фахівець має право систематизувати їх і викласти в хронології, яка гарантує найбільш доречний порядок обстеження. Якщо редакція питання в постанові (ухвалі) не збігається з науково-методичними інструкціями з питань підготовки та призначення судових експертиз у науково-дослідних судово-експертних установах Міністерства юстиції України, але зміст завдання фахівцю ясний, то після з'ясування питання в редакції постанови (ухвали) про призначення експертизи він може дати належні пояснення і сформулювати питання в редакції, що відповідає перерахованим в інструкції.

Питання у вступній частині висновку наводяться в тому самому формулюванні, в якому вони поставлені слідчим або судом. Зміни їх не допускаються.

У досліджуваній частині висновку відтворюється увесь процес експертного дослідження в тій послідовності, в якій згруповані питання. При цьому формулювання питань не повторюються, а дається посилання на їхній порядковий номер.

Виклад досліджуваної частини слід починати з роз'яснення даних, виявлених перевіркою (якщо така мала місце), а потім вихідних даних бухгалтерського обліку, задіяних експертом. Далі вказується, в якому напрямку проводилося обстеження, які були використані прийоми дослідження, документи зіставлялися, якими документами, особливо нормативними актами,

дослідження підтверджується.

Завершальну частину висновку становлять саме висновки. Там викладаються в узагальненому вигляді ті підсумки, що впливають з проведеного вивчення по кожному питанню окремо, і даються відповіді на поставлені перед експертом питання в тій черговості, в якій вони розташовані у вступній частині, якщо висновок експерта не підтверджує висновки ревізора або дані бухгалтерського обліку, експерту слід розтлумачити причини розбіжностей з виноскою на певні документи.

Перед призначенням судово-бухгалтерської експертизи слідчий повинен скрупульозно вивчити всі матеріали перевірки. Після цього вирішується питання про потребу допиту підозрюваних, свідків стосовно фінансово-господарських операцій, які піддаються експертному вивченню.

У вступній частині постанови (ухвали) вказується дата і місце складання постанови, посада та прізвище особи, що прийняла постанову, найменування кримінальної справи, з якої призначена експертиза.

В описовій частині постанови висвічується суть справи і умови, які провокують здійснення експертизи, а також специфіку об'єкта дослідження, які можуть мати певне значення для висновку експерта-бухгалтера. Закінчується описова частина постанови формуванням доказів для призначення експертизи.

У резолютивній частині постанови викладається опис рішення про призначення судово-бухгалтерської експертизи, вказується вид експертизи по процесуальними ознаками (додаткова, повторна, комісійна), прізвище експерта, питання, по яким необхідно дати висновки, список матеріалів справи, які висилають експерту-бухгалтеру для вивчення.

У разі нестачі запропонованих слідчим матеріалів експерт - бухгалтер має право клопотати про забезпечення йому допоміжних документів, потрібних для дачі висновку. При оформленні висновку експерт повинен відповісти на всі поставлені питання при здійсненні експертизи.

Таким чином, реалізація висновку експерта-бухгалтера в судовому процесі має на увазі детальне дослідження обставин, які привели до безвідповідальності, нестачі і псування матеріальних цінностей із завданням виявлення розміру цих збитків, відповідальних за них осіб, виявлення причин небажаних явищ і розробки профілактичних заходів щодо них.

Список використаних джерел

1. Висновок експерта-бухгалтера, його структура та методика складання
URL: <https://readbookz.net/book/133/3728.html>
2. Економіко-бухгалтерська експертиза діяльності URL:
<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/32302/1/96.pdf>
3. «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» від 17.07.2017 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>

В.Л. Скидан, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **О.В. Ковальова, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

До об'єктів судово-бухгалтерської експертизи належить основна первинна документація, в якій застосовуються грошові та натуральні вимірники, які базуються на фінансової-господарської діяльності суб'єкта, а також бухгалтерські регістри, фінансова звітність, розпорядчі та інші документи, дані автоматизованої системи обробки інформації, що регламентують діяльність суб'єкта.

Об'єктами судово-бухгалтерської експертизи є: 1. Облікові бухгалтерські документи. 2. Облікові регістри, в яких відбитий господарські операції (книги, журнали-ордери, оборотні відомості, картки обліку тощо). 3. Комп'ютерна інформація. 4. Документи бухгалтерської звітності (звіти касирів, авансові звіти, товарні звіти матеріально відповідальних осіб та ін.). 5. Форми фінансової звітності підприємства. 6. Матеріали інвентаризацій (інвентарні описи, звіряльні відомості, протоколи рішень інвентаризаційних комісій, пояснення матеріально відповідальних осіб). 7. Акти проведених ревізій. 8. Інші офіційні документи (накази про прийняття на роботу і звільнення, трудові договори та контракти, договори про матеріальну відповідальність, листування з банками, різні довідки тощо). 9. Протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протоколи очних ставок, огляд і вилучення документів. 10. Неофіційні документи, що мають значення для судово-бухгалтерської експертизи. 11. Висновки експертів інших галузей знань (товарознавчої, будівельної, технологічної та ін.). 12. Інші документи, що регламентують діяльність суб'єкта [1].

Стадія узагальнення та оцінки результатів судово-бухгалтерської експертизи включає два етапи: - узагальнення результатів експертизи припускає групування і систематизацію недоліків фінансово-господарської діяльності підприємства, які стали об'єктом бухгалтерської експертизи, по економічній однорідності й хронологічній послідовності, узагальнення результатів дослідження, складання експертного висновку, розробка пропозицій для проведення профілактики виявлених недоліків; - реалізація результатів експертизи – це передача експертного висновку органу, який призначив експертизу; оцінка висновку експерта слідчим (судом); допит експерта на попередньому слідстві або судовому розгляді [4].

Таким чином, судово-бухгалтерська експертиза є системним дослідженням господарських процесів, в яких виникли конфліктні ситуації в правовідносинах, з метою встановлення доказів істини для їх правового врегулювання. У зв'язку з тим, що висновок експерта-бухгалтера може бути джерелом доказів у справі, яке

знаходиться на розслідуванні або розгляді в суді, окрім відповідності вимогам за формою і змістом, дослідження експерта-бухгалтера має бути оформленим згідно правових норм.

Висновок разом з додатками складається у двох примірниках: один з них передається органу або особі, які призначили експертизу – слідчому або суду, другий – залишається в експерта. Обидва екземпляри обов'язково підписуються експертом. Основою оцінки є з'ясування значущості результатів, отриманих в процесі дослідження [3].

Практика свідчить, що результати дослідження оцінити дуже складно. По-перше, відсутні нормативні величини, з якими можна порівняти показники дослідження експерта-бухгалтера, визначити їх вірогідними і можливими для використання, або ж відхилити. По-друге, процес оцінки – це тільки розумова діяльність, а тому відсутня чітка регламентація порядку її здійснення. У зв'язку з цим, для забезпечення ефективності оцінки експертного висновку необхідно орієнтуватися на її завдання: встановлення якості змісту укладення, а значить – можливості його використання. При оцінці слідчий або суд повинні дотримуватися положень Кримінально-процесуального кодексу, в яких передбачені правила роботи з висновками експертиз; - висновок експерта-бухгалтера не має переваги перед іншими доказами або джерелами доказів справи, навіть з урахуванням того, що його складання ґрунтується на наукових підходах.

Висновок експерта-бухгалтера вивчається та оцінюється з метою визначення його, наукової обґрунтованості; вірогідності; достатності; допустимості та відносності [2].

Таким чином, можна виділити наступні етапи оцінки експертного висновку: аналіз слідчим або судом кожного з положень висновку, окремо для з'ясування їх повноти; порівняння з іншими доказами у справі і їх джерелами, зібраними у справі з метою встановлення допустимості, відповідності, повноти, вірогідності, а також визначення зв'язку з іншими матеріалами справи; проведення при необхідності повторних або нових слідчих.

Список використаних джерел

1. Базась М.Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи // Навч. посібник . - Київ: МАУП, 2007. - 488 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Судово-бухгалтерська експертиза // Навч. посібник. - Житомир: ПП «Рута», 2004. - 460 с.
3. Волкова І.А. Судово-бухгалтерська експертиза // Навч. посібник. - Київ: Центр учбової літератури, 2009. - 84 с.
4. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза // Навч. посібник. - Київ: КНЕУ, 2004. - 268 с.

Т.В. Тарасенко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: І.І. Рагуліна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Постійний оборот господарських засобів, безперервний рух грошових потоків викликає появи різноманітних розрахунків і відповідних документів. Одним з найбільш поширених видів є розрахунки з постачальниками та підрядниками. Розрахунки можуть бути за сировину, матеріали, товари, послуги та інші матеріальні цінності. Одним із пріоритетних напрямків у роботі підприємства вважається робота по встановленню міцних, надійних, грамотних зв'язків з постачальниками та підрядниками.

Постачальники – юридичні або фізичні особи, які здійснюють поставку товарно-матеріальних цінностей, надають послуги та виконують роботи, а підрядники – спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які виконують будівельно-монтажні роботи при спорудженні об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками займають вагоме місце в системі розрахункових операцій, а також є найважливішою складовою бухгалтерської діяльності, оскільки вони впливають на формування основної частини грошових надходжень підприємств [1]. Слід зазначити, що кредиторська заборгованість, як в цілому, так і за товари, роботи, послуги становить значну частину пасивів вітчизняних підприємств і з кожним роком зростає.

Ведення обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками, його правові засади регламентується П(С)БО 11 «Зобов'язання» [2]. Відповідно до П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», оцінка зобов'язань в операціях пов'язаних сторін може здійснюватися з використанням таких методів: порівнюваної неконтрольованої ціни; ціни перепродажу; «витрати плюс»; балансової вартості [3].

Важливу роль для правильної організації ведення обліку розрахунків з постачальниками відіграє визначення місця постачання послуг, що зазначено у ст. 186 Податкового кодексу [4].

Ключова роль і місце бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками полягає в налагодженні системи своєчасного інформування керівників про момент настання виконання зобов'язань, як з боку контрагентів, так і з боку самого підприємства з метою прийняття рішень та оперативних заходів.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками мають велике значення для кредиторської заборгованості. У свою чергу для успішного функціонування підприємства необхідно володіти достовірною інформацією про його фінансовий стан.

Для відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками в балансі використовується активно-пасивний рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Аналітичний облік за рахунком 63 ведеться за кожним пред'явленим рахунком.

Сьогодні, для спрощення роботи бухгалтерії, виявлені помилки, які допускаються на підприємствах у результаті порушення нормативно-правової бази.

Найбільш типовими з них є наступні: порушення при складанні первинних документів або відсутність договорів з постачальниками (підрядниками); несвоєчасна реєстрація господарської операції з постачальниками (підрядниками); порушення при оформленні та поданні претензій за договорами; помилки у відображенні на рахунках аналітичного і синтетичного обліку з клієнтами; відсутність документообігу в організації, в результаті чого порушуються терміни зберігання документів.

Жодна сфера в обліку не може бути досконалою, так і при обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками виникають проблеми, пов'язані з численними змінами в законодавстві, некваліфікованими діями працівників підприємства тощо, які необхідно своєчасно вирішувати.

Розглянемо найбільш поширені проблеми з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також можливі шляхи їх вирішення.

Організація швидкого обміну документами: вирішення цієї проблеми може бути досягнуте за допомогою впровадження безпаперового документообігу. Найбільш важливим критерієм в обліку розрахунків є формування інформації в реальному часі, що може бути зроблено тільки з використанням новітніх комп'ютерних технологій.

Неправильно заповнений рахунок-фактура: уважна перевірка отриманого рахунка-фактури. В іншому випадку, якщо постачальник не заповнив (або допустив помилку при заповненні) будь-який реквізит в рахунку-фактурі, повернути його для коригування.

Повернення неякісних товарів, прийнятих або не узятих покупцем на облік: за договором купівлі-продажу продавець зобов'язується передати у власність покупцеві товар. Останній, в свою чергу, зобов'язується сплатити за нього певну суму.

Вважаємо за доцільне застосування внутрішніх документів – реєстрів накопичення і групування детальних даних про розрахунки з постачальниками та підрядниками для подальшого перенесення в Журнал-ордер або інші документи в залежності від обраної підприємством форми обліку.

Наведені вище пропозиції мають сприяти вдосконаленню методики обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками і поліпшенню розрахункової дисципліни.

Правильно побудована облікова політика підприємства, по роботі з постачальниками, організована схема розрахунків з постачальниками та підрядниками веде до більш міцної розрахункової дисципліни, підвищує відповідальність сторін за дотримання платіжної дисципліни, зменшує кредиторську заборгованість, збільшує швидкість оборотності оборотних

коштів, покращує в цілому фінансового стану підприємства.

Отже, правильно побудована облікова політика, ретельно налагоджений облік розрахункових операцій, а також своєчасний обіг грошових коштів роблять значний вплив на фінансові результати підприємства. Одним із пріоритетних напрямків вдосконалення управління підприємством є організація детального обліку необхідної інформації про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками, яка формується в системі бухгалтерського обліку та її надання зацікавленим сторонам з метою прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Демченко Я.М., Прохорова В.М. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Житомир. ЖДТУ. 2014. Вип. 1 (28). С. 96–108.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства Фінансів України від 11.02.2000 р. № 85/4306.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»: Наказ Міністерства Фінансів України від 18.06.2001 р. № 303.
4. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

С.Б. Аннаоразов, Главный бухгалтер

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана
Атамурата

Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВОГО МАРКЕТИНГА

С развитием рыночных отношений в нашей стране маркетинг приобретает большое значение. В условиях формирования у всех банков, предприятий, компании и предпринимателей возникает вопросы: каким клиентам предлагать какие услуги, что производить с учетом существующих возможностей, для кого производить, по каким ценам продать. В условиях повышенной конкуренции определение нужных качеств товаров, услуг, и уровня качества обслуживания клиентов является важной обязанностью.

Реализация товаров и услуг является самой важной миссией каждого предприятия в условиях рыночной экономики. Если реализация товаров и услуг не выполняется в нужных количествах работа предприятия будет безуспешной. Работа банка выполняется по этой же закономерности.

Как известно целью политики руководителей банка и работы его служб (отделении) является завлечение клиентов, расширение границ реализации услуг, и увлечение доходов.

Еще одна особенность банковского маркетинга связано с сосредоточением продукта банка в двух частях выполняемых действий: пассивных и активных. Услуги по пассивным действиям выполняются с целью привлечения в банк средств, в первую очередь с сбережений населения и временных свободных средств. Услуги по активным действиям обеспечивают распределение привлеченных средств удобным образом и стабильность работы. Кроме этих главных частей продукт банка может быть в виде посреднических услуг.

Не задержка услуг в банковом маркетинге обозначает, что услуги не задерживаются как другие товары. То есть если спросы на товар повышаются, их можно удовлетворить путем взятия товаров из складов или производства в больших количествах. А в случае повышения спросов на услуги их можно удовлетворить путем планированного предотвращения очередей, а банке, привлечения работников из других отделов, мотивирования их прихода в разное время. А также особенно важным является помочь клиентам хорошо проводить время в очередях путем привлечения их внимания к другим услугам.

Интересы, выгоды, нужды, возможности, денежные средства и уровни риска потребителей продукта банка не являются одинаковыми. По этому их

спросы на продукт банка бывают разными. Это обозначает, что банк, который предлагает свои услуги должен знать для какой группы потребителей эта услуга предназначена и знать сколько потребителей может быть у этой услуги.

С развитием инновационных технологий количество услуг предлагаемых банковскими картами увеличивается. В настоящее время мы предлагаем современные, удобные и безопасные услуги по платежам из банковской карты в не наличном виде в торговых и обслуживающих точках, по услугам связи и жилья, для топлива для машины, по услугам здравоохранительных учреждений, для авиабилетов, для погашения долга и оплаты его процентов.

Проведение оплат по этим услугам дистанционно и в не наличном виде позволяют гражданам экономить их денежные средства и драгоценное время. Распространение платежей по банковской карте в не наличном виде в нашей стране поможет экономить средства с производства, принятия, содержания, доставки и контроля наличных средств.

Для обеспечения удобных условий пользователям банковских карт во всех банках нашей страны перечисляются определённое количество процентов, но денежные средства в этих картах. А это служит клиентам в качестве сбережений и является дополнительным источником дохода.

В последнее время благодаря проведенным банковским реформам в нашей стране оплаты в не наличном виде обретают все большую популярность. В Туркменистане действует широкая сеть банковских карт, банкоматов и платежных терминалов. В городе Ашхабаде, в центрах велаятов и этрапов и в публичных местах устанавливаются банкоматы, и они работают не прерывно.

Система интернет-банка обеспечивает доступность банковских услуг клиентам через интернет. С помощью страницы в системе интернета банка клиент может получить информацию о состоянии банковского счета и проводить все операции предлагаемые банком в любой точке земли и в режиме реального времени. Система интернет-банка обеспечивает доступность проведения «онлайн» банкинга представителям банка и клиентам.

В первую очередь преимущество услуг интернет-банка это возможность управлять счетами везде, где есть сеть интернет. Во вторых они очень удобные с точки зрения экономии времени. В третьих они позволяют выполнять многочисленные операции одновременно. В четвертых все операции проводятся очень быстро. И это позволяет удовлетворить разные спросы клиентов.

Одновременно с удобством и полезностью услуг интернет-банка для клиентов, они являются очень эффективными и экономичными для банков. Самым лучшим преимуществом от этих услуг для банков является довольство клиентов. Клиенты могут получить информацию о состоянии банковского счета и держать связь с банком. Поэтому обеспечение клиентов разными удобствами, географической доступностью и многочисленными услугами являются очень важными условиями для банков.

Увеличение количества услуг предлагаемых банковскими картами и широкое использование этих карт вносит свой вклад в работы нашей экономики.

А.В. Артюх, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Ю.О. Гернего, доцент, канд. екон. наук

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ОПОДАТКУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В умовах сьогодення аграрний сектор є стратегічно важливим для економіки та національної безпеки країни. Оскільки цей сектор є досить складним та багатограним, часто виникають проблеми стосовно управління ним за допомогою прямих методів. Актуальності набуває обґрунтування специфіки застосовування податкових механізмів. Адже, державне регулювання агровиробництва за посередництвом оподаткування має великий вплив на стан агропромислового комплексу в цілому. Податкові пільги та преференції дозволять сільськогосподарським підприємствам отримати більш сприятливі умови для здійснення своєї діяльності та ефективного функціонування. Тому актуальність питання розробки ефективного механізму для визначення принципів оподаткування виробників сільськогосподарської продукції є достатньо обґрунтованою.

У зв'язку із актуалізацією наведених вище питань вони набули поширення у працях ряду вітчизняних фахівців. Так, дослідженнями питань державного регулювання агропромислового комплексу через податкові механізми займалися: Ковальчук І. В., Гудзь О. Є., Ільїн В. Ю., Мацелюх Н. П., Заболотній В. С., Податов Є. С., Прокопенко Н. С. та інші.

Загалом, метою поглиблення досліджень сучасного стану оподаткування агробізнесу є досягнення найбільшої ефективності податкової системи через механізм оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві та визначення перспективних шляхів для її розвитку. Тому, у даному дослідженні за мету поставлено обґрунтування окремих специфічних аспектів оподаткування агробізнесу, зроблено аналіз перспектив для подальшого його розвитку.

Оцінку сучасного стану оподаткування слід розпочати із аналізу законодавства. Так, починаючи з 01.01.2017 року набули чинності зміни до Податкового кодексу України. Це чинить значний вплив на оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, має місце остаточне скасування спеціального режиму оподаткування з ПДВ для підприємств галузі. Запроваджена система дотацій для певних видів діяльності у сфері сільського господарства. Крім того, започатковано зміни щодо деяких інших податків та зборів. Зокрема сільськогосподарські товаровиробники отримали особливий режим оподаткування податком на землю - Єдиний податок 4-ої групи[3].

Отже, на сьогодні представники українського агробізнесу можуть обирати для себе або загальну систему оподаткування, або ж спрощену зі сплатою Єдиного податку IV групи.

Сільськогосподарські підприємства, що обрали загальну систему оподаткування, сплачують до бюджету такі податки як: ПДВ, податок на прибуток, земельний податок, рентні платежі, тощо.

Також таким виробникам, що займаються постачанням продукції сільського господарства, виробленої власними силами, якщо питома вага вартості такої продукції у вартості всієї продукції, реалізованої даним підприємством за останні 12 звітних періодів, становить не менше ніж 75% надається право на отримання бюджетної дотації.[1]

Для розрахунку максимально можливого розміру бюджетної дотації беруть вартість частки дотаційної продукції в її загальному обсязі і множать його на задекларовану суму ПДВ, з врахуванням коефіцієнту пропорційності, у відповідності до бюджетного фінансування.

При цьому максимальна сума бюджетної дотації яка може бути виплачена одному товаровиробнику, з врахуванням пов'язаних осіб, складає не більше 150 млн. грн [2].

Аграрні підприємства які, що обирають спрощену систему оподаткування сплачують замість вищезазначених податків, лише Єдиний податок IV групи.

Єдиний податок 4-ої групи є податком, який стягується з одиниці земельної площі та розраховується у формі відсотка від її нормативної грошової оцінки. Сплата цього податку є альтернативою сплати низки інших податків та зборів (рис. 1):

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ	ТРАДИЦІЙНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ
Єдиний податок 4-ої групи	• податку на прибуток підприємств, включаючи авансовий внесок при виплаті дивідендів; • земельного податку на землі, які використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва; • рентної плати за спеціальне використання води.

Рис. 1. – Альтернативи оподаткування аграрних підприємств в Україні*

* Джерело: [3]

Всі інші податки і збори сплачуються на загальних підставах, включаючи єдиний соціальний внесок на соціальне страхування.

Базою оподаткування при цьому є нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь, а для земель водного фонду – нормативна грошова оцінка ріллі в області, враховуючи коефіцієнт індексації, визначений станом на 1 січня базового податкового (звітного) року.

Введення Єдиного податку веде до детінізації економіки, та збільшенню податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів.

Виходячи з вищезазначеного бачимо, що сільське господарство Україна не може ефективно функціонувати без державної підтримки, одним з чинників якої є пільгове оподаткування. Саме в цій сфері в Україні, на даному етапі розвитку економіки, відбувається пошук оптимальної системи, яка б стимулювала розвиток сільського господарства та одночасно забезпечувала надходження до

бюджетів всіх рівнів. [4]

Зважаючи на міжнародний досвід застосування диференційованого підходу до реформування механізмів оподаткування сільськогосподарських підприємств, можна зазначити, що система оподаткування в сільському господарстві нашої держави потребує удосконалення, зокрема, шляхом запровадження таких механізмів оподаткування, відповідно до яких об'єктом оподаткування повинні виступати землі сільськогосподарського призначення для тих підприємств, які займаються вирощуванням зернових культур, а об'єктом оподаткування для товарних сільськогосподарських підприємств повинен визначатися дохід від реалізації сільськогосподарської продукції [5].

Таким чином, врахування пропозицій експертів дозволить рівномірно розподілити податкове навантаження для тих підприємств, які займаються виробництвом (вирощуванням) сільськогосподарської продукції. Крім того, з'явиться можливість відкоригувати податкове навантаження залежно від виду діяльності конкретних підприємств. Це сприятиме адаптації податкової системи нашої країни до вимог законодавства розвинених країн світу.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України зі змінами і доповненнями від 20.10.2019 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Прокопенко Н.С. Податкове стимулювання розвитку АПК України: монографія, / Н.С. Прокопенко, А.Ю. Грінченко, О.В. Короткова. – Львів: «Ліга - прес», 2018. – 190с.
3. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucab.ua/ua>
4. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери: монографія / О.М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2015. – 400с.
5. Ковальчук І.В. Гармонізація податкового законодавства України та ЄС у сфері оподаткування агробізнесу / І.В. Ковальчук // Polish science journal. – 2020. – Is. 2(23). - С. 158-162.

С.Ш. Бегсахедова, студентка

Научный руководитель: Г.Г. Керимов, преподаватель

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана Атамурата

Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

КРЕДИТОВАНИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Развитие предпринимательства, как неотъемлемой части рыночных отношений, является одним из приоритетных направлений социально-экономической стратегии Туркменистана. 11 сентября 2019 года Президент Туркменистана провел рабочее совещание по развитию банковской системы. На данном совещании глава государства призывая представителей Союза промышленников и предпринимателей обратить особое внимание на проблемы кредитования проектов, осуществляемых в рамках Программы индустриализации и других программ с участием быстро развивающиеся малых и средних предприятий.

В целях гармоничного и эффективного развития малого и среднего предпринимательства, создаются благоприятные правовые, экономические, финансовые и социальные условия на основе частных инициатив. Это предусматривает совершенствование налоговой системы, учета предпринимательства и упрощение лицензирования данной деятельности, предоставление льготных кредитов. В статье 134 раздела 7 Конституции Туркменистана «Экономика и Финансово-кредитная система» говорится, что экономика Туркменистана строится на принципах рыночных отношений. Государство поощряет и поддерживает предпринимательство, способствует развитию малого и среднего бизнеса. [2]

Также, на расширенном заседании Кабинета Министров Туркменистана, проходившем 8 февраля 2020 г., наш Уважаемый Президент, подчеркнув значение оказания государственной поддержки бизнесу, отметил важность увеличения товарооборота, а также увеличения экспорта товаров отечественного производства и создания торговых предприятий и домов торговли в зарубежных государствах для широкого представления товаров и изделий, выпускаемых предприятиями нашей страны.

Для реализации задач, предусмотренных в Государственной программе поддержки малого и среднего предпринимательства в Туркменистане на 2018-2024 гг., кредитными учреждениями нашей страны бесперебойно предоставляются кредитные ресурсы предпринимателям для производственных целей. При выделении заемных средств на проекты производственного назначения, кредитные учреждения основное внимание уделяют снижению кредитной ставки. А это в свою очередь, положительно отражается на снижении стоимости производимой продукции, повышении конкурентоспособности

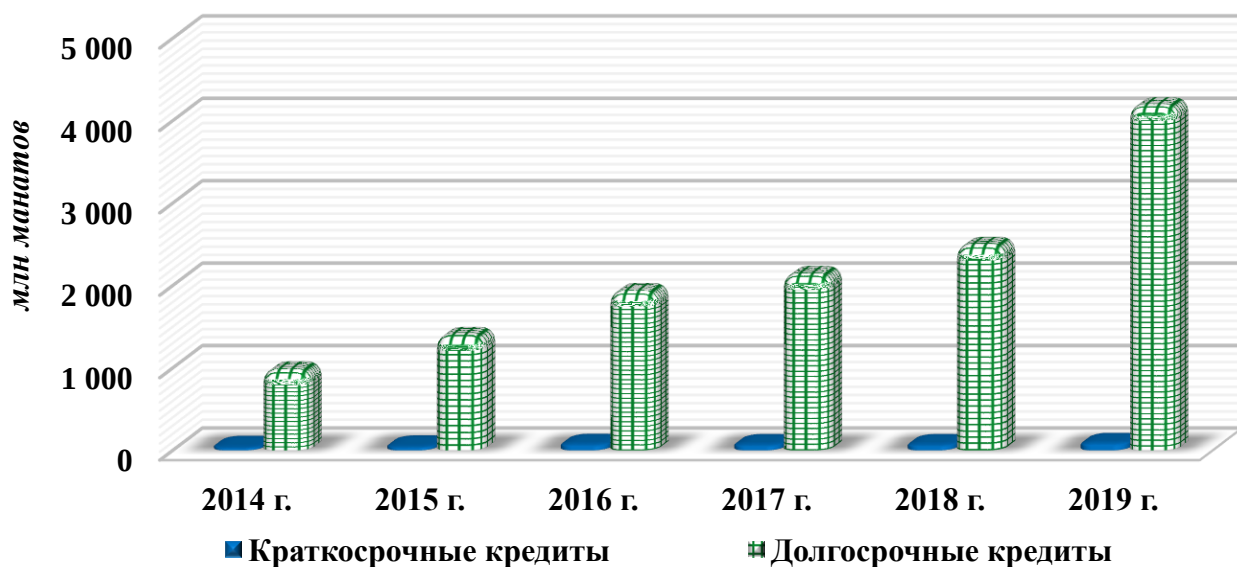
производителей и росте покупательской способности потребителей. В целях поддержки малого и среднего предпринимательства проводится эффективная работа кредитными учреждениями страны, уполномоченными по кредитованию инвестиционных проектов частных предприятий и предпринимателей. Это создает благоприятные условия для реализации инвестиционных проектов туркменских бизнесменов, что в свою очередь, положительно сказывается на расширении производства, его развитии, создании новых рабочих мест для населения. В результате проведенных мер, последовательно увеличивается доля негосударственного сектора в объеме валового внутреннего продукта. [1]

Увеличение доли негосударственного сектора экономики в объеме валового внутреннего продукта, в первую очередь, достигается благодаря последовательному росту количества хозяйствующих субъектов различной организационно-правовой формы, зарегистрированных в этом секторе экономики. Таким образом, ожидается, что к 2025 г. доля негосударственного сектора экономики в объеме валового внутреннего продукта достигнет 73,2%.

Благодаря успешной реализации государственных программ по импортозамещению и увеличению экспортного потенциала, достижению продуктового изобилия на внутреннем рынке, по оказанию всесторонней поддержки частному сектору экономики, увеличился объем производимой продукции, увеличилась доля частного сектора в экономике, которая достигла в настоящее время на 65,4 процента. Также по Союзу промышленников и предпринимателей производства промышленной продукции увеличилось на 16,2 процента, продукция сельского хозяйства и продовольствия – на 16,1 процент.

Диаграмма 1

Динамика остатков задолженностей кредитов предоставленные предприятиям и организациям негосударственной собственности кредитными учреждениями Туркменистана в 2014–2019 гг.

*Построена на основании данных журнала “Банковский вестник”.

В анализируемом периоде (2014–2019 гг.) остатков задолженностей кредитов предоставленные предприятиям и организациям негосударственной собственности кредитными учреждениями увеличились в 4,2 раза. Так же,

произошли коренные изменения в составе кредитных средств: если в 2014 году доля краткосрочных кредитов в общем объеме кредитов составило 3,7%, то в 2019 году этот показатель снизился до 1,9%. Доля долгосрочных кредитов соответственно составило 96,3% и 97,4%. Доля просроченных кредитов, выданных в национальной валюте незначительна. [3]

В настоящее время кредитные учреждения нашей страны предлагают малым и средним предпринимателям различные формы кредитов. Например, следующее:

- льготные кредиты сроком на 10 лет под 5 процентов годовых, предоставляемые в соответствии с Постановлением Президента Туркменистана №12446 от 20 июля 2012 г. «О государственной поддержке малого и среднего предпринимательства»;

- льготные кредиты сроком на 10 лет под 1 процентов годовых, для приобретения сельскохозяйственной техники, оборудования, инструментов, а также водосберегающей техники и устройств;

- льготные кредиты сроком на 10 лет под 5 процентов годовых, для финансирования инвестиционных проектов, связанных с развитием животноводства и птицеводства, производством и переработкой сельхозпродукции и оказанием услуг и т.п.

В Туркменистане созданы новые правовые основы государственной поддержки малого и среднего предпринимательства. Принят Закон Туркменистана «О поддержке малого и среднего предпринимательства». В 2018 году был принят и успешно реализуется «Государственная программа поддержки малого и среднего предпринимательства в Туркменистане на 2018-2024 гг.».

Развитие предпринимательства, одного из приоритетных направлений национальной экономики, является основным направлением государственной политики. Развитие национальной экономики, создание банковской системы, соответствующей современным требованиям и адаптированной рыночным отношениям, повышение производственного потенциала страны и достижение уровня развитых стран по уровню жизни нашего народа являются главными целями, стоящими перед нашей страной.

Список использованных источников:

1. «Концепция развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019–2025-е годы». – Ашгабат: TDNG, 2018 г.
2. Керимов Г.Г. Цифровизация национальной банковской системы. // Банковский вестник. ЦБТ, 2020 г. №2.
3. “Банковский вестник”. – ЦБТ, 2014–2019 гг.

Т.А. Воробйова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **О.Ю. Скоромна**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Аграрний сектор України був, є і буде важливою складовою галуззю національної економіки, оскільки від його стану залежить економічна, екологічна та енергетична безпека регіонів та країни в цілому, формування соціально-економічних основ розвитку сільських територій. Україна, як і більшість європейських країн, з метою розширення обсягів виробництва продукції, підвищення продуктивності сільського господарства та сприяння розвитку аграрного ринку здійснює фінансування ряду заходів спрямованих на підтримку аграрного сектору.

Державна підтримка АПК передбачає державне регулювання у формі політики пільгового кредитування, непрямой підтримки (податкові пільги), прямої підтримки, страхових інструментів, підтримки наукових досліджень тощо. Державну підтримку можна визначити як цільове фінансування з бюджету на основі бюджетних програм, що спрямовується на підтримку ключових напрямів діяльності економічних агентів АПК, цільові заходи в умовах низької ефективності їх функціонування [1].

Так, починаючи з 2017 року наша держава відмовилася від непрямой державної підтримки в сільському господарстві, яка надавалася шляхом спеціального режиму оподаткування ПДВ та запровадила бюджетні дотації з метою розвитку виробників АПК, які реалізують продукцію на внутрішньому ринку більшою мірою. Також було впроваджено компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняних виробників. Україна почала більш широко запроваджувати механізми прямої державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, розширюючи спектр інструментів державної підтримки.

Слід зазначити, що у 2014–2016 роках суб'єктами господарювання в сільському господарстві за рахунок непрямой державної підтримки, шляхом спеціального режиму оподаткування ПДВ, у загальному обсязі отримано 79,6 млрд грн, фіксованого сільськогосподарського податку – 12 млрд грн, що в середньому щорічно становить майже 31 млрд гривень.

У 2014–2018 роках загальний обсяг прямої державної та фінансової підтримки сільського господарства за рахунок бюджетних коштів становив 10 302,7 млн грн (касові видатки), з яких 9231,3 тис. грн у 2017–2018 роках (відповідно 5 018,7 та 4 212,6 млн грн, що майже у 10 разів перевищує відповідний обсяг 2014 року (431 млн грн). Пріоритетною галуззю підтримки у 2017–2018 роках стала галузь тваринництва на яку було спрямовано майже 60% від загального обсягу державної підтримки [2].

Державним бюджетом на 2020 рік передбачено виділення 4,2 млрд грн на підтримку галузі АПК, з яких 1,2 млрд грн спрямовується на програму здешевлення кредитів. Ця програма підтримки включає наступні напрями:

1) компенсацію відсотків за кредитами для тих сільськогосподарських підприємств, які мають щорічний оборот до 20 млн грн. Кінцева вартість кредиту для сільгоспвиробника не перевищуватиме 5 %, бо держава компенсує до 1,5 облікової ставки НБУ;

2) компенсацію відсотків за кредитами, залученими на розвиток тваринництва, особливо в таких напрямках, як вівчарство, козівництво, бджільництво, звірівництво тощо. Передбачається, що сума кредитів не має перевищувати 10-15 млн грн;

3) передбачено відшкодування кредитів, які залучені під купівлю земель сільськогосподарського призначення. Сума компенсації відсотків не буде перевищувати 5 млн грн на рік [3].

Решта коштів спрямовується на підтримку галузі тваринництва (1 млрд грн), компенсацію придбання техніки та обладнання (1 млрд грн), підтримку садівництва, виноградарства та хмільництва (0,40 млрд грн) та розвиток фермерства (0,40 млрд грн) [4].

Отже, вищезазначені факти дають змогу зробити висновки про зростання рівня ефективності державної підтримки АПК України починаючи з 2017 р. завдяки розширенню інструментів державного фінансування з урахуванням різноманітних потреб та проблем окремих галузей АПК. Проте залишається ряд проблем серед яких відсутність прозорості механізму державної підтримки, відсутність інновацій, численні проблеми малого та середнього бізнесу, зокрема фермерських господарств. Тому, на нашу думку лише комплексні дії держави та суб'єктів підприємництва, забезпечать розвиток пріоритетної галузі економіки та, відповідно, сприятимуть сталому рівню продовольчої та екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Пуцентейло П.Р. Вектори удосконалення державної підтримки аграрного сектору України. Аграрна наука та освіта Поділля : збірник наукових праць міжнар. наук.-практ. конф., м. Кам'янецьПодільський, 14–16 березня 2017 р. Тернопіль : Крок, 2017. Ч. 2. 405 с

2. ЗВІТ про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромисловому комплексу.

URL:https://rp.gov.ua/uploadfiles/Activity/Collegium/2019/206_2019/Zvit_20-6_2019.pdf

3. Державна підтримка. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/pidtrimka>

4. Шість програм держпідтримки АПК на 2020 рік від Мінекономрозвитку – умови отримання для агровиробників.

URL:<https://agropolit.com/blog/366-shist-program-derjpidtrimki-apk-na-2020-rik-vid-minekonomrozvitku--umovi-otrimannya-dlya-agrovirobnikiv>

А.В. Дреєва, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: **В.С. Міщенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАНЬ

Управління податковою системою являє собою складову частину загальної системи управління фінансами країни. Як окрема галузь знань податковий менеджмент виник на початку XX століття і відтоді набув широкого розвитку у високорозвинутих країнах як науково-практичний засіб управління фінансовими ресурсами у сфері оподаткування.

В економічній літературі поняття «менеджмент» визначається як сукупність прийомів і методів цілеспрямованого впливу на об'єкт для досягнення конкретного результату. Виходячи з вищезазначеного, об'єктом управлінського впливу в податковій сфері є відносини, що виникають між державою і платником з приводу сплати до бюджету податків і зборів. Результатом такого впливу є, з одного боку, формування централізованого фонду грошових коштів держави, а з іншого – створення сприятливих умов для розвитку господарської діяльності, регулювання соціально-економічного життя суспільства.

У науковій літературі існує багато різноманітних поглядів на сутність, значення та функції податкового менеджменту. У більшості наукових праць податковий менеджмент розглядається на макроекономічному та мікроекономічному рівні, тобто на рівні держави і підприємства. Зокрема, Іванов А.І. зазначає, що податковий менеджмент спрямований на узгодження суб'єктивних намірів платників податків і осіб, що відповідають за справляння податків, із реальними обставинами та організаційною ефективністю податкової системи, поєднання ідеально бажаного з реально можливим за умов, що склалися. Податковий менеджмент, на відміну від управління оподаткуванням, спрямований не лише на організацію оподаткування, а й на вдосконалення всієї податкової системи, проте складність цієї категорії обумовлює різницю підходів до її трактування [1]. Буряк С.В. визначає податковий менеджмент як систему методів реалізації на практиці потенціалу, закладеного в економічну категорію «податок». Водночас науковець зазначає, що на сучасному етапі податковий менеджмент є складовою державного менеджменту та виступає тим типом управління, який повністю відповідає умовам ринкової економіки та забезпечить стабільне надходження податків до бюджету [2].

На думку Крисоватого А.І., податковий менеджмент необхідно розглядати у трьох аспектах: як систему управління податками; як соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління податками та як форму підприємництва стосовно корпоративного та персонального податкового менеджменту [3]. Ярема Б.П. визначає податковий менеджмент як сукупність норм і правил, що

регламентують податкову етику, податкову діяльність, податкову техніку, а також визначають міру відповідальності за порушення податкового законодавства [4].

Узагальнивши наведені визначення, зазначимо, що податковий менеджмент – це сукупність прийомів та методів цілеспрямованого впливу на відносини з приводу розподілу ВВП з метою формування централізованого грошового фонду держави засобами оподаткування та створення сприятливих умов для розвитку економіки та соціальної сфери. Складовими елементами (функціями) податкового менеджменту є:

1. Законодавча діяльність. В процесі законотворчої діяльності визначаються принципи оподаткування, встановлюються види податків, обов'язкових платежів і їх елементи (платники, об'єкти, ставки, пільги), розробляється порядок розрахунків з бюджетом.

2. Планування податків. Цей вид діяльності має на увазі визначення сум податків і обов'язкових платежів, що повинні надійти в бюджет для фінансування витрат.

3. Податковий контроль. Для забезпечення надходжень запланованих сум платежів у бюджет необхідно здійснення контролю за правильністю обчислення і своєчасністю сплати податків та обов'язкових платежів. Цей вид діяльності припускає ведення податкового обліку і здійснення контролю за виконанням податкового законодавства, облік платників податків та облік нарахованих та фактично сплачених сум до бюджету.

Контроль за виконанням податкового законодавства здійснюється шляхом проведення камеральних, документальних (планових або позапланових, виїзних або невиїзних) та фактичних перевірок. Законодавча діяльність і планування податків відносяться до стратегічного управління в сфері податкової діяльності, а податковий контроль – до оперативного. На мікрорівні управління в сфері оподаткування передбачає податковий облік, обчислення сум податків і обов'язкових платежів, забезпечення їх своєчасної сплати до бюджету.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система: підруч. / Київ: Атіка, 2006. 920 с.
2. Буряк С.В. Податковий менеджмент як складова державного менеджменту // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право). 2009. № 3. С. 92-96.
- 3 Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент: навч. посіб. / Тернопіль: Картбланш, 2004. 304 с.
- 4 Ярема Б.М., Маринець В.П. Податковий менеджмент: навч. посіб. / Львів: «Магнолія 2006», 2007. 224 с.

Л.П. Ишбаева, студентка

Научный руководитель: **Г.Г. Керимов**, преподаватель

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана Атамурата

Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Широкое применение возможностей информационно-коммуникационных технологий в Туркменистане создает благоприятные условия для поэтапного перехода к цифровой экономике. Это в свою очередь обеспечивает эффективность экономического развития.

С переходом к цифровой системе также создается система услуг для повышения благосостояния населения. Согласно задачам, вытекающих из Концепции развития цифровой экономики на 2019–2025 года, граждане могут произвести оплаты за товары и культурно-социальные услуги через цифровые технологии [1].

Создание национальной цифровой системы в первую очередь приведёт к улучшению материального состояния населения, обеспечению устойчивого развития нашего государства, переходу Туркменистана к ряду высокоразвитых стран и повышению роли национальных предпринимателей на мировом рынке.

Цифровую экономику можно рассматривать с разных сторон, а точнее цифровая экономика – это:

- система социально-экономических и организационно-технических отношений, опирающихся на использование цифровых информационно-коммуникационных технологий;
- экономика, характеризующаяся активным внедрением и результативным использованием цифровых технологий предназначенных для сбора информации во всех сферах человеческой деятельности, работы с ней, её преобразования и распространения;
- целостная, сложная, организационно-техническая система, состоящая из множества составляющих (технические, организационные, программные, законодательные и др.), которые используются между экономическими субъектами в условиях устойчивого развития [2].

Цифровая экономика является неотъемлемой основой развития и укрепления экономики государства. Она влияет на банковскую, торговую, транспортную, энергетическую, образовательную, здравоохранение и другие системы. Интернет, большие данные, использование мобильных и других устройств приводит к развитию социальных, а также и экономических отношений и совершенствованию институтов.

Согласно принятой Концепции, ведущая роль в развитии цифровой экономики принадлежит банковской системе нашей страны, эта система быстро приспособливается и даёт явные результаты. Внедрение цифровых технологий в

банковскую систему национальной экономики требует внедрение средств автоматизации, роботов, искусственного интеллекта, технологий удалённого обслуживания для оказания банковских услуг. В стране ведётся активная работа по продвижению и расширению сферы безналичных расчётов, доведению платёжной системы до уровня развитых стран мира. Постепенно внедряются удобные и новые формы использования банковских карт через интернет систему. К примеру, можно привести новую банковскую услугу «Студенческая оплата», внедрённую Государственным коммерческим банком «Халкбанк». Цель данной новой услуги заключается в модернизации и упрощении оплат студентов ВУЗов, обучающихся на платной основе [3].

С помощью услуги «Студенческая оплата» студенты могут произвести оплату за учёбу пользуясь банковской картой через официальный сайт банка в отделе «Онлайн-оплаты» в режиме реального времени. Данная услуга имеет следующие преимущества для студентов и их родителей:

- в первую очередь, студенты или их родители экономят время связанное с визитом банка для проведения оплаты;
- если при наличной оплате имеется возможность оплаты за год или шесть месяцев, то с помощью онлайн оплаты появляется возможность оплатить за только один или несколько месяцев;
- для оплаты можно использовать банковскую карту «Алтын Асыр» самого студента или его близких родственников (отца, матери, братьев/сестёр, родственников);
- онлайн оплата доступна днём и ночью в любой день недели [4].

Таким образом, позитивный характер проводимых работ и достигнутые успехи по внедрению в стране цифровой системы, также подготовка соответствующих специалистов, являются гарантом дальнейшего развития страны.

В нашей экономически растущей стране создаются широкие возможности для эффективного применения банковских услуг со стороны населения. Это в свою очередь, помогает реализации поставленных задач для продолжения развития банковской системы страны согласно современной и передовой практике, также добиться устойчивого развития банковской системы и повышения уровня благосостояния народа.

Список использованных источников:

1. «Концепция развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019–2025-е годы». – Ашгабат: TDNG, 2018 г.
2. Керимов Г.Г. Цифровизация национальной банковской системы. // Банковский вестник. ЦБТ, 2020 г. №2.
3. Бабаева Г.Р. Необходимость перехода Туркменистана на цифровую экономику // Банковский вестник. ЦБТ, 2019 г. №3.
4. “Банковский вестник”. – ЦБТ, 2014–2019 гг.

Г.Г. Керимов, Начальник учебной части

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана Атамурата

Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

БАНКОВСКОЕ КРЕДИТОВАНИЕ – ОСНОВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

В настоящее время в результате стратегии устойчивого социально-экономического развития, которая ведется в Туркменистане обеспечивается устойчивое экономическое и социальное развитие. Для дальнейшего обеспечения устойчивого развития Туркменистана большая роль отводится созданию современной кредитной системе. Так как, невозможно представить дальнейшее развитие страны в условиях современной рыночной экономике без банковского кредитования.

Работа по совершенствованию кредитной системы осуществляется согласно “Национальной программе социально-экономического развития Туркменистана на 2011–2030 годы, “Государственной программе развития банковской системы на 2011–2030 годы”, “Программе Президента Туркменистана по социально-экономическому развитию страны на 2019–2025 годы”, “Программе развития экономической, финансовой и банковской систем Туркменистана на 2019–2025 годы” и “Концепции развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019–2025 годы”. Утверждение и вступление в силу данных программ и концепций играют значимую роль в обеспечении динамичного развития кредитной системы страны [2].

Согласно принятой Концепции, в развитии цифровой экономики первичная роль отводится банковской системе, которая быстро адаптируется и дает видимые плоды. Внедрение цифровых технологий в банковскую систему национальной экономики требует применения автоматизированных средств, роботов, искусственного интеллекта для предоставления банковских услуг, а также технологий, нацеленных на дистанционное обслуживание [1].

В период существенного внедрения рыночных отношений в национальную экономику кредитная система, как часть экономики более совершенствуется. В условиях перехода к рыночным отношениям роль и значимость кредитов значительно повышается, так как в новых экономических условиях помимо финансовой поддержки со стороны государства предприятиям, банковские кредиты помогают обеспечить финансовые потребности предприятий и населения.

В отдельности разработана самостоятельная кредитная политика кредитными учреждениями, функционирующими в стране. Согласно данной кредитной политике, соответственно требованиям времени клиентам предлагаются различные виды кредитных услуг. Также кредитные учреждения систематично контролируют экономическую эффективность кредитных операций, процентную ставку, основанную на интересах клиентов и доступность

предоставляемых кредитов.

Кредитная политика кредитных учреждений Туркменистана осуществляется в трёх направлениях:

- кредитование государственных юридических лиц национальной экономики;
- кредитование негосударственных юридических лиц и частных предпринимателей национальной экономики;
- кредитование граждан [3].

Кредитные учреждения страны сами устанавливают ставки по кредитованию, а также цену предоставляемых услуг. В анализируемом периоде (2015–2019 гг.) средние процентные ставки кредитов, выданных кредитными учреждениями в национальной валюте, снизились от 4,45% до 4,24%. Это в первую очередь связано с повышением объемом предоставленных ипотечных кредитов, долгосрочных льготных кредитов, предоставленных с целью поддержания малого и среднего предпринимательства в стране [4].

Диаграмма 1

Кредиты выданные кредитными учреждениями Туркменистана в национальной валюте и их процентные ставки в 2015–2019 гг.

*Построена на основании данных журнала “Банковский вестник”.

Ставка процента за пользование кредитом, а также период оплаты начисленных процентов определяется кредитным договором. За реальное время пользованием кредита процентные ставки по кредиту рассчитываются кредитными учреждениями на основании регулирующих документов Центрального банка Туркменистана.

В настоящее время кредитование является самым востребованным видом банковских услуг. Также важно отметить значимость кредитов, выдаваемых кредитными учреждениями для развития экономики, так как именно банковские кредиты являются дополнительными средствами для продолжительного и бесперебойного функционирования отраслей экономики. Следовательно,

систематично збільшуються кредитні средства, направленні на розвиток економіки країни. І так, кредитні установи країни забезпечують всі галузі економіки додатковими грошовими средствами, прискорюють і регулюють грошове обіг [3].

В результаті наданих кредитів створюється гармонічне розвиток між економічними галузями. Це в свою чергу не тільки дає можливість забезпечити внутрішній ринок більш востребованими продуктами за рахунок місцевих засобів по доступним цінам, але і створює необхідні умови для вивозу на світовий ринок продуктів для експорту в готовому і неготовому вигляді. Таким чином з допомогою банківського кредиту, збільшується економічна потужність і експортний потенціал країни. Це сприяє збільшенню валютного притоку в країну і забезпечує стабільність національної валюти.

Основною задачею грошово-кредитної політики будь-якої країни є забезпечення економічного зростання. Тому кредитні установи країни послідовно вдосконалюють свою кредитну політику.

Список использованных источников:

1. «Концепция развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019–2025-е годы». – Ашгабат: TDNG, 2018 г.
2. Керимов Г.Г. Цифровизация национальной банковской системы. // Банковский вестник. ЦБТ, 2020 г. №2.
3. Керимов Г.Г., Акыниязова Г. Макроэкономическое значение банковского кредита в экономическом росте Туркменистана. // Наука и техника в Туркменистане. 2018 г. №6. С. 43-50.
4. “Банковский вестник”. – ЦБТ, 2015–2019 гг.

М.Г. Курганська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: В.С. Міщенко, доцент, кан. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

На сучасному етапі розвитку економіки ринкове середовище характеризується високим рівнем невизначеності, в якій працюють як підприємства агропромислового комплексу, так і банки. Звідси з'являється проблема незабезпеченості інформацією суб'єктів ринку про стан середовища. Традиційні методи прогнозування кредитоспроможності позичальника не враховують це, вони засновані на середніх величинах, жорстких нормах, що призводить до великих розбіжностей між планами. Враховуючи це, доцільно використовувати методичний підхід до розрахунку прогнозних показників

діяльності підприємства АПК шляхом використання комплексної методики прогнозування, що базується на взаємодії трьох складових: ученні про суб'єктивні ймовірності, теорії нечітких множин та інтервальних обчисленнях.

Оскільки виникає необхідність збільшення обсягів кредитування підприємств АПК, то ефективним може бути запровадження механізму здешевлення кредитів через компенсацію відсоткової ставки з державного бюджету, тобто пільгове кредитування. Дослідження взаємозв'язку показників пільгового кредитування та загального обсягу кредитування підприємств АПК за допомогою регресійного аналізу, дають змогу говорити про лінійну та досить тісну залежність цих . Проте головною проблемою є те, що за роки незалежності України ще не виник дієвий механізм пільгового кредитування, а існуючий має певні недоліки, які перешкоджають його ефективному функціонуванню: часті зміни, які не мають узгодженого цілеспрямованого характеру; диспропорція у кредитуванні регіонів; недостатня прозорість схеми компенсації; громіздкість; незначні та змінні обсяги бюджетних коштів; суб'єктивний підхід до обрання позичальника [2].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що при видачі компенсаційних коштів рішення необхідно приймати на основі певних критеріїв відповідності позичальника, а саме [1]:

- прибутковість діяльності підприємства за останні 3 роки (винятком можуть бути вищезазначені позичальники категорії «Б», які через короткий строк існування не зможуть забезпечити 3 роки прибуткової діяльності – це є специфічною ознакою навіть великих успішних підприємств АПК, що пов'язано з ризиками галузі. Для підприємств категорії «Б» обов'язковим є 2 роки прибуткової діяльності за останні 3 роки) ;

- наявність ліквідної застави, поручителів;

- врахування позичальником попиту на продовольчого ринку, тобто попередження виникнення таких явищ як «криза гречки», «криза картоплі», «криза цукру» і т.д.;

- соціальна спрямованість діяльності позичальника, тобто потрібно віддавати перевагу тим виробникам, які застосовують менше добрив і засобів захисту рослин, сприяють вирощуванню та реалізації екологічно чистих продуктів;

- результативність використання попередньо отриманого пільгового кредиту.

Отже, якщо підприємство відповідає трьом і менше критеріям, то щодо нього виноситься негативне рішення про кредитування, якщо більше трьох критеріїв – позитивне [1].

Наступною проблемою при кредитуванні підприємств АПК є зростання невизначеності через відсутність досліджень стану та взаємовпливу продовольчого та фінансового ринків. Багатофункціональним та якісним інструментом для проведення дослідження взаємозв'язку фінансового та продовольчого ринків у процесі банківського кредитування аграрного сектору, що сприятиме ефективній оцінці кредитоспроможності позичальника, а, отже, мінімізації невизначеності, є програмне забезпечення PrognozPlatform 8.

Програма дозволяє отримати та дослідити сукупність основних показників фінансового та продовольчого ринків, моделювати та прогнозувати дані, виявляти взаємозв'язки між показниками, а також визначати тісноту та значущість цих зв'язків [2].

Проте, незважаючи на наявні проблеми, в квітні поточного року НБУ ухвалив рішення знизити облікову ставку до 8%, що є елементом пом'якшення монетарної політики та має на меті подальшу підтримку економіки в умовах пандемії та карантинних заходів. Це дасть змогу покрити збільшений до 7,5% ВВП дефіцит державного бюджету. Україна зможе впевнено пройти період пікового боргового навантаження, а також профінансувати заходи з підтримки бізнесу та населення в умовах, коли сповільнюється ділова активність, знижується зайнятість і податкові надходження до бюджету, а іноземні інвестори залишають ринки, що розвиваються. А також в Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України було оприлюднено Програму «Фінансування сільгосптоваровиробників» №1201150 з наступними напрямками фінансування АПК на 2020 рік [3]:

1. Здешевлення кредитів - 1,5 млрд грн. Це надасть доступ с/г виробникам до пільгових кредитів та зменшить їх вартість до 5%. Кредити виділятимуться на придбання землі, поточні та капітальні інвестиції та на розвиток тваринництва. Для оптимізації програми підтримки та забезпечення прозорості буде запроваджене обмеження за кредитами – до 15 млн грн на 1 суб'єкт в тваринництві, до 5 млн грн – на 1 суб'єкт на придбання землі та інші види кредитів; один клієнт – 1 уповноважений банк; компенсація не надаватиметься учасникам програми «Доступні кредити 5,7,9 %».

2. Підтримка галузі тваринництва - 1 млрд грн. Держава продовжуватиме відшкодовувати вартість об'єктів, профінансованих за рахунок залучених банківських кредитів. Також буде здійснено доплату різниці часткового відшкодування вартості або компенсації, яка не виплачена у 2019 році. Відшкодування вартості племінних (генетичних) ресурсів, тваринницьких об'єктів, дотація за наявні бджолосім'ї. За результатами програми очікується введення в експлуатацію понад 100 тваринницьких ферм та комплексів, створення 1 700 додаткових робочих місць, збільшення продуктивності корів на 1,5%, виробництво сільськогосподарськими підприємствами молока – на 0,5% та м'яса – на 0,5%.

3. Здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн. Це відшкодування обсягів підтримки не виплачених у 2019 році та збільшення обсягів реалізації вітчизняної техніки від 15% у 2020 році. Очікувані надходження податків і зборів у 2020 році від учасників програми та суміжних виробництв становитимуть близько 2 342,3 млн грн, з яких більше 550 млн грн – це податки на фонд оплати праці.

4. Програма розвитку фермерства та кооперативів – 400 млн грн. Це часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими с/ги дорадчими послугами – 10 млн грн та фінансова підтримка с/г кооперативам – 30 млн грн. для збільшення кількості об'єктів місцевої переробки сільськогосподарської продукції та зростання рівня зайнятості сільського населення. На фінансову

підтримку розвитку фермерських господарств піде 185 млн грн, сімейним фермерським господарствам через механізм доплати на користь застрахованих осіб – 215 млн грн. Буде здійснено доплату за напрямками, які не виплачені у 2019 році.

5. Підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства - 400 млн грн. Це часткова компенсація вартості закладення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, обладнання для висушування фруктів. Також – компенсація вартості насаджень в межах до 90% та об'єктів зі зберігання та переробки – до 30%, розподіл виплат на паритетних засадах 1 раз на рік, обмеження розміру підтримки – до 50 млн грн одному суб'єкту з урахуванням пов'язаних осіб.

Тому, можна стверджувати, що в Україні починають відбуватися процеси щодо підтримки агропромислового комплексу шляхом змін в фінансово-кредитних відносинах.

Отже, в першу чергу необхідно позбутися проблем, що гальмують процес кредитування підприємств агропромислового комплексу шляхом подолання невизначеності та мінімізації ризиків, покращення механізмів банківського кредитування аграрної сфери. Тому вдосконалення банківського кредитування підприємств АПК необхідно проводити наступними методами: розробкою нових програм кредитування підприємств АПК, які максимально враховують особливості комплексу; забезпеченням мінімізації невизначеності при банківському кредитуванні підприємств АПК; підвищенням рівня управління ризиками при кредитуванні аграрних підприємств; забезпеченням сталого та дієвого механізму кредитування аграрного сектору через механізм компенсації відсоткової ставки; синхронізація інтересів учасників процесу кредитування підприємств АПК.

Список використаних джерел

- 1) Горох О.В., Скоромна О.Ю., Міщенко В.С., Шляхи удосконалення кредитування аграрних підприємств. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. № 2. Серія „Економічні науки” 2017. С.39-46
- 2) Ісаян А. М. Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності. URL: http://www.ubs.edu.ua/images/2016/PDF/diser_asaian.pdf
- 3) Держпідтримка аграріїв 2020. Кредити, тваринництво, фермерство, техніка, садівництво. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/694-derjpidtrimka-agrariyiv-2020-krediti-tvarinnitstvo-fermerstvo-tehnika-sadivnitstvo>

М.Г. Курганська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: О.Ю. Скоромна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет

СТРАХУВАННЯ ПОСІВІВ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ АПК

На сьогодні гостро постала проблема страхування посівів, оскільки в Україні відбуваються кліматичні зміни: тепла зима, весна без дощу та спека і засуха влітку, що викликає загибель посівів. Страхування посівів від неврожаю дозволяє частково компенсувати недоотриману виручку від продажу зерна. Тому цей тип страхування дозволяє сільськогосподарському виробнику отримати компенсацію виручки, яку він недоотримав через зниження урожайності. При цьому урожайність повинна була зменшитись через однин із застрахованих ризиків.

Найбільш розповсюдженими ризиками, які страхують в Україні є град і посуха. До переліку застрахованих ризиків належать такі природні явища: бурі, урагани, зливи, пожежі (спричинену як блискавкою, так і підпалом), протиправні дії третіх осіб (крадіжка тощо). При страхуванні посівів виробник АПК самостійно обирає кількість ризиків. Науковці вважають, що пожежі найчастіше нищать посіви.

Страховий тариф у першу чергу буде залежати від набору ризиків. Він розраховується як відсоток від страхової суми. У свою чергу страхова сума є вартістю планового урожаю. Для розрахунку необхідно знати площу застрахованих посівів, середню врожайність з гектара та ціну за тонну зерна. Урожайність визначається на основі інформації за останні п'ять років, ціна встановлюється на рівні середньої по регіону або ціни форвардного контракту. При цьому остання не повинна перевищувати ринкову ціну.

Страховий тариф по ризиках коливається в межах 0,5-0,9% від страхової суми для пожежі, 1,2-2% – для граду, 2,2-5% - для посухи. Градація тарифів по ризику пожежі більше залежить від культури, посухи – від області, граду – від культури та області. Існують приблизні карти, які відображають більший або менший вплив тих чи інших ризиків по регіонах. Наприклад, гради найбільше загрожують західним і центральним областям – Івано-франківській, Волинській, Вінницькій, Хмельницькій – де більш вологий клімат. Тоді як від посухи переважно страждає південь – Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, а також частково Кіровоградська, Черкаська і Полтавська області [1].

На вартість страхування також впливає історія співпраці господарства зі страховою компанією. Якщо товаровиробник страхує свої посіви не перший рік, і при цьому в нього досі не було збитків, то йому можуть запропонувати знижку. Для того, щоб посіви прийняли на страхування, господарство має надати низку документів, серед яких опитувальний лист (заповнюється представником підприємства перед укладанням договору), довідка про середню врожайність за

п'ять років, технологічна карта, карта-схема полів та перелік полів, які будуть страхувати [1]. Якщо ж на підприємстві до того не вирощували культуру, яку нині планують застрахувати, то за планову урожайність приймають середню в районі по цій культурі. Перед тим, як буде підписано договір, у господарство обов'язково виїжджає представник страхової компанії, який звертає увагу на відповідність стану посівів фазі розвитку, можливі огріхи під час посіву, те, яке насіння використовувалось (районоване або нерайоноване), загалом на дотримання технології вирощування. Результати огляду безпосередньо впливають на розмір запланованої врожайності. Якщо умови вирощування гірші – планова урожайність за договором буде меншою, і навпаки.

За 10 робочих днів після того, як фермер надасть усі необхідні документи, страхова компанія ухвалить рішення про сплату чи відмову у компенсації. Якщо певні документи (наприклад, довідку від метеостанції) важко дістати, то страхова компанія може дати на це більше часу, аніж 15 днів [1].

Існують певні умови за яких не виплачується відшкодування:

- власник невчасно повідомив страхову компанію про страховий випадок;
- зниження врожаю спричинив незастрахований ризик;
- застрахований ризик усе таки настав, однак не призвів до зменшення урожайності (або розмір недоотриманої виручки менший за франшизу).

Тому необхідно отримати довідку від компетентного органу про причини страхового випадку. У разі пожежі має бути відповідний документ з ДСНС. Якщо посіви були пошкоджені через протиправні дії третіх осіб, то це має підтверджувати інформація з Єдиного державного реєстру досудових рішень. Що стосується ризиків негоди, то тут потрібно звертати увагу на визначення кожного такого ризику у договорі страхування. А саме на те, яка температура, рівень вологості, кількість опадів тощо та їх тривалість згідно договору відповідають посуші, граду, заморозку та ін.

Компенсацію нараховують протягом 30-ти днів після того, як страхова компанія ухвалила рішення про виплату. Як правило, суму до 500 тис – протягом 5-ти, до 1 млн – 10-ти, понад 1 млн – 20-ти банківських днів.

Однією з популярних програм страхування є «Страхування врожаю с.-г. культур та посівів», за якої страхуються: майбутній (очікуваний) урожай сільськогосподарських культур відкритого та/або захищеного ґрунту та/або багаторічних насаджень плодоносного віку. Фактичні затрати Страховальника на посів (висаджування) та вирощування сільськогосподарської культури відкритого та/або захищеного ґрунту. Багаторічні насадження: дерева, кущі, плодово-ягідні насадження, виноградники. Майбутній (очікуваний) урожай сільськогосподарських культур відкритого та/або захищеного ґрунту та/або багаторічних насаджень плодоносного віку на базі Індексу погоди [2].

При чому страхувальником можуть бути фізичні особи та юридичні особи, незалежно від форм власності, резиденти та нерезиденти України.

Вказаною програмою передбачаються такі ризики, що страхуються:

- вимерзання озимих культур та багаторічних сіяних трав посіву минулих років (строк використання яких за агротехнічними нормами не закінчився);
- заморозок; ожеледь; град; сильний вітер (бура, ураган); надлишкове зволоження; удар блискавки; земельний або земельно-водний сіль; землетрус; гірські обвали і схід лавин; зсув; зневоднення на землях, що підлягають примусовому зрошенню або заводненню; посуха; пожежа, за виключенням лісових пожеж;
- епіфітотійний розвиток хвороб рослин; епіфітотійне розмноження шкідників рослин;
- протиправні дії третіх осіб;
- Інші ймовірні та випадкові події.

При страхуванні майбутнього (очікуваного) урожаю сільськогосподарських культур відкритого та/або захищеного ґрунту та/або багаторічних насаджень – у межах вартості майбутнього (очікуваного) врожаю, який визначається на підставі середньої врожайності з 1 га у районі або регіоні, або за даними обліку у господарстві Страхувальника, як це зазначено у договорі страхування, за останні 5 років чи іншого, обумовленого договором терміну, шляхом множення середньої врожайності на ціну метричної одиниці майбутнього врожаю культури (виду продукції) та на площу, прийняту на страхування [2].

При страхуванні фактичних затрат страхувальника на посів (висаджування) та вирощування сільськогосподарської культури відкритого та/або захищеного ґрунту – в розмірі планових або середніх за 3-5 останніх років затрат господарства на посів (висаджування) та вирощування сільгоспкультури, на підставі даних плану економічного та соціального розвитку господарства (бізнес-плану), відповідних бухгалтерських документів.

При страхуванні багаторічних насаджень – за домовленістю сторін на підставі даних бухгалтерського обліку Страхувальника, інвентарних карток обліку цих насаджень або середньої вартості аналогічних насаджень на одному гектарі, що склалась в даному районі чи регіоні.

Страховий тариф складає від 2,0% до 7,0% і більше відсотків страхової суми. Договір страхування укладається на один рік або інший строк, узгоджений сторонами, але не більше одного сезону (циклу) вирощування однієї культури (групи культур). Розмір страхового відшкодування визначається виходячи з фактично завданого збитку [2].

Отже, в Україні страхування посіві набирає популярності, оскільки товаровиробники агропромислового комплексу ставлять на меті отримання прибутку, а за наявності великої кількості ризиків вони повинні страхувати посіви з метою покриття збитків.

Список використаної джерел

1. Зимовець Р. В зоні ризику: як застрахувати посіви від зниження урожайності. Agravery. 15.04.2019. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/v-zoni-riziku-ak-zastrahuvati-posivi-vid-znizenna-urozajnosti>

2. Програма «Страхування врожаю с/г культур та посівів» URL: <https://prestige-ic.com.ua/ua/entities/agricultural-risks/harvest-agricultural-crops-insurance/>

Лацик А.О. здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Євдокімова М.О., доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Електронні кошти все частіше використовуються як підприємствами для здійснення господарських розрахунків, так і населенням для сплати різноманітних рахунків та здійснення грошових переказів. Визначальну роль у розповсюдженні електронних грошей грає швидкий розвиток електронної комерції – способу ведення господарської діяльності, за якого всі або більшість господарських операцій здійснюються в електронному вигляді у Інтернеті на основі відповідних комп'ютерних програм. Однак використання електронних грошей, як і будь-якої іншої нової розробки, стикається з низкою проблем, що пов'язано в першу чергу з недостатнім досвідом роботи підприємств, державних органів та споживачів з системами електронних коштів і платежів.

Електронні гроші – це такий вид платіжних засобів, обіг яких відбувається в електронному вигляді та гарантує повну анонімність. Усі платіжні системи засновані на використанні кредитних платіжних карток або ж так званого електронного гаманця.

Розвиток систем електронних грошей на сучасному етапі еволюції суспільства характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів.

Електронні гроші є порівняно новим платіжним засобом для України. Вони є популярним, доступним і зручним засобом платежу. Більшість пра- цездатного населення країни вже активно використовують банківські платіжні картки, використовуючи їх для оплати товарів і послуг. Платежі, які здійснюють користувачі за допомогою електронних грошей це – послуги операторів мобільного зв'язку, сплата покупок в інтернет-магазинах, сплата комунальних послуг, погашення кредитів у банках, покупка квитків на потяги і літаки, штрафи та податки і т.д.

Випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки. Нині 17 банків мають право здійснювати емісію електронних грошей, які функціонують у межах Національної системи масових електронних платежів.

Системи електронних розрахунків, що працюють на українському ринку, доцільно поділити на системи електронних розрахунків, що емітують електронні гроші тільки в національній валюті (гривні) і системи, що зареєстровані в інших

юрисдикціях, проте надають послуги українським споживачам.

В Україні електронні гроші на смарт-картках представлені, неперсоніфікованими електронними гаманцями національної системи масових електронних платежів. Емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями PayCash і WebMoney Transfer.

Найбільш популярними електронними платіжними системами в Україні є Maxi Gard, Monexy, ПРОСТІР, Master Gard, Visa.

Для обігу електронних грошей необхідно використовувати складні технології, які в більшості українських банків просто відсутні.

Електронні гроші ще недостатньо усталене явище в житті українського суспільства. До причини, за якими українські банки не виявляють бажання розвивати проекти, пов'язані з даною галуззю, можна віднести необхідність фінансувати розробки, якими вільно можуть користуватися конкуренти. Істотними є труднощі кооперації з іншими банками, щоб розділити витрати на інноваційні розробки, і заміна наявних банківських продуктів новими. Відсутність висококваліфікованих фахівців у сфері роботи з електронними грошима негативно впливає на якість послуг, які надаються.

Ринок електронних грошей в Україні характеризується нерівномірністю поширення. Пропозиція електронних грошей залежить від багатьох факторів, що можуть стримувати їх розвиток: стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників під час їх використання. Легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Головним фактором виступає готовність населення прийняти нові технології. Важливою стримуючою причиною використання електронних грошей в Україні є звичка до використання готівки у роздрібних платежах. Людям необхідно мати більше впевненості та довіри до інноваційних платіжних засобів, щоб почати їх використовувати повною мірою.

Електронні гроші є одним із засобів покращення платіжної системи України, на базі смарт-карт. Смарт-картки (Smart Card) – пластикові картки із вбудованим мікропроцесором, за виглядом схожі на звичайні кредитні картки. Смарт-карта, за своєю суттю, являє собою мікрокомп'ютер і містить усі відповідні основні апаратні компоненти: центральний процесор, оперативну та постійну пам'ять. Смарт-карти розглядаються в даний час як найбільш перспективний вид пластикових карт. Їх обчислювальні можливості дозволяють використовувати, одну і ту ж карту в операціях з авторизацією в режимі підключення і як електронний гаманець.

Основними бар'єрами на шляху широкого розповсюдження смарт-карт в Україні як платіжний інструмент в Інтернеті сьогодні є досить низька їх поширеність порівняно зі звичайними магнітними картками, а також те, що для їх застосування як інструмента оплати через Інтернет потрібна наявність периферійного пристрою для ПК.

До труднощів розвитку систем електронних грошей слід також віднести психологічну невідповідність регулюючих органів, низький ступінь їх компетентності та неготовність органів контролю до запобігання можливим

порушенням у цій сфері й боротися з ними.

Електронні гроші є дуже зручним засобом для здійснення миттєвих платежів, у тому числі мікроплатежів, які можуть становити лише кілька гривень. Електронні гроші значно полегшують життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок і легко простежити за своїм фінансовим станом і кількістю заощаджень, які залишилися на рахунку.

В нашій країні електронні гроші займають особливе положення, оскільки на даний момент у нас дуже низький рівень персональних банківських послуг, і електронні гроші є єдиним поширеним способом безготівкових розрахунків для дуже великої кількості людей.

Список використаних джерел

1. Азарова А.О., Теслюк О.В. (2017) Проблеми розвитку платіжної системи України та шляхи їх вирішення // Вісник Хмельницького національного університету №1:19-22.
2. Батракова Т.І., Грінченко А.Ю. (2016) Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні // Економіка і суспільство Випуск № 77: 72-706.
3. Шишкова Н.Л., Мороз Є.Ю. (2017) Електронні гроші: сутність та проблеми використання в Україні // Економічний вісник, №4: 39-50.

Савченко Б. М. здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **О.Ю. Скоромна**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ

Протягом останніх років вітчизняна економіка тримається здебільшого за рахунок аграрного сектора. Однак особливості сільськогосподарського виробництва такі як сезонність, нерівномірність руху оборотних фондів тощо спричиняють нестачу оборотних коштів підприємств агропромислового комплексу. Тому такі підприємства дуже часто потребують значних кредитних ресурсів.

Перешкоджають розвитку кредитних відносин сільськогосподарських підприємств високі процентні ставки за користування кредитом, недосконалість законодавства, недостатня державна підтримка сільськогосподарських виробників. З огляду на це, все більшої актуальності набуває з'ясування особливостей кредитних відносин у сфері АПК та їх вдосконалення.

Кредитні операції у сфері АПК мають низку особливостей, зумовлених специфікою сільськогосподарського виробництва. Розвиток аграрного сектора економіки підпорядковується єдиним для усього народного господарства економічним законам, але має певні особливості. По-перше, у цій галузі основним і незамінним засобом виробництва є земля, якість і родючість якої впливає не лише на організацію виробництва, а й на його результати. По-друге, сільськогосподарське виробництво має сезонний характер, а його ефективність значною мірою залежить від природно-кліматичних умов конкретної місцевості. У науковій літературі саме сезонний характер сільськогосподарського виробництва розглядається як ключовий фактор, який зумовлює особливості кредитування АПК [1].

Процес виробництва сільськогосподарської продукції складається з робочого періоду, протягом якого предмети праці перебувають під впливом сил природи. Робочий період коротший від часу виробництва, а невідповідність між ними і призводить до сезонності у використанні засобів виробництва. Нерівномірно розподіляються і потреби у грошових коштах: в робочий період їх потрібно значно більше, ніж під час усього процесу виробництва. Це стосується і кредитних ресурсів, особливо в галузі рослинництва. У тваринництві робочий період і час виробництва фактично співпадають, тому забезпечення цієї галузі обіговими коштами (зокрема і грошовими) здійснюється більш рівномірно. Сезонність аграрного виробництва зумовлює те, що кредитори (передусім банки) повинні за короткі проміжки часу (посівна і жнива) акумулювати значні обсяги кредитних ресурсів. У той же час основний інтерес банку полягає в тому, щоб зробити рух позикового капіталу максимально рівномірним, що ускладнює процес кредитування АПК.

Наступною особливістю є підвищений ризик неповернення кредитів в результаті негативного впливу природних факторів, а саме: несприятливих погодних умов, хвороб, паразитів тощо, які можуть зменшити урожайність рослин і продуктивність тварин, що, в свою чергу, призведе до недоотримання запланованого фінансового результату. Варто зауважити, що галузь рослинництва має більш ризиковий характер, адже неможливо точно прогнозувати погодні умови. Крім того, існує ризик загибелі або пошкодження майна внаслідок стихійних лиха, що не тільки зменшує рентабельність виробництва, а й може знищити забезпечення кредиту [2]. Тому процентні ставки кредитів є досить високими.

Інша суттєва особливість сільськогосподарського виробництва полягає у тривалому періоді відтворення. Якщо в інших галузях економіки за рік капітал встигає обернутися декілька разів, то у сільському господарстві – не більше одного разу [3]. У зв'язку з цим підприємства АПК навіть для поповнення обігових коштів потребують залучення кредитів на строк не менше 6-12 місяців. Сучасний же стан ринку банківських послуг не дозволяє надавати значну кількість середньо- та довгострокових кредитів. Ще однією особливістю аграрного виробництва, яка зумовлює специфіку його кредитування, є значно нижчий рівень рентабельності сільського господарства порівняно з іншими галузями економіки. Тому підприємства АПК здатні залучати і повертати

кредити лише за умови, що процент за ними буде нижчим, ніж за кредитами, що спрямовуються в інші галузі економіки.

На сьогодні до найбільших банків України, які мають програми з обслуговування сільськогосподарських підприємств, належать: ПАТ КБ «ПриватБанк», ВАТ «Державний ощадний банк України», ВАТ «Український експортно-імпорتنний банк України», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Альфа-Банк», ПАТ АБ «УкрГазБанк», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «ОТП Банк», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Банк Кредит Дніпро», ПАТ «АгроКомБанк», ПАТ «Агропросперіс Банк». При цьому більшість цих банків мають іноземний капітал [4].

У системі фінансової підтримки аграрного виробництва сільськогосподарських підприємств банківське кредитування забезпечує 25-26 % фінансових ресурсів і посідає друге місце після внутрішнього самофінансування. За даними Національного банку України, залишки кредитів на рахунках банків станом на кінець лютого 2018 року становили майже 844 млрд грн, з яких 54,6 % – кредити, надані в національній валюті, 45,4 % – в іноземній. З них лише 60,3 млрд грн (7,1 %) – кредитні кошти, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств [5].

Таким чином, наведені особливості сільськогосподарського виробництва безпосередньо впливають на кредитні відносини в АПК. Сезонний характер сільського господарства та його невідривність від землі як засобу виробництва, природного ресурсу та національного багатства зумовлюють необхідність того, щоб загальні норми законодавства, які регулюють кредитні відносини, обов'язково були доповнені спеціальними нормами, спрямованими на регулювання кредитних відносин в АПК. Доцільно це зробити шляхом видання спеціального законодавчого акта, спрямованого на регулювання цих відносин. Кредитоємність та низький рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва робить його неконкурентоспроможним порівняно з іншими галузями економіки при залученні банківських кредитів. На поновлення засобів виробництва в АПК України потрібна велика сума коштів, оскільки більшість основних засобів сільськогосподарських підприємств зношені. При чому ці кредитні ресурси повинні залучатися переважно на строк не менше 1 року і під невисокий процент.

Сучасна банківська система України надати таку кількість кредитів не спроможна. Тому держава повинна сприяти стабільному притоку позичкового капіталу у сільське господарство, забезпечити надання кредитів на пільгових умовах та гарантувати їх надходження у визначені строки. Однією з передумов цього повинна стати розробка та впровадження у дію системи спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання кредитування сільського господарства, які б повною мірою враховували особливості кредитних відносин у сфері АПК.

Список використаних джерел

1. Ісаян А. М. Теоретичні аспекти банківського кредитування підприємств АПК // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2013. № 1 (14). С. 260–262.
2. Юхименко П. Проблеми кредитування аграрного бізнесу в умовах ринкової економіки // Банківська справа. 2011. №4. С. 63.
3. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах // Вісник НБУ. 2011. № 2. С. 10–14.
4. Маслак Н., Маслак О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств // Пропозиція. Київ, 2016. URL: <http://propozitsiya.com/ua> (дата звернення 16.04.2018).
5. Офіційний сайт Національного банку України. Київ, 2018. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення 16.04.2018).

Ісаєнко М.А., здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Євдокімова М.О.,** доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ УКРАЇНИ

Електронні платіжні системи – це фактично електронний еквівалент звичайних грошей, які використовуються при розрахунках між покупцем. Стрімке зростання електронної торгівлі та її вплив на українське суспільство й економіку викликає потребу в ефективному державному регулюванні даної сфери. Електронна торгівля має принести українській економіці й суспільству дохід від експортних операцій, підвищення заробітної платні, інвестиції, збільшення бази оподаткування.

Усі цивілізовані країни намагаються максимально зменшити кількість готівкових операцій і готівкової маси в обігу. Центральні банки та уряди застосовують низку заходів, одним з яких є розрахунки за допомогою платіжних систем із пластиковими картками. Аналогічні процеси відбуваються й у банківській сфері України. Особливо важливу роль відіграє НБУ. На нього покладено обов'язок забезпечити надійне та ефективне функціонування загальнонаціональної платіжної системи. НБУ бере безпосередню участь у розробленні нових платіжних засобів та організації електронного грошового обігу на території держави.

Нині в Україні вже створено систему електронних платежів Національного банку України та Національну систему масових електронних платежів, з 2016 р. НПС «ПРОСТІР», діють міжнародні платіжні системи, що визнані в усьому світі.

Платіжною організацією і розрахунковим банком для системи електронних платежів є Національний банк України.

Існує низка проблемних факторів, які негативно впливають на розвиток сучасної системи електронних платежів, а саме: відсутність контролю системи електронних платежів; недосконалість чинного законодавства України з питань захисту прав власності, що призводить до виникнення численних ситуацій неузгодженості між різними учасниками системи електронних платежів, які призводять до виникнення нестабільності та судового нагляду з боку законодавчих органів; низький рівень нормативного та інформаційного забезпечення учасників системи електронних платежів, що за відсутності відповідних законів із питань захисту прав та інтересів власників платіжних засобів призводить до можливості тіньових фінансових операцій у системі фінансових операцій; відсутність організаційних та фінансових механізмів, дія яких має забезпечувати прозоре та справедливе ціноутворення на послуги. Сучасний стан системи електронних платежів не може розвиватися відповідно до реальних потреб учасників платіжної системи в умовах нестабільного соціально-економічного становища в країні.

На сучасному етапі особливого значення набуває тенденція до підвищення надійності системи електронних платежів і рівня довіри під час розрахунків платіжними інструментами. Проблеми перспективного розвитку системи електронних платежів, над якими слід працювати, стосуються вдосконалення законодавчих і нормативних вимог, які мають стати доступними і зрозумілими споживачам.

Слід урегулювати питання конкуренції та функціональної сумісності, а також об'єднання банківських і торговельних мереж. Потребує подальшого розвитку інфраструктура прийняття платіжних карток та розширення сфери їх використання шляхом упровадження багатофункціональних банківських смарт-карток та реалізації супутніх проектів у соціальній сфері (студентські, соціальні, транспортні картки тощо).

Електронна платіжна система – це нова сучасна ланка та різновид економічних операцій стосовно обміну грошей на товар чи послугу. Для електронних платежів задіяні банківські автомати, магнітні картки, картки з мікропроцесорами. Електронний платіжний засіб може існувати в будь-якій формі, на будь-якому носії, що дає змогу зберігати інформацію, необхідну для ініціювання електронного переказу. Електронний платіжний засіб має відповідати вимогам щодо захисту інформації та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Види електронних платіжних засобів поділяються на засоби на базі мереж (торгівля в мережі Інтернет) та засоби на базі карток (пластикові карти як інструмент розрахунків та кредитування).

Робота платіжних систем в Україні засвідчує, що картки переважно використовуються для отримання готівки, тому надзвичайно важливими є державна підтримка та створення необхідних умов для поліпшення структури грошового обігу за рахунок масових безготівкових платежів із використанням карток і скорочення частки готівкових розрахунків.

Необхідні розроблення та реалізація заходів, що сприятимуть поліпшенню структури грошового обігу в Україні за рахунок розбудови масових безготівкових платежів із використанням платіжних карток і скороченню частки готівкових розрахунків, створенню прозорої фінансової системи, залученню через банківську систему в загальногосподарський обіг значних ресурсів (готівкових коштів громадян та юридичних осіб), забезпеченню поступового переходу населення на безготівкові розрахунки, зменшенню витрат Національного банку та держави на підтримку готівкового обігу.

Список використаних джерел

1. Аврамчук Л.А., Коркач І.В. (2017) Сучасний стан і перспективи розвитку системи електронних платежів національного банку України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету №5: 68-72.
2. Демківський А.В. Гроші та кредит: навч. посіб. / А.В. Демківський. – К.: Дакор, 2005. – 528 с.
3. Поляниця О.В., Яківець В.С. (2016) Особливості розвитку електронних платіжних систем в Україні // Молодий вчений № 7 (34):116-120.

А.А. Ткаченко, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: **Скоромна О.Ю.**, канд. екон. наук доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ

Із розвитком ринкових відносин у країні особливо гостро постало питання про формування ефективної регуляторної політики. Податкове регулювання є складовою частиною державного регулювання економічних процесів.

Податкове регулювання здійснюється через економічно обґрунтовану систему пільг і стимулів і являє собою взаємообумовлений комплекс податкових преференцій стратегічної дії, який компенсує фінансові втрати при випуску. Об'єкт оподаткування нової та конкурентоспроможної продукції, модернізації технологічних процесів, зміцнює основи малого і середнього виробничого бізнесу [1].

Важливим елементом податкової системи та податкової політики будь-якої економічної системи світу є податкові пільги, через які можна опосередковано регулювати соціально-економічні пропорції, а також здійснювати державне регулювання соціально-економічного розвитку держави, системний внутрішній перерозподіл фінансових ресурсів між окремими суб'єктами господарювання. Реалізація цих завдань можлива за рахунок застосування різних інструментів, зокрема податкових пільг як стимулюючого важеля розвитку національної

економіки. Податкові пільги дають змогу цілеспрямовано впливати на економічну поведінку платників податків та підтримувати пріоритетні напрями господарювання.

У 2010 р. було введено в дію Податковий кодекс України, який замінив велику кількість законодавчих актів із питань оподаткування. Даний документ мусить чітко й ефективно поєднати фіскальну функцію, від якої залежить життєдіяльність держави, і стимулюючу, включаючи зниження тіньової економіки, мінімізацію серйозних схем корупції в десятки мільярдів гривень, які не надходять до держбюджету та не допомагають розвитку життєдіяльності держави і суспільства у цілому.

Згідно з Податковим кодексом України податкову пільгу визначено як передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, щодо сплати ним податку та збору в меншому розмірі за наявності визначених підстав, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат. Визначення, надане українським законодавством, є широким, адже воно визначає певні підстави, за допомогою яких можна бути звільненими або частково звільненими від сплати податків, а також вбачає той факт, що платник податку може бути не тільки звільнений від сплати податку та збору, але й звільнений частково. Податкові пільги можна вважати додатковим елементом податку, тому без податку не може бути використана пільга [2].

Податковий кодекс вирізняється недосконалістю, тому вдосконалення окремих норм і положень Податкового кодексу України набуло особливої актуальності і значимості. Серед недоліків можна виділити те, що новий кодекс повністю орієнтований на європейську систему оподаткування, тобто всі норми перенесені в українське оподаткування, не враховуючи при цьому сучасного стану економіки України.

Ще однією проблемою податкового регулювання в Україні є безвідповідальне та необґрунтоване надання податкових пільг: надання економічно необґрунтованих пільг в оподаткуванні не можна назвати ефективними стимулами чи регуляторами підприємницької діяльності. Досвід розвинутих країн свідчить, що поширення форми підтримки підприємства як пільги на податок із прибутків підприємства не є перспективним.

Комплексний характер податкового регулювання проявляється в тому, що системі оподаткування, у т.ч. і в Україні, властиві й деякі ознаки адміністративних методів регулювання. Зокрема, один із загальнодержавних податків – плата за торгові патенти – за своєю сутністю є платою за право на здійснення окремих видів діяльності, тобто однозначно має дозвільний характер. Окрім того, до заходів адміністративного впливу може бути віднесена заборона на застосування фіксованого податку з доходів від підприємницької діяльності внаслідок порушення встановлених для таких платників обмежень, обмеження на здійснення окремих господарських операцій з активами, що перебувають у податковій заставі, та ін [3].

Застосування такого елемента податкового регулювання як пільги в

оподаткуванні потребує надзвичайно жорсткого контролю його ефективності, тобто реальної віддачі для бюджету. До певної міри пільга – це інструмент фінансування окремих платників податків за рахунок бюджету, отже, до її запровадження повинні бути встановлені чітко визначені законодавством вимоги, основною з поміж яких має бути цільове використання коштів, що вивільняються в результаті її застосування [4].

В теорії і практиці передбачено використання таких видів податкових пільг, як неоподатковуваний мінімум об'єкту, вилучення з оподаткування певних елементів об'єкту, звільнення від сплати податків окремих осіб або категорій платників, зниження податкових ставок, цільові податкові пільги та інші.

Негативними наслідками застосування податкових пільг є те, що вони звужують податкову базу, знижують обсяги надходжень податкових платежів до бюджетів, сприяють збільшенню витрат на адміністрування податку, знижують податкове навантаження для одних платників та посилюють його для інших.

Водночас обґрунтоване використання податкових пільг здатне привести рівень податкового навантаження на платників податків у відповідність з критерієм їх платоспроможності. Тому в складі сучасного податкового механізму повинні бути економічно обґрунтовані податкові пільги, за допомогою яких можливо регулювати рівень податкового навантаження.

Потрібно зауважити, що ринковій економіці повинні бути притаманні ринкові методи податкового регулювання, а такі податкові важелі як реструктуризація податкового боргу, податкова амністія, спрощені режими оподаткування повинні вилучатися із податкового механізму, оскільки вони створюють умови для зловживань з боку платників, унаслідок неможливості здійснення якісного контролю за формуванням і рухом доходів.

Іншим опосередкованим важелем податкового регулювання є податкові санкції, які є способом боротьби з податковими правопорушеннями. Можливість їх застосування у вигляді адміністративної, кримінальної та фінансової відповідальності, примушує платників діяти в межах чинного податкового законодавства.

Податковий контроль забезпечує дотримання правил бухгалтерського, фінансового та податкового обліку і звітності, законодавчих основ оподаткування. Податкові контрольні дії охоплюють всю систему оподаткування та відображаються в розрізі окремих податків, груп платників податків та регіонів. Основними елементами податкового контролю є інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів ДПС, облік платників податків та податкові перевірки [4].

Таким чином, податкове регулювання – це один з головних елементів податкового механізму і сфери державного податкового менеджменту, основу якого складають система економічних засобів оперативного втручання в хід виконання податкових зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Лисюк В.С. Особливості методики розрахунку податкового тягара / В.С.Лисюк // Фінанси України. – 2000. – №11. – С.79-86.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran965#n965>
3. Покоłodна О.В. Податкове регулювання в Україні / О.В. Покоłodна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 278–281.
4. Юрій С.І. Фіскальна і стимулююча ефективність спрощених режимів оподаткування для приватних підприємців / С.І. Юрій, О.Р.Квасовський // Фінанси України. – 2002. – №8. – С.63-70

Ю.А. Устименко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Г.С. Морозова, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Аграрний сектор економіки нині потребує реалізації комплексу заходів, направлених на підтримку стабільності його фінансової безпеки з метою сприяння виробництву конкурентоспроможної продукції і забезпечення продовольчої, національної та екологічної безпеки країни в цілому. Базуючись на результатах проведеного моніторингу можна буде визначити, які аспекти підприємницької діяльності потребують особливої уваги щодо запобігання загрозам і небезпекам. Адекватність оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в аграрній сфері та комплекс необхідних заходів з попередження кризових явищ залежить від наявності достовірної інформаційної бази, сформованої із джерел внутрішнього і зовнішнього середовища для оцінки фінансового стану.

Фінансова безпека підприємства – це стан оптимального рівня використання його економічного потенціалу, за якого існуючі та можливі збитки нижче встановлених підприємством меж. Важливим наразі є система моніторингу фінансової безпеки аграрного виробництва, яка включає в себе сукупність послідовних і взаємопов'язаних між собою етапів, виконання яких в сукупності призведе до вчасного виявлення загроз і небезпек підприємницької діяльності та застосування заходів їх нейтралізації (рис. 1).

Тобто, моніторинг фінансової безпеки передбачає аналіз ситуації, виявлення причин фінансових проблем та внутрішніх резервів у суб'єкта підприємництва для оперативного усунення наслідків загроз та небезпек.

Перший етап пов'язаний з відбором фінансових показників визначених критеріїв, основним принципом формування яких є адекватність завданням та

меті наукового дослідження, тобто можливість за їх допомогою виявити й оцінити глибину негативних тенденцій фінансового стану та їх впливу на рівень фінансової безпеки аграріїв, виявлення найбільш впливових показників з рівнями градації. Такими найбільш впливовими показниками на результативність діяльності, за проведеними дослідженнями, виявились коефіцієнт фінансового левериджу та коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів.

Другий етап включає в себе встановлення періодичності проведення моніторингу – пропонуємо його здійснювати щоквартально на основі зібраної достовірної інформації з різних джерел (3 етап), яка враховує вплив внутрішнього і зовнішнього середовища з метою вчасного попередження загроз та небезпек в підприємницькій діяльності аграріїв.

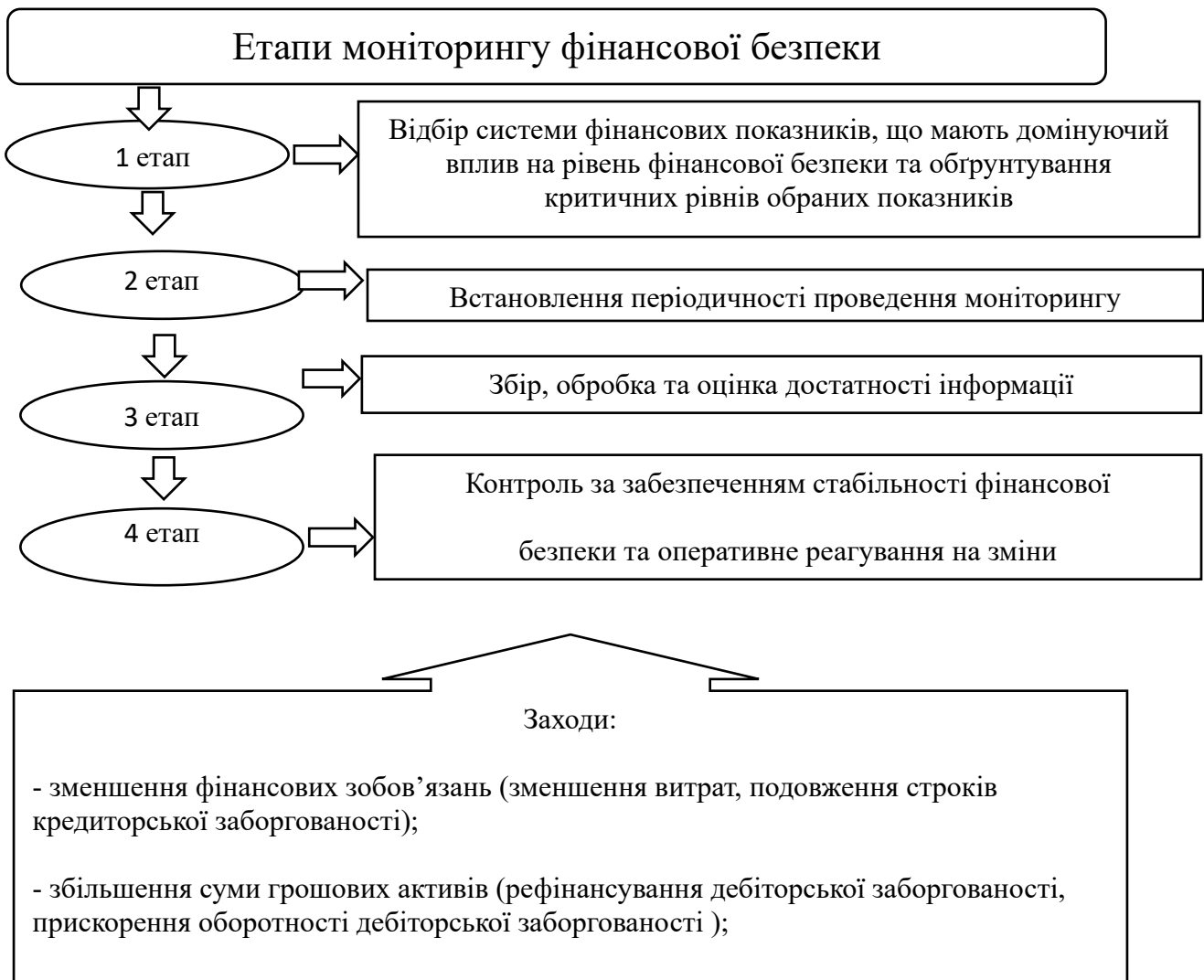

Рис. 1. Організація моніторингу фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в аграрній сфері (складено автором)

В разі виникнення непередбачених ситуацій, що є загрозою фінансовій безпеці суб'єктам підприємництва в аграрній сфері (4етап) фінансовими менеджерами оперативно вживаються заходи, спрямовані на забезпечення поліпшення фінансового стану.

Таким чином, для забезпечення високого рівня фінансової безпеки, інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва в аграрній сфері важливий правильний вибір інструментарію впливу на фінансовий стан підприємства, впровадження моніторингу фінансової безпеки, діагностики рівня використання фінансового потенціалу підприємства та впровадження механізмів нейтралізації фінансових ризиків.

А.А. Якуніна, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Г.О. Нагаєва**, старший викладач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОСТРАХУВАННЯ В СВІТЛІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У багатьох аграрних країнах страхування для фермерів відіграє важливу роль у мінімізації ризиків. Натомість, вітчизняні аграрії досить скептично ставляться до можливості застрахувати свій урожай, бо не знають про переваги і не вірять у виплати. Не демонструють активності і самі страхові компанії: серед тих, які можуть надавати страхові послуги саме в агросекторі, повноцінно працюють у цьому напрямку близько десяти. Проте експерти з міжнародним досвідом не переймаються через наявну ситуацію і вбачають за кілька років великі перспективи для цього ринку.

«У природи немає поганої погоди», але такий вислів для аграріїв не підходить, адже кожен хоче зібрати максимальний урожай із мінімальними витратами. Спрогнозувати погодні умови можна, але не на 100%, а зменшити їх негативні наслідки практично неможливо. Як вберегти врожай, наприклад, від граду чи від заморозків у травні, або полити ціле поле пшениці чи кукурудзи під час засухи? Відповідь на питання однозначна - не можна. А ризики такого роду для аграріїв зростають, бо останніми роками погодні умови змінюються динамічно. Саме тому агрострахування мало б у нас відігравати важливу роль та сприяти сталому розвитку агробізнесу, але фермери не поспішають вдаватися до практики страхування майбутнього врожаю, бо, по-перше, не довіряють цьому механізму мінімізації ризиків, по-друге, через обмеженість фінансових ресурсів, як правило, спрямовують їх на першочергові потреби. Могла б відігравати важливу роль державна програма субсидування агрострахування, але вона так і не була запущена в дію.

У багатьох країнах система страхування в аграрному секторі регулюється законодавчо, а страхові компанії пропонують ефективні послуги. Там аграрії значною мірою покривають свої ризики та мінімізують фінансові втрати через страхування. Коли ми порівнюємо український ринок із міжнародним, то

лідером в агрострахуванні є США, де застраховано 90% господарств. У цій країні постійно відбуваються природні катаклізми, які охоплюють великі території, і від них потерпає багато фермерів, зазнаючи значних збитків. Наприклад, у 2015 р. страхові виплати перевищили 6 млрд дол. США. Компенсувати такі суми приватним компаніям не завжди під силу, тому без державної підтримки системи захисту такі структури могли б збанкрутувати.

Агрострахування у США допомагає підтримувати не лише фермерів, а й увесь ланцюжок від банків до дилерів. Це суттєво поліпшує систему продовольчої безпеки, а також підтримує місцеву інфраструктуру та громади. Йдеться про підтримку інших бізнесів, які працюють на місцевому рівні. Багато кредиторів - банки, інші структури, кажуть, що придбання страхового полісу в агрострахуванні є необхідною передумовою в отриманні фінансування.

До 1980 р. система страхування у США була винятково державною справою, потім до федеральної програми агрострахування долучилися приватні страхові компанії - вони взялися за реалізацію страхових полісів і нині у цьому секторі працюють 16 страхових компаній. Вони також надають консультації, реалізують освітні програми, інформують фермерів про умови придбання страхових полісів, їх особливості щодо кожної сільгоспкультури тощо. У разі настання страхових випадків компанії виконують оцінку збитку та виплачують відшкодування. На страховому ринку всі компанії продають однакові страхові продукти і не конкурують за типом страхового покриття, а виступають конкурентами у сфері послуг, які надаються фермерам. Останні сплачують лише частку вартості страховки. Решту доплачує держава. І це стимулює сільгоспвиробників страхуватися, бо страхові послуги стають для них фінансово доступними.

Американські аграрії мають змогу в рамках федеральної програми страхуватися не лише проти погодних ризиків, а й від можливого зменшення ціни на сільгосппродукцію, зниження доходу господарств. Це значно розширює їх можливості при виборі страхового продукту, здатного максимально забезпечити бізнесовий інтерес.

Україна вивчає також і канадську систему підтримки сільськогосподарських підприємців через механізми субсидованого кредитування та страхування сільгоспризиків, а також можливості запровадження в нашій країні таких ефективних інструментів та практик.

Система підтримки сільгоспвиробників Канади побудована на повній довірі між фермерами, страховими компаніями та державою, що дозволяє економити час, ресурси та забезпечувати довготривалий економічний ефект. Канадські фермери схвально оцінюють державні програми підтримки субсидування та кредитування, оскільки така підтримка забезпечує їм повну захищеність і фінансову стабільність. Система кредитування та субсидування в Канаді співфінансується державним та місцевими бюджетами і направлена на те, щоб знизити усі можливі ризики до нуля [1].

Наразі ж в Україні, як кажуть самі гравці ринку, застраховано трохи більше 5% земель сільськогосподарського призначення. І така тенденція цілком закономірна, адже в цій галузі існує низка викликів. Відсутні дієві програми

державної підтримки страхування, фермери не знають про його переваги, а виконавчі процедури в страховому процесі недосконалі і завдають шкоди репутації страхування як належного інструменту для зменшення ризиків.

Найбільшим викликом для страховиків залишається проблема з довірою. До слова, не тільки у нас, але і в інших країнах досить скептично ставляться до страхування. Досвід українців, який вони отримали від інших видів страхування, накладає свій відбиток і на аграрне. Про можливість застрахувати ризики фермер згадує, коли переживає великі втрати.

Переважна більшість експертів з агрострахування знаходяться у Києві, тому потрібно розвивати мережу агентів, які можуть пояснювати страхові питання фермерам у регіонах.

Самі агенти зі страхування, брокери з ім'ям та досвідом не засмучуються з цього приводу, адже низький рівень покриття страховиками фермерських господарств говорить про ринковий потенціал агрострахування як такого. Функціонує близько 150 компаній, які вирощують культури на понад 10 тис. га землі. А тих, що обробляють площі від 1 тис. до 10 тис. га, нараховується майже 5,5 тис. Трохи більше, ніж 10 % компаній контролюють 80% землі сільгосппризначення в Україні. Це свідчить про те, що досить легко з ними контактувати і пояснити, що таке агрострахування та розвивати його ефективно.

Динаміка ринку агрострахування показує, що, негативний тренд спостерігався до 2016 р., а потому він починає зростати та розвиватися. Є низка страхових компаній, які пропонують доступні умови та зацікавлюють новаціями. Із 61 компанії з ліцензією, які мають можливість надавати страхові послуги саме в агросекторі, активність демонструють лише 10. Тому потрібна активізація у їхньому середовищі, адже як вони можуть надавати послуги, коли про них ніхто не знає.

На думку експертів, зробити ринок страхування привабливим для фермерів можна шляхом проведення інформаційних компаній з агрострахування. Також потрібно розвивати мережу агентів, які можуть зустрічатися із фермерами і пояснювати, як працюють їхні продукти. Має важливе значення і самоповага та чіткі правила у середовищі страхових компаній. Адже нечесні гравці ринку можуть вводити клієнтів в оману через обмеження умов договорів, які дозволяють відмовитися від виплат. Відсутність чітких правил навіть у колі страхових компаній суттєво впливає на ринок. Потрібна і державна програма регулювання та підтримки страхування аграрних ризиків. Якщо в інших країнах такий механізм мінімізації ризиків діє та повністю виправдовує себе, то може і повинен сприяти стабільнішому розвитку бізнесу українських аграріїв [2].

Аналіз ефективних страхових систем, інструментів, підходів дозволить нам виробити власну оптимальну модель, яка допоможе покращити інвестиційний потенціал сільськогосподарського сектору, надасть можливість передбачати цінові та погодні ризики, стимулюватиме зростання економіки.

Список використаних джерел

1. Кращі світові практики стануть основою моделі агрострахування в Україні. URL: <https://agroportal.ua/luchshie-mirovye-praktiki-stant-osnovoi-modeli-agrostrakhovaniya-v-ukraine/>
2. Перспективи агрострахування в Україні. URL: <http://agro-business.com.ua/12688-perspektyvy-ahrostrakhuvannia-v-ukraini.html>

А.А. Якуніна, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.В. Макогон**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК В УКРАЇНІ

Кількість неякісних підакцизних товарів на вітчизняному ринку та часті випадки контрабанди зазначеної продукції в Україну свідчать про неналежний рівень державного (в тому числі і податкового) регулювання вітчизняного ринку підакцизних товарів. Саме тому механізми акцизного оподаткування потребують посиленої уваги з боку науковців. Наразі недостатньо обґрунтованими залишаються шляхи вирішення проблем податкового регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів. Неефективність механізмів акцизного оподаткування зумовлюють необхідність подальших наукових пошуків, присвячених вдосконаленню акцизного оподаткування в Україні.

Метою дослідження є пошук шляхів вдосконалення механізму справляння акцизного податку в Україні.

Акцизний податок — це непрямий податок на споживання підакцизних товарів (продукції), що включається в ціну товару.

В сучасній Україні акцизний збір був введений Законом №1996-XII "Про акцизний збір" від 18.11.1991 р. Тоді в переліку акцизних товарів було 27 позицій з категорії "товари розкоші": килими, кришталь, ікра, шоколад, вироби з хутра. Ці предмети були включені в список невідповідно, адже так держава могла швидко поповнити бюджет і мінімізувати інфляційні ризики того періоду. А вже в 1999-му перелік підакцизних товарів скоротився. Основними джерелами поповнення бюджету стали алкоголь, пиво, сигарети, автомобілі.

Відповідно до розділу IV, статті 121.1. Податкового кодексу платниками податку є особи — суб'єкти господарювання, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів. Такі суб'єкти підлягають обов'язковій реєстрації як платники податку контролюючими органами за місцезнаходженням пункту продажу підакцизних зазначених товарів. Реєстрація здійснюється не пізніше граничного терміну подання декларації акцизного податку за місяць, в якому здійснюється реалізація товарів [2].

Адмініструванню акцизного податку належить особливе місце в механізмі реалізації акцизної політики. Так, за його допомогою можна досягти мінімального втручання в економічну активність суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність на ринку підакцизних товарів та, відповідно, мінімізувати часові витрати на його стягнення, а також підвищити рівень добровільної сплати акцизного податку до бюджету. Останнє є основним показником результативності як безпосередньо в цілому загальнодержавної податкової політики, так і її складової (акцизної) зокрема[1].

Податок справляється з таких товарів та обчислюється за такими ставками, станом на 03.06.2020

Опис товару	Одиниця виміру	Ставка податку
Пиво із солоду(солодове)	гривень за 1 літр	2,78
Вина ігристі	гривень за 1 літр	11,65
Сигарети з фільтром	грн за 1000 штук	907,2
Паливо моторне альтернативне	євро за 1000 літрів	162

Звіт про виконання Державного бюджету України за січень 2020 року наводить наступні данні, органами ДФС забезпечено фактичних надходжень акцизного податку у загальний фонд 2 801 744 418,53 грн, у спеціальний фонд 673 386 369,53 грн, що в загальній сумі становить 3 475 130 788,06 грн[3].

Таким чином, стратегічним завданням акцизної політики в Україні повинно стати формування фіскально-регулюючої моделі акцизного оподаткування, де основною метою є компромісна реалізація фіскальної, регулюючої та соціальної (розподільчої) функції акцизного податку. Цілями трансформації акцизної політики в Україні визначено: підтримку вітчизняного товаровиробника, сприяння зростанню рівня конкурентоспроможності вітчизняних підакцизних товарів на міжнародних ринках; подальше наближення акцизного законодавства до вимог ЄС, виходячи з оголошеного курсу на євроінтеграцію; зростання фіскальної ефективності акцизного оподаткування; зменшення рівня затратності податкового адміністрування в Україні; формування стимулів, спрямованих на зниження рівня споживання алкогольних напоїв та тютюнових виробів. Одним із основних джерел підвищення фіскальної ефективності акцизного оподаткування залишається зниження рівня тінізації ринку підакцизних товарів. Вирішення даної проблеми важливе не лише з економічної точки зору, але й у цілях забезпечення здоров'я та безпеки життя населення.

Список використаних джерел

1. Соколовська А.М. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду К. : НДФІ, 2012. 237 с.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

3. Державна казначейська служба України: Надходження податків і зборів станом на січень 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua>

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ І ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

О.В. Бахтіна, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **О.М. Кісіль, асистент кафедри менеджменту**

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАЙМУ ПЕРСОНАЛУ НА АГРОПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

На сьогоднішній день, процес найму персоналу має безліч інструментів, в тому числі і засоби інтернет та незважаючи на це, найм та пошук кваліфікованого персоналу процес трудомісткий та не передбачувати.

В умовах національної фінансово-економічної кризи та тотальної обмеженості фінансових та людських ресурсів, кожне підприємство прагне створити ефективну систему управління процесом найму персоналу задля створення найбільшої конкурентної переваги в ринковій економіці – конкурентоздатний персонал.

Система найму персоналу являє собою комплекс заходів, спрямованих на залучення і відбір претендентів з урахуванням відповідності його компетенцій до вимог вакантної посади та інтересів організації [1].

Відповідно до Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» на підприємствах у структурі служби персоналу наймом персоналу можуть займатися такі посадові особи, як: менеджер (управитель) з персоналу, фахівець з аналізу ринку праці, фахівець з питань зайнятості (хедхантер), практичний психолог, психолог, фахівець з найму робочої сили, фахівець з інтерв'ювання, інтерв'юер [2].

Підприємство може самостійно створити систему управління найму персоналу або скористатись один із методів зовнішнього залучення персоналу, найпоширенішими з яких є:

staffleasing (лізинг персоналу) – укладання двостороннього договору між підприємством та рекрутинговим агентством, яке укладає трудовий договір із працівником від свого імені, а потім направляє його на роботу в будь-яку компанію на відносно тривалий строк – від трьох місяців до кількох років;

outstaffin – рекрутингове агентство не добирає працівників на підприємство, а оформляє у свій штат уже існуючий персонал компанії – клієнта;

outsourcing – підприємство передає функцію підбору та найму персоналу спеціалізованій компанії.

Вище зазначені методи зовнішньої служби найму персоналу вирішують

питання не тільки пошуку та підбору персоналу, а й проблему безболісного виведення персоналу зі штату підприємства. На процес прийняття рішення щодо підбору й відбору персоналу впливає політика компанії та її фінансово-економічне становище.

В умовах жорсткої економії ресурсів найважливішим питанням для системи управління найму персоналу є її постійне вдосконалення за допомогою сучасних інноваційних персонал-технологій, які враховують зовнішні та внутрішні чинники та пристосовувались до зміни ринку праці в країні.

Отже, система управління наймом персоналу в сучасному підприємстві може бути побудована самостійно або за допомогою зовнішніх компаній, які спеціалізуються на пошуку, підборі та найму персоналу. Питання способу розробки системи найму персоналу належить виключно до компетенцій самого підприємства та не впливають на ефективність самої системи найму персоналу.

Список використаних джерел

1. Лобза А. В., Бикова А.Л., Семенова Л.Ю. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 1 (47). Т.1. 2016. С. 247-252
2. Класифікатор професій ДК 003: 2010. Режим доступу: <http://www.dk003.com/>.

Д.С. Бондаренко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Р.М. Остапенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ РИНКУ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Круп'яні культури є стратегічними продуктами у забезпеченні продовольчої безпеки, що відрізняються серед інших стабільним широким попитом і споживанням завдяки своїй високій поживності та ціновій доступності для усіх верств населення. В умовах пандемії коронавірусу і світової економічної кризи спостерігається зростання попиту на круп'яні культури на внутрішньому та зовнішньому агропродовольчих ринках.

Попит на круп'яні культури традиційно зростає в умовах певного ускладнення розвитку окремих соціально-економічних процесів та загострення кризових явищ у суспільстві. Масштабна пандемія коронавірусу та світова економічна криза нині супроводжуються зростанням попиту на круп'яні культури, які стали страховим антикризовим продовольчим резервом для багатьох верств населення. Ми спробували проаналізувати, як ця ситуація вплине на ринок круп'яних культур надалі.

Традиційно найбільш поширені такі круп'яні культури, як гречка і просо.

До них також належать також декілька умовно круп'яних культур: ячмінь, овес, пшениця, кукурудза, горох, нут, сочевиця, рис. Проте важливе продовольче значення займають саме гречка, просо, горох і сочевиця.

Останніми роками, за даними аналізу інформації Держслужби статистики, щорічне виробництво усіх видів круп становило близько 380 тис. тонн. Основне їх виробництво було зосереджено на борошномельних переробних підприємствах, які розміщені здебільшого в зонах вирощування круп'яних культур, що дає змогу їм мати не лише стабільну сировинну базу, але й частково економити на додаткових виробничо-логістичних витратах.

У структурі вітчизняного виробництва круп спостерігаються деякі зміни. Якщо раніше на першому місці була гречана крупа, яка має найбільший попит у населення, то нині її частка становить близько 19–20% у сумарному обсязі виробництва круп, тоді як найвищу питому вагу в цій структурі займають зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці, лущені, обрушені, різані або подрібнені (крім рису, зазначеного у позиціях 10.61.11.00-10.61.12.50).

При цьому частка виробництва інших видів круп на основі вівса (ядра і подрібнені) у загальній їх структурі становила, відповідно, 4%, пшона (ядра) — 4 %, ячменю (ядра, подрібнений) — 4%, кукурудзи подрібненої — 3% і пшениці (ядра, подрібнений) — 2%. Останнім часом значний попит також мають продукти типу «мюслі» на основі пластівців несмажених зернових культур та інші їх види.

Впродовж 2017–2019 рр. спостерігається тенденція зниження виробництва круп на основі пшона і ячменю, тоді як обсяги гречаної, кукурудзяної і пшеничної зростають.

Проте навіть через досить напружений внутрішній баланс зерна гречки і присутність на ринку дешевшої імпоротної продукції її вітчизняне фасоване виробництво стабільно зростає.

Якщо у 2017 році виробництво гречки (ядриця, січка) становило 57,9 тис. тонн, то у 2019-му воно зросло до 71,3 тис. тонн.

Слід також зазначити, що обсяги виробництва кукурудзяної крупи за останні роки майже не змінилися, тоді як вівса суттєво збільшилися. Досить суттєво зросло виробництво круп, що отримані в результаті помелу зерен, не менш як 95 мас. % яких проходять крізь сито з металевої сітки, розмір вічка якої становить 1,25 мм з твердої пшениці.

Загалом на виробництво круп значний вплив має кон'юнктура ринку та загальна соціально-економічна ситуація. Адже ці культури є певним страховим антикризовим продовольчим резервом для багатьох верств населення. Тому попит на них, як правило, підвищується у складних соціально-економічних умовах та внаслідок різного роду кризових явищ.

Українські господарства різних організаційно-правових форм в основному вирощують горох, гречку і просо — круп'яні культури, що мають стабільний попит як на внутрішньому, так і зовнішньому агропродовольчому ринку. Посівні площі під зазначеними круп'яними культурами суттєво залежать від кон'юнктури ринку. Останніми роками найбільше коливалися посівні площі під гречкою. Також істотно зросли посівні площі під нутом, тоді як під горохом і

сочевицею, навпаки, скоротилися.

У 2019 році найбільші площі серед круп'яних культур були під горохом — 254,3 тис. гектарів, просом — 92,2, гречкою — 69,1, нутом — 30,4 тис. гектарів.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік / За редакцією І. Є. Вернера. — Житомир: Бук-Друк, 2019. — 482 с.

Є.В. Бєга, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ФІНАНСІВ В ПОНЯТТЯХ СТОХАСТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Стохастичний факторний аналіз являє собою методику дослідження факторів, взаємозв'язок яких з результативним показником господарської діяльності є невизначеною вірогідністю, тобто носить кореляційний характер. Ця форма зв'язку характеризується тим, що кожному значенню однієї ознаки відповідає не одне, а декілька значень іншої ознаки. Він є важливим інструментом поглиблення детермінованого аналізу факторів, при дослідженні яких неможливо побудувати детерміновану модель. Стохастичне моделювання факторних систем взаємозв'язків економічних явищ спирається на узагальнення та аналіз варіювання кількісних характерних факторів і результатів господарської діяльності. В зв'язку з цим необхідною передумовою побудови стохастичної (кореляційної) моделі є наявність певної сукупності спостережень, що відображує зміну параметрів одного і того ж явища в різних умовах [1].

У детермінованому факторному аналізі для виміру впливу факторів на результативний показник використовують такі методи, як ланцюгові підстановки, метод різниць (метод абсолютних різниць, метод відносних різниць і метод різниць із використанням відсоткових чисел), індексний метод, метод часткової участі, метод диференційно-інтегральних обчислень, балансовий метод, а також методи комплексної оцінки (метод сум, метод суми місць, середньої арифметичної, середньої геометричної, метод добутків і метод відстаней). При цьому в основі перших чотирьох методів лежать засоби елімінування [2].

У стохастичному факторному аналізі, методи якого (поряд з індексним методом) є статистичними методами, використовують: кореляційний і регресійний методи факторного аналізу, кластерний, компонентний, дисперсійний і багатомірний види аналізу, які дозволяють вивчити й кількісно

оцінити вплив факторів, що перебувають із результативним показником у поза строгою функціональною залежністю. У цілому вплив детермінованих факторів на результати діяльності організацій становить приблизно 85-90%, тому основна увага в економічній літературі, приділяється вивченню саме цих факторів. Одним з основних методів взаємозалежного вивчення факторів є створення моделей факторних систем. Факторну систему слід розглядати, як сукупність факторних і результативних ознак, пов'язаних одним причиннонаслідковим зв'язком, а математична формула, яка виражає зв'язок між цими ознаками, називається факторною моделлю. Створення факторної системи це представлення результативного показника у вигляді алгебраїчної суми, добутку або частки від розподілу факторних показників, що виявляють безпосередній вплив на результативний показник, що й перебувають із ним у функціональній залежності. Причому з метою розширення розмірності обліку факторів, що виявляють вплив на динаміку результативного показника й відповідно збільшення можливостей пошуку внутрішніх резервів росту, у практиці економічного аналізу використовують методи детермінованого моделювання факторних систем. Детерміноване моделювання факторних систем – це засіб формалізації економічних показників, в основі якого лежить можливість побудови тотожного перетворення для вихідної факторної моделі результативного показника за його теоретично передбачуваними причинно-наслідковими зв'язками з факторними показниками. При цьому в ході моделювання вихідної факторної системи одержують розвинену факторну систему або модель, яка охоплює вже більше число факторів, що сприяє підвищенню аналітичності існуючих моделей [3].

У природничих науках часто йде мова про функціональну залежність, коли кожному значенню однієї змінної відповідає певне значення іншої (наприклад, швидкість вільного падіння у вакуумі в залежності від часу і т.п.). В економіці у більшості випадків відповідні показники комерційної діяльності можуть знаходитись у нижченаведених видах зв'язку. 1) Балансовий зв'язок показників характеризує залежності між джерелами формування ресурсів та їх використанням. Наприклад, формула товарного балансу: $Зп + Н = В + Зк$, де $Зп$ – залишок товару на початок досліджуваного періоду, $Н$ – надходження товару, $В$ – вибуття товару, $Зк$ – залишок товару на кінець досліджуваного періоду. 2) При компонентному зв'язку зміна статистичного показника відбувається під впливом зміни компонент, які входять до даного показника як множники. Наприклад, виручка дорівнює добутку кількості реалізованої продукції на ціну одиниці даної продукції. 3) Статистичний зв'язок показників, при якому кожному значенню однієї змінної відповідає множина можливих значень іншої змінної. Такий зв'язок стає можливим через те, що на досліджуваний (залежний) показник впливає велика кількість неврахованих факторів і, до того ж, при оцінюванні значень факторів, що впливають на даний показник, можливі помилки. Прикладом статистичного зв'язку може бути залежність врожайності зернових від кількості внесених добрив. 6 Важливе місце в економетричних дослідженнях займає кореляційна залежність, при якій кожному значенню однієї змінної відповідає умовне середнє (умовне математичне сподівання) значення іншої.

Умовною середньою величиною x у називається середнє арифметичне значення ознаки Y , обчислене для конкретного значення показника X [4]. Рівняння виду:

$$y f(x) x = (1.1)$$

називається рівнянням регресії. При цьому $f(x)$ називається регресією Y на X , а графік цієї функції – лінією регресії. Залежну змінну Y називають також функцією відгуку, такою, що результує, ендогенною змінною, результативною ознакою, а незалежну змінну X – пояснювальною, предикторною, екзогенною змінною, фактором, регресором, факторною ознакою. Іноді кореляційну залежність можна подати у вигляді модельного рівняння регресії: $M(Y)(x) x = \varphi$ або $M(X)(y) y = \psi$, (1.2) де $\varphi(x) \neq \text{const}$, $\psi(y) \neq \text{const}$. Для точного опису рівняння регресії необхідно знати умовний закон розподілу залежної змінної Y за умови, що змінна X набуде значення x , тобто $X = x$. У статистичній практиці таку інформацію отримати досить складно, оскільки, зазвичай, дослідник використовує лише вибірку пар значень x, y обмеженого обсягу n . У цьому випадку мова може йти лише про оцінку (апроксимацію) за вибіркою функції регресії. Такою оцінкою є вибіркова лінія (крива) регресії: $y f(x, b, \dots, b) x = 0 p$, (1.3) де $x y$ – умовна середня змінної Y при фіксованому значенні змінної $X = x$, $b p b, \dots, 0$ – параметри кривої. Рівняння називають вибірковим рівнянням регресії. За правильно визначеної апроксимаційної функції $f(x, b, \dots, b) 0 p$ зі збільшенням обсягу вибірки вона буде збігатися за ймовірністю до функції регресії $f(x)$ [5].

Список використаних джерел

1. Поняття про кореляційний аналіз. - [Електронний ресурс]. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Автокореляція>.
2. Поняття про кореляційний аналіз. - [Електронний ресурс]. URL: http://www.lnu.edu.ua/faculty/geology/phis_geo/Khomyak/E-book_Geostatistics/Part2/Lectons2-3-1.htm.
3. Аністратенко В.О. Математичне планування експериментів в АПК: [Навчальний посібник] / В.О. Аністратенко, В.Г. Федоров. - К.: Вища школа, 1993.
4. Исследование операций в эконометрике: учебник для академического бакалавриата / отв. ред. Н.Ш. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2016.
5. Економетрія: Підручник / В.В. Здрок, Т.Я. Лагоцький. – К. : Знання, 2015. – 541 с.

В.Р. Гаркавенко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Р.М. Остапенко, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ КУКУРУДЗИ

Кукурудза — це зернова яра культура, яка переважно використовується для корму в тваринництві. В останньому десятилітті попит на неї невинно зростає через високу енергетичну цінність за відносно низької ціни.

Основними виробниками й експортерами є США, Бразилія, Аргентина та Україна.

Безперечним лідером у вирощуванні кукурудзи завжди були США, проте з початку 2010-х експорт американської кукурудзи став зменшуватися через бум у виробництві біоетанолу та посилення конкуренції з боку інших великих виробників. 2012-2013 МР був невдалим для кукурудзи через посуху, але при цьому вже наступного сезону урожай досяг колишніх значень, а в 2017-2018 МР було зібрано рекордний урожай у 371 млн т. Найбільшим покупцем є Мексика, а також країни Центральної Америки і Південно-Східної Азії.

Так 15 січня 2020 року між Китаєм та США було підписано угоду про відновлення торгових відносин, за умовами якого Пекін зобов'язався збільшити закупівлі американських товарів і послуг у найближчі два роки на 200 млрд дол. За попередніми даними, обсяг сільськогосподарської продукції повинен становити 40-50 млрд дол.

Якщо говорити про наслідки нового американо-китайської угоди, то ми вважаємо, що конкуренція на китайському ринку кукурудзи посилиться, але при цьому Китай продовжить нарощувати закупівлі фуражного зерна в процесі відновлення поголів'я свиней після епідемії свинячого грипу. Очікується, що це зростання сягне понад 50% у рік. Отже, у разі збільшення частки США в імпорті кукурудзи обсяги експорту з України також продовжать зростати.

Кліматичні умови цієї країни дозволяють збирати два врожаї кукурудзи на рік. Бразильська кукурудза другого врожаю спочатку призначалася для зарубіжних ринків, але внутрішній попит на корми і біоетанол продовжує зростати. Перший (річний) із 2007 року став зменшуватися, у той час як другий (зимовий) урожай із кожним роком збільшувався і наразі приблизно дорівнює $\frac{3}{4}$ від всього обсягу виробництва, який у 2019-2020 рр прогнозується на рівні 101 млн т. Основними покупцями виступають Іран, Європейський Союз, Єгипет, Японія, В'єтнам, Малайзія, Тайвань і Південна Корея.

Експорт кукурудзи з Аргентини багато в чому залежить від рішень, прийнятих урядом. Наприклад, наприкінці 2015 року скасовано експортне мито на цю культуру. Це викликало збільшення посівних площ на третину, що призвело до врожаю в 41 млн т (при тому, що до цього він не перевищував 30 млн т). Наступне введення податку на експорт кукурудзи відбулося у вересні 2018 року, але особливого впливу на його обсяги не зробило. Експорт 2019-2020

рр прогнозується на рівні попереднього сезону. Кукурудза аргентинського походження поставляється на ринки Азії, Близького Сходу та Південної Америки.

Так у грудні 2019 року новий уряд Аргентини прийняв рішення знову ввести експортні мита на сільськогосподарську продукцію. Саме для кукурудзи мито було встановлено на рівні 12%. Таке рішення викликало зростання цін на продукцію конкурентів, але на кількості посівних площ ніяк не відбилося — аргентинські фермери вірять у те, що вони все одно зможуть продати свій майбутній урожай на експорт.

Агrometeorологічні умови під час посівної кампанії у Бразилії та Аргентині викликали побоювання в учасників ринку, але в січні 2020 року в обох країнах пройшли дощі, що трохи поліпшило перспективи майбутнього врожаю.

Іран оголосив про припинення закупівель бразильської кукурудзи через те, що президент Бразилії встав на сторону Дональда Трампа під час військового конфлікту в Ірані. Для Бразилії це суттєва втрата, позаяк обсяг імпорту кукурудзи в Іран в 2019-2020 рр прогнозується на рівні 10 млн т. Одним з альтернативних варіантів може виступити зерно з Чорноморського регіону.

Україна стала нарощувати виробництво й експорт із 2013-2014 рр, скориставшись наданим доступом до Китаю і ЄС. Крім того, зростанню експорту сприяють такі чинники:

- географічна близькість до ключових ринків на Близькому Сході і в Північній Африці;
- розвивається галузь зберігання і логістики, зростає пропускна здатність портів;
- репутація постачальника якісної кукурудзи (без ГМО та інших добавок);
- скорочення внутрішнього споживання.

Основними покупцями української кукурудзи в останні роки є ЄС і Китай.

Попит із боку Євросоюзу в 2019-2020 рр знизився за рахунок власного вдалого врожаю, але це з лишком компенсується підвищеним попитом з боку Єгипту і Туреччини цього сезону (експорт кукурудзи в ці країни зріс у кілька разів у порівнянні з 2018-2019 рр).

Україна займає провідну позицію в імпорті Євросоюзу (51% станом на 20 січня 2020 року), але частка Бразилії постійно зростає, що не може не турбувати українських експортерів.

За останні 5 років Китай став найважливішим напрямком для експорту кукурудзи з України, займаючи другу позицію після ЄС.

У різні сезони на частку Китаю припадало від 5 до 20% українського експорту. Для Китаю Україна зараз є основним постачальником кукурудзи. У 2018-2019 рр частка нашої кукурудзи в китайському імпорті досягла 80%.

Можна зробити висновок, що в 2019-2020 рр Україна продовжить домінувати на європейському і китайському ринках, проте у міру виснаження внутрішніх запасів, надходження на ринок нових урожаїв із Південної Америки (аргентинська кукурудза надійде на ринок вже в березні) і традиційного зниження цін у цей період, ситуація може змінитися.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік / За редакцією І. Є. Вернера. — Житомир: Бук-Друк, 2019. — 482 с.

А.В. Вдовіченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ

Поведінка масових явищ і процесів підлягає визначенням закономірностям. Встановленням цих закономірностей на підставі результатів спостережень – статистичних даних з використанням теорії ймовірностей займається математична статистика. Тобто, математична статистика вивчає методи збору, обробки та аналізу статистичних даних для одержання наукових та практичних висновків. При цьому активно використовуються засоби теорії ймовірностей.

Статистичні методи обробки та інтеграції даних спираються на теорію ймовірності. Теорія ймовірності є основою методів математичної статистики. Без використання фундаментальних понять і законів теорії ймовірності неможливе узагальнення висновків математичної статистики, а значить і обґрунтованого їх використання для наукових і практичних цілей.

Головна мета наукових досліджень - це отримання знання про великі класи явищ, осіб або подій, які прийнято називати генеральною сукупністю. Генеральна сукупність - це порно сукупність об'єкте в дослідження, вибірка - її частина, яка сформована певним науково обґрунтованим способом.

Існує велика кількість різноманітних методів перевірки статистичних гіпотез. При виборі методу для вирішення певного конкретного завдання необхідно виходити з відповідей на такі питання:

- якою є мета перевірки гіпотези;
- у яких шкалах виміряні аналізовані дані;
- чи є аналізовані вибірки незалежними або спряженими;
- скільки вибірок необхідно порівняти.

Розглянуті в цьому розділі методи застосовують при порівнянні двох вибірок. При більшій кількості вибірок використовують методи дисперсійного аналізу.

Гіпотезу, що перевіряють, називають нульовою гіпотезою (H_0). Прикладами нульових гіпотез можуть бути такі твердження: “Середні значення двох вибірок суттєво не відрізняються одне від одного”; “Дисперсія першої вибірки

суттєво перевищує дисперсію другої”; “Розподіл вибірки відповідає нормальному закону з певними параметрами” тощо. Гіпотезу, що суперечить нульовій, називають конкуруючою, або альтернативною гіпотезою (H_1). Для вказаних вище нульових гіпотез конкуруючими можуть бути такі твердження: “Середні значення двох вибірок суттєво розрізняються одне від одного”; “Дисперсія першої вибірки не перевищує істотно дисперсію другої”; “Розподіл вибірки не відповідає нормальному закону із вказаними параметрами”. Для однієї нульової гіпотези у загальному випадку можна сформулювати багато різних альтернативних гіпотез. Розрізняють прості та складні гіпотези. Прості називають гіпотезу, що містить тільки одне твердження. Складні гіпотези складаються з декількох простих (при цьому кількість простих гіпотез може бути нескінченно великою). Зазвичай при перевірці нульової гіпотези використовують певні модельні розподіли, що приблизно відповідають розподілу досліджуваного параметра. Їх називають статистичними критеріями. На практиці як критерії найчастіше використовують нормальний розподіл, χ^2 -розподіл, розподіли Стюдента і Фішера. Значенням критерію, що спостерігається, називають його величину, яку розраховують за досліджуваними вибірками. Для перевірки гіпотези весь вибірковий простір поділяють на дві області, що не перетинаються: критичну (w) та область прийняття ($W - w$). Критичною областю називають сукупність значень критерію, за яких нульову гіпотезу слід відхилити. Областю прийняття гіпотези (областю допустимих значень) називають сукупність значень критерію, за яких нульову гіпотезу приймають. Перевірка гіпотези передбачає розрахунок значення критерію і перевірку його потрапляння до області прийняття гіпотези.

Список використаних джерел

1. В.Є.Бахрушин «Методи аналізу даних: навч. посіб. для студентів. Запоріжжя, КПУ, 2011. 268 с.
2. Елементи математичної статистики. URL: <https://buklib.net/books>
3. Руденко В.М. Математична статистика: навч. посіб. Київ, Центр учбової літератури, 2012. 304 с.

О.Ю. Волкова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник : **В.О. Велієва**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНА СТРАТЕГІЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Соціальна сфера підприємства розглядається, як сукупність соціальних процесів і стосунків внутрішнього і зовнішнього середовища компанії, на основі

яких підприємству слід приймати управлінські рішення. Виходячи з такого розуміння, вона органічно взаємозв'язана з економічною підсистемою організації та становить з нею єдине ціле, що зумовлює неможливість досягнення високої ефективності і збалансованості управління підприємством у відриві від розвитку соціальної сфери.

Виділення соціальної стратегії як самостійна функціональна стратегія є необхідністю, у даних умовах організація вимушена приділяти більше уваги вирішенню соціальних питань, компенсуючи недоробки в цій області з боку держави і органів місцевого самоврядування.

Важливість формування соціальної стратегії визначається певними причинами: низький рівень гуманізації управлінської культури, розвиток процесів корпоративної соціальної відповідальності, низька ефективність соціальних інвестицій організацій, необхідність формування та розвитку соціального капіталу організацій, відсутність інноваційної соціальної програми дій, висока потреба моделювання іміджу організації, у т.ч і соціального, неефективне використання соціального потенціалу [1].

Соціальна стратегія розглядається як комплексна система засобів, що спрямована на досягнення довгострокових соціальних цілей і вирішення всього комплексу соціальних завдань організації.

Комплекс соціальних завдань організації умовно можна представити наступним чином:

1. Соціальні завдання, які повинні вирішуватися безпосередньо в організації в інтересах всіх (або більшості) членів трудового колективу. Це поліпшення умов праці, відпочинку, взаємовідносин у колективі, форма, розмір оплати праці та інші питання, що безпосередньо впливають на характер суспільно-виробничих відносин, за якими можна судити про рівень необхідних соціальних умов.

2. Соціальні завдання, що характеризують рівень розвитку об'єктів соціальної інфраструктури на підприємстві, в якій більшою мірою зацікавлені окремі працівники і місцеві органи влади. Це забезпеченість благоустроєним житлом працівників підприємства, наявність дитячих дошкільних установ, оздоровчих і медичних установ для працівників і членів їх сімей, наявність освітніх установ та ін. Ця група соціальних завдань може сприяти підвищенню мотивації працівників до поліпшення соціально економічних показників виробничо-господарської діяльності та виконання корпоративної стратегії організації

Включення соціальної стратегії в набір функціональної стратегій підприємства має велике методичне значення та дає суттєві переваги підприємству: формує лояльність працівників до підприємства; сприяє встановленню дружніх стосунків у колективі; забезпечує зв'язок між працівниками різних рівнів.

Соціальна стратегія у перспективі створює умови для нарощування та ефективного використання соціального потенціалу підприємства. Вона, має розроблятися у вигляді самостійної програми дій, погодженої з корпоративної та бізнес-стратегіями організації та враховувати ситуативність факторів

внутрішнього і зовнішнього середовища.

Алгоритм процесу формування та реалізації соціальної стратегії організації включає етапи:

1. Формулювання соціальної місії, стратегічних соціальних цілей і завдань організації;
2. Проведення комплексного аналізу внутрішньої та зовнішньої соціальної сфери організації, аналіз економічної стратегії;
3. Оцінка рівня якості соціальної сфери організації;
4. Розробка та аналіз стратегічних соціальних альтернатив, вибір стратегічних напрямів розвитку соціальної сфери організації;
5. Розробка комплексу стратегічних соціальних проектів, програм, планів та бюджетів;
6. Розробка організаційних заходів щодо забезпечення реалізації соціальної стратегії;
7. Оцінка розробленої та реалізованої соціальної стратегії соціальної стратегії [2].

Важливим елементом процесу розробки та реалізації соціальної стратегії є моніторинг внутрішньої і зовнішньої соціальної сфери підприємства, проведення якого необхідно протягом усіх етапів формування стратегічної моделі для своєчасного регулювання напрямків соціальної діяльності фірми. Систематичне спостереження за станом досліджуваної сфери має здійснюватися з використанням обґрунтованого переліку індикаторів і показників по кожній із складових соціальної стратегії.

Ефективність соціальної стратегії підприємства можна визначити як кінцевий соціальний результат, який отриманий за умов найменших витрат та в оптимальні строки. Цілком доцільним критерієм соціального результату може бути нормативне регулювання та моделювання соціальних процесів. Нормативи соціальні це різновид соціологічної технології для характеристики оптимального стану соціального процесу, які складені на основі обліку об'єктивних закономірностей соціального розвитку.

Отже, ми бачимо, що соціальна стратегія має досить суттєвий вплив на прийняття управлінських рішень, розробка та реалізація соціальної стратегії створює передумови для того, щоб підвищити стабільність персоналу та рівень прихильності працівників організації, обумовлені зростанням задоволеності працею та якістю трудового життя; знизити плинність кадрів і забезпечити зростання продуктивності праці за рахунок активізації внутрішнього соціального потенціалу; оптимізувати соціальні інвестиції та нефінансові ризики в діяльності підприємств; збільшити обсяг продажів і капіталізацію компаній на основі формування соціально відповідального іміджу, і, в цілому, дозволить перейти від слабо взаємопов'язаних, випадково розподілених в часі і недостатньо опрацьованих заходів, проектів і програм, що стосуються зовнішніх і внутрішніх соціальних проблем господарюючих суб'єктів, до цілісної, науково - обґрунтованій системі довгострокових інноваційних соціальних перетворень.

Список використаних джерел

1. Сорока О.В, Кривцова М.С Соціальна стратегія у системі управління сучасним підприємством. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609003.pdf> (дата звернення 11.02.2020)
2. Бортнік С.М. Місце соціальної стратегії розвитку в стратегічному наборі вітчизняного підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. 249 – 254 с.

В.Ю. Волохатюк здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Р.М. Остапенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стратегічне планування є головним засобом прогнозування майбутніх проблем і можливостей підприємств, воно дозволяє обґрунтувати необхідні управлінські рішення. Визначення того, що підприємство хоче досягти, допомагає уточнити стратегічні орієнтири. Стратегічне планування забезпечує основу для всіх управлінських рішень, функцій підприємства, мотивації і контролю орієнтовані на розробку стратегічних планів. Процес стратегічного планування забезпечує основу для управління розвитком підприємства. Формальне планування сприяє зниженню ризику при ухваленні рішення. Керівництво знижує ризик прийняття неправильного рішення через помилкову або недостовірну інформацію про можливості підприємства або про зовнішню ситуацію, приймаючи обґрунтовані і систематизовані планові рішення.

Сьогодні в сільському господарстві стратегічне а планування стало скоріше правилом, ніж винятком. Стратегічне планування – це одна із функцій управління, що являє собою процес вибору цілей організації і шляхів їх досягнення. Можна відзначити, що стратегічне планування стає усе більш актуальним для українських підприємств, що вступають у жорстоку конкуренцію як між собою так і з іноземними фірмами.

Основне завдання планування полягає в тому, щоб розробити заходи, які необхідно виконати сьогодні для того, щоб підприємство могло ефективно працювати в майбутньому. Тому засоби й методи обґрунтування планових рішень є тим містком, що зв'язує сьогодні з майбутнім. Вони значною мірою визначають науково-технічний рівень планування і якість планів.

Обґрунтування розвитку підприємства являє собою набір дій і рішень, започаткованих керівництвом, що ведуть до розробки відповідних стратегій.

Вони призначені для того, щоб допомогти підприємству досягти поставлених цілей, цей процес являє собою інструмент, який допомагає в прийнятті управлінських рішень. Його завдання забезпечити нововведення і організаційно-економічні зміни.

З організаційно-економічної точки зору модель розвитку підприємства являє собою формалізований опис певної послідовності його специфічного стану, що охоплює період прогнозу. Велика кількість факторів обумовлює стратегію розвитку підприємства. При цьому необхідно відзначити, що вибір того чи іншого варіанту залежить від сформованого організаційно-економічного потенціалу підприємства і конкретного стану його використання.

У структурі варіантів розвитку підприємств певним чином чергуються періоди еволюційної зміни організаційно-економічного потенціалу, пов'язані з розвитком і необхідністю вибору його стратегічних орієнтирів[1].

При обґрунтуванні стратегічних орієнтирів розвитку підприємства неможливо прогнозувати динаміку обсягів виробництва для нових видів діяльності методами екстраполяції трендів. Сучасна концепція науки про підприємство повинна започатковуватись на передбаченні, що всі важливі емпіричні та теоретичні знання, які необхідні для опису його майбутнього, не мають ніяких перешкод для дослідження (охоплює все підприємство і визначає формальні межі динаміки) та проблемної сфери.

Структура та зміст такої концепції повинні визначатись тим, що всі необхідні для пояснення та прогнозування діяльності підприємства знання із різних наукових дисциплін залучаються в повній мірі. Це можливо за наступних обставин: уявленні економічного, технологічного, соціального та екологічного оточення підприємства та динаміки його розвитку; сприйнятті підприємства в його соціально-технологічному індивідуалізмі; аналізі факторів, від яких залежить прийняття рішень на інституційному, стратегічному та оперативному рівнях; організації та використанні управлінського інструментарію; оцінці поведінки управлінської системи.

Вибір конкретної стратегії означає, що із всіх можливих варіантів розвитку й способів дії підприємством вибирається один напрямок, відповідно до якого воно й буде розвиватися. При відсутності стратегії в керівництва підприємства немає продуманого плану дій, немає єдиної програми досягнення бажаних результатів. Розробка стратегії стає однією з основних функцій управління.

Завданням стратегічного управління на підприємстві є вибір стратегічних альтернатив і визначення шляхів найкращого її впровадження на підприємстві. Таке впровадження процедурно реалізується в процесі планування. Під плануванням розуміють специфічний вид управлінської діяльності, спрямований на вибір оптимальної альтернативи розвитку об'єкта управління, розрахованого на певний період [2].

Головним інструментом, спроможним подолати кризові явища як в агропромисловому комплексі України в цілому, так і на кожному окремому підприємстві, може бути чіткий організаційно-економічний механізм.

Але в цілому, можна констатувати незначну зацікавленість науковців поняттям "організаційно-економічний механізм", якщо на нього і звертається увага без особливих пояснень. Аналізуючи чималу кількість опублікованих

праць з проблем організації, управління, планування та функціонування підприємств, ми не знайшли чіткого визначення категорії "організаційно-економічний механізм" як системи забезпечення функціонування підприємства.

Підвищення стабільності функціонування сільськогосподарських підприємств виступає одним з важливих інструментів організаційно-економічного механізму функціонування підприємства. Аналіз факторів нестабільності, дозволяє визначити низку проблем підвищення стабільності функціонування сільськогосподарських підприємств для практичного вирішення за використання економіко-математичного обґрунтування.

Створення гнучких систем управління, які дозволять швидко пристосуватися до економічних умов є основною в озв'язанні проблеми підвищення стабільності. Відповідно до цих проблем необхідно розробляти конкретні типові рішення з урахуванням спеціалізації підприємств, рівня забезпеченості ресурсами, зональних особливостей, які могли б бути використані для раціонального ведення сільськогосподарського виробництва [3].

Одне із важливих і найскладніших завдань у досягненні стабілізації сільськогосподарського виробництва є раціональне територіальне розміщення виробництва. Проблеми економіки сільського господарства та продовольчих ринків формують комплекс завдань, що не вирішуються традиційними методами, зокрема без застосування математичних методів моделювання територіальних агропромислових комплексів з урахуванням агроекологічної й економічної ситуації, оцінювання потенціалу природно-екопомічних регіонів на основі комп'ютерних технологій, великих за обсягом баз даних різного характеру та рівня тощо.

Стратегічний план варто розглядати як програму, що спрямовує діяльність підприємства протягом тривалого періоду часу, даючи собі звіт про те, що конфліктна і постійно мінлива ділова і соціальна обстановка робить постійні коригування неминучими. Місію підприємства можна сформулювати як задоволення потреби населення у сільськогосподарській продукції. Необхідність вибору місії обумовлена тим, що підприємство, насамперед, створено для виконання загальнолюдської місії, яка дозволить реалізувати певні потреби споживачів.

Список використаних джерел

1. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000.
2. Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. – М.: Прогресс, 1982.
3. Калінчик М.В., Ільчук М.М., Шовкалюк В.С., Калінчик І.М. Стабілізація ринку зерна в Україні. – К.: Нічлава, 2006.

Т.А. Воробйова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Сільське господарство є важливою складовою галуззю національної економіки, оскільки саме від його стану залежить продовольча безпека регіону та країни в цілому. Перехід до ринкової економіки вимагає від підприємств аграрного спрямування підвищення ефективності виробництва за допомогою пошуку ефективних форм господарювання та управління виробництвом. Важлива роль в реалізації цього завдання відводиться аналізу основних показників економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів та критерієм економічної ефективності господарської діяльності агропідприємств, визначаючи дохідність та прибутковість підприємства. У фінансовій практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність підприємства, рентабельність продукції, рентабельність капіталу (активів) підприємства [1].

Аналіз показників рівня рентабельності відноситься до тієї групи показників без яких неможливо правильно вирішити питання структури сільськогосподарського виробництва, його спеціалізації, визначити які види продукції і які господарські підрозділи забезпечують велику прибутковість. За рівнем рентабельності продукції держава встановлює рівень закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію. Рентабельне ведення виробництва забезпечує отримання прибутку створює джерела для формування фондів нагромадження в господарстві, отже є джерелом поповнення бюджетів всіх рівнів [1].

У вітчизняній практиці сільськогосподарських підприємств найбільш поширеним є показник рентабельності, який розраховують як відношення валового прибутку до повної собівартості реалізованої продукції, тобто рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг). Даний показник показує, скільки на кожну витрачену в господарстві гривню (чи іншу грошову одиницю) отримано прибутку. Проте цей показник має недолік, бо розраховується тільки за наявності позитивних фінансових результатів – прибутків. У сільському ж господарстві не рідкі випадки, коли виробництво продукції може бути нерентабельним або малорентабельним. Так, за даними Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» при середньому рівні господарювання рентабельність повинна бути в інтервалі 27-30%.

Аналіз останніх років показує, що рівень рентабельності вирощування

основних сільськогосподарських культур стабільно знижується, що негативно впливає на можливості аграріїв до розширеного відтворення виробничого потенціалу і впровадження нових технологій (див.табл.1)

Таблиця 1. – Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва

Рік	продукція рослинництва	з неї				
		зерно	насіння соняшнику	цукрові буряки (фабричні)	картопля	овочі відкритого грунту
2010	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1	23,5
2011	32,3	26,1	57,0	36,5	17,7	9,9
2012	22,3	15,2	45,8	15,7	-21,5	-6,8
2013	11,1	1,5	28,5	2,7	23,0	7,0
2014	29,2	25,8	36,5	17,9	9,2	16,7
2015	...	43,1	80,5	28,2	24,2	47,5
2016	...	37,8	63,0	24,3	-3,2	19,7
2017	...	25,0	41,3	12,4	10,0	15,6
2018	...	24,7	32,5	-11,4	6,8	16,7

в сільськогосподарських підприємствах 2010-2018 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Академік НААН Юрій Лупенко звертає увагу, що основними чинниками зменшення рентабельності стало падіння цін більшості основних видів сільськогосподарської продукції на фоні зростання собівартості її виробництва. В 2019 році (проти 2018 року) відбулося падіння цін на зернові культури на 7,4%, соняшник — майже на 11%, ріпак — майже на 7%. Найбільше падіння цін відбулося по ячменю (-18%), сої (-17%) та пшениці (-11,8%). У тваринництві найбільше падіння цін відбулося на яйця (-22,5%) та приріст живої маси великої рогатої худоби і свиней (-5%) [3].

Проаналізувавши проблеми рівня рентабельності вирощування основних сільськогосподарських культур в Україні можна зробити висновки, що низький показник рівня рентабельності виробництва багатьох видів сільськогосподарської продукції зумовлює недоотримання аграріями мільярдів гривень прибутку, що уповільнює вкрай необхідний процес його технологічної модернізації в умовах загострення світової конкуренції виробників аграрної продукції та продовольства, а також не дозволяє ефективно адаптувати галузь до кліматичних змін. Тому нині зростає значення і важливість державної підтримки сільського господарства як стратегічного інструменту суттєвого підвищення конкурентоспроможності його продукції в умовах глобальних викликів [4].

Список використаних джерел

1. Костецький Я.І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз / Я. І. Костецький // Всеукраїнський

науково-виробничий журнал: інноваційна економіка. – 2012. – №2[28]. – С. 98-100.

2. Державна служба статистики. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Рентабельність агровиробництва рекордно впала у 2019 році.

URL:<https://agroportal.ua/ua/news/ukraina/rentabelnost-agroproduktstva-rekordno-upala-v-2019-godu/#>

4. Рентабельність агробізнесу.

URL:<http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/14820-rentabelnist-ahrobiznesu.html>

К.І. Гончарова, аспірантка 3 року навчання

Науковий керівник: **Д.В. Шиян**, д.е.н., професор

Харківський Національний Економічний Університет імені Семена Кузнеця

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

Виробництво рослинної олії є однією з найбільших галузей народного господарства України. Підприємства з виробництва рослинної олії стратегічно важливі для національного господарства як країни в цілому, так і окремих регіонів. Такі підприємства входять у першу п'ятірку галузей харчової промисловості за обсягами виробництва та становлять важливу переробну ланку. На сьогоднішній день вони належать до категорії тих, що позитивно розвиваються. Рослинна олія займає важливе місце в харчуванні людини і є одним з основних джерел забезпечення споживчого ринку продовольством

Проблеми розвитку виробництва і реалізації соняшникової олії в Україні розглядали такі вчені, як Бабенко Л.В., Бронін О.В., Домашенко Ю.В., Карман С.В., Карпенко А.В., Митченко О.О., Нікітчин Д.І., Осадчук В.І., Петров В.М., Пластун С.І., Побережна А.А., Присяжнюк С.В., Сегеда С.А., Супіханов Г.Б. та інші. Однак аналіз стану та розвитку олійнопереробної галузі на сучасному етапі розвитку економіки вимагає додаткового висвітлення

Основною олійною культурою, що вирощується в Україні, є соняшник, у складі всіх олійних культур він займає 70% посівної площі та 85% валового збору. У нашій державі з насіння соняшнику виробляється приблизно дві третини всієї рослинної олії. Соняшникова олія має важливе народногосподарське значення. Її споживають як цінний харчовий продукт у натуральному вигляді, широко використовують у харчовій, лакофарбовій, парфумерній та інших галузях промисловості для виробництва маргарину, оліфи, мила тощо. Тому соняшник – одна з прибуткових культур України з найвищим рівнем рентабельності серед сільськогосподарських культур. Соняшник більш ніж на 90% забезпечує сировинну базу і функціонування олійно-жирового підкомплексу України.

Тривала відсутність спеціальних нормативних актів про відповідальність за безгосподарське та нераціональне використання земель дозволяла як землевласникам, так і землекористувачам споживацьки ставитися до основного національного багатства країни. Вирощування сільськогосподарських культур стало здійснюватись виключно за кон'юнктурою ринку, яка, ігноруючи екологічні вимоги, диктує виробництво, насамперед, «прибуткових культур».

Практика показує, що господарювання в такий спосіб призводить не лише до надмірного виснаження, втрати родючості та погіршення інших корисних властивостей ґрунтів, а й робить результати діяльності сільськогосподарських підприємств економічно малоефективними, або ж, навіть, збитковими.

На сьогоднішній день у нашій державі спостерігається спад виробництва ринку соняшникових культур та продуктів їх переробки (олії), що обумовлено, головним чином, загостренням економічної кризи та нестабільною політичною ситуацією, що склалася в Україні. Негативно також вплинула втрата посівних площ тимчасово окупованих територій. Не зважаючи на це, є тенденція збільшення споживання соняшnikової олії для харчування населення, навіть за умови зростання вартості майже на 50% порівняно з попереднім 2019 роком. Мінагрополітики України вбачає, що покращення фінансово-економічних показників сільгосптоваровиробників за рахунок соняшнику повинно здійснюватись не за рахунок збільшення його посівних площ, а шляхом впровадження нових технологій, високоврожайних гібридів, дотримання всіх технологічних вимог, що повинно забезпечити належний валовий збір та урожайність [3].

/Розглянувши низку проблем даної галузі України можна говорити про те, що олійно-жирова галузь практично не забезпечується новою технікою, а отже, актуальною є проблема її інноваційного розвитку. В Україні існує ряд причин, які перешкоджають останньому: з одного боку, відсутність необхідних ресурсів, як на державному, так і на галузевому рівнях, брак обігових коштів у підприємств, а з іншого – в країні досі не задіяні механізми підтримки інноваційної діяльності, ефективність яких підтверджена досвідом багатьох країн світу.

Таким чином, пріоритетними напрямками подальшого реформування ринку олійної продукції є: розвиток сільськогосподарської кооперації, реалізація цінової політики шляхом поєднання вільного ціноутворення з елементами державного регулювання; розширення зовнішніх ринків збуту через підвищення конкурентоспроможності насіння соняшнику та вітчизняних продуктів його переробки і оперативне формування відповідної митної політики в залежності від кон'юнктури світового ринку. Також слід приділити не абияку увагу науково-технічному забезпеченню та науковому супроводженню діяльності цієї галузі господарства.

За прогнозами виробництво олійного насіння (соняшнику, сої, ріпаку) досягне 17 млн т, що менше попереднього року на 11,4%, проте перевищує середньорічні показники останнього десятиліття на 22%. Такі показники були недостижними для аграріїв ще декілька років тому. У середньостроковій перспективі суттєвих змін у виробництві олійного насіння не відбудуватиметься.

При цьому загальне його виробництво перевищить 20 млн т. До того ж можливе незначне зменшення обсягів і масштабів виробництва соняшнику та збільшення ріпаку й сої. Наступного року посівні площі соняшнику становитимуть 5,7–5,8 млн га.

Сприятлива кон'юнктура ринку та привабливий рівень рентабельності стимулюватиме аграріїв вирощувати соняшник. При цьому доцільно дотримуватися сівозміни та агротехнології. Це, у свою чергу, надаватиме можливість отримання прогнозованих урожаїв та належної якості продукції. Наразі ринку потрібен якісний та недорогий товар. Тож резерви збільшення доходів знаходяться у ретельному дотриманні агротехнологічних заходів.

Отже, оцінивши тенденції розвитку ринку соняшникової олії, пріоритетними напрямками подальшого реформування ринку слід вважати такі: розвиток сільськогосподарської кооперації; реалізація цінової політики шляхом поєднання вільного ціноутворення з елементами державного регулювання; розширення зовнішніх ринків збуту через підвищення конкурентоспроможності насіння соняшнику та вітчизняних продуктів його переробки; оперативне формування відповідної митної політики залежно від кон'юнктури світового ринку.

Список використаних джерел

1. Кириченко В. В. Виробництво соняшникової олії в Україні: стан і перспективи розвитку / В. В. Кириченко // Вісник ЦНЗ АПВ – 2018. – № 7. – С. 281-286.
2. Маслак О. М. Сучасні тенденції розвитку ринку соняшникової олії в Україні / О. М. Маслак // Техніка та технологія АПК – 2017. – № 5(8). – С. 35-38.
3. Осташко Т. Оцінка ефективності державного регулювання експорту та експортних цін на ринку зернових та олійних культур в Україні / Т. Осташко, Н. Сеперович, О. Протченко, В. Колісник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.amdi.org.ua](http://www.amdi.org.ua).
4. Шпичак О. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми / О. Шпичак // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 150–155.
5. Лопатинський Ю. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора / Ю. Лопатинський
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

І.В. Горлова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: В.О. Велієва, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університетім. В.В. Докучаєва

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Діяльність сучасних підприємств має певні особливості, головною з яких є їх включення в процес глобалізації. За цих умов вітчизняні підприємства поступаються іноземним, адже іноземні підприємства, що все більше виходять на український ринок, є технологічно сильнішими та конкурентоспроможнішими.

На сучасному етапі конкурентний ринок характеризується стрімким зростанням вимог споживачів, що свідчить про посилення конкурентної боротьби, зміцнення позицій конкурентів і скорочення строків впровадження інноваційних технологій. Конкуренція змушує суб'єктів ринку постійно тримати під контролем дії власних суперників, ухвалювати рішення, що зумовлюють подолання негативних наслідків їхнього конкурентного тиску та сприяють стабільному розвитку суб'єкта в умовах конкуренції, тобто забезпечують його конкурентоспроможність [1].

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства, важливе значення має виявлення, обґрунтування і класифікація факторів і резервів, що обумовлюють її рівень. За ступенем залежності від підприємства, весь набір факторів можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів можна віднести: умови інвестування в галузі, регіоні, країні; тенденції технічного розвитку; рівень конкуренції; ресурсозабезпеченість і т.д.

Під внутрішніми факторами розуміють: впровадження у виробництво нової техніки, прогресивної технології, дієвих економічних стимулів; підвищення кваліфікаційного рівня працівників; формування системи конкурентних відносин у діяльності персоналу та ін [2].

Основними факторами, які визначають конкурентоспроможність підприємства, також є: стратегія підприємства, наявність матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, інноваційний потенціал, частка ринку, ефективність менеджменту, випуск конкурентоспроможної продукції, послуг.

Крім того, конкурентоспроможність підприємства залежить від наявності у підприємства певних конкурентних переваг.

Існують два види конкурентних переваг:

- переваги у витратах – означають здатність підприємства розробляти, випускати і продавати схожий товар, послугу з меншими витратами, а отже за нижчою ціною, порівняно з конкурентами;

- переваги у маркетингу – це здатність підприємства забезпечувати покупця більшою цінністю у формі нової якості товару, його особливих споживчих властивостей або після продажного обслуговування, що дає

можливість встановлювати більш високі ціни [3].

Основними шляхами вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності підприємства, є: ґрунтовне вивчення запитів споживачів і аналіз конкурентів; обґрунтована рекламна політика; створення нової продукції, послуг; покращення якісних характеристик продукції; модернізація обладнання; всебічне зниження витрат; вдосконалення обслуговування у процесі купівлі та післяпродажного сервісу; підвищення якості управління; удосконалення зв'язків із зовнішнім середовищем; упровадження (проведення) стратегічного маркетингу «виходу» і «входу» організації; удосконалення організації інноваційної діяльності; впровадження нових інформаційних технологій; впровадження нових фінансових і облікових технологій; аналіз ресурсомісткості кожного товару за стадіями його життєвого циклу і впровадження ресурсозберігаючих технологій; підвищення організаційно-технічного рівня виробництва; розвиток логістики; розвиток тактичного маркетингу.

Також ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності підприємства стають зниження витрат, диференціація і системна інтеграція.

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності підприємств необхідно розробляти і впроваджувати комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення якості продукції та послуг.

Розвиток конкурентного ринку вимагає створення умов для підвищення рівня пропозиції високоякісних товарів та послуг, а також забезпечення публічності і інформаційної відкритості ринку за цінами і якістю послуг. Це забезпечить споживачам можливість вільного вибору продукції та послуг, зробить ціну і якість предметом конкуренції. Механізм «ціна-якість» дозволить стимулювати дослідження попиту на різні категорії продукції та послуг і проводити аналіз рівня конкуренції, підвищувати якість пропонованих товарів та послуг, знаходити оптимальний баланс між їх ціною і якістю. Все це створює умови для подальшого підвищення ефективності роботи і росту конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Зоріна О.І. Методи оцінки конкурентоспроможності послуг. Ефективна економіка. 2015. №12. С. 68-72.
2. Шарко В.В. Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2015. Випуск 2 (4). Частина 2. С. 120-125.
3. Коваленко В.О. Розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах. Економіка підприємства. 2013. №2. С. 15-18.

А.В. Дейнега, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Ю.С. Герасименко, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ЯК НАУКИ

Математична статистика — розділ математики та інформатики, в якому на основі дослідних даних вивчаються імовірнісні закономірності масових явищ.

Статистичні методи застосовуються при обробці матеріалів психолого-педагогічних досліджень для того, щоб вилучити з отриманих кількісних даних якнайбільше корисної інформації.

Математична статистика являє собою велику і складну систему знань. Не можна розраховувати на те, що кожен педагог чи психолог повністю опанує цими знаннями. Але основним комплексом простих статистичних методів оволодіти не складно. В даному розділі не будуть наводитись складні теоретичні викладки, а тільки практичні рекомендації по використанню найпростіших методів статистичної обробки психолого-педагогічних досліджень.

Доречне застосування цих методів дозволить досліднику, провівши початкову обробку, одержати загальну картину того, що дають кількісні результати його досліджень, оперативно проконтролювати хід досліджень.

Але з самого початку зауважимо, що надмірне захоплення статистикою може навіть зашкодити, якщо аналіз і встановлення причинно-наслідкових зв'язків замінюється набором цифр, складних формул і посилань на різні математичні таблиці.

Математична статистика – не самоціль, а засіб наукового дослідження. Вона не пояснює явищ і не встановлює їх причин, а кількісно описує масові (не одиничні) явища і встановлює емпіричні закономірності.

Теорія ймовірностей і математична статистика виникли в середині XVII століття в результаті розвитку суспільства і товарно-грошових відносин [1].

Завдання навчальної дисципліни:

- сформулювати знання про основні положення теорії ймовірностей, на яких базується математична статистика; методи планування експериментальних досліджень і обробки отриманих даних;
- навчити вибрати метод статистичного аналізу адекватний розв'язуваній психолого-педагогічній задачі;
- сприяти оволодінню основами роботи з прикладними статистичними пакетами програм обробки і представлення даних для ЕОМ;
- сприяти організації самостійної роботи.

Вивчення «Математичної статистики» передбачає оволодіння студентами наступними знаннями та вміннями відповідно до освітньо-професійної програми і освітньо-кваліфікаційної характеристики:

- вміти на належному науково-методичному рівні організовувати статистичне спостереження за процесами і явищами при організації природного та штучного психолого-педагогічного дослідження;
- знати закони розподілу випадкової величини: біноміальний закон, закон Пуассона, рівномірний розподіл на заданому інтервалі та нормальний розподіл; математичний статистичний ймовірність статистика
- знати основні алгоритми розрахунку статистичних показників;
- використовуючи закони розподілу випадкової величини, обчислювати її числові характеристики;
- вміти проводити первинну статистичну обробку результатів спостереження в тому числі їх зведення та групування;
- вміти проводити аналіз варіації, будувати ряди розподілу, та давати характеристику форми розподілу;
- вміти використовувати основні елементи теорії ймовірностей на практиці при вирішенні конкретних психолого-педагогічних задач;
- розрахувати числові характеристики для заданої вибіркової сукупності, використовуючи математичний апарат теорії випадкових чисел;
- для вибірки з нормального розподілу визначити довірчий інтервал генеральної середньої з заданою довірчою ймовірністю, використовуючи математичний апарат теорії випадкових чисел;
- використовуючи метод найменших квадратів, розв'язувати задачі регресійного та дисперсійного аналізу;
- проводити статистичну обробку результатів вимірювань з використанням пакетів програм Excel і Statistica, тощо;
- вміти обчислювати математичне сподівання, дисперсію та середньоквадратичне відхилення випадкової величини, розуміючи їх математичний зміст.

Як навчальна дисципліна «Математична статистика»:

- базується на попередньо вивчених студентами в середній загальноосвітній школі такого предмету, як "Математика";
- забезпечує високий рівень загальнонаукової підготовки;
- закладає студентам фундамент для подальшого засвоєння ними знань і вмінь з організації власних психолого-педагогічних досліджень, що є необхідною умовою виконання курсових та дипломних проектів на старших курсах.

Основні категорії математичної статистики: статистична сукупність, статистичний комплекс, статистична закономірність. Типи статистичних закономірностей. Ознаки: властивості та класифікація [2].

Список використаних джерел

1. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: [навч. посіб.] С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.]; за ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. К.: Вища шк., 2003. 323 с.
2. Професійна освіта: словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. К.: Вища шк., 2000. 380 с.

В.В. Дроб'язко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Рівень витрат від операційної діяльності сільськогосподарських підприємств є ключовим чинником для їх розвитку. Адже від рівня витрат та їх раціонального використання у процесі господарської діяльності залежить економічна активність підприємства. То ж для управління витратами слід використовувати методи оптимізації економіко-математичним шляхом.

На сьогодні питання оптимізації витрат сільськогосподарських підприємств із застосуванням економіко-математичного моделювання залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого дослідження.

За допомогою методів економіко-математичного моделювання проводиться комплексне дослідження структури діяльності аграрних підприємств, вирішується ряд питань, які пов'язані з розробкою альтернативних шляхів діяльності даного підприємства, оптимізацією структури діяльності аграрних підприємств, оптимізацією витрат виробництва та збуту продукції аграрних підприємств.

Оптимізація – це вибір із множини можливих варіантів економічного розвитку такого, який надає можливість найефективніше використовувати наявні виробничі, фінансові та інші ресурси [1].

Фінансово-математичні методи та моделі є важливим інструментом оптимізації процесу формування затрат, які реалізуються шляхом обґрунтування як абсолютної та відносної величини, так і структури затрат. Використання методів оптимізації при управлінні затратами суб'єкта господарювання передбачає реалізацію сукупності взаємоузгоджених ітерацій, які є спільними для усіх методів та можуть значно відрізнятися у функціонально-організаційному наповненні [2, с. 439].

За допомогою оптимізації витрат підприємства вирішуються такі питання: оцінка обґрунтованості абсолютної величини витрат; її відповідність плановим величинам; оцінка факторів формування величини та структури витрат; своєчасне виявлення резервів зменшення витрат; виявлення та обґрунтування механізмів мобілізації таких резервів [3, с. 229].

Під час аналізу та синтезу систем управління соціально-економічних систем використовуються різноманітні економіко-математичні методи та моделі. При моделюванні техніко-економічних процесів в агропромисловому комплексі, найчастіше, застосовують наступні методи:

- лінійне програмування, яке дозволяє сформулювати завдання оптимізації у вигляді лінійних обмежень та лінійної цільової функції;

- динамічне програмування, яке розраховане на вирішення багатоступеневих завдань оптимізації;
- цілочисельне програмування, що дозволяє вирішити оптимізаційні завдання, зокрема завдання оптимального розподілу ресурсів.

Збільшення прибутку є основною метою діяльності підприємства. Важливим чинником, який впливає на обсяг продукції та розмір прибутку є витрати. Тому процес зменшення виробничих витрат слід розглядати з урахуванням питання збільшення прибутку.

За допомогою оптимізації наявних виробничих ресурсів та раціонального їх використання можливо підвищити економічну ефективність виробництва аграрних підприємств та виявити резерви ресурсного потенціалу.

Шляхом побудови економіко-математичної моделі оптимізації виробничо-галузевої структури підприємства можна оптимізувати виробництво сільськогосподарської продукції конкретного підприємства, що спеціалізується як на рослинництві, так і на тваринництві.

Вирішення задачі призводить до пошуку максимально можливого прибутку від реалізації продукції в умовах обмежених обсягів виробничих ресурсів.

Структура моделі задачі має вигляд:

$$\left\{ \begin{array}{l} F_{\max} = \sum_{j=1}^n p_j x_j \\ \sum_{j=1}^n a_{ij} x_j \leq V_i \\ S_{j(\min)} \leq S_j \leq S_{j(\max)} \\ x_{j(\min)} \leq x_j \leq x_{j(\max)} \\ x_j = y_j s_j; \quad x_j = y_j l_j; \quad x_j = x_{jM} \quad x_{jF} \\ j = n; \quad i = m \end{array} \right. \quad (1)$$

де: F – прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції, грн; p_j – прибуток від реалізації одиниці продукції j -го виду продукції, грн/ц; x_j – кількість j -го виду продукції, ц; a_{ij} – витрати i -го виду ресурсу на виробництво одиниці j -го виду продукції, грн/ц; V_i – фактичний обсяг i -го виду ресурсу, грн; n – кількість видів продукції сільськогосподарського підприємства; s_j – площа, зайнята j -м видом продукції, га; y_j при l_j – продуктивність j -го виду продукції, ц/гол; x_{jM} – товарна продукція j -го виду, ц; x_{jF} – фуражна продукція j -го виду, ц; m – кількість видів ресурсів, що використовуються у процесі виробництва.

Будуючи модель варто врахувати обмеження щодо наявних земельних ресурсів, обмеження по матеріальним ресурсам, обмеження стосовно обсягів виробництва продукції як рослинництва, так і тваринництва, обмеження на фуражну продукцію.

Отже, в результаті використання економіко-математичної моделі, ми

можемо вирішити такі задачі як: оптимізація виробничої структури підприємства; визначення напрямку спеціалізації; оптимізація структури посівних площ; визначення потреби підприємства у виробничих ресурсах – що в сукупності забезпечить отримання максимального прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Івашук О.Т. Економіко-математичне моделювання: Навч.посіб. О.Т. Івашук. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. 704 с.
2. Фінансовий менеджмент: Підручник. Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. К. : КНЕУ, 2005. 535 с.
3. Дороженко Л.І. Сутність оптимізації витрат із застосуванням економіко-математичних методів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки». Вип. 6. Ч.5. 2014. С. 228-231.

В.В. Дроб'язко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Агропромисловий сектор економіки є однією з головних сфер матеріального виробництва, в якій здійснюється виробництво продуктів харчування для населення та сировини для промислової переробки. Крім виробництва продукції та сировини також створюються й засоби виробництва: насіння, посадковий матеріал, продуктивна й робоча худоба, багаторічні насадження, органічні та зелені добрива тощо. Сільське господарство відіграє важливу роль у розширеному відтворенні економіки України в цілому.

Важливим питанням формування інноваційної моделі розвитку України є створення системи організації праці на підставі визначення її змісту та чинників формування.

Однією з головних проблем подальшого розвитку сільського господарства є зменшення кількості трудових ресурсів. Основними факторами цього є високий рівень тіньової зайнятості, високий рівень економічно неактивного населення працездатного віку, низький рівень зайнятих у співвідношенні до всього населення, відставання якості робочої сили від потреб економіки, дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили за всіма групами професій, істотний рівень безробіття серед молоді.

У формуванні конкурентного середовища на ринку праці в країні існують значні труднощі, які пов'язані з демографічною ситуацією, станом здоров'я

населення, його освітньо-професійним потенціалом та соціально-мотиваційною складовою. Трудовий потенціал людини праці складається в залежності від трьох основних чинників: якості робочої сили, нормативної величини робочого дня і творчих можливостей індивіда. Якість робочої сили показує рівень фізичного та інтелектуального розвитку працівника; загальноосвітньої, спеціальної та професійної підготовки; набутих ним трудових умінь та навичок. Нормативна величина робочого дня характеризує єдину міру суспільної оцінки різних видів праці або міру участі працівника в суспільно організованій праці. Творчі можливості характеризуються здібностями до праці через виявлення особистих можливостей в перевищенні середніх показників продуктивності праці та якості роботи, а також у відношенні до праці, готовності до творчого пошуку шляхів підвищення її ефективності [1].

Особливість робочої сили, порівнюючи її з іншими факторами економічного розвитку, полягає в тому, що люди не лише працюють та виробляють матеріальні та духовні цінності, але і споживають їх; життя людини складається не лише із трудової діяльності; інтелектуальний потенціал та інші особисті якості працівників формуються роками й розкриваються людиною лише у сприятливих умовах.

Ступінь забезпеченості робочою силою впливає на процеси виробництва. Від забезпеченості аграрного підприємства персоналом і ефективності його використання залежать обсяг і вчасне виконання всіх технологічних робіт; ступінь використання устаткування, машин, механізмів; обсяг виробництва продукції, її собівартість, прибуток й інші економічні показники. Продуктивність праці в сільському господарстві характеризується системою прямих і непрямих показників у вартісному та натуральному виразі.

Організація формування та використання робочої сили у сільському господарстві має певні особливості, що визначаються специфікою аграрної сфери. Це обумовлено технологією та умовами виробництва, рівнем технічної оснащеності та економічною необхідністю ведення особистого селянського господарства працівниками аграрних підприємств. Ці особливості мають різне походження та впливають на характер зайнятості в аграрних підприємствах. До них належать: природно-кліматичні, територіальні, демографічні, організаційно-правові, технологічні, економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні особливості.

Тенденції використання робочої сили у сільському господарстві визначаються зміною земельних, майнових, виробничих, соціально-трудових відносин, які спричинили загострення кон'юнктури ринку аграрної праці. В результаті реформування аграрної галузі виникли нові види аграрних підприємств, набули розвитку фермерські та особисті господарства. Важливу роль у пошуку шляхів ефективного використання робочої сили відіграло започаткування власної справи та розширення самозайнятості на селі. Особисті селянські господарства в даний час відіграють значну роль у розв'язанні проблеми зменшення потреби робочої сили аграрної сфери та перехід її в інші галузі економіки [2].

Специфіка використання робочої сили у сільськогосподарських

підприємствах полягає у скороченні в структурі посівних площ частки трудомістких культур, що збільшує сезонність і погіршує використання аграрної праці; збільшенні поголів'я худоби в індивідуальному секторі, що спричинило зростання площ посіву під високоприбутковими малотрудомісткими зерновими, технічними та кормовими культурами; слабкій матеріально-технічній базі індивідуального сектору, що зумовило зростання його частки у структурі виробництва трудомістких видів продукції та збільшення кількості зайнятих в цьому секторі; подрібненні сільськогосподарських підприємств, скороченні їх виробництва, відсутності належного мотиваційного механізму оплати праці, які призвели до скорочення чисельності працівників і росту рівня безробіття.

Зниження сезонності та підвищення рівномірності зайнятості протягом року має важливе економічне та соціальне значення. Сезонність праці знижує її продуктивність і оплату, що стримує збільшення життєвого рівня селян, підвищує інтенсивність міграції сільського населення до міст і загострює проблему забезпеченості сільського господарства робочою силою. Поєднання аграрного виробництва з промисловою переробкою сільськогосподарської продукції, розвиток різних промислів сприятиме зменшенню сезонності використання робочої сили, створенню додаткових робочих місць, активному залученню молоді в сільське господарство та ефективній зайнятості її у період міжсезонного виробництва. Тому для формування та ефективного використання робочої сили досить важливим є розвиток малого підприємництва.

Отже, підвищення рівня вимог до якості робочої сили у процесі розвитку сучасних технологій вимагає постійного вдосконалення її знань, умінь, компетенцій, професійної мобільності та конкурентної спроможності. З'являється потреба систематичної перепідготовки працівників, підвищення їхньої кваліфікації в рамках кожного рівня професійної освіти. Стратегія реалізації стосовно підвищення якості робочої сили в країні вимагає врахування таких чинників, як розвиток усіх складових її потреби та використання; подальше удосконалення системи управління зайнятістю, яке передбачає також врахування інституційних чинників, техніко-економічних умов, що висувають вимоги до якості робочої сили та її загальної компетентності, соціально-демографічного стану, що визначає попит і пропозицію робочої сили.

Список використаних джерел

1. Осовська Г. В., Крушельницька О. В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. Житомир : ЖІТІ, 2006. 304 с.
2. Романюк І. А., Леваєва Л. Ю. Проблеми і перспективи використання трудових ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 39. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 44-51.

В.В. Дроб'язко, здобувач ОС «Бакалавр»

Науковий керівник: **К.І. Посиляєва**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МОДЕЛЮВАННЯ ДЕТЕРМІНОВАНИХ ФАКТОРНИХ СИСТЕМ

Усі явища та процеси у діяльності підприємств знаходяться у взаємозв'язку. Кожне явище можна розглядати як причину і як результат. Кожен результативний показник залежить від багаточисельних та різноманітних факторів.

Одним із важливих інструментів економічного аналізу господарської діяльності є моделювання, під яким розуміють метод дослідження економічних явищ і процесів шляхом створення їх абстрактного образу - моделі. Модель дає можливість отримати чітке уявлення про аналізований об'єкт, дати йому характеристику та кількісно описати внутрішню структуру та зовнішні зв'язки.

Н.В.Тарасенко зазначає, що під факторним аналізом розуміється методика комплексного і системного вивчення та оцінки впливу факторів на результативний показник [1].

Мошенський С. З., Олійник О. В. під факторним аналізом розуміють методику комплексного та системного вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативних показників [2]. Аналогічний підхід до трактування суті факторного аналізу запропонований і Г. В. Савицькою, яка вважає, що детермінований факторний аналіз використовується, якщо результативний показник можна подати як добуток, частку або алгебраїчну суму факторів [3].

Складний процес формування рівня досліджуваного показника господарської діяльності може бути розкладений різними прийомами на його складові (фактори) і відображений у вигляді моделі детермінованої факторної системи. Детерміноване моделювання факторних систем – це простий та ефективний засіб формалізації зв'язку економічних показників; воно служить основою кількісної оцінки ролі окремих факторів у динаміці зміни узагальненого показника.

При моделюванні детермінованих факторних систем необхідно виконувати ряд вимог:

1. Фактори, які включаються в модель, і самі моделі повинні мати виражений характер, реально існувати, а не бути придуманими абстрактними величинами або явищами.

2. Фактори, що входять до системи, повинні бути не тільки необхідними елементами формули, але й перебувати у причинно-наслідковому зв'язку з досліджуваними показниками. Інакше кажучи, побудована факторна система повинна мати пізнавальну цінність. Факторні моделі, які відображають причинно-наслідкові зв'язки між показниками, мають значно більше пізнавальне значення, ніж моделі, створені за допомогою прийомів математичної абстракції. Останнє можна проілюструвати наступним чином. Візьмемо дві моделі:

1) $ВП = ЧП * РВ$;

2) $РВ = ВП / ЧП$;

де ВП – валова продукція господарства;

ЧП – чисельність працівників у господарстві;

РВ – середньорічний виробіток продукції одним працівником.

У першій системі чинники знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку з результативним показником, а в другому – у математичному співвідношенні. Тому, друга модель, побудована на математичних залежностях і має менше пізнавальне значення, ніж перша.

3. Всі показники факторної моделі повинні бути кількісно вимірними, тобто повинні мати одиницю виміру та необхідну інформаційну забезпеченість.

4. Факторна модель повинна забезпечувати можливість вимірювання окремих факторів, це означає, що в ній повинна враховуватися співмірність змін результативного та факторних показників, а сума окремих факторів повинна дорівнювати загальному приросту результативного показника [4].

Вплив детермінованих факторів на результати діяльності організацій становить приблизно 85-90%, тому основна увага в економічній літературі, приділяється вивченню саме цих факторів.

У детермінованому факторному аналізі використовують чотири типи моделей факторних систем: адитивні; мультиплікативні; кратні; моделі змішаного типу або комбіновані.

- адитивні моделі, у яких результативний показник (А) можна представити як алгебраїчну суму або різницю факторів (Х і Y), які виражені в одних вимірниках:

$$A = X (+/-) Y,$$

- мультиплікативні моделі, у них результативний показник являє собою добуток факторів:

$$A = X * Y,$$

- кратні моделі, у яких результативний показник являє собою результат ділення від розподілу факторів:

$$A = X / Y,$$

- комбіновані моделі, у яких поєднані декілька вищеперерахованих типів. Вони використовуються в розвинених моделях при деталізації вихідних на декількох рівнях.

Моделювання детермінованих факторних систем ґрунтується на принципах виділення факторів як елементів факторної системи: причинності, системності, достатньої специфічності, самостійності існування, можливості врахування та кількісного вимірювання.

Процес моделювання факторних систем досить складний і відповідальний етап факторного аналізу. Від того, наскільки об'єктивно й точно побудовані моделі будуть відображати зміст та форму впливу факторів на результативний показник безпосередньо залежать результати аналізу. Здійснюється моделювання факторних систем за допомогою спеціальних методів. Основними з них є такі методи: деталізація факторів; подовження (формального розкладання); розширення; скорочення. Метод деталізації факторів

використовують для мультиплікативних і адитивних моделей, всі інші – для кратних.

метод деталізації факторів полягає у детальному з подробицями розгляді, уточненні, конкретизації факторів. Моделювання детермінованих факторних систем починається з найзагальніших факторів (зазвичай двох) і здійснюється шляхом поступової їх деталізації відповідно до поставленої мети та результатів попереднього аналізу. Отже, вихідна модель перетворюється у багатофакторну, що враховує більше факторів, тобто можливих механізмів впливу на результативний показник.

Метод подовження вихідної факторної системи полягає в розкладанні чисельника кратної моделі на складові його фактори з наступним одержанням розвиненої факторної моделі адитивного виду.

Метод формального розкладання вихідної факторної системи полягає в розкладанні знаменника вихідної факторної системи кратного виду на складові його фактори з одержанням кінцевої факторної системи комбінованого виду.

Метод розширення вихідної факторної системи припускає множення й чисельника, і знаменника кратної моделі на той самий економічний показник з наступним одержанням кінцевої факторної системи мультиплікативного виду.

Метод скорочення вихідної факторної системи й чисельник, і знаменник вихідної факторної моделі діляться на той самий економічний показник з одержанням розвиненої факторної системи того ж кратного виду, але з іншим складом факторів [5].

Список використаних джерел

1. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз : навч. посібн. 3-тє вид., перер. Львів : «Новий світ-2000», 2004. 344 с.
2. Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз : підручн. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. /за ред. д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Ф. Ф. Бутинця. 2-ге вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2007. 704 с.
3. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебн. М. : НИЦ ИНФРА-М, 2011. 649 с.
4. Поси́лаєва К. І. Факторний аналіз у дослідженні показників господарської діяльності. Облік і фінанси АПК, 2007. №12. 53. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/faktorniy-analiz-u-doslidzhenni-pokaznikiv-gospodarskoi-diyalnosti.html>
5. Черненко А. О. Детерміновані моделі факторного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. Київ: КНЕУ, 2009. Вип. 22. С. 660–668. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/18885>

А.О. Железняк, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник : В.О. Велієва, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Управління будь-яким підприємством в умовах ринкової економіки неможливе без планування господарської діяльності на всіх рівнях: стратегічному, оперативному, тактичному. Найважливішим є стратегічний рівень, на якому приймаються надзвичайно важливі для подальшого розвитку підприємства управлінські рішення.

У науковій літературі дослідженням стратегічних управлінських рішень займалися такі науковці, як: Гаркуша Н. [1], Головка Т. [2], Міщенко А. [3], Склабінська А. [4], Шершньова З. [5] та інші. Однак, механізм прийняття стратегічних управлінських рішень ще недостатньо розроблений і неоднозначно трактується у науковій літературі.

Будь-яке підприємство для реалізації ефективної своєї діяльності визначає цілі, досягнення яких можливе лише в результаті дій, які виконуються в певній послідовності і є способом вирішення окремих та часткових завдань. Так, плануючи діяльність суб'єкта господарювання менеджери визначають його цілі, способи їх реалізації та ресурси, необхідні для їх успішного досягнення [2].

У процесі діяльності, керівництвом приймаються рішення щодо організаційної структури, організації виробничого процесу, розподілу робіт та забезпечення їх необхідними засобами тощо. Контроль передбачає прийняття рішень щодо вибору системи контролю (періодичності, масштабів, форм контролю), аналізу отриманої інформації та здійснення корегуючих дій. Від того, наскільки обґрунтованими будуть ці рішення, залежатимуть успіх чи невдача підприємства [3].

Процес управління будь-яким підприємством складається із економічних рішень. Ці рішення з'являються у процесі руху усіх ресурсів, що забезпечують бізнес підприємства. Таким чином, під управлінським рішенням розуміють результат аналізу, прогнозування, оптимізації здійснений менеджером для досягнення поставлених цілей організації [4].

Стратегічні управлінські рішення стосуються вибору основних напрямків діяльності, освоєння нових ринків, технологій, продуктів, формулювання та впровадження нових стратегій, які піднімуть підприємство на конкурентний рівень діяльності, виробництва. Діапазон рішень, які приймаються на рівні підприємства, визначається масштабами виробництва, які враховують галузеві потреби, перспективи розвитку підприємства та інші фактори.

Прийняття стратегічних управлінських рішень на підприємствах, перш за все, стосується освоєння нових технологій та видів продукції, зміни форми власності, впровадження інновацій.

Стратегічний аналіз є початковим етапом розробки стратегії діяльності підприємства, яка ґрунтується на дослідженні та оцінці внутрішнього та зовнішнього середовища, в якому знаходиться підприємство. Аналіз середовища передбачає вивчення як макрооточення, безпосереднього оточення організації, так і внутрішніх факторів її розвитку. Підприємство постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем і тим самим забезпечує можливість свого подальшого існування.

Прийняття стратегічних управлінських рішень неможна уявити без проведення стратегічного аналізу, який розглядається як виконання відповідної функції управління, орієнтованої на перспективу і такої, що має високий рівень невизначеності та як дослідження економічної системи за параметрами, які визначають її майбутній стан.

Стратегічний аналіз – це комплексний аналіз позитивних і негативних факторів, які можуть впливати на економічне становище підприємства у майбутньому, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства. За допомогою стратегічного аналізу розробляється комплексний стратегічний план розвитку підприємства.

Загальнонаукові методи і прийоми є універсальними і можуть застосовуватися у будь-якій сфері економіки, техніки, мистецтва. До методів і прийомів цієї групи належать індукція, дедукція, аналіз, синтез, порівняння, аналогія, спостереження, моделювання, абстрагування, конкретизація, оцінка, класифікація та ін [1].

Велике значення для успішної ліквідації проблеми має використання методів контролю за виконанням рішення. З їх допомогою можна своєчасно виявити відхилення від наміченого плану дій або помітити недоліки самого рішення і внести в нього потрібні зміни. Залежно від змісту рішення корисними можуть бути методи фінансового контролю, оперативного контролю за виробництвом, контролю якості тощо [5].

Сучасний етап розвитку суб'єктів підприємництва цікавий тим, що зміни навколишнього середовища примушують керівників шукати все нові методи та засоби управління різноманітними питаннями керованих ними систем.

Тому, безумовно, дуже гостро стоїть питання формування сучасних підходів до різних аспектів управлінської діяльності, особливо до прийняття стратегічних управлінських рішень.

Отже, у сучасний період складаються об'єктивні фактори, що призводять до ускладнення завдань прийняття управлінських рішень. Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні характеризується досить високим рівнем складності відносин, невизначеності інформації про характеристики економічних об'єктів, динаміку процесів, що відбуваються. Розширюються масштаби соціально-економічної взаємодії, більш складними й розгалуженими стають економічні, фінансові, соціальні, інформаційні, технічні, організаційні зв'язки, все це вимагає пошуку нових методів прийняття стратегічних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Гаркуша Н. М., Цуканова О. В., Горошанська О. О. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посібник. Київ: Знання, 2016. 591 с.
2. Головка Т. В., Сагова С. В., Стратегічний аналіз : навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2017. 198 с.
3. Міщенко А.П. Стратегічне управління. навч. посібник. Дніпропетровськ : вид-во ДУЕП, 2017. 332 с.
4. Склабінська А.І. Стратегічний аналіз у системі стратегічного управління. Вісник Хмельницького національного університету. 2018. 104-106 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підручник. вид. 2-е, переробл. і допов. Київ: КНЕУ, 2018. 699 с.

Т.С. Журба, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Р.М. Остапенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ І ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОРОХУ

Горох – важливе джерело рослинного білка і цінна культура в сівозміні. Основні обсяги споживають країни з швидкозростаючим населенням, що створює передумови для збільшення пропозиції на міжнародному ринку. Головний світовий імпортер гороху – Індія. Протягом останніх років, із появою у Європі значної кількості біженців із країн Близького Сходу, зростає попит і в країнах ЄС.

Упродовж тривалого періоду галузь виробництва гороху в Україні розглядалася як одна з найбільш перспективних із погляду експорту. Вагому роль у такій тенденції зіграла неабияк вигідна ціна. В результаті, виробники активно збільшували обсяги виробництва гороху, та водночас зростали експортні поставки цієї бобової культури з вітчизняних портів. Проте протягом декількох останніх сезонів така тенденція змінилась не на користь українських виробників.

Золотим роком для вітчизняних господарств, які вирощували горох став 2016, коли попит Індії становив близько 5-6 млн т. Виробники, які вчасно зреагували на ситуацію зняли вершки, проте продовжувати працювати стало складно. Вже через рік почалася конкурентна боротьба та тверезий розрахунок. На ринку бобових культур різко збільшилися обсяги гороху.

У 2017 р. рентабельність цієї галузі в Україні становила лише 10%, тоді як роком раніше – 80%. Так, із 2016 року, вітчизняні виробники щорічно нарощували обсяги, і тільки останні сезони показують зменшення виробництва майже чи не вдвічі. У минулому році вироблено 573 тис. т, а у 2017 р. – 1097,8

тис. т. При цьому посівні площі під культурою у 2019 р. становили 253,2 тис. га, а в 2018 р. – 431,7 тис. га.

На початку 2018 року вперше на вітчизняному ринку горох (ціна за тону в Україні досягла мінімуму) став коштувати дешевше пшениці. Експортний потенціал рекордного врожаю 2017 року повністю не реалізували, тож запаси на кінець періоду були надмірно високі. Країни-конкуренти отримали можливість витіснити з міжнародної арени вітчизняних виробників через більш низькі ціни. Ситуація ускладнилася ще й різким зростанням обсягів виробництва бобових культур у самій Індії та, крім того, через введення мита у цій країні, імпорту скоротився майже в 10 разів. У результаті, частка України у світовому виробництві гороху впала до 4%.

Зниження виробництва цієї культури в Україні обумовлено зменшенням обсягу імпорту з боку Індії. Та навіть збільшення експортних поставок вітчизняного гороху до країн ЄС, у наслідок впровадження режиму вільної торгівлі, не перекрило втрати через низькі закупівельні об'єми цієї країни. В 2018/19 МР частка Європейського Союзу в українському експорті бобової досягла 60%. Правда, зафіксувати такі досягнення не вдалося.

У 2019/20 МР темпи експорту в ЄС сповільнилися. З липня по листопад 2019 року частка Європейського Союзу в українському експорті гороху знизилася до 37%, проти 58% у попередньому періоді. Зате знову збільшилася частка Індії, щоправда, тільки на 4% – з 11 до 15%. Обсяг експорту гороху з України протягом липня-листопада 2019 року становив 283,2 тис. т, що на 23% менше, порівняно з досліджуваним періодом попереднього року.

Ціна на горох в портах формуються під впливом ринкових інструментів попиту і пропозиції шляхом переговорів продавців із покупцями. При формуванні цін враховується тип, умови і терміни поставки. Звісно продовольчий горох, порівнюючи з фуражним, має більш високу ціну. Іноді культуру вирощують під укладені контракти – у такому разі вартість найчастіше визначена заздалегідь. Закупівельна ціна гороху за тонну також залежить від поточної вартості інших альтернативних зернових та зернобобових культур. Крім того, вартість коливається регіонально.

Експерти вважають, що головним ціноутворювачем на бобовому ринку в найближчі 3 роки, як і раніше, буде Індія. Всього лише один тимчасовий дозвіл на імпорту підняв ціну на горох на 50 доларів за тону. Тому в експортерів є кілька варіантів дій: або змиритися з ринковою маніпуляцією, або вкласти кошти в переробку бобових.

Виробники зазвичай здійснюють продаж гороху в Україні на експорт напряму імпортерам, з поля посередникам і трейдерам у порт. Під час самостійної реалізації у продавців можуть виникнути труднощі з вибором правильної пропозиції від іноземного покупця, високою конкуренцією, проблемами з документами та з іншими несподіваними ситуаціями на ринку. Прямий вихід на міжнародну арену передбачає досконале знання правил світової торгівлі.

Продаж гороху відразу після збору врожаю виробники здійснюють зазвичай через брак обігових коштів або через відсутність можливостей для

зберігання. У період жнив закупівельна ціна на бобову культуру невисока. Тому у цей час продати горох на експорт можна не вигідно. На привабливі пропозиції від покупців розраховувати не варто.

Горох на експорт повинен відповідати встановленим державним та міжнародним вимогам. Перш за все, реалізувати закордон можна незасмічені та незаражені партії з нормальним запахом та відповідним кольором. Норми до якості гороху на експорт за іншими показниками визначають у контрактах між продавцем та покупцем.

Покупка гороху на експорт передбачає повну оцінку стану бобів. Досліджують також запах, забарвлення, типовий вміст, розмір, рівень вологості, домішки, зараженість шкідливими організмами. Крім того, щоб продати горох закордон перевіряють боби на наявність токсичного елементу, мікотоксина та пестициду згідно з встановленими рекомендаціями. Всі партії бобової культури супроводжують свідоцтвами про склад цих речовин та радіонуклідів.

Отже, до 2050 року виробництво бобових культур у світі може вирости в 1,5 рази, при цьому обсяги експортної торгівлі зростуть ще більше, так як основне споживання зосереджено в країнах із швидкозростаючим населенням. Це створює відмінні перспективи для розвитку українського виробництва й експорту гороху.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік / За редакцією І. Є. Вернера. — Житомир: Бук-Друк, 2019. — 482 с.

О.Д. Зейда, здобувач ОС «Бакалавр»

Науковий керівник: **В.В. Посиляєв**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МЕТОДОЛОГІЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

Економічний аналіз взагалі та факторний аналіз, зокрема застосовується в системі управління будь-яким суб'єктом господарювання. Неможливо переоцінити значення факторного аналізу, при проведенні комплексної оцінки господарсько-фінансової діяльності підприємств. Застосування факторного аналізу, надає інформаційно-аналітичне забезпечення для розроблення та прийняття оптимальних управлінських рішень, щодо досягнення цілей діяльності, зокрема подальшого розвитку та зростання ефективності господарської діяльності, усунення небажаних умов і факторів, подолання несприятливих явищ, процесів та наслідків, сприяння виконанню планів підприємств.

Застосування факторного аналізу в економічному аналізі об'єктивно

зумовлено існуванням трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених передумов або причин:

- 1) об'єктивна взаємопов'язаність, взаємозалежність та взаємозумовленість економічних явищ і процесів;
- 2) діяльність будь-якої економічної системи та її складових, їх функціонування та розвиток відбувається в умовах складної взаємодії комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів;
- 3) необхідність розроблення та реалізації засобів і механізмів впливу на керовані об'єкти (явища або процеси) для досягнення поставленої мети (визначених результатів).

В управлінні економічними системами роль факторного аналізу полягає в тому, що він дає можливість формувати та змінювати параметри досліджуваного об'єкта шляхом відповідного підбору та коригування чинників, які їх обумовили. [1].

Основне припущення факторного аналізу зводиться до того, що явище, не дивлячись на свою різноманітність і мінливість можна описувати невеликою кількістю функціональних одиниць, параметрів чи факторів. Ці терміни називають по-різному: причини, параметри, функціональні одиниці, основні або незалежні показники. Використання того чи іншого терміну зумовлюється контекстом про фактор і знанням суті явища, що вивчається [2].

Факторний аналіз використовується для комплексного аналізу господарської діяльності, пошуку і класифікації факторів, що впливають на економічні явища і процеси, з виявленням причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на зміну конкретних показників господарської діяльності [3]. З точки зору факторного аналізу всі економічні явища розглядаються як результати або наслідки (ті, що зазнають впливу) та фактори (ті, що впливають). Вони є основними об'єктами факторного аналізу.

Оскільки в економічному аналізі явища досліджують за допомогою показників, які є їх кількісним виявом або кількісною характеристикою, у факторному аналізі показники, що характеризують результат (наслідок), називають результативними показниками, а показники, що характеризують причину — факторними. Результативні показники є залежними, а факторні — незалежними. Причому незалежність факторних показників є умовною, тобто в межах конкретної задачі факторного аналізу.

Усі форми реальних взаємозв'язків складаються на основі причинності, поза якою не існує жодне явище дійсності. У зв'язку з цим розрізняють такі типи факторного аналізу: детермінований і стохастичний; прямий і зворотний; одноступінчатий і багатоступінчастий; статичний і динамічний; ретроспективний (історичний) і перспективний (прогнозний).

Основними етапами організації та проведення факторного аналізу є:

- 1) вибір факторів, які впливають на досліджуваний результативний показник.
- 2) класифікація і систематизація факторів: виділяються головні і суттєві (визначальні) фактори, а також другорядні і несуттєві (не визначальні) на цьому етапі розвитку; встановлюються логічні взаємозв'язки між факторами;

3) визначення форми залежності між факторами та результативним показником (функціональна чи стохастична, пряма чи зворотна, лінійна чи нелінійна) ;

4) моделювання впливу факторів на результативний показник — побудова економічно обґрунтованої (з позицій факторного аналізу) моделі факторної системи;

5) розрахунок впливу факторів та оцінювання ролі кожного з них у зміні результативного показника;

6) формулювання висновків за результатами проведеного аналізу та практичне використання

7) практичне використання результатів факторного аналізу для підрахунку резервів, планування, прогнозування результативного показника, підтримки прийняття управлінських рішень [4].

Список використаних джерел

1. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. С.152.
2. Микитюк В. М., Паламарчук Т. М., П. Русак та ін. Основи економічного аналізу : навч.-метод. посібник / за ред. В. М. Микитюка. Житомир: Рута, 2018. 440 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. 3-тє вид., випр. і допов. К. : Знання, 2007. 288 с.
4. Любушин Н.П., Лещева В.Б., Сучков Е.А Теорія економічного аналізу. М.: МАУП, 2002. 480 с.

А.В. Істоміна, здобувач ОС «бакалавр»

науковий керівник: **Ю.С. Герасименко, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АДАПТИВНІ МЕТОДИ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ

Сьогодні як ніколи є актуальною проблема підвищення якості коротко- та середньострокового прогнозування соціально-економічних процесів. Класичні методи прогнозування, що базуються на раціональному експертному мисленні та аналітичних процедурах досить часто не дозволяють створити точну та адекватну модель економічного явища чи процесу. До передових методів прогнозування соціально-економічних процесів, що дозволяють здійснити прогноз розвитку досліджуваного процесу чи об'єкту на новому якісному рівні можна віднести адаптивні методи та моделі. Динаміка більшості фінансово-економічних показників характеризується постійною коливальною складовою.

При проведенні досліджень за таких умов отримання точніших прогностичних оцінок забезпечується не тільки правильним відображенням рівняння тренду, але й визначенням компоненти коливання. Ефективність прогнозування сезонних процесів можлива лише за використання спеціального класу методів та моделей (адитивних та мультиплікативних).

Адитивні сезонні моделі здатні відображати відносно постійне сезонне коливання, а мультиплікативні враховують коливання, що динамічно змінюються залежно від тренда. На практиці з метою збільшення адекватності та точності потрібно використовувати моделі, які здатні враховувати коливання обох видів, до таких моделей відносяться моделі авторегресії, Хольта-Уінтерса та Бокса-Дженкінса. Зауважимо, що методи простої екстраполяції динамічних рядів базуються на перенесенні тенденцій, що склалися в ретроспективному періоді в прогнозований період, причому припускається, що суттєвих змін у майбутньому виникати не буде. Таке припущення не завжди відповідає дійсності, адже в реальності середні коефіцієнти росту і параметри рівняння тренда можуть змінюватись на різних відрізках часу, взятих з одного і того ж періоду. Таким чином, ефективність прогнозування більшості соціально-економічних процесів методами простої екстраполяції є досить низькою. Адаптивне прогнозування дає змогу автоматично змінювати константу згладжування в процесі обчислення. Найважливіша особливість їх полягає у тому, що це саморегульовальні моделі, й у разі появи нових даних прогнози оновлюються із мінімальною затримкою без повторення спочатку всього обсягу обчислень.

Адаптивна модель прогнозування – це самоналагоджувальна рекурентна модель, здатна відображати яким чином змінюються у часі динамічні властивості часового ряду і враховувати інформаційну цінність його членів. В короткостроковому прогнозуванні вони дозволяють досить точно оцінити значення динамічного ряду. При цьому використання адаптивних методів у прогнозуванні дозволяє досягти компромісу між вимогою статистичних підходів щодо збільшення обсягів вибірки для отримання більш точних оцінок і умовою гомогенності даних. Адаптація в таких моделях забезпечується невеликими дискретними зрушеннями. Спочатку модель знаходиться в деякому початковому стані, тобто визначено поточні значення параметрів в прийнятий початковий момент часу. Відповідно, використовуючи ці значення, робиться прогноз на один крок вперед. Потім встановлюються відхилення прогнозного значення від фактичного. Отримана помилка прогнозу використовується для коригування параметрів моделі з метою кращого узгодження її з фактичною динамікою ряду. Потім знову робиться прогноз на наступний момент часу і знову відбувається коригування. Таким чином, суть адаптації при прогнозуванні виявляється у рекурентній процедурі з отриманням на кожному кроці нової точки прогнозованого динамічного ряду. Таким чином, фактично відбувається навчання моделі, метою якого є вибір найкращого параметра моделі на основі пробних прогнозів на ретроспективних статистичних даних. Адаптивні моделі є досить гнучкими, але мало універсальними, тому при побудові і обґрунтуванні моделей необхідно враховувати найбільш імовірні закономірності розвитку

досліджуваного процесу.

Список використаних джерел

1. Стеценко, Т. О. Управління регіональною економікою [Текст]: навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2009. 471 с.
2. Круш, П. В. Національна економіка [Текст]: підручник. / За ред. проф., к.е.н. П. В. Круша. 2-е вид. Київ : Каравела; Піча Ю. В., 2008. 428 с.
3. Регіональна економіка [Текст]: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання спеціальностей економіка підприємства та бухгалтерський облік / Авт.: О. В. Димченко, Н. М. Матвєєва, С. М. Гайденоко. Харків: ХНАМГ, 2008. 205 с.

А.В. Істоміна, здобувач ОС «Бакалавр»

Науковий керівник: **К.І. Посиляєва**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК НАУКИ

Термін «аналіз» запозичений з грецької мови і в перекладі означає «розподіляти», «відділяти». Тобто у вузькому розумінні «аналіз» означає розподіл чогось єдиного на складові частини з метою одержання цілісної оцінки. Саме у такому значенні цей термін використовується цілим рядом наук. На відміну від інших видів аналізу, економічний аналіз належить до групи абстрактно-логічних методів.

Економічний аналіз як наукова дисципліна – це система спеціальних знань, пов'язана з дослідженням існуючих економічних процесів і господарських комплексів, темпів, пропорцій, а також тенденцій розвитку, виявленням глибинної їх суті і причин, що спричиняють різні відхилення від запланованих показників, договірних зобов'язань, виробничих потужностей, і об'єктивною оцінкою їх виконання [1].

У сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо історичних етапів становлення та розвитку економічного аналізу як науки. Проте більшість вчених виділяють такі основні історичні етапи зародження, становлення та розвитку аналізу:

- первісна доба і стародавні цивілізації (з найдавніших часів до кінця V ст. н. е.);
 - доба Середньовіччя (V–XV ст.);
 - індустріальна та постіндустріальна епохи (з XVI ст. до наших днів).
- Економічний аналіз застосовувався і розвивався паралельно з політичн

ою економією, статистикою, обліком і контролем та органічно доповнював їх. Він слугував дослідженню господарських операцій, насамперед, товарних, які особливо активно здійснювали єгиптяни, греки і римляни. У Стародавньому Єгипті існувала досить складна і трудомістка організація обліку й аналізу суспільних та господарських процесів. У цьому процесі були задіяні щонайменше три особи. Одна з них фіксувала на папірусі, що виконував роль документа та облікового реєстра, обсяг матеріальних цінностей, які передбачалося передати згідно з попередніми домовленостями, друга особа відмічала порядок фактичних даних щодо переданих цінностей, а третя – аналізувала результати цієї угоди шляхом порівняння і позначала виявлені відхилення вказаних вище даних у той чи інший бік. У кінці на перевірених і проаналізованих документах проводилися повздовжні лінії. Це свідчить про зародження оперативного порівняльного аналізу[5].

Розвиток країн Європи епохи Середньовіччя пройшов три періоди: раннього Середньовіччя, або, як його ще називають, період генези (V–X ст.), період зрілого Середньовіччя, або зрілого феодального господарства (X–XI ст.) та пізнього Середньовіччя (XI–XV ст.). Період раннього Середньовіччя характеризувався формуванням

феодального ладу на основі приватної власності феодала на землю та залежності селян від нього. Існували внутрішня і зовнішня експансії, жорстка законодавча та податкова політики. Переважало натуральне господарство, яке слугувало задоволенню власних потреб феодала.

Провідна роль відводилася сільському господарству, а ремесло мало другорядне значення.

Періоду зрілого Середньовіччя були властиві панування трьох форм феодальної власності, а саме: королівської, світської і духовної, розвиток товарно-грошових відносин, наявність великої земельної, майнової та соціальної нерівності в суспільстві, поширення найманої праці, впровадження оренди, стягнення всіляких податків. Отже, кожен з охарактеризованих періодів Середньовіччя відрізнявся за рівнями розвитку, організації та управління продуктивних сил суспільства. Відповідно це позначилося на організації обліку, аналізу і контролю ресурсів. Так, у цю епоху існувала слабка структура управління, яка не потребувала детальної економічної інформації. У своїй практичній діяльності люди дотримувалися принципу приблизності, поділяючи явища на великі і маленькі, використовуючи при цьому критерій виміру «більше» або «менше». Крім того, аналіз мав статичний характер, тобто обмежувалися тільки аналізом та оцінкою окремих розрізнених господарських фактів чи подій [2].

У кінці XIX – на початку XX ст. сформувалося світове господарство, міжнародна кооперація та спеціалізація.

При цьому зберігалася і велике землеволодіння.

Бурхливий розвиток світової економіки зумовив відповідні зміни в бухгалтерському обліку й економічному аналізі.

Зародження бухгалтерського обліку у Венеції, введення французом Жаком Саварі понять систематизованого та аналітичного обліку, створення італійським бухгалтером Джузеппе Чербоні (1827– 1917 рр.) вчення про систематичне складення та аналітичне розкладення бухгалтерських рахунків сприяли тому, що на зміну епізодичному аналізу прийшов регулярний аналіз з більш досконалими та об'єктивними документальними носіями інформації.

На перших порах розробкою методів і прийомів економічного аналізу та його здійсненням займалися переважно бухгалтери. Це пояснювалося тим, що найпростіші аналітичні методи і прийоми входили до складу балансоведення, бухгалтерського обліку, фінансів, статистики. Потім відбулося розмежування названих видів практичної і наукової діяльності та аналізу, а також їх удосконалення.

Г. Брун у 1845 р. запропонував методи розрахунку показників для аналізу інвестицій. П.М. Крижанівський у 1898 р. у числі перших розробив форми документів для оперативного аналізу та основні організаційні засади аналізу господарської діяльності підприємства. Ш. Рейнбот у 1865 р. збагатив фінансовий аналіз методикою оцінки ефективності вибору видів і форм інвестицій, а також маркетинговий аналіз. Ф. Єгерський вивчив питання достовірності економічної інформації для прийняття управлінських рішень. А.З. Попов запропонував ввести такі економічні терміни як основний капітал, оборотний капітал та запасний капітал, застосував методи аналізу рахунків бухгалтерського обліку, дав оцінку інформаційним джерелам. І.Г. Максимов у 1906 р. визначив мету й основні завдання економічного аналізу, необхідні для прийняття управлінських рішень з боку власника підприємства.

Швейцарський вчений Ф. Гюглі значну увагу приділив розробці та впровадженню у 1870 р. теорії нормування, а саме нормативних показників господарської діяльності у вигляді кошторису для порівняння їх з реальними значеннями, що дало можливість визначати рівень та ефективність витрачання ресурсів і знаходити невикористані резерви.

Отже, у ХХ ст. відбулися разючі зміни щодо методології та практики економічного аналізу. Заслуга у цьому належить, крім вищеназваних учених, таким французьким економістам, як Жан Батист Дюмарше та Жан Бурнісьєна. Так, Жан Батист Дюмарше розробив теоретико-методологічні засади фінансового аналізу, понятійний апарат аналітичного дослідження рахунків, розвинув типологічний аналіз балансу шляхом використання комбінаторики [3].

Список використаних джерел

1. Райковська І. Т. Генезис економічного аналізу в Україні та світі: //Вісник ЖДТУ, №3 (45), 2008.
2. Соколов Я. В., Соколов В. Я. История бухгалтерського учета: підручник. М: Финансы и статистика, 2003. 300 с.
- Федоришина Л. І. Витоки розвитку економічного аналізу. //Причорноморські економічні студії. №11, 2016

В.О. Колесник, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко**, доцент канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОГО АНАЛІЗУ

Вивчення реальної дійсності показує, що практично кожне суспільне явище знаходиться в тісному зв'язку і взаємодії з іншими явищами, якими б випадковими вони не здавалися на перший погляд. Так, наприклад, рівень урожайності сільськогосподарських культур залежить від множини природних і економічних факторів, тісно пов'язаних між собою. Дослідження і вимірювання взаємозв'язків і взаємозалежностей соціально-економічних явищ є одним з найважливіших завдань статистики.

Особливе місце займає метод кореляції, який є логічним продовженням таких методів як аналітичне групування, дисперсійний аналіз і зіставлення паралельних рядів.

Кореляція - (від лат. Correlatio – співвідношення) – це статистична залежність між випадковими величинами, що носить умовірний характер.

В поєднанні з цими методами він надає статистичному аналізу закінчений, завершений характер. Ознаки, що пов'язані між собою кореляційним зв'язком, називають корельованими. Засновниками теорії кореляції є англійські статистики Ф.Гальтон (1822-1911 рр.) і К.Пірсон (1857-1936 рр.).

Кореляційний аналіз дає змогу виміряти ступінь впливу факторних ознак на результативні, встановити єдину міру тісноти зв'язку і роль досліджуваного фактора (факторів) у загальній зміні результативної ознаки. Кореляційний метод дозволяє одержати кількісні характеристики ступеня зв'язку між двома і більшим числом ознак, а тому на відміну від розглянутих вище методів, дає більш широке уявлення про зв'язок між ними.

За допомогою кореляційного аналізу вирішують такі основні завдання:

а) визначення середньої зміни результативної ознаки під впливом одного або кількох факторів (в абсолютному або відносному вимірі);

б) характеристика ступеня залежності результативної ознаки від одного з факторів при фіксованому значенні інших факторів, включених до кореляційної моделі;

в) визначення тісноти зв'язку між результативними і факторними ознаками (як з усіма факторами, так і з кожним фактором окремо при виключенні впливу інших);

г) визначення і розкладання загального обсягу варіації результативної ознаки на відповідні частини і встановлення ролі кожного окремого фактора в цій варіації;

д) статистична оцінка вибірових показників кореляційного зв'язку. Кореляційний зв'язок виражається відповідними математичними рівняннями. За напрямом зв'язку між корелюючими ознаками може бути прямим і оберненим.

Досліджуючи зв'язки між ознаками, необхідно виділити насамперед два види зв'язків: 1) функціональний (повний) і 2) кореляційний (статистичний) зв'язок.

За допомогою методу кореляційного аналізу вирішується два головних завдання: 1) визначення форми і параметрів рівняння зв'язку; 2) вимірювання тісноти зв'язку.

Перше завдання вирішується знаходженням рівняння зв'язку і визначенням його параметрів. Друге - за допомогою розрахунку різних показників тісноти зв'язку (коефіцієнта кореляції, кореляційного відношення, індексу кореляції та ін.).

Одним із найважливіших питань кореляційного аналізу є відбір результативної і факторної (факторних) ознак. Факторні і результативні ознаки, що відбираються для кореляційного аналізу, повинні бути суттєвими, перші повинні безпосередньо впливати на другі. Відбір факторів для включення їх в кореляційну модель повинен базуватися передусім на теоретичних основах і практичному досвіді аналізу досліджуваного соціально-економічного явища.

Список використаних джерел

1. Теорія статистики (текст) підручник / А.Т. Мармоза – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : « Центр учбової літератури », 2013. – 592 с.
2. Математична статистика. Руденко В.М. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.

В.О. Колісник, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: О.С. Ментей, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АПК В УКРАЇНІ

Для України пріоритетним та стратегічно важливим сектором економіки традиційно залишається агропромисловий комплекс. Саме тому повноцінне використання експортного потенціалу агропромислового комплексу країни відіграватиме ключову роль в її інтеграції в світовий економічний простір. Все вищезазначене актуалізує визначення стратегії розвитку АПК України в умовах посилення міжнародної конкуренції.

Аграрно-промисловий комплекс, агропромисловий комплекс, АПК - складник економіки, багатогалузева виробнича система, яка включає сільське господарство і тісно пов'язані з сільськогосподарським виробництвом галузі промисловості. Охоплює 4 сфери діяльності: сільське господарство (ядро АПК), що включає рослинництво, тваринництво, рибальство, фермерські господарства, особисті селянські та підсобні господарства тощо; галузі й служби, що забезпечують сільське господарство засобами виробництва і матеріальними ресурсами (тракторне та сільськогосподарське машинобудування, виробництво мінеральних добрив, біопрепаратів, засобів захисту, кормів, ветеринарних препаратів та ін.); галузі з переробки сільськогосподарської сировини (харчова промисловість, галузі з первинної переробки сировини для легкої промисловості); інфраструктурний блок (виробництва, що займаються заготівлею сільськогосподарської сировини, транспортуванням, зберіганням, торгівлею споживчими товарами, підготовкою кадрів для сільського господарства, будівництвом у галузях АПК). Держава зазвичай активно регулює діяльність АПК через механізм цін, оподаткування, кредитну політику, надання субсидій для сільського господарства, шляхом заохочення експорту сільськогосподарської продукції тощо [1].

Український АПК стабільно росте навіть в умовах постійного продовження мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. У 2017 році наші аграрії зібрали 62,3 млн т зернових - другий за величиною результат в новітній історії України.

По-перше, українська земля, як відомо, одна з найбільш родючих у світі. При цьому потенціал її врожайності все ще не розкритий. Фахівці галузі стверджують, що в перспективі ми можемо вийти на показник понад 100 мільйонів тонн зернових на рік. Однак, досягти цієї мети заважає відсталість методів ведення сільського господарства і дефіцит сучасної агротехніки. По-друге, українську продукцію все більше купують в світі і зокрема - в Європейському союзі. За даними вітчизняного Інституту аграрної економіки, тільки за перший квартал 2018 року обіг торгівлі сільгосптоварами України з країнами ЄС склав \$ 2,2 млрд. Наші основні торговельні партнери - Іспанія,

Нідерланди, Італія, Польща, Німеччина і Франція (72% всього обороту). Їм ми поставляємо, в основному, зернові, а також соняшникова олія, тобто - сировина. Експортне значення України на світовому ринку може зрости ще більше за умови переорієнтації галузі на переробку та експорт готової продукції з високою доданою вартістю. Звичайно, суттєвою перешкодою для нарощування експорту сільгосппродукції в ЄС залишаються квоти. Однак в майбутньому вони будуть планово збільшуватися, але і сьогодні ніяк не заважають фермерам освоювати інші перспективні ринки, такі як Китай, Ізраїль, ОАЕ.

Парадоксально, але найбільше розвитку українського аграрного сектора заважають ті, хто на словах якраз цього готові сприяти, тобто - політики. Якого кольору не була б влада в Україні за останні 17 років - вона так і не вирішила проблеми не антиконституційного мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. Сьогодні під його дію підпадають 96% всіх угідь в Україні. В умовах відсутності вільного ринку сформувати реальну вартість землі неможливо, а тому ціна її оренди одна з найнижчих в світі, навіть незважаючи на дуже високу врожайність. Але навіть в таких умовах безліч невеликих фермерів вважають за краще працювати в тіні, через що бюджет недораховується сотень мільйонів доларів податків щороку. За оцінками Світового банку, скасування мораторію дасть бюджету України додатковий на рівні від \$ 0,7 до \$ 1,5 млрд щорічно. Крім того, в перспективі реальна ціна гектара землі може скласти від \$ 3000 до \$ 3500, замість нинішніх «відносних» \$ 800 - \$ 1200. Але на догоду своєму електоратові, депутати вважають за краще якомога далі відтягувати вирішення цієї проблеми, навіть не дивлячись на те, що за останній час кількість прихильників скасування мораторію серед людей зросла з 14 до 44%. Є надія, що позиція політиків зміниться під тиском Міжнародного валютного фонду та інших кредиторів України. Вони наполягають на якнайшвидшому запуску земельного ринку, проте, враховуючи всю складність цього питання, погодилися на нетривалу відстрочку [2].

Аграрний сектор економіки України сьогодні активно розвивається та має значний потенціал подальшого розвитку. Але наявність невирішених питань щодо узгодження умов діяльності різних за масштабом підприємств, створення преференцій крупному аграрному бізнесу, недостатній рівень підтримки малого та середнього бізнесу негативно впливає на ефективність діяльності як окремих підприємств, так і аграрного сектору загалом. Диференціація заходів державної підтримки відповідно масштабу бізнесу, акцент на підтримку саме малого бізнесу, необхідність удосконалення умов фінансування розвитку малого та середнього бізнесу, за яких ставки відсотків за кредитами будуть вищі за рентабельність виробництва за інвестиційними проектами, – все це сприятиме створенню інвестиційно-привабливого клімату у галузі та її подальшому розвитку.

Список використаних джерел

1. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. Г. Андрійчук ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - Київ : КНЕУ, 2010. - 414 с.
2. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств / Семенда Д.К., Семенда О.В., Петрук Т.Ю. // Економіка АПК. - 2018. - № 10 - С. 106

О.С.Константінов, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Р.М. Остапенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ТЕПЛИЧНИХ ОВОЧІВ

Ринок тепличних овочів є одним із важливих сегментів вітчизняної агропродовольчої системи та потенційно має значні перспективи в частині забезпечення раціональних потреб споживачів і розвитку експортоорієнтованого його напрямку.

Овочівництво закритого ґрунту є одним із важливих та економічно вигідних напрямів сучасного інноваційного розвитку аграрного підприємництва для господарств будь-яких розмірів та організаційно-правових форм його ведення.

Впродовж останніх років інтерес до цього виду економічної діяльності істотно зріс, що зумовлено як стійкими трендами зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку, так і збільшенням експорту продукції.

Овочівництво має суттєві зовнішньоекономічні перспективи, зокрема тепличне, у разі реалізації стратегії збільшення експорту продукції на світовий агропродовольчий ринок. Адже попит на овочі зростає в усьому світі з огляду на стрімкий розвиток руху за здоровий спосіб життя та підвищення доходів населення у багатьох країнах Близького Сходу і Південно-Східної Азії.

У вітчизняних реаліях розвитку тепличного овочівництва приділяється ще недостатньо уваги з боку усіх зацікавлених учасників ринку, попри важливе його значення для забезпечення продовольчої і економічної безпеки країни та значний експортний потенціал, а також безперечні наявні переваги і можливості, що відкриваються для багатьох господарств у напрямі ефективної диверсифікації ведення власного агробізнесу.

Необхідно окремо відзначити, що кожного року населення країни споживає в середньому з розрахунку на одну особу близько 160 кг усіх видів овочів різного способу приготування і зберігання, або загалом 6,7–7,0 млн т. Виробництво овочів з розрахунку на одну особу сягає 219–220 кг. Наявний надлишок здебільшого спрямовується на експорт.

На внутрішньому агропродовольчому ринку тепличних овочів традиційно представлена продукція як вітчизняних виробників, так і закордонних.

Вітчизняне виробництво тепличних овочів за останні роки зросло до 500–600 тис. т у рік, що становить майже 6% від загального їх обсягу разом з овочами відкритого ґрунту. У структурі виробництва майже 50% припадає на огірки та корнішони, 45% — на помідори та решта — на інші види овочів.

Основними трендами на ринку тепличних овочів останніми роками стало зростання частки продукції вітчизняного виробництва, а також розширення її асортименту. Якщо раніше здебільшого в теплицях вирощували огірки і помідори, то сьогодні різні види овочів — спаржу, капусту, салат. Загалом господарства всіх категорій і форм власності вирощують у закритому ґрунті близько 35 різних видів овочевих культур.

Поглиблений аналіз структури вирощування овочів закритого ґрунту, за даними 2018 р., показав, що найбільші площі знаходяться у групі «Овочі плодові» — 5523,2 га, або 91,6% до загального підсумку. До цієї групи входять огірки та корнішони — 3007,5 га, помідори — 2406,9 га, перець стручковий солодкий — 100, га, а також інші їх види.

Значні площі відводяться у групі «Овочі листові та стеблові» — 399,1 га. Зокрема, під різні види капусти — 341,1 га, овочі зелені — 49,5 га.

Ефективність тепличного агробізнесу може бути оцінена в порівняльному аналізі врожайності вирощування овочів закритого і відкритого ґрунту.

Різниця середньої урожайності вирощування овочів закритого і відкритого ґрунту в різні роки становила від 4 до 8 разів. Зокрема, середня урожайність вирощування овочів закритого ґрунту торік сягала 93,36 т/га, тоді як овочів відкритого — 21,42 т/га, тобто майже в 4,4 раза була вищою. А у 2010 р. ця різниця становила 7,8 раза. Водночас, у динаміці протягом окремих років спостерігається зниження вказаної різниці. Зокрема, якщо у 2010 р. різниця в урожайності вирощування овочів закритого і відкритого ґрунту була 7,8 раа, то у 2011 р. — 6,8; у 2012 р. — 6,7; у 2013 р. — 5,6; у 2014 р. — 5,4; у 2015 р. — 4,9; у 2016 р. — 4,5; у 2017 р. — 4,7; у 2018 р. — 4,4.

Завдяки високій кратності урожайності вирощування овочів тепличних порівняно з овочами відкритого ґрунту ефективність їх вирощування є доволі високою. На основі економічної оцінки й експертного аналізу можна також стверджувати, що овочівництво закритого ґрунту є досить прибутковим напрямом агробізнесу, оскільки забезпечує за умов дотримання технології інтенсивного вирощування і сприятливої ринкової кон'юнктури максимальний дохід на 1 га від 1 млн грн та вище.

У структурі витрат за вирощування овочів закритого ґрунту близько 60% припадає на прямі матеріальні витрати, в тому числі 7% на насіння, 10% на мінеральні добрива, 1,5–2,0% на паливе і мастильні матеріали та до 40% на решту матеріальних витрат. Що стосується оплати праці, це майже 18%, відрахування ЄСВ — 4%, амортизація — 6% [1].

Досвід багатьох господарств свідчить, що інвестиції у тепличний бізнес із вирощування овочів є економічно вигідним напрямом та виправдовують значні початкові витрати. Завдяки високій урожайності тепличних овочів і ринковому

попиту на вказану продовольчу продукцію та високих реалізаційних цінах, зумовлених сезонним характером їх виробництва, інвестиції окупляться у середньостроковій перспективі.

За даними аналізу інформації митної статистики України, в 2018 р. імпорт помідорів становив близько 49,8 тис. т на суму \$32,5 млн. Основним і традиційним постачальником помідорів на український продовольчий ринок вже не один рік є Туреччина, питома вага якої у загальній структурі імпорту цієї товарної позиції сягає 95% [2].

Помідори, які надходять із Туреччини, як правило, вирощені в теплицях із дотриманням відповідних чинних у цій країні стандартів якості та безпечності аграрної продукції. Решта імпорту помідорів надходить з Іспанії, Нідерландів та інших країн світу, де також дотримуються відповідних стандартів якості та безпечності продовольчої продукції.

Як і у випадку із помідорами, основний обсяг імпорту огірків та корнішонів минулого року здійснювався також із Туреччини.

Незначна частка імпорту цієї товарної позиції надходила з Ірану та Іспанії і становила менше 4%.

Таким чином, вітчизняний ринок тепличних овочів є одним із важливих сегментів агропродовольчої системи та відіграє стратегічне значення у частині забезпечення продовольчої безпеки країни і диверсифікованого розвитку експортоорієнтованого напрямку агробізнесу.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік / За редакцією І. Є. Вернера. — Житомир: Бук-Друк, 2019. — 482 с.
2. Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради (ВВР) 1992, N 16, ст. 203.

О.О. Котельнікова здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.В. Ярова**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ВПЛИВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

В умовах української економіки у підприємств немає обмежень відносно вибору партнера, форми розрахунків і ринку збуту продукції, тому ризик виникнення дебіторської заборгованості присутній практично у всіх економічних взаєминах: з покупцями, постачальниками, найманим персоналом і ін. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників відсутнє єдине розуміння поняття «дебіторська заборгованість». Облікову категорію «дебіторська

заборгованість» доцільно інтерпретувати як вимогу (право) на отримання фінансових та майнових ресурсів від юридичних та фізичних осіб, що заборгували підприємству в результаті минулих подій та які підлягають поверненню в майбутньому.

На українських підприємствах стан розрахунків з дебіторами є достатньо напруженим. Існують великі суми боргів, а саме з тривалими термінами їх погашення. Виникає потреба в моніторингу дебіторської заборгованості, його удосконаленні, ефективному управлінні нею. Основою цього є своєчасний, правильне проведення аналізу дебіторської заборгованості.

Показники ефективності контролю дебіторської заборгованості

Показник	Середній рівень за 2009 – 2016 рр.	2017	2018	2019	2019 р. у % до середнього рівня за 2009 – 2016 рр.
Дебіторська заборгованість, тис грн.	7271	3724.	5101	6902	94,9
Оборотні активи, тис. грн.	28106	72174	68146	78770	280,3
Чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн.	36396	78084	63781	44570	122,5
Чистий фінансовий результат (прибуток, +), збиток (-), тис грн	-14839	92,0	-28618,0	-28417	1915
Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість	0,217	0,292	0,324	0,354	163,1
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	63	97	124	225	357,1

Частиною аналітичного дослідження впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан сільськогосподарського підприємства з використанням кореляційного методу.

З використанням багатфакторного кореляційного аналізу ми визначили залежність фінансового стану підприємства від рівня ефективності дебіторської заборгованості господарства за 2009 – 2019 рр. Для цього в кореляційну модель були включені такі показники:

y – рівень рентабельності господарства, %;

x_1 – коефіцієнт відволікання оборотних активів (характеризує частину активів (оборотних активів), які знаходяться у формі поточної дебіторської заборгованості);

x_2 – період погашення дебіторської заборгованості, днів (характеризує середню кількість днів між виникненням та погашенням дебіторської заборгованості), днів.

Період погашення дебіторської заборгованості – індикатор ефективності відносин з клієнтами, який показує, як довго останні погашають свої рахунки. Коефіцієнт дає уявлення про платіжну дисципліну покупців. Він розраховується

як співвідношення добутку кількості днів у році на середньорічну дебіторську заборгованість до суми продажів. Використовуючи цей показник, аналітик може визначити ефективність управління дебіторською заборгованістю.

Рівняння регресії, яке характеризує залежність рівня рентабельності товариства від досліджуваних факторів має наступний вигляд:

$$y_x = 1,453 - 118,514x_1 - 0,114x_2.$$

Параметр $a_1 = -118,514$ показує, що зростання частки дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства призводить до зниження рівня рентабельності господарства, за умови, що період погашення дебіторської заборгованості залишається на середньому рівні.

Аналогічний за напрямом (оберненим) є зв'язок рівня рентабельності із строком погашення дебіторської заборгованості. При зростанні названого фактора на 1 день рівень дохідності підприємства скорочується на 0,114% за умови, що інший фактор залишається на фіксованому рівні.

Між рівнем рентабельності підприємства, коефіцієнтом відволікання оборотних активів і періодом погашення дебіторської заборгованості існує середній за тіснотою зв'язок, про що свідчить значення сукупного коефіцієнта кореляції $R = 0.572$. На долю досліджуваних факторів припадає 32,8% загальної варіації рівня рентабельності господарства, з них 23,5% – доля коефіцієнта відволікання оборотних активів, 9,3% – періоду погашення дебіторської заборгованості. Частка не врахованих чинників становить 67,2%.

Список використаних джерел

1. Горкавий В.К., Ярова В.В. Математична статистика: навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. 384 с.

О.Є. Кошова, здобувач ОС «Бакалавр»

Науковий керівник: **В.В. Посиляєв**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУТНІСТЬ РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА І ШЛЯХИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ

Ефективність роботи підприємства залежить від безлічі факторів, тому процесу планування обов'язково повинний передувати глибокий аналіз як існуючого положення речей, так і можливостей підприємства.

В умовах ринкової економіки для практичного розв'язання завдань управління ефективністю, важливого значення набуває класифікація резервів підвищення ефективності та детальний аналіз їх значення для підприємства. При цьому визначення загальної ефективності діяльності підприємства вимагає

врахування багатьох чинників. Саме тому пошук можливих шляхів підвищення ефективності роботи підприємств є складним, але водночас надзвичайно актуальним завданням.

Кожне підприємство прагне до підвищення ефективності своєї діяльності, однак в сучасних умовах господарювання, нестачі фінансових ресурсів, масового банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання, а також, враховуючи високий рівень морального й фізичного зносу обладнання підприємств, як ніколи гостро постає проблема пошуку резервів для оптимізації виробничих процесів та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Слово «резерв» походить від французького «reserve», що у перекладі означає «запас», або від латинського «reservare» – «зберігати». У зв'язку з цим у спеціальній літературі та практиці економічного аналізу «резерв» використовується у двоякому значенні: [1]

1) як запаси ресурсів (сировини, матеріалів, устаткування, палива та ін.), які необхідні для безперервного здійснення процесу виробництва, надання послуг тощо. Вони створюються на випадок додаткової потреби у них, це так звані «резервні фонди»;

2) як вимірювані, ще невикористані можливості розвитку та удосконалення основного або інших видів діяльності відносно вже досягнутого рівня, тобто можливості підвищення ефективності виробництва. Такі резерви називають «господарські резерви».

Рис. 1. Класифікаційні ознаки та види господарських резервів підприємства [узагальнено автором за 2, 3, 4]

Пошук резервів необхідно проводити цілеспрямовано й систематично, не розпорошуючи сили на виявлення резервів другорядних і незначних.

Визначення резервів полегшує їх класифікація за різними ознаками (рис.1). Підрахунок резервів повинен бути точним і обґрунтованим, щоб величина виявлених резервів була реальною. Методика підрахунку резервів залежить від характеру резервів (інтенсивні чи екстенсивні), способів їх виявлення (явні чи приховані) та способів визначення їхніх величини (формальний та неформальний).

Для підрахунку величини резервів в аналізі господарської діяльності використовується ряд способів, наприклад, метод порівняння, факторний аналіз, стохастичний факторний аналіз, функціонально-вартісний аналіз, маржинальний аналіз, математичне програмування та інші. Методологічною базою для пошуку резервів підвищення ефективності є загальнонаукові методи аналізу та синтезу, узагальнення, графічний метод та інші.

Для виявлення і підрахунку явних резервів підвищення ефективності діяльності підприємства застосовують: детермінований, кореляційний, функціонально-вартісний аналіз, методи прямого підрахунку та порівняння. З метою виявлення прихованих резервів застосовують доходний та витратний підходи.

Детермінований факторний аналіз дозволяє визначити вплив факторів, зв'язок яких із результативним показником носить функціональний характер (результативний показник може бути представлений у вигляді добутку, частки або алгебраїчної суми факторів).

Метою кореляційного аналізу є виявлення залежності однієї змінної від інших. Недоліком цього методу є те, що кореляція відображає лише лінійну залежність величин, але не відображає їх функціональної зв'язаності.

Функціонально-вартісний аналіз досліджує економічні можливості скорочення витрат та підвищення якості виробів підприємства. Основною метою функціонально-вартісного аналізу є досягнення оптимальної корисності при найменших витратах.

Метод прямого підрахунку застосовують для визначення резервів екстенсивного характеру, коли відома величина додаткового залучення або величина безумовних втрат ресурсів. Цей метод може бути застосований тоді, коли можна точно визначити витрати, що пов'язані із транспортуванням тих чи інших одиниць запасів у вартісному чи натуральному виразі.

Метод порівняння використовують для підрахунку величини резервів у тому разі, коли витрати ресурсів або можливу їх економію визначають, порівнюючи з нормами або з витратами їх на одиницю продукції на підприємствах-лідерах, які використовують новітні досягнення науки та передового досвіду [5].

Прибутковий (доходний) підхід, який включає метод дисконтованих грошових доходів, метод прямої капіталізації, реального ефекту та метод синтетичної побудови ефекту найбільш точні результати забезпечує у поєднанні з ринковими показниками (ринковий підхід оцінювання нематеріальних активів). Такий підхід використовують, наприклад, для оцінювання патентів та

технологій. Для оцінки такого нематеріального активу, як кваліфікована робоча сила, в першу чергу, застосовують витратний підхід (метод первісних витрат, метод вартості заміщення і відновлення), методи прибуткового підходу застосовуються лише у другу чергу. Але для отримання всебічної, а значить і більш точної, інформації треба спиратись на синтез показників різних підходів.

Пріоритетність застосування тих чи інших підходів повинна визначатись не тільки поточним станом підприємства, але й такими факторами як – науково-технічний прогрес, галузеві тенденції, інформаційне забезпечення, імідж підприємства, кваліфікація персоналу, швидкість змін макросередовища та оперативність реагування на такі зміни, мета та стратегія підприємства.

Список використаних джерел

1. Житна І.П., Таций І.В., Житний Є.П. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2004. 336 с.
2. Бабець Є.К. та ін. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.: ВД «Професіонал», 2007. 384 с.
3. Економічний аналіз: навч. посіб./ М. А. Болух, В. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. [за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченко]. К.: КНЕУ, 2003. 556 с.
4. Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. Економічний аналіз: навч. посіб. Тернопіль: Видавництво Астон, 2012. 624 с.
5. Ларка М.І., Железняк М.І, Ларка А.О. Методи виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства // Вісник НТУ «ХП». 2014. № 32 (1075). С. 73-80.

М.Г. Курганська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С Герасименко, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Аграрна статистика є складовою частиною соціально-економічної статистики і галузевої гілкою економічної статистики, що вивчає виробництво товарів і послуг. Її об'єкт - масові явища і процеси в сільськогосподарському виробництві, а предмет - система загальних ознак, об'єктивних статистичних показників їх стану, розвитку і взаємозв'язків. Специфіка предмета і методу аграрної статистики обумовлена особливостями засобів виробництва (земля, рослини, тварини), великою залежністю галузі від ґрунтово-кліматичних умов, сезонністю виробництва, різноманіттю форм і методів господарювання. Все це вимагає значної модифікації традиційних прийомів статистичного дослідження на всіх його етапах - при організації спостереження, угруповання отриманих

даних, вивченні взаємозв'язків масових явищ, побудові системи статистичних показників. Вивчення сільськогосподарського виробництва необхідно вести в тісному взаємозв'язку з економікою країни в цілому, починаючи з отримання та аналізу статистичних показників умов виробництва і його ходу, потім його результатів, економічної, соціальної та екологічної ефективності.

Успіхи господарської діяльності в першу чергу залежать від реальної оцінки інших господарюючих суб'єктів, їх власних можливостей, потенціалу конкурентів, вірогідності прогнозу наслідків прийнятих управлінських рішень та ступеня ризику тощо [1].

Тому особливо актуальним стає використання статистичних методів в аналізі господарської діяльності підприємства. Так як одержані за допомогою статистичних методів кількісні характеристики аналізованих масових явищ дозволяють мати об'єктивне та всебічне уявлення про характер причинно-наслідкових зв'язків між ними і одержувати надійні параметри для обґрунтування напрямів соціально-економічної стратегії, оцінки результатів і прогнозування розвитку управлінських рішень.

В наукових публікаціях різних науковців досліджується використання в аналізі та управлінні окремих методів статистики, зокрема рядів розподілу, узагальнюючих величин, вибіркового спостереження, індексів, рядів динаміки, перевірки статистичних гіпотез, дисперсійного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу тощо. Використовуючи загальновизнані у статистичній практиці методи аналізу соціально-економічної інформації, поза увагою авторів опублікованих праць залишаються питання комплексного використання методів статистики в управлінні господарською діяльністю підприємств [1].

Вище розглянуто лише окремі важливі методологічні моменти забезпечення об'єктивності результатів економічних досліджень, а отже їх наукову результативність. Остання забезпечується методологією наукового пізнання, на шляху якого, на жаль, допоки що існують перешкоди. Тому методологічні сторони економічних досліджень не завжди відповідають сучасним вимогам і мають окремі недоліки [2]. Тому основними причинами, що їх зумовлюють є:

1. Недостатній рівень забезпечення інформацією виконуваних досліджень.
2. Особливості територіальної структури підприємств, їх генезис і динаміка перетворень не завжди враховується як відправний момент методології аналізу економічних явищ та їх прогнозування.
3. Недостатня усвідомленість окремими науковцями того, що регулюючі функції науковообґрунтованого управління економічними процесами потрібно розглядати у комплексі економічних, математичних і статистичних проблем.
4. Ігнорування постулату, що пізнання закономірностей і тенденцій розвитку економічних явищ і процесів потребує проникнення в їх природу на основі адекватного математико-статистичного апарату. Від цього залежить ступінь дослідженості сутності явища, що вивчається.
5. Недооцінка специфіки й особливостей використання методів статистики (передусім математико-статистичних) у дослідженнях.
6. Недосконалість методик організації аналітичної роботи на всіх

ієрархічних рівнях системи управління.

7. Окремі напрями дослідницької роботи не втілюють систематизацію теоретичних і методологічних підходів до аналітичних можливостей і обмежень застосування методів математичної статистики. Це наносить велику шкоду математизації економічної науки та відкриває шлях до наступу математичного формалізму, а, отже, й до ігнорування діалектики розвитку економічних процесів.

8. Розробка моделей економічних явищ у статистичних алгоритмах дає змогу удосконалити технологію прогнозних розрахунків щодо напрямів розв'язання математичних аспектів проблеми багатофакторного прогнозування. Необхідність наукових розробок даного напрямку зумовлюється відсутністю в науковій літературі наступних вихідних концепцій: про особливості інерційності економічних явищ і процесів; розподілу по критерію горизонту часу; поглибленого аналізу статистичних аспектів короткострокового та довгострокового економічного прогнозування [2].

На сьогодні науково-дослідні установи не мають відповідних структур, які б займалися координацією й систематизацією досліджень із методологічних питань статистичного аналізу та практичних результатів по найбільш важливих математико-статистичних моделях у сфері аграрної економіки.

Список використаних джерел

1. Ментей О.С. Методи статистики в аналізі господарської діяльності. Modern Economics. 2018. №8 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/8-2018/UKR/mentey.pdf>
2. Опря О.П. Методологічні засади використання статистичних методів в економічних дослідженнях: ідеї, пошуки, рішення. ВІСНИК Полтавської державної аграрної академії. 2010. №1. С. 172-182.

К.А. Кіріченко, здобувач ступеня доктора філософії

Науковий керівник: **Д.В. Шиян**, професор, докт. екон. наук

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Основна кількість землекористувачів України експлуатують сільськогосподарські земельні ресурси з метою отримання надприбутків у короткостроковій перспективі. При цьому, не достатня увага до екологічної та соціальної складових може призвести до руйнівних наслідків. Проблема поєднання економічної, екологічної та соціальної складової вирішена у понятті «сталий розвиток». Стале землекористування і досі так і не стало частиною

сільського господарства України, тому питання впровадження та реалізації засад сталого використання ресурсів є і досі актуальним.

Таке поняття як «сталий розвиток» з'явилося у 1992 році на Конференції ООН в Ріо-де-Жанейро. Словосполучення «сталий розвиток» є перекладом з англійської мови: sustainable development означає дослівно «розвиток, що підтримується» [1].

Україна на законодавчому рівні підтримала світову тенденцію наслідування сталого розвитку та у 2001 р. прийнято відповідну концепцію.

Її основною метою стала реалізація права людини на сприятливе для її здоров'я та добробуту довкілля через формування відкритого громадянського суспільства, створення правової держави, забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку, збереження якості довкілля і невиснажливе використання природно-ресурсного потенціалу [2].

У сфері землекористування України ще з 1996 р. пріоритетною проблемою залишається реалізація закріплених в Конституції прав власності громадян на землю.

Сучасною проблемою стало ефективне використання та охорона земельних ресурсів, адже не урахування екологічної складової використання сільськогосподарських ґрунтів призвело до появ ознак виснаження та деградації земельних ресурсів.

Більшість вчених висловлюють думку, що лише ринок землі здатний знайти її ефективного власника. Ринок землі повинен не тільки реалізувати права власності на землю, але й стати ефективним механізмом контролю за раціональним використанням землі.

31 березня 2020р. Верховна Рада України ухвалила Закон про вільний обіг землі сільськогосподарського призначення, який набуде чинності 1 липня 2021 р. Земельна реформа окреслила хто і коли може набувати майнові права на землю, хто матиме пріоритет, максимальний розмір ділянок для фізичних та юридичних осіб та за яких умов можуть бути припинені права власності на землю [3].

Таким чином, здійснюються перші кроки до знаходження ефективних землекористувачів сільськогосподарських угідь, які використовуватимуть сільськогосподарські угіддя на засадах сталого розвитку.

Тобто стале землекористування невід'ємна частина земельної реформи України.

Закон України трактує стале землекористування – як використання земель, що визначається тривалим користуванням земельною ділянкою без зміни її цільового призначення, погіршення її якісних характеристик та забезпечує оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій [4].

Цікаве трактування сталого землекористування як такого, якому притаманні гармонізація всіх процесів життєдіяльності [5, с. 38].

Дуже широко розкриває поняття «стале землекористування» А.М. Третяк – національна система землекористування, яка являє собою складний вузол загальнонаціональних, групових та індивідуальних інтересів, які виникають із приводу розподілу та перерозподілу земельних ресурсів, їх продуктивного

опанування і ефективного використання, а також охорони і раціонального відновлення втрачених під час господарської діяльності споживчих властивостей землі [6].

У сталому землекористуванні зберігається основна ідея сталого розвитку, збереження можливості задовольняти свої потреби теперішнім та майбутнім поколінням за рахунок експлуатації тих чи інших природних ресурсів [7].

На даний час сільськогосподарське землекористування України не відповідає сталому через наступні недоліки: відсутність належних механізмів стимулювання раціонального використання земель; низький порівняно з іншими країнами рівень родючості ґрунтів; високий рівень розораності земель; недотримання науково обґрунтованих сівозмін; низька кількість внесення органічних добрив та порушена технологія застосування мінеральних; недостатнє фінансування природоохоронних засобів; відсутність механізмів контролю за використанням та охороною земель.

Виходячи з існуючих проблем у землекористуванні України земельна реформа повинна врахувати необхідність: здійснення контролю за використанням сільськогосподарських земель та їх охороною на усіх рівнях управління; оптимального рівня інтенсифікації сільського господарства який захистить землі від деградації; при розробці економічного механізму стимулювання враховувати те, що економічні інтереси землекористувачів не збігаються з екологічними; оптимізації структури сільськогосподарських земель та формування агроландшафту; впровадження заходів націлених на підвищення родючості ґрунтів; розробки цільових державних програм підтримки сільського господарства, зокрема органічного.

Досягнення сталості у землекористуванні повинно здійснюватися одразу через усі сфери: правову, екологічну, економічну і соціальну.

Для ефективного сталого землекористування необхідно: розпочати роботу ринку сільськогосподарської землі; значну увагу приділити контролю за дотриманням землекористувачами положень земельного та екологічного законодавства; забезпечити продовольчу безпеку держави та високу якість сільськогосподарської продукції; створення сприятливих умов життя у сільській місцевості з метою забезпечення доступу до землі та інше.

У подальших дослідженнях важливо обґрунтувати теоретичні та методичні основи державного регулювання сталого землекористування в умовах трансформації форм власності. Важливо напрацювати теоретичні підходи щодо розвитку ефективного землекористування на засадах сталості.

Список використаних джерел

1. Що таке сталий розвиток?: веб-сайт. URL: <http://www.un.org.ua/en/45-temp/1484-2012-06-11-14-41-36> (дата звернення: 30.05.2020).
2. Гарбар В. В. Економічна сутність поняття сталого розвитку фермерського господарства / В. В. Гарбар // Економіка АПК. - 2014. - № 1. - С. 136-141. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_1_24

3. Земля на продаж. Довідник земельної реформи. :веб-сайт. URL: https://lb.ua/economics/2020/04/01/454201_zemlya_prodash_dovidnik_zemelnoi.html (дата звернення: 23.05.2020).
4. Закон України Про землеустрій. Відомості Верховної Ради України 2003, № 36 ст. 282
5. Третяк В.М., Свентух В.Ю. Стале (збалансоване) землекористування як фактор підвищення економічної ефективності використання сільськогосподарських земель. Економіка та екологія землекористування . №4,2015 с.24-31
6. Третяк А. М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : монографія / А. М. Третяк. – Херсон : Грінь Д.С., 2012. – 440 с
7. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України , д.т.н., проф., засл діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012, - 72 с.

В.В. Мірошніченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник : **В.О. Велієва, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

За рівнем розвитку міжнародної економіки універсальним є поділ країн на розвинуті країни або промислово розвинуті країни, країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються. Країни з розвинутою економікою, або промислово розвинуті країни, закріпили своє панівне становище в міжнародній економіці. Класифікація залежить від взаємодії країн, їх співробітництва, видокремлення у групи чи підгрупи, доступності статистичних даних, членства в певних міжнародних організаціях і т.п. [2].

Об'єднавши кілька вказаних ознак та, спираючись на роботи українських та зарубіжних науковців можна виділити основні підходи до класифікації та ознаками.

Регіональний підхід полягає в групуванні країн за географічною ознакою. Видокремлюються великі регіони країн, що мають спільні природні умови, особливості історичного та культурного розвитку.

Класифікація за географічною ознакою дає можливість краще орієнтуватись у виборі торговельних партнерів, організації підприємницької діяльності, у вивченні можливих перспектив ринку тощо. За географічною ознакою країни систематизуються за певними регіонами.

Сучасна міжнародна економіка розглядає і аналізує основні географічні

регіони. На сьогодні виокремлюють Азійсько-Тихоокеанський регіон величезний простір, що включає Східну і Південно Східну Азію, Австралію й Океанію, східні регіони Росії та країни Північної й Південної Америки, що тяжіють до Тихого океану. Цей регіон визначається прискореним динамізмом економічного розвитку.

Економічний підхід полягає у групуванні країн за певними економічними критеріями. Систематизація країн за економічною ознакою передбачає поділ міжнародної економіки на два рівні. До першого належать такі структурні елементи міжнародної економіки [3]:

а) промислово розвинені країни держави, у яких обсяг промислового виробництва перевищує 50% валового внутрішнього продукту;

б) аграрні країни держави, у яких обсяг промислового виробництва у валовому внутрішньому продукті не перевищує 50%;

в) промислово аграрні країни. До них відносять ті держави світу, частка промисловості яких у загальному обсязі промислового і сільського господарського виробництва перевищує 50%;

г) аграрно промислові країни. Це ті держави світу, в яких частка сільськогосподарського виробництва у загальному обсязі промислового виробництва перевищує 50%.

На другому рівні економічного принципу структуризації міжнародної економіки виділяють її складові за ознакою економічного розвитку окремих груп країн світу. Відповідно до цього міжнародну економіку поділяють на такі частини [4]:

а) економічно розвинені країни світу;

б) нові індустріальні країни держави, які за допомогою економічно розвинених країн інтенсивно використовують сучасні досягнення науково-технічної революції з метою стабілізації економіки та зростання національного господарства;

в) країни, що розвиваються.

Соціально-економічний підхід: в соціально-економічному плані країни поділяються на розвинуті, з перехідною економікою і ті, що розвиваються. Виділяють капіталістичні та соціалістичні країни. За соціально-економічною ознакою систематизація національних господарств передбачає розгляд структури міжнародної економіки у двох площинах. Перша з них досліджує структуру міжнародної економіки за ознакою рівня цивілізаційного розвитку. На її основі виділяються такі елементи структури міжнародної економіки [5]:

а) країни наукової епохи. До них відносять держави світу, які постійно впроваджують у виробництво останні досягнення науково-технічного прогресу. Це, зазвичай, економічно розвинені країни;

б) країни технологічної епохи. До них належать ті, які періодично впроваджують сучасні досягнення науково-технічної революції. До таких держав можна віднести нові індустріальні країни та окремі країни з перехідною економікою;

в) країни виробничої епохи. Це ті держави, які використовують у виробництві традиційні технології і не мають об'єктивних умов для використання сучасних досягнень науки і техніки. До цієї групи держав

належить більшість країн, що розвиваються.

Організаційний підхід систематизації країн полягає у тому, що країни групують за належністю до найбільш вагомих міжнародних економічних організацій та інститутів.

Таким чином, економічний розвиток країн передбачає такі зміни, які відповідають інтересам більшості громадян, сприяють підвищенню якості їхнього життя і дозволяють з упевненістю дивитись у майбутнє протягом тривалого часу. Деяке зміщення акцентів на початку формувань відповідної концепції призвело до сприйняття сталого розвитку лиш як підтримуючого, з фіксацією досягнутого рівня, стабілізацією ситуації. Безперечно, що для забезпечення сталого розвитку необхідно забезпечити адекватну якість економічного зростання. У контексті сталого розвитку необхідні стратегічні зрушення від традиційно запізненої реакції на неблагополучні соціально-екологічні явища до сприйняття превентивних заходів, переходу на інноваційний шлях, який має основою якісно інші чинники зростання (людський капітал, якість, технології, систему управління), а відтак, здатен забезпечити нову якість економічного зростання.

Отже, на етапі переходу України на модель сталого розвитку важливо усвідомити методику структурованого підходу до функціонування всіх сфер життєдіяльності й поступово забезпечити цілеспрямовану самоорганізацію суспільства для реалізації адекватних пріоритетних завдань.

Список використаних джерел

1. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. К.: Нічлава, 2017. 347 с.
2. Школа І. М. Міжнародні економічні відносини: підручник. 2ге вид., перероб. і доповн. Чернівці: Книги XXI, 2017. 544 с.
3. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. - United Nations: New York, 2018.
4. Чужиков В.І. Економіка зарубіжних країн: навч. посіб. КНЕУ, 2018. 308 с.
5. Румянцев А. П. Міжнародна економіка: підручник. К.: Знання, 2017.

А.О. Олефіренко здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.В. Ярова**, кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Для факторного аналізу грошової оцінки 1 га земельних ділянок з різними агропромисловими групами ґрунтів нами було використано метод лінійної (парної) кореляції. У якості факторної ознаки до моделі було включено урожайність зернових культур (яка виступає показником родючості землі):

y - грошова оцінка 1 га земельних ділянок з різними агропромисловими групами ґрунтів, тис. грн.;

x - природна родючість ґрунтів – урожайність зернових культур (без кукурудзи).

Рівняння кореляційного зв'язку між грошовою оцінкою і природною родючістю ґрунтів, синтезоване за лінійною функцією, має вигляд:

$$y_x = -15.94 + 1.32865x.$$

Коефіцієнт регресії $a_1 = 1.32865$ показує, що у досліджуваній сукупності підприємств зі збільшенням урожайності зернових культур на 1 ц грошова оцінка земель зростає в середньому на 1328,5 грн. Параметр a_0 (у нашому прикладі – 15,9396), як вільний член рівняння, має лише розрахункове значення і не інтерпретується.

Коефіцієнт еластичності E показує, на скільки відсотків змінюється результативна ознака при зміні факторної ознаки на 1 % і визначається за формулою:

$$E = a \cdot \frac{\bar{x}}{\bar{y}} = 1.3258 \cdot \frac{28.4}{21.7898} = 1.728.$$

Коефіцієнт еластичності має додатний знак. Знак коефіцієнтів регресії і еластичності збігається. Отже, при збільшенні урожайності зернових культур на 1% відносний приріст грошової оцінки 1 га земельної ділянки становить 1,728%.

Кількісним показником тісноти у парній лінійній кореляції результативної ознаки із одним фактором є лінійний коефіцієнт парної кореляції, який обчислюють за формулою

$$r_{yx} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{(\overline{x^2} - \bar{x}^2) \cdot (\overline{y^2} - \bar{y}^2)}} = \frac{752 - 28.4 \cdot 21.7898}{\sqrt{(906.8 - 28.4^2) \cdot (652.576 - 21.7898^2)}} = 0.998$$

Лінійний коефіцієнт парної кореляції має додатний знак (+). Знаки коефіцієнта регресії a_1 , еластичності E і коефіцієнта парної кореляції r збігається, що підтверджує зроблене раніше припущення після побудови кореляційного поля. У досліджуваних підприємствах між грошовою оцінкою 1 га земель і урожайністю зернових культур існує прямий за напрямом зв'язок: із

збільшенням урожайності грошова оцінка також зростає.

За ступенем зв'язку ця залежність суттєва, тісна, сильна, оскільки значення лінійного коефіцієнта парної кореляції $r = 0.998 > 0.7$ (якщо $r < 0.3$ зв'язок відсутній, $0.3 < r < 0.5$ – зв'язок слабкий, $0.5 < r < 0.7$ – зв'язок середній).

Отже, між урожайністю зернових культур і грошовою оцінкою земель в досліджуваних підприємствах виявлено прямий за напрямом і суттєвий за тісністю зв'язок.

Для перевірки лінійного коефіцієнта парної кореляції $r = 0.998$ на надійність використаємо t -критерій Стюдента, аналіз якого складається з декількох етапів:

- визначення середньої помилки: $m_r = \frac{1-r^2}{\sqrt{n-2}} = \frac{1-0.998^2}{\sqrt{5-2}} = 0.0028$
- визначення кількості ступенів свободи варіації: $v = n - 2 = 5 - 2 = 3$
- розрахунок фактичного значення t -критерію: $t_{\text{факт}} = \frac{r}{m_r} = \frac{0.998}{0.0028} = 354$
- знаходження табличного значення t -критерію Стюдента $t_{\text{табл}} = 3.1825$.

Оскільки $t_{\text{факт}} = 354$ перевищує табличне значення $t_{\text{табл}} = 3.1825$ при встановленому рівні істотності, то робимо висновок, що в коефіцієнт кореляції $r = 0.998$ вірогідний. Зв'язок між грошовою оцінкою 1 га земельних ділянок з різними агровиробничими групами ґрунтів і урожайністю зернових культур можна вважати доведеним.

Коефіцієнт детермінації (D) показує, яка частка варіації досліджуваного результативного показника зумовлена впливом фактору, включеного в рівняння регресії. Він може мати значення від 0 до +1. Чим ближчий коефіцієнт детермінації до одиниці, тим більше варіація результативного показника характеризується впливом досліджуваного фактору. Коефіцієнт детермінації визначають за такою формулою

$$D = r^2 = 0.998^2 = 0.995$$

Варіація грошової оцінки земель в досліджуваній сукупності на 99,5% зумовлена природною родючістю ґрунтів (або грошова оцінка 1 га земель на 99,5% залежить від урожайності зернових культур). На долю не врахованих у моделі факторів припадає 0,5% ($100 - 99,5 = 0,5$). Це підтверджує раніше зроблений висновок про суттєвий зв'язок між досліджуваними ознаками.

Я.Ю. Пермякова, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти спеціальності «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Т.Г. Маренич**, доктор економічних наук, професор

Харківський національний технічний університет імені Петра Василенка,
м. Харків

ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ МЕТОДОМ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ

Сучасні реалії свідчать про наростаючу кризу неплатежів між підприємствами України, що характеризується значними термінами прострочення платежів та змушує шукати додаткові шляхи підвищення конкурентоспроможності на ринку товарів, робіт, послуг, одним з яких виступає дебіторська заборгованість, яка є однією із найвагоміших складових оборотних активів підприємств оптової торгівлі [2].

В результаті математичного вирівнювання динамічного ряду дебіторської заборгованості на підприємстві було відібрано три функції, що характеризують тенденції зміни досліджуваного показника: пряма лінія, логарифмічна функція, парабола другого порядку. Найпростішою для економічної інтерпретації є лінійна функція, хоча вона має невелике значення коефіцієнта достовірності апроксимації ($R^2 = 0.0645$).

1. Динаміка дебіторської заборгованості в господарстві, 2014 – 2019 рр.

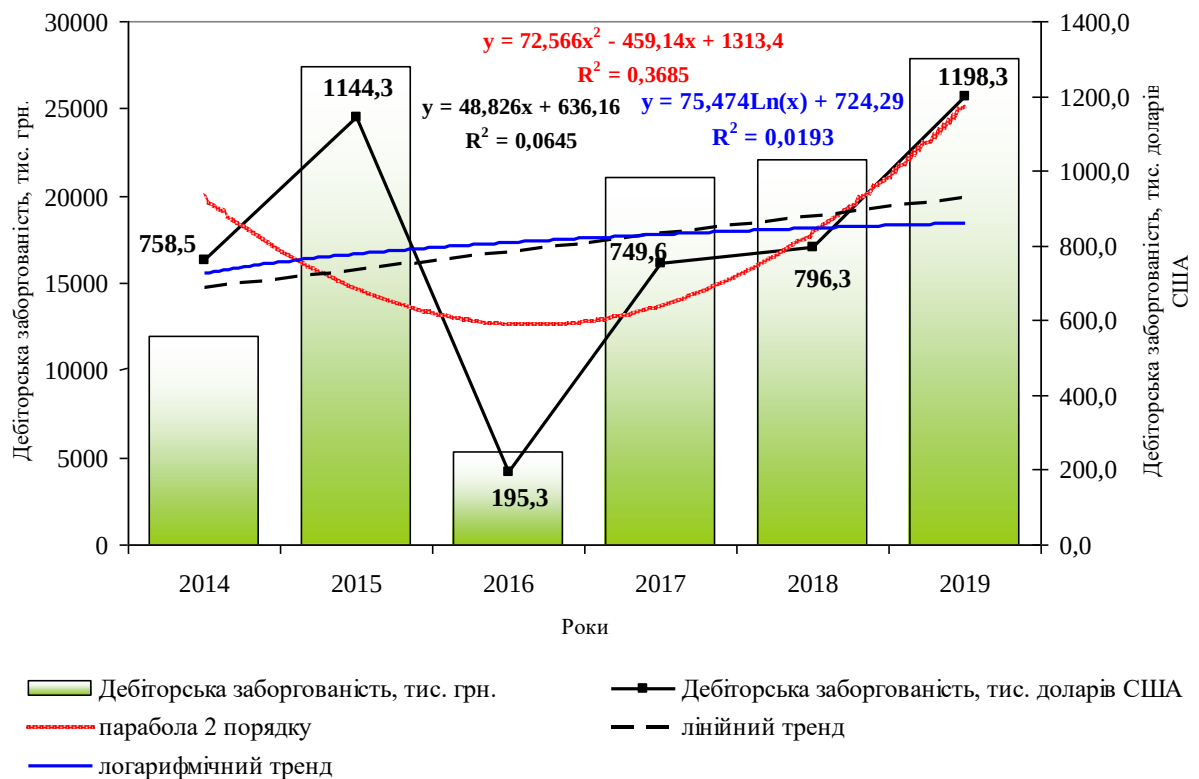
Показники	Роки						2019 р. у % до:	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014р.	2018р.
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	6183	23530	3904	3724	5101	6902	111,6	135,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	-	-	-	-	-	803	-	-
з бюджетом	135	125	329	231	312	183	135,6	58,7
Інша поточна дебіторська заборгованість	5643	3809	1078	17084	16635	20023	354,8	120,4
Разом дебіторська заборгованість, тис. грн.	11961	27464	5311	21039	22048	27911	233,4	126,6
Офіційний курс долара США НБУ, грн. за 100 доларів	15,7686	24,0007	27,1909	28,0672	27,6883	23,2929	147,7	84,1
Дебіторська заборгованість, тис. доларів США	758,5	1144,3	195,3	749,6	796,3	1198,3	158,0	150,5

Параметр $a_0 = 636.16$ показує, що у 2013 році, тобто році, який передувє першому року досліджуваного періоду, теоретичний рівень дебіторської заборгованості становив 636,16 тис. доларів США. Протягом досліджуваного шестирічного періоду він збільшувався в середньому за рік на 48,826 тис. доларів США. Проаналізуємо динаміку дебіторської заборгованості в господарстві.

На кінець 2019 р. дебіторська заборгованість в господарстві становила 27911 тис. грн., що у 2,3 рази більше рівня 2014 р. і на 26,6% - рівня 2018 р. найменшою сумма боргів інших підприємств була у 2016 р. – 5311 тис. грн.

Для того, щоб позбутися впливу інфляційного фактору, який має місце при аналізі динамічних показників, ми перерахували суму дебіторської заборгованості за офіційним курсом долара національного банку України і провели вирівнювання динамічного ряду дебіторської заборгованості за 2014 – 2019 рр.

Найбільше значення коефіцієнта достовірності апроксимації показала парабола другого порядку – $R^2 = 0.3685$, тобто ця функція найкраще відображає тенденцію зміни дебіторської заборгованості в досліджуваному господарстві за 2014 – 2019 рр. Згідно отриманих параметрів у 2013 р. вирівняний рівень дебіторської заборгованості становив 1313,4 тис. доларів США. Початкова швидкість зниження дебіторської заборгованості – 459,14 тис. доларів США, а середнє прискорення зміни щорічних рівнів дебіторки – 72,566 тис. доларів США.

Вирівнювання динамічного ряду дебіторської заборгованості у господарстві, 2014 – 2019 рр.

Використаємо результати вирівнювання динамічного ряду дебіторської

заборгованості для прогнозування її рівня на період до 2025 року (табл. 2).

2. Прогнозування дебіторської заборгованості на підприємстві методом перспективної екстраполяції на період до 2025 р.

Роки	Прогнозний рівень дебіторської заборгованості, тис. доларів США		
	Математична функція		
	$y_t = 636.16 + 48.826t$ $R^2 = 0.0645$	$y_t = 724,29 + 75,474\ln(t)$ $R^2 = 0.0193$	$y_t = 1313.4 - 459.14t + 72.566t^2$ $R^2 = 0.3685$
2021	978,0	871,2	1654,8
2022	1026,8	881,2	2284,1
2023	1075,6	890,1	3058,6
2024	1124,5	898,1	3978,2
2025	1173,3	905,3	5042,9
Середній фактичний рівень дебіторської заборгованості за 2017 – 2019 рр.			914,7
Прогноз на 2025 р. у % до середнього фактичного рівня за 2017 – 2019 рр.			
	133,6	99,7	> у 6,8 р.

В результаті прогнозування методом екстраполяції рядів динаміки нами встановлено три можливі прогнози значення дебіторської заборгованості у 2025 році за умови збереження виявлених тенденції за останні шість років. Згідно прямолінійної функції сума дебіторської заборгованості може досягти рівня 1173,3 тис. доларів США, що становить 133,6% до середнього її рівня за 2017 – 2019 рр. За логарифмічною функцією можна прогнозувати незначне зменшення дебіторської заборгованості (на 0,3%) до рівня 905,3 тис. доларів США.

Скорочення дебіторської заборгованості не повинно викликати побоювань, тільки якщо зменшився період її погашення без зниження активності підприємства. В ідеалі обсяг прострочених і безнадійних боргів повинен дорівнювати нулю при рідкісних, незначних і погашаються в розумні терміни проблемних боргах.

Використання параметрів поліному другого ступеня дозволило спрогнозувати дебіторську заборгованість на 2025 рік на рівні 5042,9 тис. доларів США, що майже у 7 вище середнього фактичного показника за 2017 – 2019 рр. Зростання дебіторської заборгованості в абсолютних величинах і її частки в оборотних активах оцінюється позитивно, тільки якщо воно пов'язане зі збільшенням продажів при збереженні обачності кредитної політики і прийнятної якості боргів.

Список використаних джерел

1. Горкавий В.К., Ярова В.В. Математична статистика: навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. 384 с.
2. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : монографія /Н. С. Акімова, О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш, О. О. Говоруха. – Х. : ХДУХТ, 2016. – 285 с.

Д.В. Рак, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Р.М. Остапенко**, доцент, канд. екон. наук

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Поява значної кількості підприємств різноманітних організаційно-правових форм, що базуються на різних формах власності, поява усіляких способів конкурентної боротьби, недосконалість законодавчої бази, слабкість державних структур, покликаніх створити нормальні умови для розвитку бізнесу і багато інші причини поставили господарюючі суб'єкти в умови, коли вони змушені приділяти значну увагу питанням забезпечення своєї економічної безпеки.

У такому контексті актуальними стають проблеми створення дієвих механізмів підвищення економічної безпеки підприємств, оскільки ефективність їх функціонування, за умов нестабільної економіки, значною мірою визначається надійністю системи управління економічною безпекою підприємства.

В умовах трансформаційних процесів досить глибоко у працях науковців досліджено причини, функції та планування економічної безпеки, теорія антикризового управління підприємством та теорія економічних ризиків, набула подальшого розвитку, проведені заходи щодо аналізу і оцінювання функціональних складових економічної безпеки підприємства. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень із забезпечення економічної безпеки підприємства, всі вони, мають загальнонауковий характер.

Усі фактори ризику і загроз підприємства можуть бути згруповані по різних класифікаційних ознаках. Залежно від можливості їх існування та прогнозування слід виділяти ті ризики і загрози, які можна передбачити. До них відносяться ті, які, як правило, виникають у певних умовах, вчасно виявлені й узагальнені економічною наукою [1. с.59].

Небезпеки і загрози економічної безпеки підприємства залежно від джерела виникнення прийнято поділяти на об'єктивні й суб'єктивні. Перші виникають без участі й mimo волі підприємства або його службовців, незалежні від прийнятих рішень. Суб'єктивні погрози породжені навмисними або ненавмисними діями людей, різних органів та організацій, у тому числі державних і міжнародних підприємств. Тому і їх запобігання багато в чому пов'язане із впливом на суб'єктів економічних відносин.

Небезпеки найчастіше виникають за об'єктом зазіхання: персоналу, майну, техніці, інформації, технологіям, діловому реноме і т.д. По природі їх виникнення можна виділити: політичні, економічні, техногенні, правові, кримінальні, екологічні, конкурентні, контрагентські й ін.

У літературі найбільше поширення одержало виділення небезпек і загроз залежно від сфери їх виникнення. За цією ознакою розрізняють внутрішні й

зовнішні. Зовнішні небезпеки і загрози виникають за межами підприємства. Вони не пов'язані безпосередньо з його виробничою діяльністю. Внутрішні навпаки пов'язані з господарською діяльністю підприємства, його персоналу. Вони обумовлені тими процесами, які виникають у ході проведення та реалізації продукції і можуть виявити свій вплив на результати бізнесу. Найбільш значними з них є: якість планування рішення, організація праці й робота з персоналом, фінансова політика підприємства й багато інші.

Як внутрішніх, так і зовнішніх факторів виникнення загроз величезна кількість. Це обумовлене насамперед різноманітністю зв'язків і відносин, у які вступає підприємство. У ході матеріальних, фінансових, інформаційних, кадрових та інших зв'язків відбувається обмін, споживання й переміщення сировини, матеріалів, устаткування, інвестицій, технологій, коштів, і т.д..

Всі ці зв'язки й відносини виникають у конкретних політичних, соціально-економічних, природно-кліматичних і інших умовах, які відбуваються як у масштабах усієї країни, так і на рівні певного конкретного підприємства.

До факторів, які впливають на результати господарської діяльності, можуть бути віднесені такі як: стан підприємницького середовища, розвиток транспортних і інших комунікацій, наповнюваність ринку, стан конкурентів, наявність вільних трудових ресурсів, рівень їх професійної підготовленості, рівень соціальної й політичної напруженості, рівень життя населення, його платоспроможність, та безліч інші. Зазвичай усі зовнішні фактори, які впливають на економічну безпеку підприємства, можна згрупувати, виділивши: політичні, соціально-економічні, екологічні, науково-технічні й технологічні, юридичні, природно-кліматичні, демографічні, та інші [2. с.9].

Під впливом навколишнього середовища, різного роду факторів можуть виникнути багато зовнішніх небезпек і загроз економічній безпеці підприємства. До них можна віднести: несприятливі зміни політичної ситуації; макроекономічні потрясіння; нерозвиненість інфраструктури ринку; зміна законодавства, яка впливає на умови господарської діяльності; використання несумлінної конкуренції; промислово-економічне шпигунство; психологічні погрози, залякування, шантаж, небезпечний для життя вплив на персонал і їх родини; розкрадання матеріальних коштів; протиправні дії конкурентів, їх прагнення заволодіти контрольним пакетом акцій; протизаконні фінансові операції; надзвичайні ситуації природного та технічного характеру; несанкціонований доступ конкурентів до конфіденційної інформації, яка становить комерційну таємницю; шахрайство; ушкодження будинків, приміщень і безліч інші.

Внутрішні небезпеки й загрози економічній безпеці бізнесу виникають безпосередньо в сфері господарської діяльності підприємства. Так, до основних факторам ризику можна віднести: недостатній рівень дисципліни; протиправні дії кадрових співробітників; порушення режиму збереження конфіденційної інформації, вибір ненадійних партнерів і інвесторів, відтік кваліфікованих кадрів, неправильну оцінку кваліфікації кадрів, їх низьку компетентність; аварії, пожежі, вибухи; перебої в енерго-, водо-, теплопостачанні, вихід з ладу обчислювальної техніки, смерть провідних спеціалістів і керівників; залежність

ряду керівників від карного миру; низький освітній рівень керівників; істотні недогляди як у тактичному, так і в стратегічному плануванні, зв'язані, насамперед, з вибором мети, неправильною оцінкою можливостей підприємства, помилками в прогнозуванні змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк. – Київ : Нац. інс-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 48 с.

Рудиченко А.С., аспірантка

Науковий керівник: **Ярова В.В., кандидат економічних наук, доцент**

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ НА 1 ГА ПОСІВНОЇ ПЛОЩІ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УМОВАХ НЕСТАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

З 2017 р. органи статистики припинили публікацію статистичного бюлетеня «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах» у розрізі адміністративних районів Харківської області. Відсутній такий статистичний бюлетень і по аграрних підприємствах України. Це створює певні труднощі для аналізу економічної ефективності виробництва окремих сільськогосподарських культур, видів продукції тваринництва, в цілому галузей рослинництва, тваринництва по районах, оскільки тепер відсутні дані про реалізацію продукції. Якщо раніше у статистичному бюлетені наводилася інформація про кількість реалізованої продукції, чистий дохід від реалізації, повну собівартість 1 ц продукції, ціну реалізації 1 ц, рівень рентабельності тощо, то нині у статистичному щорічнику «Харківська область» у розділі «Сільське господарство» наводить рівень рентабельності виробництва основних видів продукції сільського господарства і середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємства. Неможливо проаналізувати ефективність виробництва озимої пшениці, кукурудзи на зерно, оскільки дані наводяться по групі зернових та зернобобових культур.

Керівникам підприємств важливо володіти інформацією щодо кінцевих результатів виробництва окремих видів продукції, наприклад, про те, яким може бути прибуток на 1 га посівної площі.

Ми провели розрахунок можливого рівня прибутку на 1 га посівної площі

цукрових буряків, використовуючи багаторічні дані за 2010 – 2016 рр. і спрогнозували його значення на 2020 р.

Першим етапом був розрахунок показників ефективності виробництва цукрових буряків (прибуток від реалізації на 1 ц продукції і на 1 га посівної площі) на підставі даних статистичних бюлетенів «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Харківської області» за сім років. Останній рік - 2016 р., тому що з 2017 року цей збірник не публікується. Для того, щоб зробити динамічний ряд співставним і усунути вплив інфляційних процесів, ми перерахували усі вартісні показники за офіційним курсом долара НБУ (табл. 1).

1. Показники ефективності виробництва цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах Харківської області, 2010 – 2016 рр.

*

Показник	Роки **						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Урожайність, ц/га	146,2	274,6	356,8	353,3	427,9	343,9	510,3
Повна собівартість 1 ц, грн.	45,59	33,13	32,49	36,11	39,7	70,21	69,27
Ціна реалізації 1 ц, грн.	35,94	39,21	37,72	36,93	50,22	76,95	89,04
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн.	-9,65	6,08	5,23	0,82	10,52	6,74	19,77
Прибуток (збиток) на 1 га, грн.	-1410,83	1669,57	1866,06	289,71	4501,51	2317,89	10088,63
Курс долара (станом на кінець року)	7,9897	7,9897	7,99300	7,99300	15,76856	24,00067	27,190858
Прибуток на 1 ц, доларів США	-1,20781	0,76	0,65	0,10	0,67	0,28	0,73
Прибуток на 1 га, доларів США	-176,581	208,97	233,46	36,24	285,47	96,58	371,03

* **Джерело:** Розрахунки автора з використанням статистичного бюлетеня «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Харківської області», 2010 – 2016 рр.

** З 2017 р. статистичний бюлетень не публікується

В результаті нами встановлені межі і середні значення, в яких може знаходитися прибуток на 1 ц і на 1 га посівної площі цукрових буряків за різних рівнів урожайності.

Перша частина таблиці розкриває можливі значення дохідності реалізації цукрових буряків, якщо у розрахунок брати лише ті попередні роки, коли виробництво цієї культури було прибутковим (2011 – 2016 рр.). Таким чином, в сільськогосподарських підприємствах Харківської області середній розмір прибутку на 1 га посівної площі цукрових буряків може становити 205,29 доларів США. Нижня межа його може бути 36 доларів, верхня – 371 долар. За різних рівнів урожайності цукрового буряку сума прибутку суттєво коливається. Так, при урожайності 200 ц/га можна припустити його середнє значення 106,43

долари, при урожайності 550 ц/га він збільшується у 28 рази і може становити 293 долари на 1 га.

2. Коливання прогнозованого прибутку (збитку) на 1 га посіву цукрових буряків

Показники	I. За умови прибутковості			II. За умови збитковості		
	нижня межа	верхня межа	у середньому	нижня межа	верхня межа	у середньому
Прибуток на 1 ц, доларів США	0,10	0,76	0,53	-1,21	0,73	0,20
Прибуток на 1 га, доларів США при урожайності з 1 га:	36,24	371,03	205,29	-176,58	371,03	141,03
200 ц/га	20,52	152,20	106,43	-241,56	145,42	40,81
250 ц/га	25,65	190,24	133,04	-301,95	181,77	51,01
300 ц/га	30,78	228,29	159,65	-362,34	218,12	61,21
350 ц/га	35,91	266,34	186,26	-422,73	254,48	71,41
400 ц/га	41,04	304,39	212,86	-483,12	290,83	81,61
450 ц/га	46,17	342,44	239,47	-543,51	327,19	91,81
500 ц/га	51,29	380,49	266,08	-603,90	363,54	102,01
550 ц/га	56,42	418,54	292,69	-664,29	399,90	112,22

Джерело: Розрахунки автора

Використовуючи офіційний курс долара (на 01.06.2020 р. – 23,2929 грн.) ми визначили теоретичні прогнозні значення прибутку на 1 га цукрових буряків, який можливо отримати у 2020 р., в національній валюті (табл. 3).

3. Прогнозування прибутку на 1 га посівів цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах Харківської області на 2020 р.

Показник	Мінімальне значення, грн.	Максимальне значення, грн.	Середнє значення, грн.
Прогнозоване значення прибутку (збитку) на 1 га при урожайності:			
200 ц/га	-5627	3387	950
250 ц/га	-7033	4234	1188
300 ц/га	-8440	5081	1426
350 ц/га	-9847	5928	1663
400 ц/га	-11253	6774	1901
450 ц/га	-12660	7621	2139
500 ц/га	-14067	8468	2376
550 ц/га	-15473	9315	2614

Джерело: Розрахунки автора

За даними статистичного щорічника «Харківська область у 2018 році» виробництво цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами Харківської області було збитковим. У 2017 р. рівень збитковості становив «-11,9%», у 2018 р. – «-16,8%». Згідно наших розрахунків має «песимістичний» та «оптимістичний» варіанти подальшого розвитку подій, за якими сума збитку

може коливатися від 5627 грн. до 15473 грн. на 1 га посіву. За другим варіантом, прогнозний рівень прибутку може коливатися від 950 грн. на 1 га посіву за урожайності 200 ц/га до 2614 грн. на 1 га посіву при урожайності цукрових буряків 550 ц/га.

У подальшим дослідженнях варто зупинитися на прогнозуванні дохідності виробництва цукрових буряків з використанням економетричних методів, які дозволяють будувати багатофакторні моделі прибутку на 1 га в залежності від окремих чинників.

К.А. Скоробагатько, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко, доцент канд. екон.наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПОБУДОВИ РІВНЯННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ

Метод статистичних рівнянь залежностей – це статистичний метод аналізу причинних взаємозв'язків економічних явищ і процесів. Застосування методу рівнянь залежностей забезпечено розробкою авторської комп'ютерної програми. Метод статистичних рівнянь залежностей є молодим статистичним методом статистичним методом оскільки розроблений у другій половині 70-х років 20 століття, професором Кулиничем О.І. Метод за цей період дістав широке міжнародне визначення, оскільки має істотну перевагу – вирішує обернену економічну задачу та застосовується поряд з математичним методом кореляційно-регресійного аналізу.

Кількісне оцінювання взаємозв'язків соціальних та економічних явищ ґрунтується на розрахунку коефіцієнтів порівняння — основи методу статистичних рівнянь залежностей. При зростанні значень досліджуваного показника розрахунок коефіцієнта порівняння здійснюють на основі зіставлення кожного значення з мінімальним, а у випадку зменшення — базою порівняння виступає максимальний рівень.

Метод статистичних рівнянь залежностей вимагає спочатку визначення параметрів рівнянь одночинникових залежностей і коефіцієнтів стійкості зв'язку. Параметри одночинникової залежності в цьому прикладі для кожного з чинників дорівнюють 1 та означають, що зміна відхилень коефіцієнтів порівняння окремого чинника на одиницю зумовлює відповідний розмір зміни відхилень коефіцієнта порівняння результативної ознаки (обсягу валового регіонального продукту).

Основними перевагами методу статистичних рівнянь залежностей порівняно з регресійними моделями є: - розв'язання як прямих, так і обернених задач, тобто визначення необхідних змін чинників для досягнення цільового економічного показника, що є досить важливим при прийнятті обґрунтованих

управлінських рішень; - можливість застосування за відсутності доступу до статистичної інформації за велику кількість періодів; - відсутня проблема мультиколінеарності у нечисленних сукупностях даних (до 30 одиниць) та інших обмежень при перевірці регресійних моделей на адекватність; - отримання достовірних висновків; - зручність при використанні завдяки розробленій комп'ютерній програмі «Метод статистичних рівнянь залежностей».

Подальші дослідження будуть спрямовані на практичну реалізацію комплексної моделі управління ІК промислових підприємств з урахуванням результатів застосування методу статистичних рівнянь залежностей.

Отже, метод статистичних рівнянь залежностей дозволив визначити необхідні зміни комплексного показника рівня сформованості ІК для досягнення цільового значення показника загальної рентабельності підприємства.

Список використаних джерел

1. Кулинич О.І., Кулинич Р.О. Теорія статистики. 7-е вид. К. : Знання, 2015. 301 ст.

2. Кулинич Р.О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку. К. : Формат, 2008. 457 ст.

А.О. Трипольська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Ю.С. Герасименко, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розвиток сільських територій України характеризується значними відмінностями в рівнях їх соціально-економічного розвитку, неузгодженістю ряду законодавчих та нормативно-правових актів, не достатньо чітко визначеною загальнодержавною стратегією. Це зумовлює необхідність пошуку та формування ефективних механізмів функціонування та розвитку сільських територій України. В якості одного з напрямку регулювання сільської економіки з метою забезпечення сталого розвитку висувається стратегічне планування. З його допомогою на основі програмно-цільового підходу йде пошук та визначення механізмів забезпечення сталого розвитку сільських територій. На сьогодні система формування бюджетів у сільських територіях не стимулює їхнього розвитку, оскільки в ній не розглядаються конкретні способи залучення фінансових коштів, не виявляються центри зростання економіки, розташовані у безпосередній близькості від регіональних центрів [1].

Одним із найголовніших напрямів є державне регулювання, за допомогою якого апробують й удосконалюють механізми забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій. Однією з головних причин кризи

українського села є втрата керованості з боку держави процесами його соціально-економічного розвитку. Найважливішою передумовою подолання кризи є створення ефективної системи державного регулювання в аграрному секторі України. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій є сукупністю видів і способів дій суб'єкта регулювання, які ґрунтуються на базових принципах і реалізації функцій, забезпечуючи із використанням певних форм, методів і способів досягнення визначеної мети [2].

Для розвитку сільських територій України потрібно реалізувати заходи, спрямовані на підтримку фермерських господарств, виробництвом непродовольчих товарів і покращення якості життя в сільській місцевості з одночасним сприянням розвитку місцевого самоврядування та сільських громад, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та сприяння розвитку сільських територій. На сучасному етапі одним з ефективних способів державного регулювання розвитку сільських територій є фінансування соціальної інфраструктури населених пунктів. Основними джерелами фінансування функціонування соціальної інфраструктури на сільських територіях є державний, обласний і районний бюджети, добровільні внески громадян і позабюджетні надходження. У сучасних умовах надавати підтримку сільськогосподарському виробництву й одночасно фінансувати соціальну сферу держава не в змозі, тому бюджетні кошти необхідно спрямовувати, у першу чергу, в наукоємні технології, сферу послуг, освіту, розвиток інших несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості. Ефективним ресурсом сільського розвитку може стати соціальне партнерство, як конструктивна взаємодія представників усіх трьох секторів будь-якого суспільства (державного, комерційного та некомерційного), що здійснюється в межах чинного законодавства і спрямована на вирішення соціально важливих проблем. У перспективі розвиток сільських територій визначатиметься тим, як здійснюватиметься подальше розмежування прав та обов'язків між двома рівнями влади: державною і місцевою, як функції сільських рад узгоджуватимуться з фінансовими можливостями їх реалізації. Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливою складовою частиною соціальної та регіональної державної політики [3].

У сучасних економічних умовах він має базуватися на нових засадах організаційного забезпечення та фінансування, зокрема грантового. Необхідно визначити пріоритети державного регулювання, зокрема підтримки комплексного розвитку сільських територій, виходячи з соціальних потреб сільського населення. Забезпечення та впровадження напрямів державного регулювання сталого розвитку сільських територій можливо за умов участі та співробітництва підприємницьких структур, органів державного та місцевого управління та громадськості. Сільський розвиток означає цілеспрямовану зміну інституційних, економічних, екологічних, демографічних, соціальних, культурних, побутових та інших найважливіших факторів, що визначають напрямки та безпосередньо впливають на зростання рівня і якості життя сільського населення та забезпечують недопущення чи подолання бідності, а не просто більш комфортне існування в умовах бідності. Сільський розвиток

відбувається на основі повноцінного здійснення прав власності користування, ефективного використання і контролю місцевих громад над місцевими локальними ресурсами [4].

Список використаних джерел

1. Ключник А. В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України / Ключник А. В. – Миколаїв : 2011. 468 с.
2. Комплексна стратегія сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період 2015–2020 роки. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16025>.
4. Лисенко Л. В. Розвиток сільського господарства і сільських територій в Польщі — досвід для України / Л. В. Лисенко // Державне будівництво. — 2008. — № 2 URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

Н.К. Циклаурі, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник : **О.С. Ментей, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В Україні існують усі необхідні умови для забезпечення населення країни якісними та доступними продуктами харчування. Одні з найкращих у світі родючі землі, сприятливий клімат, багатий історичний досвід агровиробництва і працездатність населення дозволяють у повній мірі реалізувати потужний потенціал аграрного комплексу.

Агропромисловий комплекс (АПК) – сукупність галузей народного господарства, що, функціонуючи у тісному взаємозв'язку, здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її промислову переробку та реалізацію споживачеві. АПК як одна з форм суспільного поділу праці загалом поділяється на три основні сфери виробництва: засоби виробництва для забезпечення сільського господарства та промисловості з переробки сільськогосподарської сировини; безпосередньо сільське господарство; заготівля, промислова переробка, транспортування та реалізація продукції.

Аграрний сектор у 2018 р. демонструє позитивну динаміку зростання. У січні-листопаді 2018 р. індекс сільськогосподарської продукції порівняно із січнем-листопадом 2017 р. становив 108,2 %, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 113,4 %, у господарствах населення – 102,0 %. При цьому обсяги

виробництва продукції у рослинництві зросли на 11,2 %, у тваринництві – на 0,4 %.

Галузь АПК вважається однією з провідних бюджетоутворюючих секторів економіки і займає 2-е місце в товарній структурі експорту (близько 40%). Ще АПК – провідної ключ надходження грошових одиниць в Україні та головною момент в підтримці торгового балансу.

Публікації останніх десяти років засвідчують, що проблеми залучення іноземних інвестицій та технологічного оновлення АПК вирішуються дуже повільно, є багато спекуляцій на тему продажу землі сільськогосподарського призначення, галузі виробництва рослинництва та птахівництва поступово монополізуються. До проблем реформування галузі АПК в Україні фахівці також відносять відсутність системних підходів щодо взаємодії всіх секторів галузі, надмірне податкове навантаження, корупцію у дозвільній системі, низьку кваліфікацію молодих спеціалістів, відставання аграрної науки, неузгодженість дій різних органів державного управління [1].

Виробництво сільськогосподарських культур у 2017–2018 рр. зростало майже за всіма позиціями (табл. 1). При цьому у більшості товарних груп починаючи з 2015 р. спостерігалось падіння обсягів експорту. Основні причини: кризові явища в економіці, нестабільність національної валюти, втрата російського ринку збуту і заборона транзиту українських продуктів через територію РФ.

Таблиця 1

Динаміка виробництва сільськогосподарських культур у 2017–2018 рр.

Культура	Загальна посівна площа, млн. га		Урожайність, т/га	
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
Зернові та зернобобові	61,9	69,8	4,2	4,7
Цукрові буряки (фабричні)	14,9	13,6	47,5	49,8
Соняшник	12,2	14,2	2,0	2,3
Ріпак озимий та кольза	2,2	2,7	2,8	2,7
Соя	3,9	4,5	2,0	2,6
Картопля	22,2	22,5	16,8	17,0
Овочеві	9,3	9,4	20,8	21,4
Плодові та ягідні	2,0	2,6	10,3	12,9
Виноград	0,4	0,5	9,9	11,6

Діяльний взаєморозвиток країни і бізнесу вважається потребою для з начущого прориву української аграрної продукції на зовнішніх ринках. Ключовими завданнями для уряду зобов'язані бути: поліпшення законодавства в аграрному секторі, для більш легкого звикання європейських основ управління сільськогосподарськими підприємствами, вступ невід'ємних міжнародних стандартів і їх дотримання в виробництві сільськогосподарської продукції.

Прем'єр-міністр Володимир Гройсман, виявив, власне що в 2018 році Офіс Міністрів України почав впровадження ряду висновків, покликаних реалізувати якісні зміни в аграрному секторі. Європейський вектор розвитку сприятиме формуванню успішної аграрної політики, що приведе до зміцнення позицій вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції в середині країни та на міжнародній арені. Потенціал аграрного напрямку в Україні величезний. Уже в даний момент в сільському господарстві трудяться майже

45 000 компаній. З їх в межах 2500 – величезних і середніх.

Але поки ж рослинництво збільшує розміри, вітчизняне м'ясо-молочне виробництво набуває стагнації. В наслідок цього, основні фірми АПК займаються створенням рослинної продукції, частка якої в загальному розмірі оформляє в межах 69%. Робота популярних компаній приносить їм щороку в межах 8 млрд дол. доходу.

Великими агрохолдингами держави вважається «Кернел», «Нібулон», «UkrlandFarming», «Миронівський хлібпродукт», «ViOil». Можливо зробити висновок, власне що в розвинених державах аграрний сектор залучається досить високим рівнем допомоги з боку держави. Особливе піклування приділяється саме витратам з бюджету на становлення сільськогосподарського виробництва. В Україні допомога аграрного сектора з державного бюджету характеризується незначним рівнем економного фінансування [2].

Спроможність українських виробників утримувати свої позиції на міжнародних ринках, диверсифікувати експорт у товарному та географічному вимірах визначається якістю національного ділового клімату, розвитком транспортної інфраструктури та логістики. Ключовими факторами міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції виступають: прискорена модернізація національної економіки, інтеграція національних виробників у глобальні ланцюги вартості, ефективне функціонування каналів імпорту сировини, комплектуючих та обладнання, створення сприятливого інвестиційного клімату

Проаналізувавши прогресивне положення аграрного сектора економіки України, можливо виділити як схвальні так і негативні моменти, власне що впливають на нього. Ресурсний потенціал містить важливі можливості для подальшого інтенсивного становлення галузі, і державою мають бути прийняті реальні заходи для створення схвальних критерій життя всіх напрямків АПК. Це сприятиме товарам вітчизняного виробника домінувати над продукцією зарубіжних фірм, допустити вийти на світовий ринок, важливо збільшити вигоду і, відповідно до цього, надходження коштів в бюджет.

Список використаних джерел

1. <https://www.vgolos.zt.ua/ahraryny-sektor-ekonomiky-ukrayiny-suchasnyy-standart-perspektyvy-rozvytku/>
2. Дорош-Кізим М.М., Дадак О.О., Гачек Т.С. Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. 2017. Т. 19. № 76.

Н.О. Шнуренко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **О.С. Ментей**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АПК УКРАЇНИ

Земельний сектор України, базисним елементом якого вважається сільське господарство, виступає системоутворюючим елементом національної економіки, створює продовольчу і в конкретних межах фінансову, екологічну та енергетичну захищеність, гарантує становлення технологічно пов'язаних секторів економіки та робить соціально-економічні обставини сільського становлення.

Стратегія становлення земельного сектора економіки України орієнтована на складання дієвого соціально спрямованого розділу економіки держави, здатного задовольнити необхідності внутрішнього ринку і гарантувати основні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на базі зміцнення його багатокладності, власне що на наданому рубежі становлення вимагає пріоритету формування всіляких категорій господарств принципово кваліфікувати ряд переваг, в Україні для становлення власного експорту:

- за рівнем запасів і видобутку мінерально сировинних ресурсів заходить в

групу основних держав материка, виготовляючи в % світової мінеральної сировини і продукції переробки;

- володіє більше 25% більше значних чорноземів світу і містить відповідні

кліматичні умови для становлення земельного виготовлення.

В цілому ж можливо позначити основні тенденції в розвитку експорту земельної продукції в Україні:

- нарощування обсягів виробництва земельної продукції забезпечили підйом обсягів експорту;
- складання і становлення інтернаціональних відносин з країнами ЄС

і

USA і деякими державами Азії в сфері торгівлі продовжують зростати;

- позитивне зовнішньоторговельне сальдо вважається свідченням формування дієвої стратегії становлення зовнішньої торгівлі і експортних операцій в числі.

За відомостями Світового банку в Україні територія відведена для сільського господарства оформляє 71,2% всієї землі. Плавний клімат і високопродуктивні земляні ресурси вважаються детермінантами, що визначають відповідні обставини для сільського господарства.

Агропромисловий комплекс гарантує в межах 16% місць для роботи, вважається одним з провідних бюджетоутворюючих, експортоорієнтованих розділів державної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки оформляє в середньому 20%, створює в межах 10% ВВП і приблизно 30% експорту продуктів[1].

Для діагностики тенденцій становлення великого сільськогосподарського ринку застосований системний розклад і економіко-статистичні методи (графічний, зіставлення, середніх величин і т.д.); кореляційно-регресійний тест - для розгляду залежностей по формуванню тенденцій і прогнозування можливостей світової торгівлі; кластерний тест і дисперсійний спосіб - для структурування і виділення окремих груп країн-експортерів, які виділяються за розмірами й частками постачання сільськогосподарських товарів, критеріями господарювання. За підсумками зробленого аналізу динаміки становлення великого товарного ринку за етап 1995-2017 рр. Зроблений висновок, власне що є бажання до його інтенсивного підйому. У можливості цілеспрямовано чекати посилення позитивного зміни курсу, до 2025 р .. Може гарантувати спільний розмір світової торгівлі на рівні не менше 23,8 трлн дол. США. При цьому очікувана частка продуктів рослинного походження доб'ється позначки в 5,25% і складе 1240,0 млрд дол., тваринного - 3,31%, або ж 759,2 млрд дол. США. Ще спостерігається тенденція щодо концентрації світової торгівлі сільськогосподарськими продуктами по окремих групах країн: більше ніж 51% загального розміру товарів поставляються на світові ринки лише тільки 10 державами, а ще майже 25% - тринадцятьма щодо найменш сильними експортерами. Україна займає тільки 1,06% чималий ринок сільськогосподарських товарів, в що кількості по рослинних продуктах 1,85% і по тварин - 0,32%, власне що не відповідає ймовірним можливостям вітчизняного сільського господарства[2].

Визначено тенденції та виявлено перспективи розвитку світових сільськогосподарських ринків, що створює можливість сформувати систему орієнтирів задля посилення позицій України на світовому товарному експортному ринку. Визначення тенденцій і оцінка можливостей становлення всесвітніх сільськогосподарських ринків дозволить створити та втілити в життя ефективну стратегію посилення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства, спрямовану на забезпечення закритих циклів вирощування і перероблення сільськогосподарської сировини та товарів, впровадження сучасних інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур і тварин, випереджаючого становлення тваринницьких секторів економіки і знищення експортного дисбалансу в структурі продуктів рослинного і тваринного походження і аналогічно.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/7644>.

2. Патика Н.І. (2019). Тенденції та перспективи розвитку світових сільськогосподарських ринків як орієнтири для посилення українських позицій // Економіка АПК. № 1 - С. 70.

М.М. Єлізова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: О.С. Ментей, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стратегічне значення аграрного сектору економіки України зумовлено його місцем у системі виробничих зв'язків, потужним експортним потенціалом, внеском у формування продовольчої безпеки та певною мірою – економічної, екологічної та енергетичної безпеки [1].

Інтенсивна хімізація землеробства призвела до низки негативних явищ, пов'язаних з розвитком ерозійних процесів, погіршення ґрунтової структури, забруднення ґрунтів, водойм та сільськогосподарської продукції агрохімікатами, що позначилося на її якості.

Поряд з екологічними проблемами домінуючим є питання забезпечення населення доброякісними продуктами харчування.

На сучасному етапі розвитку землеробства та рівня продовольчої безпеки значної актуалізації набувають новітні розробки в галузі альтернативного сільського господарства, збереження природних ресурсів і в першу чергу, основного засобу виробництва – землі [1].

Незаповнена місткість ринку органічної продукції та майже необмежений потенціал для розвитку екологічного виробництва створюють всі необхідні передумови для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників [2].

Актуальною є розробка питань, пов'язаних з ефективністю виробництва органічної продукції сільського господарства та обґрунтуванням механізму переходу сільськогосподарських товаровиробників на органічні методи господарювання.

Розвиток органічного аграрного виробництва на державному рівні в нашій країні регулюється Конституцією України, Земельним кодексом України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Особливого значення набув Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який набрав чинності 10 січня 2014 р [3].

Органічна продукція ідентифікується як продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва, а виробництво органічної продукції (сировини) визначається як виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб, де під час

виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів, консервантів тощо [3].

Виробництво вважається органічним лише після отримання сертифіката на виробництво продукції згідно з правилами органічного виробництва [3].

Перехід від традиційного до органічного виробництва передбачає імплементацію нових правил та методів у сфері безпечності та якості харчових продуктів.

Продукція органічна тільки якщо при виробництві не застосовуються синтетичні мінеральні добрива, консерванти, штучні барвники, стимулятори росту, хімічні засоби захисту, гормони, антибіотики, ароматизатори, стабілізатори, підсилювачі смаку тощо [3].

Забороняється використання іонізуючого випромінювання для обробки органічної сировини або кормів.

Виробництво здійснюється виключно з органічної сировини, що відповідає вимогам Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Сертифікат видається лише при умові, що не менше 90 % інгредієнтів переробленої сільськогосподарської продукції є органічними [2].

Запорукою ефективного ведення органічного землеробства та виробництва органічної продукції також є ідентифікація придатності земель для виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Їх оцінка здійснюється органом сертифікації за висновком відповідних наукових установ, науково-дослідних інститутів, лабораторій якості та безпеки продукції відповідно до закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Перевагами органічного виробництва є збереження природного середовища в процесі виробництва, покращення структури ґрунту, що сприяє підвищенню його родючості.

Органічні продукти за рахунок мінімізації хімічних речовин містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів.

Органічне виробництво має ряд еколого-економічних переваг, оскільки забезпечення населення якісними та безпечними органічними продуктами харчування сприяє покращенню здоров'я нації та підвищує рівень продовольчої безпеки держави.

Органічні методи господарювання сприяють ресурсозбереженню та зменшенню енергоємності сільськогосподарського виробництва, таким чином, підвищують конкурентоспроможність товаровиробників на міжнародних та внутрішніх ринках. Значний попит на органічну продукцію дає можливість суб'єктам господарювання збувати вироблену продукцію за преміальну ціну та збільшити власні доходи [1].

В Україні є всі передумови для розвитку органічного виробництва – сприятливі природно-кліматичні умови, родючі ґрунти, низький рівень використання мінеральних добрив та засобів захисту рослин, значний ринок потенційних споживачів, а також позитивний досвід вітчизняних підприємств.

Розвитком органічного руху в Україні займаються Федерація органічного руху України, Асоціація «Чиста Флора», Об'єднання «Полтава-органік»,

Міжнародна Громадська Асоціація учасників біовиробництва «БІОЛан Україна», Клуб органічного землеробства, Спілка учасників органічного агровиробництва «Натурпродукт» та багато інших [2].

Стримуючим чинником розвитку органічного виробництва є недосконале інституційне забезпечення щодо органічного сектору, відсутність державної фінансової підтримки, низький рівень обізнаності населення і виробників щодо специфіки органічної продукції та органічного землеробства, переважання експорту органічної сировини, недостатню кількість лабораторій для підтвердження якості органічної продукції, відсутність розроблених та затверджених правил та стандартів в Україні [2].

Продукція сертифікується відповідно до норм та стандартів ЄС.

На українському ринку працює 14 сертифікаційних організацій, сертифікована якими органічна продукція може безперешкодно експортуватися з України до Європейського Союзу, однак лише одна з них є українською – «Organic Standard»[4].

Україна має значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту та споживання на внутрішньому і міжнародному ринках.

Прискореному розвитку органічного виробництва в нашій країні перешкоджають недосконале нормативно-правове забезпечення, відсутність фінансової підтримки держави, недостатню кількість лабораторій для підтвердження якості органічної продукції, відсутність розроблених та затверджених правил та стандартів.

Органічне землеробство в Україні є перспективною сферою діяльності вітчизняних сільськогосподарських виробників.

Для розвитку органічного виробництва в Україні необхідно збільшити площі для органічної продукції за рахунок використання не забруднених агрохімікатами угідь, створити умови для належного стимулювання сільськогосподарських виробників, зниження ризиків ведення органічного виробництва, відпрацювати систему державної сертифікації органічної продукції, забезпечити чіткий державний контроль за якістю органічного продовольства, сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції на міжнародному та національному ринках [2].

Розвиток органічного сільського господарства сприятиме покращенню економічного, соціального та екологічного стану в Україні, комплексному розвитку сільської місцевості та поліпшенню здоров'я населення країни.

Список використаних джерел

1. Артиш В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 113–116.
2. Вовк В.І. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє // Матеріали Міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». – Львів, 2004. – С. 3.

3. Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.

4. Органік в Україні [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/>.

Г.Ю. Єфремова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник : В.О. Велієва, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Радикальні соціально-економічні перетворення в економіці країни, зміна форми власності державних підприємств на приватну, нові взаємовідносини підприємств з бюджетом, банками, іншими суб'єктами господарювання призвели до різкого погіршення фінансового стану і до втрати платоспроможності багатьох підприємств. Тому, у цій ситуації особливої актуальності набуває оцінка платоспроможності підприємств та пошук шляхів її відновлення, оскільки жодне підприємство в сучасних умовах не застраховане від становища, коли воно не зможе розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху[1].

Про стійкий фінансовий стан підприємства свідчить його спроможність вчасно розраховуватись з поточною заборгованістю, підтримувати платоспроможність у несприятливих обставинах, збільшувати обсяги реалізації та отримувати прибуток. Фінансова стійкість забезпечує стабільну платоспроможність на перспективу, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів, доходів і витрат та грошових потоків.

Основними причинами неплатоспроможності можуть бути: прорахунки у вивченні міжнародних ринків продукції, яка пропонується підприємством, невиконання зовнішньоекономічних контрактів за строками поставок продукції, порушення її структури та асортименту, зниження якості, підвищення собівартості продукції, втрата каналів реалізації і постійних покупців, замовників в умовах міжнародної конкуренції, неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних на це причин, невиконання плану прибутку і нестаток власних джерел фінансування підприємства, неврахування процесів глобалізації і, як наслідок тиску конкурентів, зміни попиту та інфляційних процесів, неврахування змін податкової політики, значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та надлишкові виробничі запаси, низьке обертання оборотного капіталу.

На фінансову стійкість підприємства впливають такі фактори: стан підприємства на товарному ринку, конкурентоспроможність продукції (робіт, послуг), ділова репутація підприємства, залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, наявність неплатоспроможних дебіторів, ефективність

господарських і фінансових операцій[2].

Фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється; що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах припустимого рівня ризику.

Основними показниками, які використовуються вітчизняними та зарубіжними вченими для оцінки фінансової стійкості підприємства є: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнти забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами, коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості), коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику; фінансування, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна, коефіцієнт поточних зобов'язань, коефіцієнт довгострокових зобов'язань, коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів [3].

Вважаємо, що для поліпшення показників підприємству необхідно збільшити обсяг власних фінансових ресурсів, визначити найбільш оптимальне співвідношення складників капіталу, за якого підприємство зможе вільно маневрувати та ефективно використовувати гроші, забезпечуючи тим самим безперебійний процес виробництва та реалізації продукції.

Тому, в умовах складної фінансово-економічної ситуації в Україні, яка пов'язана зі зовнішніми глобальними проблемами та внутрішніми складними політично-економічними питаннями, підприємству необхідно вжити усіх можливих заходів щодо стабілізації фінансово-господарської діяльності. З цією метою необхідно проводити постійний моніторинг та оперативний аналіз показників платоспроможності. У системі антикризового управління зазначені групи показників вказують, за якими конкретними напрямками треба вести роботу, дають можливість виявити найбільш важливі аспекти і найбільш слабкі позиції у фінансовому стані на конкретному підприємстві.

Список використаних джерел

1. Халатур С. М., Бровко Л. І., Моруга Т. О. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств. Економічна наука. 2017. № 19. С. 56-60.
2. Борецька Н. П., Міщенко К. В. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства. Економічна наука. 2016. № 20. С. 63-66.
3. Козлова О. С. Методика оцінки фінансової стійкості підприємств. Економічні науки. 2017. № 10. С. 914-918.

Яцина Є.Ю., аспірант

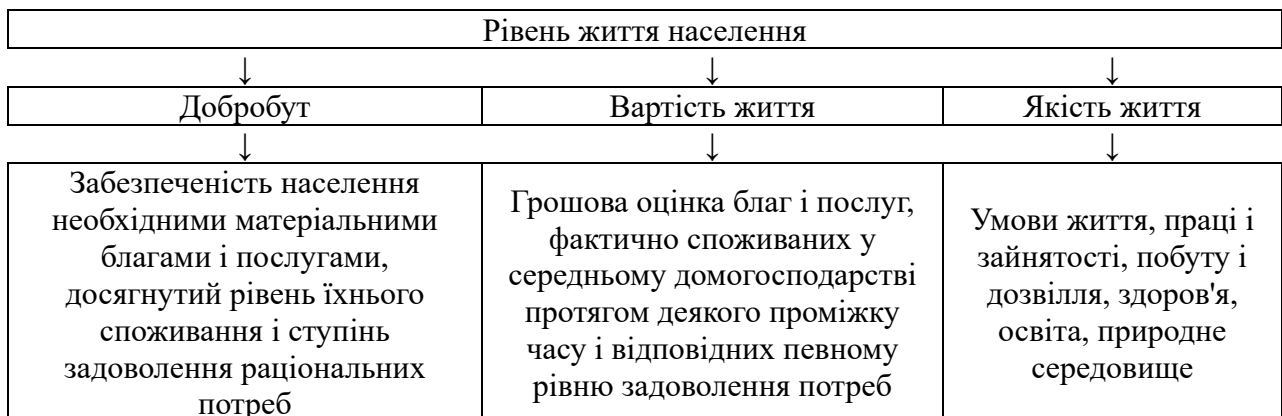
Науковий керівник: **Ярова В.В., кандидат економічних наук, доцент**

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Поняття «рівень життя» багатогранне і характеризує матеріальні можливості населення в задоволенні своїх потреб. Воно містить у собі різні соціальні аспекти громадського життя: умови праці і побуту, рівень і структуру доходів і витрат населення, форми використання вільного часу, рівень розвитку охорони здоров'я, культури, мистецтва і багато чого іншого. Кількісна характеристика цих соціальних сторін життя суспільства за допомогою соціально-економічних індикаторів є предметом нашого дослідження.

Під рівнем життя розуміють забезпеченість населення необхідними матеріальними благами і послугами, досягнутий рівень їхнього споживання і ступінь задоволення раціональних потреб. Так розуміється і добробут. Грошова ж оцінка благ і послуг, фактично споживаних у середньому домогосподарстві протягом деякого проміжку часу і відповідних певному рівню задоволення потреб, являє собою вартість життя. У широкому розумінні поняття «рівень життя населення» включає ще умови життя, праці і зайнятості, побуту і дозвілля, його здоров'я, освіту, природне середовище і т.д. У такому випадку частіше вживається термін «якість життя» (рисунок).

Складові концепції дослідження рівня життя населення

Вчені виділяють чотири рівні життя населення: 1) достаток (користування благами, що забезпечують усебічний розвиток людини); 2) нормальний рівень (раціональне споживання по науково обґрунтованих нормах, що забезпечує людині відновлення його фізичних і інтелектуальних сил); 3) бідність (споживання благ на рівні збереження працездатності як нижчої границі відтворення робочої сили); 4) убогість (мінімально припустимий за біологічними

критеріями набір благ і послуг, споживання яких лише дозволяє підтримати життєздатність людини).

Найважливішими складовими рівня життя виступають: доходи населення і його соціальне забезпечення, ступінь задоволення потреб людей у матеріальних благах, побутових і культурних умовах, і можливості людей у їх задоволенні; умови життя, стан здоров'я, рівень освіти, культури; вільний час і характер його використання й ін. (Вільний час — частина позаробочого часу, призначена для розвитку особистості, більш повного задоволення соціальних, духовних і інтелектуальних її потреб)

Особливе місце в аналізі рівня життя населення займає статистика бюджетів домашніх господарств. Дані обстеження узагальнюються органами державної статистики і використовуються для оцінки рівня і динаміки матеріальної забезпеченості домогосподарств із різними доходами. За їх допомогою характеризують: склад домогосподарства за статтю, віку, видам занять; його доходи по джерелах надходження; витрати по видах витрат; споживання продуктів харчування і непродовольчих товарів; витрати на окремі види послуг; житлові умови; домашнє господарство й ін.

Інформація розробляється: у територіальному розрізі; по окремих категоріях обстежуваних домогосподарств; по розміру середньодушового сукупного доходу; по розміру домогосподарства, наявності дітей і т.п. Ці дані дозволяють визначити доходи населення, склад його грошових доходів і витрат, споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, показники диференціації доходів і витрат, еластичність споживання і т.д. Суб'єктом при вивченні рівня життя виступає населення.

Комплексне дослідження рівня життя населення можливо тільки за допомогою системи статистичних показників. Найбільш повною і відповідаючою сучасним вимогам служить система «Основні показники рівня життя населення в умовах ринкової економіки». У ній представлено 7 розділів, що охоплюють 40 показників:

1) Узагальнюючі показники (критерії рівня життя, що характеризують зміну матеріальних можливостей у задоволенні населенням своїх потреб; індекс вартості життя; валовий національний і валовий внутрішній продукт, фонд споживання, фонд особистого споживання на душу населення).

2) Доходи населення (реальні і розподільні, сукупні, особисті, грошові, середній дохід, середній розмір реальної зарплати і середній розмір пенсії, стипендії, допомоги і т.д.).

3) Споживання і витрати населення (загальний обсяг споживання, грошові витрати населення, споживчі витрати, споживання основних продуктів харчування, купівельна спроможність середньої зарплати і т.д.).

4) Грошові заощадження населення.

5) Накопичене майно і житло.

6) Соціальна диференціація населення.

7) Рівень і границі бідності (або малозабезпечені шари населення) (прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, мінімальний розмір

зарплати і пенсії, купівельна спроможність мінімальної зарплати, пенсії, коефіцієнт бідності, дефіцит доходу, зона бідності, соціальний портрет бідності).

Із 40 показників найбільш важливими для оцінки ходу економічної реформи в Україні рекомендовані наступні:

1. Середня оплата праці працівників.
2. Купівельна спроможність населення із середніми заробітною платою і пенсією.
3. Мінімальний споживчий бюджет по основних соціально-демографічних групах населення.
4. Прожитковий мінімум по основних соціально-демографічних групах населення.
5. Чисельність і частка населення, що має середньодушові доходи нижче мінімального споживчого бюджету і прожиткового (фізіологічного) мінімуму.
6. Споживання продуктів харчування в домашніх господарствах з різним рівнем середньодушового доходу.
7. Грошові доходи і витрати визначених соціально-демографічних груп населення.
8. Показники диференціації населення.
9. Співвідношення середньодушових доходів 10% найбільше і 10% найменш забезпеченого населення.
10. Коефіцієнт концентрації доходів населення (індекс Джині) – установлює ступінь відхилення фактичного обсягу розподілу доходів населення від лінії їхнього рівномірного розподілу. Іншими словами, якщо відомий середній дохід населення будь-якої країни, те неважко підрахувати відсоток що мають підвищений коефіцієнт концентрації доходів, розділивши доходи визначених груп населення на середній дохід по країні.
11. Структура споживчих витрат різних соціально-демографічних груп населення.
12. Розподіл населення по розміру середньодушового доходу.

Список використаних джерел

1. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. — К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. — 428 с.
2. Социальная статистика: Учебник / Под ред. чл.-кор.РАН Ирины Ильиничны Елисеевой. — М.: Финансы и статистика, 2001. — С.7- - 97

РОЗДІЛ 4

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Н.А. Айназаров

Туркменский государственный институт финансов

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ В РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Прошло не так много времени с момента формирования понятия «устойчивое развитие» в качестве экономической категории. Впервые термин «устойчивое развитие» прозвучал на Стокгольмской глобальной конференции по окружающей сфере в 1972 году. На конференции по окружающей среде и развитию, состоявшейся в 1992 году в Рио-де-Жанейро данная категория была определена в качестве базовой концепции дальнейшей жизни человечества. Концепция устойчивого развития была сформулирована как эффективный метод преодоления нависшей над человечеством глобальной экологической катастрофы. Эту теоретически обоснованную потенциальную опасность ведущие мировые учёные и политологи связывают с такими объективными факторами, как неуправляемый демографический рост, истощение естественных не восполняемых ресурсов и загрязнение окружающей среды.

Одновременно российский учёный Е. Логунцев отмечает фактическое отсутствие такой концепции, подчёркивая существование общепризнанных, политически ангажированных идей. Следует отметить отсутствие даже общепризнанного определения данного термина. Консолидированные усилия мирового сообщества нацелены на выработку основных элементов указанной Концепции [1].

Анализ выявляет две основные составляющие концептуальной темы «устойчивое развитие», выраженные собственно двумя лексическими единицами - «устойчивость» и «развитие». Одновременно, группа учёных (Н.Н.Моисеев, Е.Л.Сай, Н.Давыдова) отмечает отсутствие выраженной взаимосвязи этих двух категорий, иными словами, само понятие «развитие» в некоторой степени исключает устойчивость, статичность [2]. Их научные оппоненты – ученые А. Костин, Н.М. Мамедов и другие, наоборот, не рассматривают устойчивость в качестве отрицательного фактора (застоя). Они подчеркивают, что общественная стабильность опирается в основном не на количественные, а на качественные характеристики прогресса [3].

В целях философской трактовки понятия «развитие» в 1963 году рассмотрим определение, сформулированной группой ведущих экспертов ООН, занимавшихся исследованием вопросов общественного развития. Они отмечают: «Это процесс координирования усилий людей и властных структур по созданию

возможностей для внесения ими весомого вклада в национальное развитие, улучшение экономических, социальных, культурных, бытовых условий общества, ориентации сообществ в русло общенациональных тенденций». Таким образом, философскую основу общественного развития можно сформулировать как содействие активному реагированию на динамично меняющиеся обстоятельства в процессе превращения людей из объективного фактора влияния в субъективный [4].

Существенно трансформировалось также содержательное наполнение понятия «развитие». До 1970 года при рассмотрении категории «развитие населенных территорий» большое внимание уделялось таким экономическим индикаторам, как абсолютный рост доли валового внутреннего продукта на душу населения. В рассматриваемый период снижение уровня бедности, имущественного неравенства и безработицы принимался основным показателем поступательного развития [5]. Современная концепция развития территорий исходит из социальных факторов, обеспечивающих повышение социально-бытового статуса населения, отражающих «эффективность социальных преобразований, обеспечивающих равные возможности для всеобщего и равного доступа широких слоёв населения к источнику образования, здравоохранения, жилью и другим социальным благам». Одновременно, не каждое преобразование в базовой своей сути содержит развитие. К примеру, категория процессы обслуживания и реконструкции повседневной бытовой инфраструктуры не соотносятся с понятием «развитие» [7]. Развитие означает выраженный переход из одного качественного состояния в другое.

Важным сегментом обеспечения устойчивого роста национальной экономики указывается внешнеэкономическая деятельность государства. Её результаты выражаются в степени эффективности стимулирования стран-экспортёров на основе укрепления собственных позиций на дополнительных рынках через расширение географии экспорта за пределы национальных границ, с максимально позитивным использованием собственных преимуществ в области производства и успешного рыночного продвижения конкурентоспособных товаров.

Как показывает практика стран, успешно осваивающих международные рынки, в числе действенных факторов достижения устойчивого роста внешней торговли следует указать:

- преобладание темпов роста экспорта над темпами роста валового внутреннего продукта;
- преобладание доли наукоёмкой продукции с добавленной стоимостью в структуре экспорта.

В настоящее время в мире существует целый ряд моделей налаживания внешней торговли, с присущими им национальными особенностями, различающихся между собой по уровню развития и стратегическим целям различных государств. Всё это в качестве ощутимого фактора обеспечения стабильного положительного сальдо в сфере внешней торговли требует наличия чёткой градации и классификации.

1. Прежде всего, это внешнеэкономическая модель государств, отводящих сфере экспорта ключевую роль. Данная модель существует со времен промышленного капитализма и подразумевает выход на внешние рынки как результат развития внутренних производительных сил и наличия достаточно ёмкого внутреннего рынка.

2. Внешнеторговая модель, отводящих особую роль сфере импорта. В таких странах осуществляется внедрение технологий через импорт и прямые инвестиции. Затем в целях удовлетворения спроса налаживается работа импортозамещающих производств, и на завершающей стадии излишки произведённой в стране продукции продвигаются на экспорт. Особенностью такой модели следует указать высокую степень зависимости национальной экономики от внешних условий и обстоятельств. Таким образом, на состоянии национальной экономики могут существенно отражаться различные кризисные явления не только глобального, но и регионального масштаба.

3. Внешнеторговая модель стран, стремящихся наращивать уровень платежеспособности на внутренних рынках. К числу таких относят в основном государства, не имеющие перспективы дальнейшего расширения собственных позиций на мировом рынке.

Комплексные меры, осуществляемые в отечественной внешнеэкономической сфере и направленные на повышение конкурентоспособности продукции отечественных товаропроизводителей за счет активного внедрения новейших технологий в производственных отраслях, совершение структуры импорта и диверсификация экспортных направлений выступают одним из важнейших сегментов действенного инструментария в обеспечении устойчивого развития в стране. Принятие и успешная реализация в мае 2015 года «Государственной программы по производству импортозамещающей продукции в Туркменистане» и «Государственной программы по увеличению объемов экспорта продукции» оказывают благоприятные предпосылки для обеспечения устойчивого развития Туркменистана.

Список использованных источников

1. Логунцев Е. Концепция устойчивого развития с позиций междисциплинарного подхода // «Городское управление». – 2000. - №11 – С.24-32.
2. Давыдова Н, Тимофеева О. Устойчивое развитие города. Вопросы разработки стратегии // «Муниципальная экономика». - 2000.- №4.- С.18-23.
3. Костина Т.И. Мамедов Н.М. Основания концепции устойчивого роста.
4. Филиппов Ю.В., Авдеева Т.Т. Основы развития местного хозяйства: Учебн. - М.: Дело, 2000.-264 с.
5. Тодаро М. Экономическое развитие - М.:ЮНИТИ, 1997. - 671 с.
6. Картаева Е., Родина Н., Яковлев О. Управление развитием: насущные проблемы и возможные варианты решений // «Муниципальная власть».- 2003. - №4. - С. 20-24.

Д.А. Акмаммедова, соискатель на ученую степень
кандидата экономических наук

Научный руководитель: **М.Атаев, профессор, доктор экон. наук**

Туркменский государственный институт финансов

ВЛИЯНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА НА ИМПОРТЗАМЕЩЕНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАНЫ

В настоящее время проблема импортозамещения является стратегическим приоритетом промышленной политики в Туркменистане, от решения которой во многом зависит обеспечение национальной (экономической) безопасности страны. Импортозамещение рассматривается в качестве инструмента, используемого для повышения конкурентоспособности отечественной продукции. Наполнение программы импортозамещения конкретными проектами и мероприятиями модернизации и развития отраслей и регионов требует проведения тщательного анализа их возможностей развития. Одной из ключевых задач является поиск форм, методов и механизмов реализации программы импортозамещения, в частности – оценка потенциала импортозамещения отраслей и регионов.

Импортозамещение представляет собой тип экономической стратегии и промышленной, аграрной политики государства и хозяйствующих субъектов, направленной на защиту внутреннего производителя путем замещения импортируемых промышленных товаров и технологий продуктами национального производства, имеет цель повышения конкурентоспособности отечественной продукции за счет стимулирования модернизации производства, повышения его эффективности и освоения новых видов продукции с относительно высокой добавленной стоимостью.

Стратегия импортозамещения предполагает постепенный переход от производства простых товаров к выпуску наукоемкой и высокотехнологичной продукции за счет интенсивного развития технологий и повышения уровня образования экономически активного населения («Компетентность трудовых ресурсов»). Политика новой индустриализации, по целям своим охватывающая более локальную, частную задачу импортозамещения, должна быть ориентирована на проведение импортозамещающей и экспортно-ориентированной реиндустриализации. Наибольший успех в этом плане был достигнут в Бразилии, Южной Корее и Мексике, изначально ориентированных не столько на ограничение импорта, сколько на стимулирование экспорта конкурентоспособной импортозамещающей продукции национальных производителей.

Учитывая современную обстановку в мире, которая характеризуется политической и финансовой нестабильностью перед большинством стран нависла угроза обеспечения экономической безопасности. Вопросы, затрагивающие уровень стабильности экономического развития государства и

социума, стали крайне важны и актуальны на сегодняшний день.

Нынешнее социально-экономическое положение Туркменистана побуждает государство к осуществлению чрезвычайно актуальной на сегодняшний день целенаправленной деятельности относительно обеспечения как экономической безопасности страны, так и общества.

Именно экономическая безопасность занимает ведущее место в совокупной системе национальной безопасности, поэтому национальные интересы могут и должны реализовываться только благодаря наличию достаточных экономических возможностей и стабильному экономическому росту и развитию [3].

Мировой опыт показывает, что экономическая безопасность страны – это не только гарант ее независимости и процветания, но и условие благополучной жизнедеятельности ее общества, что, в свою очередь, характеризует внутригосударственное социальное спокойствие и устойчивость [4].

Продовольственная безопасность состояние экономики государства, при котором обеспечивается продовольственная независимость страны, необходимый уровень производства жизненно важных продуктов питания и пищевого сырья, а также гарантируется физическая и экономическая доступность продовольствия для всего населения в количестве, необходимом для активной и здоровой жизни [1].

Государственная аграрная политика в области государственного регулирования развития сельского хозяйства представляет собой составную часть государственной социально-экономической политики, направленную на стабильное развитие сельского хозяйства и населенных пунктов, расположенных в сельской местности [2].

Развитие агропромышленного комплекса является одним из приоритетов экономической стратегии Туркменистана, что напрямую связано с обеспечением в стране продовольственного изобилия.

В этой сфере успешно осуществляются масштабные преобразования, направленные на повышение эффективности сельского хозяйства, наращивание объемов производства сельхозпродукции.

С принятием Программы социально-экономического развития Туркменистана на 2019-2025 годы стартовал очередной этап многоуровневых реформ, комплексной модернизации и диверсификации всех отраслей национальной экономики, в том числе АПК. Совершенствование системы управления, цифровизация сельского хозяйства, укрепление позиций частного сектора – эти, и ряд других актуальных вопросов получили конкретное воплощение в государственной аграрной политике.

В стране последовательно претворяется комплекс мер, направленных на развитие растениеводства, животноводства, птицеводства, селекции, племенного дела и др. Особое внимание уделяется рациональному использованию земельных и водных ресурсов, повышению урожайности сельхозкультур и плодородия почв, ирригации и мелиорации сельхозугодий.

Высокими темпами развивается химическая индустрия, обеспечивающая растениеводство минеральными удобрениями, активно внедряются передовые

технологии и научные разработки, которые вкупе с многовековым опытом землепользования наших предков становятся прочной основой для наращивания потенциала сельского хозяйства.

Хлопководство – значимая отрасль агропромышленного комплекса Туркменистана, обеспечивающая весомый вклад в реализацию национальных программ в области импортозамещения и расширения экспортных возможностей экономики. Природно-климатические условия нашей страны благоприятны для выращивания средневолокнистого и тонковолокнистого сортов хлопчатника.

Государственно-частному партнёрству отводится ключевая роль в наращивании потенциала сельского хозяйства Туркменистана. Благодаря всесторонней поддержке товаропроизводителей, представители отечественного бизнеса успешно реализуют крупные инвестиционные проекты в животноводстве, птицеводстве, растениеводстве и других отраслях.

Активизации агробизнеса во многом способствуют льготные банковские кредиты, предоставляемые дайханским объединениям и хозяйствам, сельскохозяйственным акционерным обществам и научно-исследовательским институтам, арендаторам, частным предпринимателям и другим производителям сельхозпродукции.

Таким образом, комплексное решение вышеперечисленных мероприятий будет способствовать эффективной реализации процесса импортозамещения и как следствие, развитию отечественного производства, инновационной деятельности, а также росту экономического благосостояния страны.

Список использованных источников

1. Закон Туркменистана «О продовольственной безопасности (новая редакция)» г. Ашхабад 23 ноября 2016 года.
2. Закон Туркменистана «О государственном регулировании развития сельского хозяйства» г. Ашхабад 9 июня 2018 года.
3. Криворотов, В. В. Экономическая безопасность государства и регионов: учеб. пособие / А. В. Калина, Н. Д. Эриашвили, В. В. Криворотов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012
4. Орехова Т.Р. Экономическая безопасность современной России в условиях кризиса: Монография / Т.Р. Орехова, О.В. Карагодина и др. Под науч. ред. Т.Р. Ореховой. – М.: ИНФРА-М, 2014.

Я.О. Артеменко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗАГАЛЬНА Й ЧАСТКОВА РІВНОВАГА НА РИНКУ

Під поняттям «економічна рівновага» розуміють такий стан економіки, при якому досягається стале урівноваження та взаємне збалансування структур, що протистоять одна одній. В ринкових системах урівноваження досягається завдяки ринковому механізму через встановлення відповідних пропорцій. Рівновага відбиває внутрішній стан ринкової системи, яка самоупорядковується. Епіцентром формування рівноваги в ринковій економіці є потреби людини, тому вихідною ланкою багатоструктурного механізму ринкової рівноваги є рівновага між платоспроможним попитом населення і пропозицією.

Сучасна ринкова економіка в умовах вільної конкуренції здатна уникнути хаотичного розвитку і досягти загальної рівноваги. Теорія економічної рівноваги має важливе практичне значення, положення і висновки якої являють собою основу економічної політики; вони використовуються для вироблення найефективніших методів господарського регулювання, обґрунтовування прогнозів, оскільки за відсутності рівноваги виникають негативні явища, що позначаються на темпах економічного зростання, зростанні споживання, зниженні ефективності суспільного виробництва [2].

Автоматичним механізмом самонастроювання економічних зв'язків є механізм досконалої конкуренції. Умовами її формування виступають функціонування на ринку економічно самостійних суб'єктів; можливість еластичного використання виробничих ресурсів і вільне ціноутворення; відсутність монополії та адміністративного втручання держави в систему підприємницької діяльності; наявність розвинутої ринкової інфраструктури.

За змістом система економічної рівноваги багаторівнева. В економічній теорії розмежовують рівновагу обміну, виробництва, розподілу та споживання. У сукупності вони формують загальну систему економічної рівноваги відтворювального процесу. Одночасно виділяються умови статичної рівноваги і умови рівноваги економіки, що динамічно розвивається. При цьому статичну рівновагу розглядають не як самоціль, а лише як попередню сходинку до визначення принципів збалансованості економічних процесів, що реально розвиваються. В теорії також виділяють поняття повної та часткової, тимчасової та постійної рівноваги [2].

Домінуючим законом ціноутворення в обігу є закон попиту і пропозиції, який коригує вартість відповідно до споживної вартості товару. В сучасній змішаній економіці розвинених країн використовуються різні методи формування цін. Функція ціноутворення реалізується самим господарюючим суб'єктом – виробником або посередницьким структурам що доставляють товар на ринок.

Ринки різних товарів, послуг, факторів виробництва є взаємопов'язаними і взаємозалежними. Аналіз часткової рівноваги являє собою дослідження рівноважних цін і кількостей товарів на окремо взятому ринку, якщо його вплив на інші ринки відсутній або дуже незначний. Абсолютної автономії одного ринку від інших досягти неможливо, бо практично немає повністю незалежних один від одного економічних благ, а зміна попиту на одне з них неминуче спричинить зміну попиту на інше. Доцільно доповнити аналіз часткової рівноваги розглядом загальної рівноваги – дослідженням ринкової системи як єдиного цілого, при цьому рівноважні ціни й кількості товарів на всіх ринках визначаються одночасно з урахуванням ефекту зворотних зв'язків.

Ефект зворотних зв'язків – це зміна цін і кількостей товарів на окремому ринку у відповідь на аналогічні зміни на сполучених ринках. Взаємодія кон'юнктури двох ринків буде продовжуватися доти, доки не наступить рівновага, при якій попит і пропозиція на обох ринках не зрівноважать один одного. Загальна економічна рівновага – це такий стан економіки, при якому ринки всіх товарів і факторів виробництва одночасно знаходяться в рівновазі. На практиці повний аналіз загальної рівноваги вдається провести дуже рідко: складно оцінити наслідки дій фірм на окремому ринку для всіх інших ринків та відповідну реакцію суб'єктів інших ринків. Аналіз часткової рівноваги на внутрішніх ринках можна використати для довгострокового прогнозування й аналізу загальної рівноваги на взаємопов'язаних міжнародних ринках.

У самому загальному вигляді теорія суспільного добробуту вивчає оцінки господарських і економічних альтернатив з урахуванням інтересів суспільства в цілому. Складність розробки механізмів реалізації цієї надзвичайно важливої для суспільства проблеми полягає в тому, що поняття «суспільний добробут», як і поняття «корисність», є чисто суб'єктивними і не існує його загальноприйнятого визначення, як і не існує єдиного критерію з точки зору добробуту всього суспільства. Головним змістом економіки добробуту є рішення проблеми співвідношення ефективного стану економіки і справедливості в розподілі благ [3].

Список використаних джерел

1. Базелінська О.В. Мікроекономіка: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Київ, 2004. 350 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія: підручник для студентів вищих закладів освіти Київ, 2001. 581с.
3. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: учебник для вузов. Москва, 2007. 353-378.

Я.О. Артеменко здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Зараз розвиток органічного аграрного виробництва на державному рівні в нашій країні регулюється Конституцією України, Земельним кодексом України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища». Особливого значення набув Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який набрав чинності 10 січня 2014 р., згідно якого, органічна продукція ідентифікується як продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва, а виробництво органічної продукції (сировини) визначається як виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів, консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. Таке виробництво вважається органічним лише після отримання сертифіката на виробництво продукції згідно з правилами органічного виробництва.

Прерогативою органічної продукції є повна відмова під час такого виробництва від застосування синтетичних мінеральних добрив, консервантів, штучних барвників, стимуляторів росту, хімічних засобів захисту, гормонів, антибіотиків, ароматизаторів, стабілізаторів, підсилювачів смаку тощо. Забороняється також використання ГМО, похідних ГМО і продуктів, вироблених з ГМО, як харчових продуктів, кормів, технологічних добавок, препаратів покращення ґрунту, насіння, вегетативного походження садивного матеріалу, мікроорганізмів і тварин тощо. Забороняється використання іонізуючого випромінювання для обробки органічної сировини або кормів. Гідропонне виробництво в органічному виробництві заборонено також. Виробництво здійснюється виключно з органічної сировини, що відповідає вимогам Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Лише в деяких випадках за згодою центрального органу виконавчої влади дозволяється під час виробництва органічної продукції використовувати традиційну продукцію (продукція, виготовлена за загальноприйнятими технологіями виробництва, де можна використовувати будь-які хімічні засоби захисту, синтетичні мінеральні добрива, консерванти, штучні барвники, стимулятори росту, гормони, антибіотики, ароматизатори, стабілізатори, підсилювачі смаку тощо) та засоби захисту рослин, добрива та поліпшувачі ґрунту, неорганічні кормові матеріали рослинного, тваринного та мінерального

походження, кормові чи технологічні добавки, продукти для очищення та дезінфекції водоймищ, кліток, споруд та установок виробництва продукції тваринництва та рослинництва, включаючи об'єкти для зберігання такої продукції. В таких випадках сертифікат видається лише при умові, що не менше 90 % інгредієнтів переробленої сільськогосподарської продукції є органічними.

Запорукою ефективного ведення органічного землеробства та виробництва органічної продукції також є ідентифікація придатності земель для виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Їх оцінка здійснюється органом сертифікації за висновком відповідних наукових установ, науково-дослідних інститутів, лабораторій якості та безпеки продукції відповідно до закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Перевагами органічного виробництва є збереження природного середовища в процесі виробництва, покращення структури ґрунту, що сприяє підвищенню його родючості. Органічні продукти за рахунок мінімізації хімічних речовин містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів. Крім того, органічне виробництво має ряд еколого-економічних переваг, оскільки забезпечення населення якісними та безпечними органічними продуктами харчування сприяє покращенню здоров'я нації та підвищує рівень продовольчої безпеки держави. Органічні методи господарювання сприяють ресурсозбереженню та зменшенню енергоємності сільськогосподарського виробництва, таким чином, підвищують конкурентоспроможність товаровиробників на міжнародних та внутрішніх ринках. Значний попит на органічну продукцію дає можливість суб'єктам господарювання збувати вироблену продукцію за преміальну ціну та збільшити власні доходи.

Стимулюючим чинником розвитку органічного виробництва є недосконале інституційне забезпечення щодо органічного сектору, відсутність державної фінансової підтримки, низький рівень обізнаності населення і виробників щодо специфіки органічної продукції та органічного землеробства, переважання експорту органічної сировини, недостатню кількість лабораторій для підтвердження якості органічної продукції, відсутність розроблених та затверджених правил та стандартів в Україні. Нині продукція сертифікується відповідно до норм та стандартів ЄС. На українському ринку працює 14 сертифікаційних організацій, сертифікована якими органічна продукція може безперешкодно експортуватися з України до Європейського Союзу, однак лише одна з них є українською – «Organic Standard». Зазначена організація заснована у 2007 р. у рамках швейцарсько-українського проекту «Сертифікація в органічному сільському господарстві та розвиток органічного ринку в Україні», основною діяльністю якої є інспекція та сертифікація органічного виробництва рослинництва, тваринництва, заготівлі дикорослих продуктів, бджільництва, аквакультур, добрив та їх експорт-імпорт.

Враховуючи світовий досвід, можна стверджувати, що без організації ринку органічної продукції неможливе розповсюдження органічного землеробства, тому варто підтримувати та стимулювати його розвиток, сприяти поширенню інформації про переваги органічної продукції, створювати

відповідні інформаційно-консультаційні структури з питань захисту прав споживачів органічної продукції, науково-освітні центри тощо. Усе це сприятиме збільшенню кількості органічних підприємств та зростанню зайнятості населення країни. Крім того, активізація органічного виробництва дасть можливість покращити біологічну активність ґрунту, відновити баланс поживних речовин і, як результат, підвищити урожайність сільськогосподарських культур та збільшити доходи товаровиробників.

Прискореному розвитку органічного виробництва в нашій країні перешкоджають недосконале нормативно-правове забезпечення, відсутність фінансової підтримки держави, низький рівень поінформованості споживачів і виробників щодо органічної продукції та органічного землеробства, недостатню кількість лабораторій для підтвердження якості органічної продукції, відсутність розроблених та затверджених правил та стандартів. Однак, органічне землеробство в Україні є перспективною сферою діяльності вітчизняних сільськогосподарських виробників. Для подальшого розвитку органічного виробництва в Україні необхідно збільшити площі для органічної продукції за рахунок використання не забруднених агрохімікатами угідь, створити умови для належного стимулювання сільськогосподарських виробників, зниження ризиків ведення органічного виробництва, відпрацювати систему державної сертифікації органічної продукції, забезпечити чіткий державний контроль за якістю органічного продовольства, сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції на міжнародному та національному ринках. Розвиток органічного сільського господарства сприятиме покращенню економічного, соціального та екологічного стану в Україні, комплексному розвитку сільської місцевості та поліпшенню здоров'я населення країни.

Список використаних джерел

1. Артиш В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 113–116.
2. Гармашов В.В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / В.В. Гармашов, О.В. Фомічова // Вісн. аграрн. науки – 2010. – №7. – С. 11–16.
3. Вовк В.І. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє // Матеріали Міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». – Львів, 2004. – С. 3.
4. Шишка І. Б. Виробництво екологічно чистої продукції сільського господарства в Україні / І.Б. Шишка // Scientific researches and their practical application. Modern state and ways of development. – 2012. – № 2–12. – С. 86–93.
5. Пояснювальна записка до ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [Електронний ресурс] / Ю. А. Кармазін – Режим доступу: http://www.zakonoproekt.org.ua/viewhtm.aspx?hn=Pojasnjuvaljna_zapyska_13_01_20127.

А.О. Ачкасова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ КИТАЮ

Центральною ланкою макроекономічного регулювання продовольчого ринку Китаю є фінансово-кредитні важелі. Вони регулюють масштаби інвестицій, здійснення ефективної галузевої політики, сприяють оптимізації економічної структури, забезпечують вирівнювання темпів регіонального розвитку, доходів сільського й міського населення, реалізацію цільових програм тощо.

Останнім часом у фінансуванні власне сільського господарства помітно такі зміни:

1. Має місце тенденція скорочення фінансування галузі з державного бюджету. На думку багатьох китайських фахівців, такий підхід є невиправданим з точки зору розв'язання проблеми забезпечення продовольчої безпеки країни, однак вступ Китаю в 2001 р. до СОТ вимагав від уряду перегляду концепції державного регулювання продовольчого ринку, зокрема цінового регулювання.

2. Передбачено зростання фінансових витрат на забезпечення умов виробництва сільськогосподарської продукції, а не самого виробництва: іригацію, метеорологію, науку, розширення лісового фонду тощо.

3. Новою статтею витрат стало фінансування регулювання продовольчого балансу, зокрема фінансування витрат, пов'язаних зі зберіганням великого резервного фонду зерна.

4. Держава веде активний пошук нових джерел фінансування пріоритетних напрямів аграрної політики, оскільки вступ до СОТ вимагає інтенсифікувати структурні реформи в сільському господарстві.

З цією метою в 1998 – 2000 рр. уряд випустив облігації внутрішньої позики, майже 30 % коштів від яких було спрямовано на фінансування екологічних проектів, будівництво баз товарного зерна, розроблення комплексної програми освоєння Заходу Китаю, сільськогосподарської науки [1].

5. Основним джерелом фінансування сільського господарства стає кредитування. На відміну від української практики кредитування сільського господарства, за якої значна частина кредитних коштів спрямовується на забезпечення виробництва продукції (закупівлю пального, добрив, насіння, техніки тощо), у Китаї кредити використовуються переважно на закупівлю продукції сільського господарства. За рахунок кредитних коштів також створюються й обслуговуються державні резерви продовольчої продукції, фінансується транспортування та обслуговування складських запасів. У такий спосіб держава створює умови найбільшого сприяння для комерційної діяльності на аграрному ринку, опосередковано забезпечуючи стабільність цін на сільськогосподарську продукцію.

Кредитні важелі в Китаї активно використовуються як на вирівнювання

диспропорцій економічної структури і боротьби з інфляцією, так і на запобігання дефляції. В умовах серйозного затоварювання сільськогосподарською продукцією політика кредитування закупівель усіх надлишків зерна відіграла важливу роль у стабілізації продовольчого ринку [2].

6. Зростають обсяги інвестицій у колективні та приватні господарства селян. На їхню частку припадає не менше 60 % усіх інвестицій, спрямованих у сільськогосподарське виробництво, оскільки селянські двори в Китаї, як і раніше, посідають провідне місце [2].

Суттєвою проблемою для сучасного Китаю є налагодження ефективної податкової системи. Систему оподаткування в сільському господарстві країни представлено різними видами податків. Головними серед них є сільськогосподарський податок, який сплачується до місцевих бюджетів, і ПДВ, який надходить до центрального бюджету.

Крім того, діє податок на специфічні види продукції сільського та лісового господарства (максимальна ставка 31 %), податок на відчуження орних земель під забудову, податок на діяльність, пов'язану з переданням права користування нерухомістю. Податковий тягар для селян різко зріс і, на думку китайських спеціалістів, гальмує подальший розвиток сільського господарства. Вступ Китаю до СОТ приніс сільському господарству додаткові проблеми. Підвищення інтенсифікації галузі викликає велику соціальну напругу на селі через суттєве вивільнення робочих рук. Останніми роками Китай значно збільшує імпорт продовольства. Враховуючи велику чисельність населення, зростання середніх доходів і наближення споживчих стандартів до європейських зразків, на китайському ринку можуть відкритися широкі перспективи для українських експортерів.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, можна дійти висновку, що уряди переважної більшості країн різною мірою підтримують сільське господарство, яке складає основу продовольчого ринку. Глобалізація економіки викликає трансформацію механізмів державного управління продовольчим ринком, яка полягає у відмові від використання прямих методів регулювання пропозиції й цін, переорієнтації на підтримку сільських територій, широкому застосуванні різноманітних програм підтримки сільськогосподарських виробників на основі розроблення стратегії розвитку продовольчого ринку.

Список використаних джерел

1. Лозинська Т. М. Досвід макроекономічного регулювання продовольчого ринку Китаю / Т. М. Лозинська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2006. – № 1 (27). – С. 204 – 212.
2. Продовольственная безопасность Китая и роль государственного регулирования / РАН, Ин-т Дальнего Востока. – М., 2002. – 200 с.
3. Лозинська Т. М. Еволюція методологічних підходів до формування продовольчої системи / Т. М. Лозинська // Держава та регіони. – 2006. – № 1, Серія "Державне управління". – С. 88 – 93.

Д.Е. Бабак, аспірант

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Власність на землю була й залишається основою земельних і всієї системи аграрних відносин. Аграрні відносини, як відносини виробництва, вперше стали самостійним об'єктом наукового аналізу в теорії фізіократів. Ці відносини розглядались як такі, що формують не тільки ефективність сільськогосподарського виробництва, але і положення національної економіки в цілому. Фізіократи вважали, що земля, як основа істинних держав і як джерело всього національного багатства, відіграє особливу роль [1, с. 365]. Ефективність тієї чи іншої системи аграрних відносин дуже часто пов'язують із правом власності на землю: які відносини власності складаються на селі, такий весь економічний фундамент аграрного устрою, його соціальна структура і відповідно, матеріальні умови реалізації головного двигуна виробництва – особистого інтересу. Академік Ніконов стверджує, що людина «...облишена власності та економічної свободи, будь-якого права вибору, не мала стимулу проявити свої здібності, не була зацікавлена добре працювати» [2, с. 320]. Саме приватна власність спонукає й напружує господарський інстинкт і господарську творчість людини, вона дає людині впевненість у тому, що продукт її праці не буде у неї віднято, вона дає їй спокій і викликає у неї волю до зосередженої й постійної праці.

Вирішення проблеми власності на землю ускладнюється тим, що земля із самого початку не є продуктом праці, а є об'єктом природного походження. Це дає підставу деяким економістам стверджувати, що земля не може знаходитись у приватній власності громадян, вона може бути тільки загальнонародною або державною власністю. Частина вчених займає серединну позицію між кардинально-протилежними точками зору, вважаючи, що приватна власність на землю можлива, але це повинен бути трудовий тип приватної власності [3]. Сили й речовини природи, якими користується людина, є безплатними, дарованими природою умовами виробництва. Під нетрудовим типом приватної власності прибічники такого підходу вбачають власність, яка відірвана від процесу виробництва і виражає лише ставлення людини до речей як до своїх, яке закріплюється відповідними юридичними актами, правом власності. Її власниками стають особи, що не створили своєю працею того багатства, яким володіють [3].

З встановленням державної власності на землю, по суті, встановився нетрудовий тип власності. Виконуючи свої функції по управлінню землекористуванням, держава поводитись так, ніби це її приватна власність, а тому часто реалізувала її у своїх власних інтересах, ігноруючи при цьому

інтереси безпосередніх землекористувачів. Саме ненормальне становище у відносинах власності й порушило питання про необхідність роздержавлення та приватизації соціалістичної державної власності на землю.

Підтримуючи в цілому ідею приватної власності на землю, прихильники трудового типу приватної власності вважають таку власність особливою. Вона має трудовий характер оскільки, оскільки тут затрати праці пов'язані з освоєнням земель і відновленням їх родючості, а не із створенням землі як такої. В усіх інших ситуаціях вона – продукт природи, отже виходить за межі трудової власності. З цього робиться висновок, що, оскільки земля в цілому не є продуктом людської праці, то вона не є товаром, отже – не може купуватися й продаватися, тобто право приватної власності на землю є обмеженим.

Прихильники іншої точки зору вважають, що право приватної власності на землю повинно бути повним (включати право володіння, користування й розпорядження), а ось ринок землі регульованим [4]. Оскільки земля, як і надра, водні ресурси скрізь – це загальнонаціональне багатство, держава повинна бути вищим арбітром, монополістом у регулюванні ринку землі, але не монопольним її власником. Водночас потрібно формувати механізми регулювання земельного ринку, який дасть змогу перерозподіляти сільськогосподарські землі в ефективну власність і визначати реальну ціну землі. Земельний ринок потрібен як засіб вартісної оцінки земель, яка відповідно необхідна для оцінки економічної ефективності господарських проєктів, визначення орендної й заставної вартості ділянок. Сьогодні в Україні нема законодавчого обґрунтування процедури купівлі-продажу земель та ефективного контролю за способами її використання. Головними інструментами механізму подальшого розвитку земельних відносин у напрямку концентрації землі, у власності ефективно працюючих підприємств усіх типів, є оренда землі, розширення її ринкового обігу та іпотеки з залученням у цей обіг усіх сільськогосподарських земель [4]. Умовою такого залучення є всебічне формування всього ринкового механізму, чітке державне регулювання ринку землі та всієї системи аграрних відносин, законодавче закріплення такого регулювання.

Список використаних джерел

1. Кэнэ Ф. Избранные экономические произведения. - М.: Соцэкгиз, 1960.- 280с.
2. Никонов А.А. Спираль многовековой драмы: аграрная наука и политика XVIII – XX вв. – М.: Наука, 1995.-429с.
3. Лозинська Т.М., Пасемко Г.П. Соціально-економічні чинники впливу на державну політику в сфері земельних відносин // Вісник ПДАА. - 2015. - № 2.- С. 35-43.
4. Буздалов И. Частное землевладение – основа эффективной системы аграрных отношений // Международный сельскохозяйственный журнал.-2001.- №1.-С.27-32.

І.С. Борисовський, аспірант

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процес глобалізації, який проявляється, у першу чергу, у формуванні економічної відкритості, взаємозалежності країн та їхній інтеграції, викликає серед науковців дискусії стосовно його сутності та наслідків, що актуалізує пошук спільних підходів до трактування цього суперечливого явища. Опрацювання наукових робіт з питань глобалізації дало нам можливість узагальнити основні положення теорій глобалізації, класифікованих за науковими школами, що спонукало поставити під сумнів висновки окремих учених про можливість існування однополярного уніфікованого світу та обмеження сфери державного управління. Характерним доказом на користь такого висновку є загострення суперечностей між суб'єктами продовольчого ринку, яке викликане зростанням диференціації доходів між населенням багатих і бідних країн, обмеженням доступу до продовольчих ресурсів окремих соціальних груп, а також дискримінаційною політикою промислово розвинутих країн [1].

Останнім часом формуються зачатки глобального управління продовольчим ринком, яке поки що не має широких повноважень та права примусу. Ядро цього управління визначається політикою ООН, а також мережею транснаціональної політики, що охоплює корпорації, лобістські групи та недержавні організації. Проте світовий продовольчий ринок є складною, невпорядкованою системою, якій притаманні біфуркаційні процеси, наявність випадкових реакцій на вплив зовнішніх чинників, тому глобалізація світового продовольчого ринку не має і не може мати лінійної динаміки. Напрямок її розвитку сьогодні є малопрогнозованим, а тому зарано говорити про здатність глобального управління забезпечити подолання недоїдання та голоду на планеті.

Сучасний геоekonomічний універсум може бути зображений у вигляді своєрідної піраміди, основу якої складають країни, що виробляють сільськогосподарську сировину, а верхівку займають постіндустріальні країни, які розробляють правила глобальної геоekonomічної гри. Загострення протиріч між аграрними та постіндустріальними країнами сприяло появі неоеkonomічних теорій інституційного змісту та розвитку міждисциплінарних наук, характерною рисою яких є визнання того факту, що яким є духовне наповнення життя людини, такою є й економічна система суспільства [2].

Глобалізація, таким чином, не здатна розв'язати продовольчу проблему ще й тому, що вона трансформує світ у напрямі формування економічної поведінки людини, вільної від моральних норм, поняття справедливості, здатності до співчуття [3].

Логічним етапом еволюційного розвитку світового продовольчого ринку стало формування вертикально інтегрованих транснаціональних корпорацій, у сфері управління яких перебуває 90 % світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, 80 % чаю, 75 % бананів. Механізми дії окремих елементів продовольчої системи, ядром якої є ТНК, ще потребують вивчення, але вже зрозуміло, що видозміни інноваційного характеру торкаються усіх сторін людського буття. Використовуючи інституційні підходи, можна стверджувати, що ідея формування єдиного економічного простору наштовхується на інертність соціальних систем, тому модель сучасної світової економіки не може бути повністю уніфікована. Унаслідок цього виникає феномен поєднання глобального і трансцендентного управління світовим продовольчим ринком, який має стати предметом наукового диспуту.

Підсумовуючи негативні наслідки глобалізації у продовольчій сфері. як-от: руйнацію агропромислової інтеграції в національних продовольчих комплексах; втрату контролю з боку національних урядів за структурою продовольчого виробництва; стрімке зниження конкурентноздатності національних підприємств харчової галузі; загрозу економічній безпеці; небезпеку використання територій країн для проведення біотехнологічних дослідів; монополізацію продовольчого ринку, можна відмітити чотири динамічні процеси негативного характеру, які породжує глобалізація – посилення розриву між багатими і бідними країнами; посилення ізоляції бідних країн; зростання диференціації доходів між країнами та всередині країн; руйнацію системи соціального забезпечення.

У новій парадигмі державного управління національним продовольчим ринком пріоритет має бути наданий людським цінностям у порівнянні з вимогами глобального ринку щодо відкритості економіки, без чого розв'язання продовольчої проблеми видається досить сумнівним.

Список використаних джерел

1. Лозинська Т. М. Трансформація механізму державного управління розвитком продовольчого ринку // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Вип. 2 (16) – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2007. – С. 127 – 135.
2. Лозинська Т. М. Вплив глобалізації на формування продовольчого ринку України // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 4 (26). – С. 131 – 141.
3. Пасемко Г.П., Лозинська Т. М. Теоретичні засади формування продовольчої безпеки // Механізми ефективного розвитку економіки аграрної сфери АПК України: монографія / [редкол. Л.М. Анічин, Г.О. Андрусенко, Г.І. Мостовий та ін.; за заг. ред. проф. Л.М. Анічина.] – Х.: Магістр, 2006. – С. 221 – 256.

Д.В. Вдовенко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗАЙНЯТИСТЬ І БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах розвитку економіки безробіття є однією з невід'ємних складових і також є об'єктом економічної теорії. Тому є багато підходів до пояснення цього явища [4].

Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина населення, що вважається працездатною не може знайти роботу, і тим самим, поповнює резервний запас праці, стаючи відносно надлишковим щодо ефективності капіталу [3].

Загалом є дуже багато видів безробіття.

Є дві основні групи безробіття: абсолютне безробіття - виникає при наявності дефіциту робочих місць; відносне безробіття - вид безробіття коли в є розшарування надлишку та дефіциту робочої сили по території країни .

Зайнятість – це певна сукупність соціально-економічних відносин між людьми з приводу забезпечення працездатного населення робочими місцями, формування розподілу і перерозподілу трудових ресурсів з метою їх участі в суспільно корисній праці та забезпечення розширеного відтворення робочої сили [3].

Розрізняють три основні види зайнятості: повну, раціональну й ефективну [4].

Рівень економічної активності зараз в Україні - 62,4% залишається вищий, ніж, в середньому для країн ЄС, де він склав у 2016 р. 57,9% і значно менший від аналогічного показника таких країн як Великобританія - 78,4% у 2016 р., як Данія - 70%, Швеція - 65,8% [4].

Дослідивши саму суть безробіття та його стан в Україні можна сказати, що проблема безробіття є однією з основних проблем на сьогодні. Вона є ключовим моментом та визначальним фактором ринкової економіки. Якщо надалі ігнорувати проблему, то функціонування економіки буде в дуже скрутному стані і неминуче зростатиме рівень безробіття.

Безробіття можна розглядати як дисбаланс попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці, за якого частина працездатного населення не може знайти місця працевлаштування і не може використати свій потенціал.

Такий дисбаланс можуть викликати структурні зрушення, спад в економіці, невідповідність умов праці, високі соціальні виплати тощо.

Зараз в Україні стан безробіття не просто залишається невтішним, але й має тенденцію до підвищення. Збільшується число безробітних і водночас зменшується попит на робочу силу, що призведе до подальшого збільшення цього показника [3].

Отже, на сьогодні, разом із зростанням відкритого безробіття відбуваються

зміни в суспільній свідомості, зростає стурбованість людей загрозою масового безробіття, втратою своїх робочих місць і соціального статусу. Зараз відходять на другий план такі чинники безробіття як НТП, банкрутство і закриття підприємств. Сьогодні, разом із збільшенням кількості вакансій за різними спеціальностями, які потребують підготовки нових і перепідготовки старих кадрів, здатних їх виконувати, почали переважати суб'єктивні фактори безробіття: психофізіологічні особливості особистості та її соціальні характеристики.

На сучасному етапі, тільки соціальне партнерство трьох інститутів: держави, роботодавців та профспілок, з однієї сторони, та настроїв і зусиль самого безробітного - з іншої, здатні вирішити комплекс проблем зайнятості у сучасному суспільстві. Враховуючи наявний інформаційний дефіцит щодо динаміки та тенденцій розвитку ринку праці, одним з важливих напрямів у сфері моніторингу соціально трудових відносин є впровадження маркетингових досліджень та моніторинг зайнятості і безробіття в різних галузях економіки [1].

Органи державного управління повинні гарантувати всім підприємцям, незалежно від вибраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права і створити рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних й інших ресурсів. Необхідно чітко визначити загальну, галузеву і регіональну потреби в робочих місцях як на поточний період, так і на перспективу [2].

Головними шляхами сприяння подолання безробіття є: проведення активної демографічної політики; створення нових робочих місць; заохочення населення до самозайнятості; упровадження гнучких режимів праці; профорієнтація і психологічна підтримка населення, особливо молоді; розвиток підприємництва та фермерства; підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації кадрів; мотивація трудової діяльності.

Список використаних джерел

1. Diadyk T. The Role of Marketing in Solving Problems of the Social and the Labour Sphere of Rural Areas / Tatyana Diadyk, Viktoria Khurdei, Volodymyr Pysarenko, Yanina Tagiltseva / redakcja Anna Brzozowska, Bogusława Ziolkowska // ZESZYTY NAUKOWE POLITECHNIKI CZESKOCHOWSKIEJ ZARZADZANIE. — Częstochowa, 2016. — Nr 21. — 112—124.

2. Зміни у трудовому законодавстві з 01 січня 2015 року / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nikazvit.com/post/zmini-u-trudovomu-zakonodavstvi-z-01-sichnya-2015-roku/>.

3. Крамаренко К. М. Губарев С. С. Журнал Молодий вчений «Безробіття населення як макроекономічна проблема»

4. Евросоюз — уровень экономической активности [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ru.tradingeconomics.com/europeanunion/laborforceparticipationrate>

О.Ю. Волкова, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ЦІНИ ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Історія осмислення і дослідження проблеми ціни охоплює чималий відтинок часу в еволюції людського суспільства. Об'єктивна потреба спочатку в осмисленні, а згодом і в аналізі ціни виникла разом із зародженням найпростіших форм товарного господарства.

Розвиток абстрактних теорій ціноутворення має давню історію, причому кожному суспільно-політичному устрою притаманні свої погляди на ціноутворення. Д. Рікардо відзначав, що в економічній теорії ніщо не породжувало так багато помилок і розбіжностей, як неточність і невизначеність змісту, що формує поняття «вартість» [1].

Для термінологічної визначеності відразу зазначимо, що поняття вартості, взяте як вихідне при окресленні фундаменту ціни, в економічних дослідженнях часто замінюється альтернативним поняттям цінності.

Так, М.І. Туган-Барановський розрізняв дві самостійні «логічні категорії господарства» з певним, протилежним змістом: вартість як витрати і цінність як отримання[2]. Причому головною вважалася цінність, оскільки асоціювалася з метою господарювання, тоді як вартість слугувала засобом досягнення мети. Втім відомий вчений сам на практиці припускав ідентичність цих понять, часто вживаючи їх як рівнозначні. Тому й ми з метою уникнути малопродуктивних понятійних нагромаджень будемо використовувати лише термін «вартість» для позначення основоутворюючої категорії ціни.

Розробка теорії ціни відноситься до ранньої стадії розвитку капіталізму. Протягом XVII-XIX ст. сформувалися основні теоретичні концепції щодо вартості товару. Світовій економічній науці відомі три найбільш поширені підходи до процесу формування ціни (теорії ціноутворення).

Перша теорія ціноутворення - це теорія трудової вартості, яскравими представниками якої є В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс. Саме вони заклали основи вартісної теорії ціни, відповідно до якої вартість товару визначається кількістю праці, необхідної для його виробництва.

Прагнення позбавити класичну політичну економію неоднозначності у визначенні величини вартості продукту призвело до формування двох альтернативних концепцій вартості: трудової теорії вартості Д. Рікардо, який прагнув більш послідовно реалізувати трудовий підхід і теорії факторів виробництва Ж. – Б. Сея. З теорії трудової вартості впливає важливий в теоретичному плані висновок про те, що формування вартості (ціни) здійснюється в сфері виробництва, а проявляється за посередництва обміну. Тому в основі підходу до формування ціни прихильники теорії трудової вартості

вбачають суспільно-необхідні витрати праці.

В цілому концепція ціноутворення, побудована на засадах теорії трудової вартості, дає можливість виявити глибинні аспекти економічного змісту категорії «ціна», з'ясувати її об'єктивну основу та характер перетворень і модифікацій. Однак, дана теорія не спроможна вирішувати конкретних проблем ціноутворення.

В кінці XIX ст. на противагу теорії трудової вартості з'явилась інша - маржиналістична (гранична) теорія ціноутворення. Представниками цієї теорії були П. Самуельсон, Е. Бем-Баверк, К. Менгер, Ф. Візер, Е. Енгель, О. Курно, Е. Я. Брегель [3]. Згідно з їх трактуванням вартість блага визначається граничною корисністю останнього серед низки таких же благ. Відтак вартість виявляється залежною, з одного боку, від інтенсивності потреби суб'єкта у благах, а з іншого, – від наявності запасу благ, якими ця потреба задовольняється. Вартість блага, оформлена в кінцевому підсумку як корисність, стає тим вищою, чим гостріша потреба в ньому і більша рідкісність. В центр дослідження цінності (вартості) благ ставиться аналіз споживчого попиту. Вирішального значення набувають не витрати, а результати. Цінність благ (товарів, послуг) залежить від їх граничної корисності для споживача. Гранична корисність благ залежить від їх кількості і порівняної рідкості у відношенні до потреби в них [4].

Теорія граничної корисності, вирішуючи вузькі місця теорії трудової вартості, в реальному житті виявилася проблематичною. Адже практично неможливо визначити корисність товару внаслідок його суб'єктивного оцінювання споживачем, оскільки певна річ може в більшій мірі задовольнити потреби одного споживача, ніж іншого, а відтак бути більш кориснішою і мати вищу ціну [5].

І трудова теорія вартості, і теорія граничної корисності, що формувалися майже одночасно і впродовж десятиліть виступали антиподами, зрештою, є вагомим надбанням економічної думки зі взаємодоповнюючим баченням реалій. Однак, теорія трудової вартості і теорія граничної корисності не пристосовані до практики ціноутворення. Вони існують лише як теоретична основа ціни. Теорія трудової вартості та теорія граничної корисності - різновекторні характеристики ринку. Теорія трудової вартості відображає відносини між суб'єктами господарювання, які базуються на витратах виробництва, а теорія граничної корисності - відображає споживчий попит.

Тому в сучасній економічній теорії найбільше розповсюдження отримала концепція ціни А. Маршала, який переніс центр тяжіння досліджень західних економістів з диспутів і абстрактних міркувань щодо проблем вартості до аналізу закономірностей формування і взаємодій ринкових категорій попиту і пропозиції і створення на цій основі, паралельно з теорією вартості, розширеної теорії ціни.

Про принципову можливість співіснування обох підходів до ціноутворення, об'єднавши в ціні «об'єктивність» (вартість) і «суб'єктивність» (корисність) товару писав також М.І. Туган-Барановський, довівши, що вартість одного й того ж самого товару можна отримати як певну кількість затрат праці або, прирівнявши запас благ до того ж еталону і використавши дію закону спадної граничної корисності, як цінність останнього серед низки благ [2].

Теорія ціни, запропонована А. Маршалом, в своєму подальшому розвитку склала ту частину економічної науки, яка має назву мікроекономіки і присвячена аналізу ринкових закономірностей на рівні окремих підприємств, фірм, споживачів та інших ринкових агентів. Механізм ринкового ціноутворення був ретельно досліджений В. Парето, А. Мітчелом, П. Самуельсоном та іншими видатними економістами.

Розробка теорії ціни викликала переорієнтацію напрямку західної економічної думки в бік дослідження реальних закономірностей господарського механізму ринкової економіки. Згідно з основними положеннями економічної теорії в ціні знаходять відображення: динаміка витрат на виробництво продукту; показники продуктивності праці; темпи інфляції; поточне співвідношення попиту та пропозиції; ступінь монополізації ринку [5].

Список використаних джерел

1. Риккардо Д. Начала политической экономии и податного обложения / Д. Риккардо. – М.: Соцэкгиз. – 1935. – С 294.
2. Туган-Барановский М. И. Основы политической экономии: 4-е изд., переработ. / М. И. Туган-Барановский. – Петроград: Право, 1917. – С. 40.
3. Пасемко Г.П., Шевченко С.В. Удосконалення механізму державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію в Україні // Державне регулювання економічних відносин в умовах глобалізації: [моногр.]: / [М.А. Латинін, Т.М. Лозинська, С.В. Майстро та ін.]; за заг. ред. д.держ.упр., проф. М.А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – С.35 – 51.
4. Маршалл А. Принципы политической экономии: в 3-х т.; пер. с англ. / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1984. – Т. 2. – С. 32.
5. Пасемко Г. П. Еволюція теоретичних концепцій ціноутворення в економічній науці / Г. П. Пасемко, С. В. Шевченко // Наука й економіка. – Випуск 3 (15). – Т.1. – 2009. – С. 201 – 206.

М.С. Герасимчук, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В АПК УКРАЇНИ

Сільське господарство, переробна та харчова промисловість є основою цілісної системи – Агропромисловий комплекс України. Ця система тісно взаємопов'язана з такими факторами як: природні умови, ресурсозабезпеченість регіону, економічні та біологічні показники у тому числі з високо технічним обладнанням та кваліфікованими спеціалістами[1]. Проте, не звертаючи увагу на гарні показники та результати розвитку сільськогосподарського виробництва,

великі втрати що пов'язані з економічним станом комплексу характеризується також з такою проблемою як «тінізація економіки». На зараз ця проблема охоплює всі галузі та несе великий негативний вплив на економіку України в цілому[2].

В вересні 2019 року, Інститутом соціально-економічної трансформації та Центром соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine, було проведено дослідження схем ухилення від податків. Автори дослідження зазначили, що бюджет України недотримує від 6 до 22 млрд грн. у рік через тіньову оренду сільськогосподарських земель. У дослідженні зазначається, що тіньова економіка, яку уряд оцінює в 30% від ВВП (1102718,4млрд. грн.), сконцентрована здебільшого у великому бізнесі, який домінує в економіці і зловживає у великих обсягах завдяки своїм неформальним зв'язкам з владою. В цьому і полягає схожість України із країнами СНД та «нетиповість» тіньової економіки в Україні у порівнянні із багатьма іншими країнами світу, у яких зазвичай тіньова економіка – це найдрібніший бізнес[3].

Тіньова економіка України є відображенням криміналу внутрішніх економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури як фізичних так і юридичних осіб[4].

Паралельне функціонування двох секторів – легального та тіньового – ускладнює стабільний розвиток міжгалузевої економіки країни. На зараз вона має величезний розмах, незважаючи на зростаючі економічні чи адміністративні заборони.

Основні причини тінізації аграрного сектору України пов'язані з:

- ухвалення рішень органами: виконавчої влади та місцевого самоврядування про передачу у власність або користування земельних ділянок державної та комунальної власності.
- безпідставної відмови з боку посадових осіб уповноважених органів державної влади у наданні права власності чи оренди.
- складністю доступу громадянам і юридичним особам до інформації про вільні земельні ділянки, генеральних планів населених пунктів. Надання громадянам і суб'єктам господарювання недостовірної інформації щодо наявності вільних земель.
- порушеннями під час проведення та організації земельних аукціонів.
- отримання земельних ділянок з використанням права на їх безоплатну передачу громадянам України із земель державної та комунальної власності через підставних осіб.
- відсутність ефективно діючої системи обліку земель в Україні.
- відсутність ефективної кадастрово-реєстраційної системи в Україні спричинює незахищеність прав власності на землю через неможливість їх точної ідентифікації та створює умови для зловживань під час вирішення земельних спорів. [5]

Перспективи подолання даної проблеми:

- Проведення антикорупційної реформи у т.ч. інституційної і законодавчої системи.
- Аналіз роботи органів обласного та місцевого значення.

- Проведення аудиту земельного кадастру.
- Підвищення рівня довіри бізнесу до держави і навпаки можливе при застосуванні стимулів. Наприклад, зменшення кількості перевірок, скорочення часу на проведення реєстрації й отримання ліцензій, сертифікатів та інших документів, створення рівних умов підприємницької діяльності для усіх суб'єктів господарювання.
- Посилення відповідальності за використання тіньових податкових схем при веденні бізнесу та умисній мінімізації податкових зобов'язань[4].

Поширення тіньової економіки в Україні негативно позначається на розвитку та дієвості механізмів управління та боротьби з нею. Високий рівень розвитку тінізації сприяє масштабному вилученню коштів з агропромислового комплексу, що значно поглиблює розвиток кризового стану в державі[2]. Вирішення цієї проблеми дасть поштовх до виконання нових цілей а саме: покращення соціальної сфери сіл та міст, підвищення зайнятості та доходів населення, створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі, підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на міжнародному ринку[6].

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України: Тенденції, суб'єкти, перспективи реформування/ Н.В. Волошанюк, А.К. Сьомка [Електронний ресурс] : стаття – Режим доступу : http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/12.pdf
2. Тіньова економіка в структурі міжгалузевого обміну апк: Проблеми та шляхи вирішення/ О.Ю. Амосов, Н.Л. Гавкалова [Електронний ресурс] : стаття – Режим доступу : http://bses.in.ua/journals/2017/14_2017/37.pdf
3. Бюджет України втрачає до 22 млрд грн у рік через тіньову оренду с/г земель — дослідження/Agropolit.com [Електронний ресурс] : стаття – Режим доступу : <https://agropolit.com/news/13418-byudjet-ukrayini-vtrachaye-do-22-mlrd-grn-u-rik-cherez-tinovu-orendu-s-g-zemel--doslidjennya>
4. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання/Ангела Бочі, Василь Поворозник/ Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)/ [Електронний ресурс] : стаття – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
5. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с. [Електронний ресурс] : аналітична доповідь – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-03/TEN.indd-532d7.pdf>
6. Стан та проблеми аграрного сектора економіки України у сучасних умовах Н.Ю. Буга [Електронний ресурс] : стаття – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2014_1_11.pdf

І.С. Денисенко, здобувач ОС «Економіка природокористування»

Науковий керівник: А.М. Сундук, докт.екон.наук

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Аналіз сучасного стану економіко-правового забезпечення інституту земельної власності в Україні, оцінка соціальних, економічних та екологічних наслідків земельної реформи показує, що визначення концептуальних напрямів та рекомендацій інституціонального забезпечення ефективного використання і відтворення земельних ресурсів України може бути забезпечено за умови спирання на нові нетрадиційні економічні і нормативно-правові механізми управління.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України особливо гостро стоїть завдання ефективного управління земельними ресурсами як основи просторового соціально-економічного розвитку країни. Оскільки земельні відносини існують у єдиній системі економічних відносин, то вони не відокремлені від інших сфер економіки. Взаємодія з цими сферами в рамках єдиного економічного простору, фрагменти якого в результаті приватизації землі є значною мірою ринковими, тобто з відносинами, формами, інститутами інших блоків суспільного виробництва, надає земельним відносинам неадекватного характеру, а саме робить землекористування незахищеним від недоліків приватної власності, ринку і конкуренції. Тому не випадково, що сільське господарство усе більше руйнується прямо пропорційно збільшенню тривалості економічних реформ. Постійна підтримка цього сектору державою насправді не дає змоги реалізуватися потенціалу, закладеному у земельних відносинах ринкового типу[1].

Зі становленням України як незалежної держави розробляються і впроваджуються в життя радикальні економічні реформи. Їх основу становить ідея денаціоналізації державної власності, що означає передачу належних державі об'єктів у власність громадян і недержавних організацій.

Економічні інтереси держави, землевласників і землекористувачів реалізуються в процесі державного і ринкового регулювання земельних відносин. Державне регулювання створює організаційний і правовий базис, регламентує економічні дії і відповідальність суб'єктів земельного права. Досвід земельних реформ показує, що формування розвиненого земельного ринку пов'язане перш за все зі створенням інститутів, які забезпечують його функціонування. Трансформаційна економіка відрізняється від ринкової тим, що в ній відсутні або тільки починають формуватися інститути, що забезпечують обмін. Інституційна структура економіки важлива, оскільки ринок вимагає великого об'єму інформації для свого функціонування і центральна роль

інститутів полягає в тому, щоб удосконалювати потік інформації. Крім того, Україна не має ні традицій підприємництва на земельному ринку, ні досвіду децентралізованого прийняття рішень, тому якість розвитку інститутів земельного ринку набуває в нашій країні особливого значення[2].

Найважливіше місце в трансформації земельних відносин займають системно-інституційні перетворення. Їх головна мета полягає в створенні дієвих стимулів підприємницької та трудової активності суб'єктів на ринку землі. Інституційною основою земельної реформи є становлення нових економічних інститутів – економіко-правових форм земельної власності, виробництва і управління, фінансових інститутів та ринкової інфраструктури.

Інститут приватної земельної власності є економічною основою ефективного функціонування сучасного земельного ринку. В історичній ретроспективі ставлення до власності як доміанти економічного ладу суспільства зазнавало неодноразові зміни, зумовлені прагненням подолати суперечності між обмеженістю що залучаються у виробництво ресурсів і зростаючими потребами людей[3].

Концептуальні основи сталого землекористування визначаються загальною ідеєю системного впорядкування регіонального простору в рамках досягнення еколого-економічної стабільності. За рахунок раціонального використання територіально-просторової функції земельного ресурсу є можливість забезпечити активізацію виробничих сил природи, її біосфероформуючих здібностей. Нові підходи до загальної організації сільського господарювання, землекористування передбачають такі цільові орієнтири, які забезпечують збереження та відтворення біосфероформуючих компонентів екологічної системи. З методологічної точки зору в даному випадку важливим кроком слід вважати подальшу екологізацію системи землекористування в Україні, яка формується на забезпеченні балансу природних і антропогенно-змінених земель. При цьому суттєву роль відіграє концепція екологічної стабілізації ландшафтів шляхом формування природоохоронного каркасу території. На сьогоднішній день для цього існують відповідні нормативно-правові передумови.

Список використаних джерел

- 1.Дорош О.С. Управління земельними ресурсами на регіональному рівні / Дорош О.С. – К: ТОВ "ЦЗРУ". 2004-142 с.
- 2.Домбровська О. А. Стратегія управління земельними ресурсами в місті Алушта Автономної республіки Крим [електронний ресурс] / Домбровська О. А. – режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php>
- 3.Лаврик У.В. Розвиток економічного механізму управління земельними ресурсами[Електронний ресурс]/ Лаврик У.В. - Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/4040>

М.О. Дорошенко, здобувач ОС «бакалавр»,

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДИНАМІКА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Проблема економічного зростання на сучасному етапі займає одне з центральних місць як у системі досліджень теоретиків-макроекономістів, так і практиків – фахівців з державного управління. Розвиток національної економіки все більше відчуває вплив факторів, які вносять корективи як у процес функціонування самої національної економіки, впливаючи на її зростання і розвиток, так і модифікують систему координат, відносно якої їх можна оцінити. Тому все більш актуальними стають теоретичні дослідження економічного розвитку та зростання, а також побудова нової системи показників зростання національної економіки. Крім того, всебічне зацікавлення проблемою економічного зростання зумовлено значною нерівномірністю його темпів у різних країнах світу, а також значною розбіжністю рівнів економічного розвитку між найбагатшими та найбіднішими країнами [1]

Економічне зростання визначається як один із базових багатфакторних, багатовимірних процесів у рамках відтворення економічної системи, що полягає у розширенні національного виробництва, досягненні кількісних та якісних змін в економічній системі, добробуті та національному багатстві і проявляється у динаміці показників національної економіки під впливом екзогенних та ендогенних факторів економічного, організаційного, структурного, інституціонального характеру. Під економічним розвитком розуміється багатфакторний та багатовимірний процес інтегрованих структурних перетворень економічної системи на інноваційній основі з метою підвищення ефективності суспільного виробництва й якості споживання, що передбачає докорінні трансформації матеріального базису та сукупності відносин суспільного життя у рамках забезпечення загальних відтворювальних процесів.

Сенс економічного зростання – забезпечити соціальну стабільність, що передбачає досягнення числа збалансованих цілей: досягнення максимальної зайнятості; захисті навколишнього середовища і підвищенні екологічної безпеки; збільшенні тривалості життя і зниження захворюваності; підвищення рівня освіти і культури; більш повного задоволення потреб і раціоналізації споживання; зниженні злочинності.[2]

На сьогоднішній день в Україні виникає ряд перешкод, що стримують та уповільнюють економічне зростання. В першу чергу вони пов'язані з інституційним або громадським середовищем. Також поширені корупція, хабарництво, які погіршують умови для підприємницької та інвестиційної діяльності. Економічне зростання в умовах перехідної економіки є досить актуальною проблемою, оскільки головною метою економічного зростання є

збільшення обсягів економічних благ, які сприяють покращенню життя населення, створенню стабільної сприятливої соціально-політичної ситуації в країні, підвищенню її міжнародного авторитету.[3]

Економічне зростання збільшує виробничі можливості економіки, дозволяє розв'язати проблему обмеженості ресурсів. Завдяки йому створюються нові види ресурсів, нові ефективні технології виробничих процесів, що дозволяє збільшувати та урізноманітнювати виробництво товарів та послуг, підвищувати якість життя. Але саме по собі економічне зростання не може вирішити чисельні економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми.

Актуальність економічного розвитку очевидна для усіх країн, а надто для України, адже в сьогоденних умовах є надзвичайно потрібним збільшення ВВП і наближення ВВП на душу населення до європейського рівня. Варто відзначити, що динаміка економічного зростання останніх років в Україні свідчить, що наша економіка не робить значного поступу. Цей факт веде до консервації та загострення ряду соціально-економічних проблем, особливо тих, що пов'язані з перерозподілом національного продукту, наприклад, сфери соціальних виплат та пенсійного забезпечення: перерозподіляючи порівняно невеликий за обсягом ВВП не можна добитися великих за обсягом пенсій чи соціальних виплат для значної категорії громадян. Намагання добитися цього за рахунок інших може призвести до незадовільних економічних наслідків та соціальної напруги. Хоча економічне зростання і не призводить до миттєвого вирішення проблем, воно здатне допомогти у довгостроковій перспективі, не спричиняючи при цьому інших несприятливих наслідків. Саме тому варто використовувати можливості, що виникають на початку третього тисячоліття, тоді, коли завдяки досягненням економічної думки і сучасним глобальним умовам перед нашою країною відкриваються хороші перспективи економічного росту. [4]

Список використаних джерел

1. Шевцов А. Економічне зростання в Україні та пошук ключової ланки майбутнього розвитку // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 37
2. Тулінцева Ю. В. Динаміка економічного зростання України / Ю. В. Тулінцева // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №4. – С.21-28.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.unier.km.ua>.
3. Попова В. Реалії та перспективи економічного зростання в Україні // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 23-29
4. Мельник М. П. Перспективи економічного зростання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipro.if.ua.

М.О. Дорошенко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗОВНІШНІ ЕФЕКТИ ТА ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Зовнішні ефекти – це не відбиті в ринкових цінах товарів і послуг вигоди або витрати деяких третіх осіб, що не беруть участь у ринковій операції. Ці вигоди або витрати є «зовнішніми» по відношенню до ринкових цін, за якими здійснюються операції на ринку. Зовнішні ефекти можуть бути негативними, якщо будь-яка виробнича або споживча діяльність приводить до виникнення витрат у осіб, що не мають безпосереднього відношення до даної діяльності. Зовнішні ефекти можуть бути позитивними, якщо будь-яка виробнича або споживча діяльність приводить до виникнення певних вигод у осіб, що не мають безпосереднього відношення до даної діяльності.

Позитивні зовнішні ефекти – це вигода деяких третіх осіб, не відбита в ціні, за якою здійснюється ринкова операція. Крім приватної вигоди, що одержується особою, яка оплачує послугу, існує ще й зовнішня вигода третіх осіб по відношенню до ринкової операції вигода яких, не врахована при формуванні ринкової ціни на послуги. Суспільна вигода включає як приватну вигоду, так і позитивний зовнішній ефект, тобто вигоду третіх осіб.

Інтерналізація зовнішніх ефектів означає переведення зовнішніх ефектів у внутрішні. Інтерналізація позитивних зовнішніх ефектів досягається шляхом коректування приватної вигоди так, щоб вона відображала дійсну суспільну вигоду через механізм, який дозволив би врахувати вигоди третіх осіб при формуванні ціни.

Негативні зовнішні ефекти являють собою витрати третіх осіб, не включені в ціну товару. Ціна, за якою виробник продаватиме свій товар, виявиться нижчою, ніж ціна, що враховує всі витрати: як витрати виробника, так і витрати осіб, які не беруть участь у купівлі-продажі даного товару.

Сукупні зовнішні витрати – це сукупний збиток, що наноситься третім особам. Чим більший об'єм випуску підприємств, тим більша шкода, що наноситься водному середовищу, і тим більші сукупні зовнішні витрати.

Граничні зовнішні витрати представлені додатковими сукупними зовнішніми витратами, що пов'язані з випуском кожної додаткової одиниці продукції. Вони не оплачуються виробниками, а перекладають на третіх осіб. Щоб інтерналізувати негативний зовнішній ефект, необхідно одержати граничні суспільні витрати. Інтерналізація негативного зовнішнього ефекту приводить до збільшення ціни товару, що породжує цей ефект, і, отже, до зниження величини попиту на цей товар.

Споживані товари і послуги можна розділити на дві групи: приватні блага, і суспільні блага. Чисте приватне благо – це таке благо, кожна вироблена одиниця якого може бути оцінена і продана в користування кожному

конкретному споживачу, приносить користь тільки його покупцю і не може бути використана безкоштовно будь-ким ще. Придбання чистого приватного блага не приводить до виникнення позитивного зовнішнього ефекту. Система ринків і цін ідеально обслуговує виробництво, обіг і споживання приватних благ, проте ця система абсолютно непридатна для виробництва чистих суспільних благ. Чисте суспільне благо – це таке благо, яке неподільне на окремі порції в процесі споживання, а тому споживається колективно всіма людьми, незалежно від того, готові вони сплатити його споживання чи ні. Це дає можливість сформулювати першу властивість чистих суспільних благ – невиключеність у споживанні.

З точки зору економіки виробництво суспільних благ приводить до виникнення позитивних зовнішніх ефектів. Забезпечення суспільними благами часто здійснюється державою, а витрати на їх виробництво фінансуються за рахунок податків, законодавчим шляхом стягуваних з громадян, а не з виручки від реалізації цих благ на ринку.

Друга властивість чистих суспільних благ – це неконкурентність у споживанні. Приватні блага конкурентні в споживанні. Споживання однією людиною чистого суспільного блага не знижує його доступності для інших споживачів при даній кількості цього суспільного блага, тобто становище жодного із споживачів не погіршується, якщо з'являється ще одна людина, споживаюча даний об'єм чистого суспільного блага.

Багато товарів і послуг за своїми характеристиками перебувають між чистими суспільними і чистими приватними благами. В сучасній економіці держава фінансує виробництво дуже багатьох товарів і послуг суспільного користування. Але далеко не всі товари і послуги, є чистими суспільними благами.

Попит на суспільні блага не у всьому ідентичний попиту на приватні блага. Перш за все, кожен споживач не може довільно змінювати кількість використовуваного ним суспільного блага, а змушений споживати дану кількість цілком.

Механізм абсолютно конкурентного ринку забезпечує перевиробництво негативних зовнішніх ефектів і недовироблення позитивних. Недосконалість ринкового механізму викликає необхідність пошуку шляхів їх подолання, перш за все, за рахунок втручання держави.

Одним з можливих способів втручання держави є введення спеціальних коригуючих податків, які стимулювали б виробників або споживачів інтерналізувати зовнішні ефекти. Основна ідея оподаткування полягає в тому, щоб виробники негативних зовнішніх ефектів платили податок у розмірі різниці між граничними суспільними і граничними приватними витратами за кожен вироблений одиницю продукції. В реальному житті держава намагається нейтралізувати негативні зовнішні ефекти [1, 2].

Економічна політика держави має різні засоби усунення небажаних наслідків зовнішніх ефектів, використання яких сприяє досягненню виробництва благ з екстерналіями, що наближалися до ефективних. Мета використання інструментів впливу полягає у включенні додаткових суспільних витрат або додаткової суспільної вигоди від благ із зовнішніми ефектами до приватних

витрат економічних суб'єктів, що й буде являти собою інтерналізацію зовнішніх ефектів.

Неспроможність ринку забезпечити виробництво і надання суспільних благ породжена їх природою. Ринок забезпечує споживачів лише товарами індивідуального споживання. Благо індивідуального споживання має здатність ділитись на дрібні однорідні одиниці, при цьому кожен споживач максимізує свій добробут відповідно до власної платоспроможності. Суспільне благо неподільне, на нього не поширюється принцип винятковості. Суспільні блага забезпечують потреби всіх членів суспільства в однаковій мірі, незалежно від того, хто за них заплатив. Виробництво цих благ потребує значних витрат, але неможливо знайти жодного стимулу, який спонукав би кожного громадянина купити свою частку, наприклад, оборонного потенціалу країни, гарантувавши надання даного суспільного блага. Таким чином, необхідне державне вирішення проблеми забезпечення суспільними благами громадян країни.

Регулюючи зовнішні ефекти, держава може значно поліпшити результати функціонування економіки і добробут населення. Надмірна диференціація доходів, яка не відповідає сучасним етичним критеріям справедливості, випливає з того, що поняття ефективності і справедливості в ринковій економіці виступають як протилежні. Ринок враховує лише індивідуальні граничні витрати, а доходи пов'язує безпосередньо з індивідуальною продуктивністю факторів виробництва. За цих умов непрацездатні члени суспільства взагалі не могли б одержувати доходу. Для нерегульованого ринку характерною є ситуація, коли 1% населення може зосередити в своїх руках значну частину сукупного доходу в економіці. Держава застосовує широкомасштабний перерозподіл доходів, щоб забезпечити всім членам суспільства нормальне споживання, з цією метою вона повинна забезпечити правові основи ефективного функціонування ринкової економіки; стабілізацію економіки; перерозподіл доходів і матеріальних благ з метою вирівнювання споживання благ; підтримку конкуренції шляхом регулювання діяльності монополій; регулювання розподілу ресурсів для забезпечення благами; коригування зовнішніх ефектів [3].

Список використаних джерел

1. Мікроекономіка і макроекономіка: підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. Київ, 1998. 518 с.
2. Доллан Э. Дж. Микроэкономика: пер. с англ. Санкт-Петербург, 1994. 448 с.
3. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. М., 1985. Т. 1. 512 с.

В.В. Дроб'язко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Розвиток агропромислового комплексу в економіці України потребує підвищення ефективності виробництва, яке неможливе без впровадження нових технологій на базі новітніх досягнень науково-технічного прогресу, залучення інвестицій та впровадження нових напрямів фінансування сільськогосподарських товаровиробників.

Головною умовою інвестиційного забезпечення збільшення виробничого сільськогосподарського потенціалу є визначення та застосування інструментів, за допомогою яких відбувається вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. Важливим інструментом є ефективна інвестиційна політика.

Інвестиційна сільськогосподарська політика має спрямовуватися на:

- стимулювання інвестиційної активності за допомогою пільгового оподаткування для суб'єктів підприємницької діяльності, що інвестуються з внутрішніх джерел;
- розвиток іпотечних відносин, які є досить привабливими для більшості інвесторів;
- зацікавлення фінансово-кредитних установ у залученні їх ресурсів на виробничо-інвестиційні цілі;
- створення сприятливої нормативно-правової бази для залучення іноземних інвестицій в сільське господарство, яке матиме велике значення у нарощуванні виробничого потенціалу.

Важливим напрямком в інвестиційній політиці є формування сприятливих умов для закордонних інвесторів. Країни з обмеженими бюджетними ресурсами не можуть власними силами вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій, тому збільшуючи приток цих інвестицій, створюються передумови для розв'язання багатьох проблем розвитку країни та прискорюється реформування економіки агропромислового комплексу та країни в цілому.

Сільські території – це місце не лише виробництва, але й проживання та роботи значної частини населення країни. Тому велика увага повинна приділятися сталому розвитку сільськогосподарського сектору, враховуючи соціальні наслідки проведення реформ соціального та економічного характеру. Для збереження довгострокового виробничого сільськогосподарського потенціалу та збереження сільської місцевості привабливою для життя розвиток сільського господарства має бути без шкоди для навколишнього середовища та природних ресурсів [1].

Тож виникає питання не про збільшення обсягу інвестицій, а про їх

ефективне використання та досягнення економічного зростання. Сьогодні пріоритетними для сільськогосподарської галузі стають якісний склад, покращення структури та напрямів розподілу інвестиційних ресурсів, а саме спрямування їх в інноваційні технології.

Разом з тим, для того, щоб бути привабливим для потенційних інвесторів, сільськогосподарські підприємства повинні характеризуватися наявністю внутрішніх та зовнішніх можливостей залучати та використовувати інвестиційні ресурси для свого розвитку, і, у свою чергу, забезпечувати максимізацію економічного ефекту суб'єктам інвестування за мінімального інвестиційного ризику.

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ролі й місця аграрної галузі в системі агропромислового виробництва, а насамперед, це стосується характеру економічних відносин між сільським господарством та іншими сферами агропромислового виробництва. Головними цілями інвестування є отримання прибутку, збереження капіталу або досягнення соціального ефекту.

Проте діяльність сільського господарства відрізняється значною залежністю від природно-кліматичних умов, невідповідністю робочого періоду та періоду виробництва, сезонністю, використанням біологічних організмів, що значною мірою обумовлює інвестиційний клімат в галузі й висуває на передній план специфічні цілі інвестування, такі як відтворення родючості земель та забезпечення нормального функціонування біологічних організмів. Крім того, метою інвестування аграрного виробництва є забезпечення продовольчої безпеки держави [2].

Головним атрибутом інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є їх потреби в інвестуванні соціальної сфери та інфраструктури сільського господарства, адже сучасна аграрна економіка є не лише галуззю виробництва, але й способом життя сільського населення. Нерозривність побуту та виробництва обумовлює необхідність будівництва й розвитку шкіл, дитячих дошкільних закладів, закладів побутового обслуговування, торговельної мережі, автомобільних та залізничних шляхів сполучення, газо-, водо- та електропостачання тощо. Тому специфічною метою інвестиційної діяльності в сільському господарстві є соціальний захист та забезпечення сільського населення, що обумовлюється нерозривністю аграрного виробництва та способу життя сільського населення.

Особливостями інвестиційної діяльності є наявність різноманітних форм господарювання на селі, а також таких специфічних суб'єктів господарювання, як присадибні господарства населення. Хоча здебільшого фахівці не відносять їх до складу агропромислового виробництва, вони виробляють значні обсяги продукції, що спричиняє необхідність їх урахування в аграрній інвестиційній політиці держави.

Усе зазначене обумовлює своєрідні напрями інвестування сільського господарства, насамперед, з метою збільшення обсягів виробництва та продуктивності, підвищення родючості земель, підтримки біологічного потенціалу рослин та тварин, фінансування соціальної сфери та інфраструктури,

фінансового оздоровлення підприємств тощо.

Отже, тенденції залучення інвестицій в сільське господарство свідчать про необхідність перегляду інвестиційної політики, основні її напрямки повинні враховувати особливості аграрного сектору. Враховуючи специфіку інвестиційної діяльності в сільському господарстві, лише раціональне використання інвестиційних ресурсів та створення сприятливого інвестиційного клімату забезпечить ефективність галузі в цілому. Стимулювання інвестиційних процесів у сільському господарстві є одним із пріоритетних завдань, яке вимагає вирішення ряду проблем на всіх рівнях господарювання. Перш за все, покращення фінансового забезпечення інвестиційної діяльності аграрних підприємств шляхом збільшення довгострокового кредитування на фоні зменшення короткострокового використання кредитів; зниження простроченої кредитної заборгованості внаслідок покращення платіжної дисципліни, а також оптимального співвідношення власних та залучених фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Юрчик І. Б., Маценко А. А. Іноземні інвестиції в Україні: проблеми і перспективи. Молодий вчений. 2016. № 5(32). С. 204–207.

Рибіна Л. О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. Економіка і суспільство. 2017. № 11. С. 450-454.

В.В. Дубина, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Виведення аграрного сектору ринкової економіки з кризового стану неможливе без фінансової допомоги виробникам сільськогосподарської продукції з боку джерел фінансування та інвестування. На нашу думку саме створення сприятливих умов для здійснення інвестицій у цей сектор є одним із головних завдань реформування сільського господарства та його підтримки.

Суть кредитних відносин полягає в системі економічних відносин між суб'єктами ринку щодо надання позики у грошовій або товарній формах.

Кредитування аграрних підприємств базується на певних таких принципах, що і галузей національної економіки, але має суттєві особливості.

Одні з цих особливостей мають сталий характер (сезонність сільськогосподарського виробництва, підвищена потреба аграрних підприємств в основному капіталі тощо), інші – зумовлені сучасним станом аграрного сектора економіки (незадовільний фінансовий стан більшості підприємств, значний фізичний і моральний знос основних засобів тощо).

До специфічних ризиків кредитування аграрних підприємств відносять:

- – підвищену нестійкість фінансового стану, невідповідність довготермінових запитів підприємств короткотерміновості наявних у банку ресурсів, нестабільність бюджету, невиконання тих його статей, які пов'язані з фінансуванням сільського господарства;
- – сезонні особливості сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов;
- – труднощі, пов'язані з реалізацією продукції, неплатежі та затримки надходження виручки від реалізації, відсутність у позичальника ліквідного забезпечення кредиту[1,4].

Кредитування аграрних підприємств базується на тих принципах, що й кредитування підприємств інших секторів економіки, але має суттєві особливості, які визначаються залежністю відтворювального процесу в галузі від природних умов. А це обумовлює, по-перше, чітку періодизацію процесу виробництва та унеможливорює перерви в ньому, що викликає потребу в забезпеченні надання кредитів дія товаровиробників галузі в чітко визначений час і в повному обсязі; по-друге, уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів та зниження плати за кредит; по-третє, нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребують зниження плати за кредит; по-четверте, низький рівень технічної оснащеності виробництва при високому рівні зносу техніки та використанні застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення інвестиційного характеру; по-п'яте, підвищений рівень ризикованості галузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту.

Важлива умова забезпечення повернення банківських позик – страхування кредитних ризиків. Також для успішного кредитування аграрного сектора потрібна відповідна інфраструктура. До складу такої інфраструктури з різним ступенем інтеграції повинні ввійти: Аграрний банк, кооперативні банки, кредитні спілки, комерційні банки. Основою побудови такої системи має стати Аграрний банк, який з одного боку, повинен стати центром, через який уряд проводитиме державну політику в аграрному секторі економіки, а з другого – фінансовим центром галузі[2].

Формувати кредитні відносини між кредитором та позичальником необхідно таким чином, щоб забезпечити для обох сторін найвищу ефективність використання даних коштів, незважаючи на те, що одержання прибутку є головною метою кредитора, а потреба у додаткових коштах – метою позичальника. Отже, має бути забезпечення єдності та спільності їх інтересів, що лежать в основі компромісу між ефективністю надання банками кредиту й ефективністю використання позичальником кредитних ресурсів. Довіра обох сторін повинна бути закладена в основі кредитних відносин. У разі відсутності такого критерію такі відносини стають економічно не вигідними, тому з боку кредитора не буде згоди надати кредит, а з боку позичальника – прагнення отримати його[3].

Головна передумова динамічного розвитку банківського кредитування агросфери – забезпечення повернення кредиту за умови дотримання прав кредиторів та позичальників. Неповорнення кредитів аграріями нині зумовлене різними причинами, основні з яких, як зазначалося, висока ризикованість ведення господарської діяльності в галузі, стійкий, накопичений упродовж багатьох років дефіцит фінансових ресурсів у переважній більшості сільськогосподарських товаровиробників, несвоєчасне отримання ними банківських кредитів і, відповідно, їх неефективне використання та брак коштів для розрахунків за цими кредитами, значний вплив суб'єктивних чинників на процес прийняття рішення про видачу кредитів тощо. У зв'язку з цим доцільно запропонувати ввести страхування ризиків неповорнення кредитів банкам сільськогосподарськими виробниками[4].

Специфіка кредитних відносин в аграрному секторі економіки.

1. Залежність від умов природи (світло, температура, вологість, заморозки, град, бурі, урагани, повені, сильні зливи, засухи і т. і.). Сільське господарство – це та галузь економіки, яка значною мірою залежить від сил природи. Біологічні природні фактори більшою мірою впливають на галузь рослинництва, а саме на рівень врожайності сільськогосподарських культур. Несприятливі погодні фактори приводять до часткової або повної загибелі врожаю. Урожайність сільськогосподарських культур, незважаючи на застосування новітніх прогресивних технологій, може різко змінюватися під впливом коливання природних факторів. Джерелом монопольного доходу можуть бути сприятливі кліматичні умови, що в свою чергу сприятиме продажу сільськогосподарської продукції рослинництва за вищими цінами (перших у сезоні овочів і фруктів).

2. Сезонність виробництва. В тому випадку, коли в часовому просторі робочий період не збігається з виробничим періодом, тобто тим часом, впродовж якого продукт піддається людській праці (оранка, весняна сівба, догляд за рослинами і сінозбирання, збирання урожаю та ін.) та того часу, впродовж якого продукт перебуває у виробництві (формування врожаю тощо), має місце сезонність. Вона спричиняє тимчасовий розрив у часі між авансуванням коштів у виробництво та їх отриманням після реалізації продукції. Сезонне коливання потреби в капіталі найбільш яскраво виражене у підприємств, що спеціалізуються на вирощуванні та виробництві продукції рослинництва (плодоконсервні заводи, цукрові заводи). Слабкіше виражені сезонні коливання потреби в капіталі у підприємств, що спеціалізуються на тваринництві, хоча також спостерігаються періоди накопичення та наростання витрат.

3. Безперервність процесу виробництва в сільському господарстві. Для забезпечення безперервної виробничої діяльності в агропромисловому виробництві, яка не може бути зупиненою, необхідно своєчасно та постійно вкладати грошові кошти та надавати кредити. На початку виробничого процесу в період проведення комплексу веснянопольових робіт спостерігається поступове наростання потреби сільськогосподарського підприємства в кредитних коштах, взимку потреба в коштах різко падає. Створення для сільськогосподарських підприємств-позичальників реальних можливостей залучення додаткових коштів у періоди збільшення потреби в них сприяє

результативності його діяльності. Своєчасне надходження кредитів є запорукою успіху виробничого процесу, а затримка або несвоєчасне надходження коштів може призвести до зриву виробничого процесу. Отже, для того, щоб виробничий процес був результативним, необхідно забезпечити його безперервність[5].

4. Самовідтворення. Специфічною рисою цієї галузі економіки є самовідтворення. Частина отриманої продукції залишається у внутрішньогосподарському обігу (гній, корми, молодняк тварин), тобто не реалізується на сторону й не набуває грошової та товарної форми (не проходить стадії реалізації). Приблизно 30-40% продукції в натуральній формі залишається в наступних циклах відтворення, а відповідно до цього сільськогосподарське підприємство не отримує виручки, отже воно є низькотоварним.

5. Висока ризикованість сільськогосподарського виробництва. В цьому випадку дослідженню підлягають кредитні відносини для початкового бізнесу. На початковому етапі свого розвитку підприємство не має ще ділової репутації та компетентності вести справу, а також не має свого іміджу в економічних відносинах. Позичальники повинні мати можливість та бажання своєчасного розрахунку з кредитором, оскільки для кредитора вживання терміна «ризик» є неприйнятним. Банківським та небанківським фінансово-кредитним інституціям байдуже, у що вкласти свої кошти, головне, щоб вони повернулися.

6. Низька прибутковість сільськогосподарського виробництва. У зв'язку із специфічними особливостями сільського господарства питання формування прибутку для них є дуже складним. У сільськогосподарського підприємства спостерігається висока ймовірність неотримання прибутку, яка залежить не від господарської діяльності самого підприємства (сарана, епідемія та ін.); частину свого прибутку підприємству необхідно використати на матеріально-технічне забезпечення. Як було зазначено вище, за частиною сільськогосподарської продукції фінансові результати не формуються, а формування прибутку залежать від природних умов. Отже, ми бачимо, що на формування величини прибутку сільськогосподарського підприємства впливає низка факторів (внутрішніх та зовнішніх)[1,6].

Отже, сільськогосподарське підприємство у процесі своєї господарської діяльності потребує залучення кредитних вкладень в значних обсягах, отже, вважається кредитомісткою галуззю. На наш погляд, підвищена кредитомісткість галузі вимагає надання їй кредитів на більш прийнятних умовах (пільгових). Сезонність виробництва Безперервність процесу виробництва в сільському господарстві Самовідтворення Висока ризикованість сільськогосподарського виробництва Низька прибутковість сільськогосподарського виробництва Залежність від природних умов Специфічні особливості сільського господарства На основі узагальнення наведених вимог галузі щодо організації кредитних відносин на практиці з урахуванням специфічних особливостей сільськогосподарського виробництва впливає необхідність власного визначення терміна «кредитне забезпечення сільського господарства». На наш погляд, кредитне забезпечення сільського господарства – це система заходів банківських та позабанківських кредитно-фінансових інституцій та держави, які спрямовані на забезпечення

сільськогосподарських товаровиробників кредитними ресурсами з урахуванням специфіки аграрного виробництва.

Список використаних джерел

1. Березовик В.М. Кредитні відносини банків з агропромисловим комплексом України / В.М. Березовик // Економіка України. – 2003. – № 1. – С. 18-23.
2. Воронкова А.А. Проблеми банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні / А.А. Воронкова, Л.В. Куцина // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 2 (5). – С. 33-37.
3. Пиріг Г.І. Удосконалення кредитних відносин в аграрному секторі економіки / Г.І. Пиріг // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 106-109.
4. Колотуха С.М. Концепція розвитку кредитних відносин сільськогосподарських підприємств / С.М. Колотуха // Банківська справа. – 2004. – № 4. – С. 45-57.
5. Колотуха С.М., Мельник К.М. Реформування кредитних відносин в аграрному секторі економіки / С.М. Колотуха, К.М. Мельник // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С. 74-80.
6. Марцин В.С. Кредитні відносини у сучасних умовах господарювання та шляхи їх вдосконалення / В.С. Марцин // Економіка, фінанси, право. – 2009. – № 10. – С. 17-22.

В.В. Дубина, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Земельна реформа в Україні є складовою частиною економічної реформи. Без її здійснення неможливий перехід до ринкових економічних відносин. З часу проголошення земельної реформи кардинально змінилися відносини власності на землю, структура землеволодінь і землекористувань, запроваджені плата за землю, оренда земельних ділянок, їх купівля-продаж, дарування, міна. Безплатно мільйони громадян одержали від держави земельні ділянки.

Трансформацію земельних відносин здійснено відповідно до політичного курсу щодо забезпечення просування суспільства до ринкових відносин. Ринок землі - це, насамперед, перерозподіл трьох ресурсних потенціалів: фінансових, земельних та трудових. Він має велике значення як для економіки країни, так і для благополуччя землевласника. Цей процес має проходити при умові

обов'язкового врахування суспільних потреб.

Законодавство країн з ринковою економікою розрізняє поняття «цивільний або цивільно-правовий обіг земельних ділянок» та поняття «ринковий обіг земельних ділянок». Цивільно-правовий обіг земельних ділянок здійснюється на підставі різних видів цивільно-правових угод: купівлі-продажу, міні, оренди, дарування, оренди, передачі землі у спадщину тощо. Однак, більшість таких угод не є ринковими.

Ринковими вважаються цивільно-правові угоди, які передбачають перехід права власності на землю від однієї особи до іншої на основі співвідношення попиту та пропозиції земельних ділянок. Якщо власник земельної ділянки дарує її іншій особі, то ні перший, ні другий не зацікавлені у виявленні реальної ринкової ціни земельної ділянки. Інша справа, коли проходить процес купівлі-продажу. Продавець зацікавлений в отриманні якомога вищої вартості, а покупець - навпаки, у якомога нижчій ціні на земельну ділянку. Отже, саме на основі угод купівлі-продажу земельних ділянок формується ринкова ціна на них.

Таким чином, ринковий обіг земельних ділянок відбувається на основі одного виду цивільно-правових угод - купівлі-продажу. Всі інші, на основі яких відбувається перехід права власності на земельні ділянки від однієї особи до іншої, є угодами, на основі яких відбувається цивільно-правовий обіг земельних ділянок.

Слід зазначити, що питання ринку земель є не тільки економіко-правовим, а й соціальним та політичним. За останній час особливого значення набуло питання державної політики у сфері земельних відносин. Були прийняті ряд нормативно-правових актів, які виражають регулювання ринкового механізму для регулювання економікою.

Але, до основних стримуючих факторів створення земельного ринка можна віднести: незавершеність законодавчої бази, не дивлячись навіть на прийнятий Закон «Про ринок земель», відсутність інфраструктури ринку, чіткого порядку оренди, обмежень. Також гальмуються процеси інвестування та іпотечного кредитування під заставу землі, не повноцінне ведення державного земельного кадастру (необхідне прийняття Закону «Про державний земельний кадастр», виключити недостовірність даних про кількість і якість земель), не проводиться моніторинг земель та землекористування, без якого неможливе обґрунтоване здійснення державної земельної політики, недотримання умов договорів оренди, нецільове використання коштів земельного податку, який повинен використовуватись на виконання меліоративних заходів, захист ґрунтів від водної та вітрової ерозії.

Державна фінансова підтримка - це, з одного боку, діяльність держави, що характеризується виділенням коштів з державного бюджету з метою сприяння економічному зростанню окремої галузі. Однією з таких галузей і є аграрна. З іншого боку, фінансова підтримка є одним з механізмів державного регулювання економіки. Нині в сільській місцевості України в основному завершено реформування відносин власності в плані роздержавлення, паювання землі та майна. Створено нові організаційно-правові форми господарювання, засновані на приватній власності на землю та майно. При цьому, незаперечним є той факт,

що аграрний сектор національної економіки залишається невиведеним з кризової ситуації. Низька ефективність сільськогосподарського виробництва не забезпечує навіть простого відтворення.

Забезпечити стабільну діяльність новостворених аграрних формувань нині непросто. Дається взнаки невідповідність селян до роботи в ринкових умовах, низька платоспроможність більшості з них, відсутність послідовної державної політики щодо диспаритету цін, що зумовлює постійну нестачу фінансових ресурсів та обмежує діяльність і розвиток сільськогосподарських товаровиробників, замала фінансова підтримка держави та місцевих органів самоврядування.

Список використаних джерел

1. Андрейцев В. І. Екологічне право: особлива частина: Підручник для студентів юридичних вузів / В.І. Андрейцев // – К.: Істина, 2013. – 376 с.
2. Бондарчук Н.В. Проблеми права власності на землю в Україні / Н.В. Бондарчук// Часопис Київського університету права. – 2012. – №3. С.– 289- 292
3. Брусенцова Я.В. Застосування земельного законодавства в діяльності органів місцевого самоврядування / Я.В. Брусенцова //— Х. : Фактор, 2016. — 103 с.

М.М.Єлізова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Безробіття - це соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили (економічно активне населення) не зайнята у сфері економіки. У реальному житті безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї. В Україні вперше у 1991 році з прийняттям Закону „Про зайнятість населення" законодавчо визначається безробіття.

Причини безробіття:

1. Структурні зрушення в економіці: впровадження нових технологій, згорання виробництва в традиційних галузях, закриття технічно відсталих підприємств.
2. Економічний спад чи депресія, що змушують роботодавців знижувати потребу у всіх ресурсах, у тому числі і трудових.
3. Економічна конкуренція, зокрема на ринку праці.
4. Політика уряду в галузі оплати праці: підвищення мінімального розміру заробітної плати збільшує витрати виробництва і тим самим знижує попит на робочу силу.

5. Сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях економіки.

Сучасні теорії ринку праці розрізняють такі типи безробіття у залежності від причин вивільнення робочої сили: природне; вимушене.

На різних етапах розвитку людського суспільства ефективність використання робочої сили була різною. Безробіття 2020 року найсерйозніше випробування для України. За останні 20 років саме зараз стрімке зростання безробіття. За час з початку карантину, тобто починаючи з 12 березня в службі зайнятості зареєструвалося 89,2 тисячі безробітних.

З квітня 2020 року кількість зареєстрованих в органах Державної служби зайнятості зросла на 27% . Офіційних безробітних налічується вже 401 тисяча осіб. Кількість тих, хто втратив роботу, але з різних причин не став на біржу праці, оцінюється до 3 млн осіб. Прогнозується, що рівень безробіття цього року буде вимірюватися двозначними «відсотками», чого в Україні не було з 2002 року.

Стрімке зростання безробіття і, відповідно, збідніння населення загрожує значними соціальними потрясіннями. Уряд розраховує, що програма широкого залучення безробітних до роботи на об'єктах «Великого будівництва» врятує ситуацію, принаймні, суттєво знизить критичну масу таких людей. Будемо сподіватися на успіх цих стратегій.

Армія безробітних, на жаль, «прибуває». Кількість вакансій зменшилася на 60 відсотків менше, ніж було у травні минулого року. Приріст звернень за державною допомогою не став несподіванкою для керівництва держави. В країні було прийнято ряд антикризових заходів, покликаних пом'якшити удар економічної кризи, зокрема, і в сфері зайнятості. Уряд спростив процедуру подачі документів до центрів зайнятості. "Тому закликаємо всіх, хто втратив роботу в період карантину, реєструватися і надалі", – закликав глава уряду.

У Державному центрі зайнятості вказують на збільшення попиту роботодавців у сферах сільського та лісового господарства, торгівлі та послуг, логістики, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, а також забезпечення правопорядку. В останньому випадку йдеться про вакансії охоронців та сторожів.

У відомстві також вказують на наявність попиту на фахівців із досвідом роботи бухгалтером, обліковцем та лікарем. Шукають зокрема й електрогазозварників, дорожніх робітників, слюсарів-ремонтників та електромонтерів.

Для того, щоб знизити рівень безробіття необхідно розробити та ухвалити антикризову програму заходів подолання негативних явищ в економіці спільно з роботодавцями та профспілками. Необхідно стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, шляхом зменшення податкового тиску, полегшення порядку реєстрації підприємств. З появою нових підприємств з'являться нові робочі місця. Необхідно здійснити постійний контроль за укладанням та виконанням колективних договорів на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності. Кожний вищий навчальний заклад повинен допомагати працевлаштуванню своїх випускників. Потрібно надавати можливість студентам почати свою кар'єру, перебуваючи у ВНЗ.

Ринок праці займає особливе місце в ринковій економіці, оскільки відтворення такого товару як робоча сила – це відтворення трудових ресурсів і в цілому продуктивних сил суспільства. Він є невід’ємною складовою частиною загальноекономічного ринкового механізму.

Саме ринок праці повинен сприяти більш раціональному використанню трудового потенціалу країни, ефективному регулюванню руху незайнятої робочої сили. Він стає своєрідною ареною на поліпшення якісних характеристик працівників.

Список використаних джерел

1. Баличенко В.В. Загальна економічна теорія – Харків «Фоліо». 2004.- 418ст.
2. Лудаговська С. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка. – К., «Перо», 2004р., 360ст.
3. Ростиш В. С. Ринок праці та зайнятість. — К. «КНЕУ», 2003, 540ст.
4. Федоренко В.Г./Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи//Економіка та держава. – 2009. - №1. – с.4-5.
5. Про зайнятість населення : Закон України від 01.03.1991 № 803-ХІІ
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [сайт [http // www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)]

К.В. Зонова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ГРОШЕЙ

Деякі автори розглядають сучасні гроші як символічні гроші. На наш погляд, важко погодитись з тим, що сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів та монет, які введені у обіг на основі Закону (про їх введення у обіг), є символічними грошима без цінності, тобто купівельної спроможності. Такий підхід до розуміння сутності сучасних грошей зумовлений, перш за все тим, що грошові білети сучасних грошей неможливо розглядати ані як знаки золота, ані як знаки грошей, ані як символи золотих грошей, якими по сутності були банкноти, як повноправні представники дійсних грошей і які Маркс розглядав як визначену кількість вартості.

Заслуговує на увагу і те, що сучасні гроші виражають ціни і цінові пропорції між товарами не власною вартістю (по причині її відсутності), як це справедливо для золотих грошей, а своєю цінністю – купівельною спроможністю, тобто уявно визначеною кількістю тих товарів та послуг, які можна придбати на гроші в даний момент часу.

Наприклад, сьогодні розглядаються такі форми грошей: повноцінні та неповноцінні [2, с. 19 та с. 25], центральні та приватні [6, с. 5], ліквідні та кредитні [2, с. 27 банківські, казначейські та депозитні [2, с. 27-29], електронні [2, с. 25 і с. 30], фінансові [8, с. 150], а також функціональні форми грошей [1, с. 80].

Однак, якщо підходити до тлумачення поняття «форма» як зовнішній прояв сутності предмету, то під формою грошей слід розуміти зовнішній прояв їх сутності. Зовні сутність сучасних кредитних грошей, які є борговими зобов'язаннями банків, які їх емітують, знаходить свій прояв в готівковому та безготівковому їх існуванні, що напрямцє залежить від функціонального характеру їх емітентів.

Так, центральні банки, однією з функцій яких є емісія готівкових грошей, випускають до обігу гроші у формі готівки (у вигляді грошових білетів та білонної монети, які мають конкретні зразки, найменування та номінальну вартість). Що ж торкається комерційних банків, однією з функцій яких є створення та знищення нових кредитних грошей у безготівковій формі, то вони створюють безготівкову форму грошей, які не мають зразків та номіналів і мають вигляд записів кількості грошових одиниць по рахунках у банках. І якщо готівкові гроші мають безмежну платіжну силу (зовсім ліквідні) і здійснюють свій рух поза банками і незалежно від них, то безготівкові гроші мають обмежену платіжну силу і здійснюють свій рух за правилами кредитних відносин між відповідним банком та власником грошей, які знаходяться на рахунках у банку.

Заслужовує на увагу «нова» форма депозитних грошей, так звані, «електронні гроші», яка виділяється деякими авторами [2, с. 25 та с. 30], хоча за своїм змістом «електронні гроші» взагалі не відносяться до окремих форм грошей, а зображують собою, з одного боку, вид депозитів (безготівкову форму грошей), тобто зобов'язань банку повернути борг, який облічується на особистому «картковому» рахунку. З другого ж боку, - термін «електронні гроші» є свого роду банківським жаргоном, який віддзеркалює не нову форму грошей, а нову банківську технологію чи «... нові методи погашення та передачі боргу...». Ця технологія дозволяє здійснювати за допомогою технічних електронних засобів (в тому числі і пластикової картки) не тільки переведення грошей з рахунку на рахунок, але і видачу банкоматами готівкових грошей. Тому пластикову картку аніж не можна розглядати як носія електронних грошей, бо гроші знаходяться у вигляді записів на картковому рахунку у банку.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А. Теорія грошей/ А. Гальчинський /. – К.: Основи, 1998. – 416 с.
2. Гроші та кредит / під ред. Савлука М. І. - К.: КНЕУ, 2006. – 740 с.
3. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука. — 6-те вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2011. — 589с.
4. Економічна історія України і Світу: Підручник / Б. Д. Лановик та ін. — К.: Вікар, 1999. – 243с.

5. Економічна теорія: політекономія: підручник/за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання – Прес, 2001. – 581с.

6. Красавина Л. Н. Проблемы денег в экономической науке/Л.Н. Красавина/ Деньги и кредит. – 2001, № 10. – С.27-29.

7. Основи економічної теорії: навч. посібник / за заг. ред. Л.Ю. Мельника. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 528 с.

8. Портной М. А. - Деньги: их виды и функции/ М. А. Портной/. – М.: Анкил, 1998. – 331с.

Л.П. Ишбаева, студентка

Научный руководитель: Г.Г. Керимов, преподаватель

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана Атамурата Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Широкое применение возможностей информационно-коммуникационных технологий в Туркменистане создает благоприятные условия для поэтапного перехода к цифровой экономике. Это в свою очередь обеспечивает эффективность экономического развития.

С переходом к цифровой системе также создается система услуг для повышения благосостояния населения. Согласно задачам, вытекающих из Концепции развития цифровой экономики на 2019–2025 года, граждане могут произвести оплаты за товары и культурно-социальные услуги через цифровые технологии [1].

Создание национальной цифровой системы в первую очередь приведёт к улучшению материального состояния населения, обеспечению устойчивого развития нашего государства, переходу Туркменистана к ряду высокоразвитых стран и повышению роли национальных предпринимателей на мировом рынке.

Цифровую экономику можно рассматривать с разных сторон, а точнее цифровая экономика – это:

- система социально-экономических и организационно-технических отношений, опирающихся на использование цифровых информационно-коммуникационных технологий;

- экономика, характеризующаяся активным внедрением и результативным использованием цифровых технологий предназначенных для сбора информации во всех сферах человеческой деятельности, работы с ней, её преобразования и распространения;

- целостная, сложная, организационно-техническая система, состоящая из множества составляющих (технические, организационные, программные, законодательные и др.), которые используются между экономическими субъектами в условиях устойчивого развития [2].

Цифровая экономика является неотъемлемой основой развития и укрепления экономики государства. Она влияет на банковскую, торговую, транспортную, энергетическую, образовательную, здравоохранение и другие системы. Интернет, большие данные, использование мобильных и других устройств приводит к развитию социальных, а также и экономических отношений и совершенствованию институтов.

Согласно принятой Концепции, ведущая роль в развитии цифровой экономики принадлежит банковской системе нашей страны, эта система быстро приспособливается и даёт явные результаты. Внедрение цифровых технологий в банковскую систему национальной экономики требует внедрение средств автоматизации, роботов, искусственного интеллекта, технологий удалённого обслуживания для оказания банковских услуг. В стране ведётся активная работа по продвижению и расширению сферы безналичных расчётов, доведению платёжной системы до уровня развитых стран мира. Постепенно внедряются удобные и новые формы использования банковских карт через интернет систему. К примеру, можно привести новую банковскую услугу «Студенческая оплата», внедрённую Государственным коммерческим банком «Халкбанк». Цель данной новой услуги заключается в модернизации и упрощении оплат студентов ВУЗов, обучающихся на платной основе [3].

С помощью услуги «Студенческая оплата» студенты могут произвести оплату за учёбу пользуясь банковской картой через официальный сайт банка в отделе «Онлайн-оплаты» в режиме реального времени. Данная услуга имеет следующие преимущества для студентов и их родителей:

- в первую очередь, студенты или их родители экономят время связанное с визитом банка для проведения оплаты;
- если при наличной оплате имеется возможность оплаты за год или шесть месяцев, то с помощью онлайн оплаты появляется возможность оплатить за только один или несколько месяцев;
- для оплаты можно использовать банковскую карту «Алтын Асыр» самого студента или его близких родственников (отца, матери, братьев/сестёр, родственников);
- онлайн оплата доступна днём и ночью в любой день недели [4].

Таким образом, позитивный характер проводимых работ и достигнутые успехи по внедрению в стране цифровой системы, также подготовка соответствующих специалистов, являются гарантом дальнейшего развития страны.

В нашей экономически растущей стране создаются широкие возможности для эффективного применения банковских услуг со стороны населения. Это в свою очередь, помогает реализации поставленных задач для продолжения развития банковской системы страны согласно современной и передовой практике, также добиться устойчивого развития банковской системы и повышения уровня благосостояния народа.

Список использованных источников

1. «Концепция развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019–2025-е годы». – Ашгабат: TDNG, 2018 г.
2. Керимов Г.Г. Цифровизация национальной банковской системы. // Банковский вестник. ЦБТ, 2020 г. №2.
3. Бабаева Г.Р. Необходимость перехода Туркменистана на цифровую экономику // Банковский вестник. ЦБТ, 2019 г. №3.
4. “Банковский вестник”. – ЦБТ, 2014–2019 гг.

Д.С. Калиниченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Г.Є. Бєсєдіна**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ

Ринкова економіка – це система надзвичайно складних зв'язків з великою кількістю діючих осіб, кожен з яких керується власними інтересами, приймає самостійні рішення, які врівноважуються та узгоджуються автоматично. Врівноваження та узгодження відбуваються завдяки конкуренції та вільному ціноутворенню. Окремо взятий конкурентний ринок забезпечує максимізацію споживчого надлишку, виробництво продукції є найбільш ефективним способом та розподілом виробничих ресурсів з максимальною віддачею. При цьому не враховується вплив зміни ціни одного блага на ціни інших благ, тобто ігноруються зворотні зв'язки, які існують в ринкових умовах між різними ринками не тільки національної, а й світової економіки.

Ринки факторів виробництва і товарів пов'язані у систему, яку називають загальною рівновагою. Зовнішні зв'язки показують потреби і поставки всіх факторів виробництва і вироблених товарів. Тут мається на увазі не окремий товар або фактор виробництва, а всі різноманітні продукти, для виробництва яких потрібно багато факторів виробництва. Загальна економічна рівновага – це деякою мірою абстракція, ідеал економіки. У реальній дійсності відбуваються її порушення, тому розвиток економіки має циклічний характер. Економічна система характеризується наявністю тісних зв'язків між її елементами. Економічний імпульс, який виникає в системі, передається від одного економічного суб'єкта до іншого через систему ринків. Часткова рівновага на окремому ринку є дуже нестабільною, що зумовлює необхідність пошуку умов рівноваги всіх ринків одночасно, тобто загальної рівноваги.

Інструментом, що використовується для аналізу загальної рівноваги виробництва і розподілу ресурсів в економіці з фіксованою пропозицією праці та капіталу, є діаграма Еджворта, яка являє собою прямокутник, сторони якого

відображають обсяги, які має у своєму розпорядженні суспільство для виробництва двох товарів. Кожна точка в діаграмі Еджворта відповідає певному варіанту розподілу наявної кількості ресурсів. Згідно з критерієм ефективності, запропонованим італійським економістом В. Парето, виробництво вважається ефективним за умови такого розподілу ресурсів, коли не можна збільшити обсяг виробництва одного товару, не зменшивши при цьому обсягу виробництва іншого.

Відповідно до критерію Парето розподіл товарів буде ефективним, якщо не можна збільшити корисність одного споживача, не зменшивши при цьому корисності іншого. Лінія, що з'єднує всі можливі точки дотику протилежних кривих байдужості, які належать двом картам цих кривих, властивим для кожного окремого споживача, називається довірною лінією, або кривою контрактів. Вона показує всі можливі ефективні варіанти розподілу двох благ між двома споживачами.

Якщо і ресурси, і продукція розподіляються так, що не можна поліпшити становище однієї особи без погіршення становища іншої, досягається оптимальний за Парето стан економічної системи. Для досягнення такої ефективності має бути унеможливлене отримання додаткового виграшу шляхом перерозподілу ресурсів у виробництві або обміну товарами між споживачами. Забезпечити фактичний розподіл продукту та ресурсів, який відповідав би ефективному, може лише конкурентний ринок. Усі інші моделі модифікують механізм розподілу, що призводить до неповного або неефективного використання ресурсів.

Теорія загальної рівноваги використовується для визначення методологічних основ прийняття суспільних рішень у галузі економіки добробуту. Під добробутом розуміють забезпеченість населення необхідними матеріальними та нематеріальними благами [1, 2].

Економічна теорія добробуту – це загальна назва нормативного аспекту економічної теорії, яка вивчає умови економічного оптимуму. Центральними положеннями цієї теорії є теореми економіки добробуту. Перша теорема економіки добробуту стверджує, що за умов досконалої конкуренції досягається оптимальне за Парето розміщення ресурсів, тобто конкурентна економіка досягає певної точки на кривій виробничих можливостей. Значення першої теореми полягає в тому, що вона дає загальний механізм конкурентного ринку, яким можна користуватися, щоб гарантувати результати ефективності за Парето.

Друга теорема економіки добробуту стверджує, що будь-який оптимум за Парето може бути досягнутий конкурентною економікою (в якій усі ринки відповідають умовам досконалої конкуренції), тобто будь-якому оптимуму за Парето (точці на кривій виробничих можливостей) відповідають система цін і розміщення ресурсів між учасниками, які можуть привести до цього стану як до конкурентної рівноваги. Це означає, що проблеми розподілу й ефективності можна розділити. Будь-який бажаний розподіл, ефективний за Парето, можна підтримати за допомогою ринкового механізму. Ціни в ринковій системі відіграють подвійну роль. Алокативна роль цін полягає в тому, щоб вказувати на відносну рідкісність товарів. Дистрибутивна роль цін полягає в тому, щоб

визначити, скільки різних товарів можуть придбати різні індивіди.

Друга теорема добробуту свідчить про можливість розподілу цих двох ролей. Можна перерозподілити початкові запаси товарів, щоб визначити, скільки багатства є в індивідів, а потім використовувати ціни для вказівки на відносну рідкісність товарів. Незалежно від того, як перерозподіляються початкові запаси, рівноважний розподіл, обумовлений ринковими силами, як і раніше, буде ефективним за Парето.

Економіка налічує величезну кількість ринків (рівно стільки, скільки благ), блага виробляє ще більша кількість виробників, які використовують різноманітні технології, лага споживаються споживачами з різноманітними смаками, більшість споживачів беруть участь у виробничому процесі.

Окрім величезного розмаїття споживчих благ та ресурсів, виробників та споживачів, існують також прямі та зворотні зв'язки між ними у процесі виробництва та споживання. Все це цілком доречно спонукає до ретельнішого вивчення загальної рівноваги. Загальна рівновага вивчає, яким чином балансується система взаємопов'язаних індивідуальних ринків споживчих благ та ресурсів, яким чином задовольняються потреби всієї сукупності споживачів у благах та виробників у ресурсах. Очевидно, що проблематика загальної рівноваги пов'язана з координацією виборів людей, які одночасно споживають і виробляють продукти суспільної економіки.

Індивідуальні ринки досягають часткової рівноваги і на ринках факторів виробництва, і на ринках кінцевих споживчих товарів. Проте економіка повинна досягати загальної рівноваги на всіх цих ринках. Ця загальна рівновага всіх ринків пов'язує їх ціновими зв'язками. Домашні господарства поставляють фактори виробництва і потребують кінцевих товарів; фірми купують фактори виробництва і перетворюють та продають їх як кінцеві товари.

Загальна рівноважна конкурентна цінова система логічно завершена. У ній є достатня кількість взаємозв'язків попиту і пропозиції, щоб визначати всі відносні ціни і всі обсяги вироблюваних товарів. За деяких умов конкурентна загальна рівновага буде виявляти розподільну ефективність. Розподільна ефективність означає, що матеріальне становище жодної особи не може поліпшитися без погіршення становища іншої. У такій ситуації економіка перебуває на обох межах – межі виробничих можливостей та межі можливих корисностей.

Основним результатом аналізу загальної рівноваги є те, що ціни вказують на економічну обмеженість ресурсів для виробників і соціальну корисність для споживачів, конкурентний ціновий механізм дає змогу максимізувати обсяг виробництва з деяких ресурсів. Умови, за яких можна досягти ефективної конкурентної рівноваги, жорстко обмежені: немає жодних побічних наслідків економічної діяльності, монополій або економії, обумовленої зростанням обсягів виробництва. Відсутність таких умов призводить до порушення рівності внаслідок чого знижується ефективність економіки. Навіть якби ідеальні умови для ефективної досконалої конкуренції утримувалися, одне важливе застереження щодо результатів конкурентної системи *laissez faire* («принцип невтручання») залишається [3].

Список використаних джерел

1. Кириленко В. І. Мікроекономіка/ В. І. Кириленко /: навч. посібник. Київ, 1998. - 348 с.
2. Базилевич В.Д. Мікроекономіка: / В.Д. Базилевич /підручник Київ, 2007. -150 с.
3. Нуреев Р. М. Курс микроэкономики: учебник./ Р. М Нуреев. / Москва, 2000. -560 с.

Є.Я. Король, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков**, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розвиток ринкової економіки та теорії людського капіталу сприяв зміні економічного розуміння таких взаємопов'язаних категорій, як "людські ресурси", "людський потенціал", "трудові ресурси", "робоча сила", "трудовий потенціал", "трудовий капітал", частина з яких широко застосовувалися ще в умовах командно-адміністративної економіки. Йдеться про те, що певна термінологічна невизначеність вище перелічених понять негативно впливає на результати сучасних теоретичних і прикладних досліджень.

Ми погоджуємось із думкою, що категорія людського капіталу - повніша та правомірніша для її ширшого застосування при характеристиці й оцінці рівня розвитку домогосподарства, організації, визначеної території, сектора економіки чи держави в цілому. Необхідність застосування останнього полягає також у тому, що термін "людський капітал" набагато коректніше характеризує ті процеси, що відбуваються у сфері праці та виробництва, в тому числі й в аграрному секторі національної економіки України [2].

Однією з головних причин того, що в останні десятиріччя чисельність працівників аграрних підприємств суттєво скоротилася, є несприятлива кон'юнктура ринку сільськогосподарської продукції, особливо тваринницької. Через збитковість виробництва цього виду продукції аграрні підприємства скоротили обсяги її виробництва. Основна ж частина трудових ресурсів аграрних підприємств донедавна була залучена саме у тваринництві.

Праця в аграрних підприємствах має низку специфічних особливостей, а саме сезонність, яка обумовлена незбіганням робочого періоду з періодом виробництва. У процесі сільськогосподарського виробництва праця поєднує його основні елементи: землю, рослини й тварини. Вона має враховувати

природні закони їх росту і розвитку та пристосовуватися до них. В аграрних підприємствах, внаслідок поєднання економічного та природного процесів відтворення, час затрат праці не завжди збігається з часом одержання продукції. Праця робітників аграрних підприємств, особливо у рослинництві, просторово розпорошена на значній земельній території, що потребує додаткових трудових і матеріальних витрат. Крім того, особливістю праці в аграрних підприємствах є необхідність її використання не лише у суспільному виробництві, а й у господарствах населення. Сільськогосподарська праця складна й не гарантує кінцевих результатів, оскільки вони значною мірою залежать від природно-кліматичних факторів [3].

Одним з найважливіших чинників мотивації ефективного використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах є оплата праці. Розглянемо середню заробітну плату працівника аграрного сектору за 2015-2020 рр. в таблиці 1.

Таблиця 1

**Середньомісячна заробітна плата в сільському господарстві
за 2015 – 2020 рр., грн**

2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
2482	3283	4899	6343	7555	8542

Аналізуючи дані таблиці 1, варто зазначити, що заробітна плата працівника збільшилась на 6060 грн у 2020 році в порівнянні з 2015 роком. Оплата праці перестала виконувати свої основні функції: заохочувальну та відтворювальну. У зв'язку з цим частина працівників аграрних підприємств, які, беручи участь у суспільному сільськогосподарському виробництві, не можуть розв'язати власні соціальні проблеми, створити необхідні умови життя для себе й своєї родини, залишають суспільний сектор, розвивають власне господарство чи мігрують із сільської місцевості.

На сучасному етапі ринок праці змінюється постійно. На жаль, рівень заробітних плат в агробізнесі більшості країн світу є найнижчим з усіх галузей. Причина цього – величезні субсидії в агробізнес з боку різних країн світу створюють додатковий дохід переважно власникам землі, а не виробникам. На жаль, дослідники вважають, що коронакриза призведе до підвищення субсидування агробізнесу, адже продовольча безпека для багатьох країн стає пріоритетом. Отже, чиновники, а не бізнес, будуть вирішувати, куди підуть кошти. Внаслідок коронакризи агробізнес втратить дуже багато робочих місць. Усі будуть намагатися механізувати та автоматизувати всі процеси максимально.

На початку карантину всі компанії, де потрібно багато людей, наприклад, виробники ранніх овочів, ягід, або фермери, що мають сортувальні лінії фруктів, зіткнулися з проблемою гарантування безпеки працівників. Це значно збільшило витрати на виробництво та призвело до активного пошуку способів автоматизації цих процесів. Відповідно, буде менше некваліфікованих працівників і більший попит на людей, що займаються технічними, ІТ та інженерними рішеннями забезпечення діяльності агробізнесу [1].

Зрозуміло, що за таких обставин формування людського, інтелектуального капіталу як джерел ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектора

є, м'яко кажучи, проблематичним, адже у сучасних умовах глобальної конкуренції освіченість працівників, інвестування роботодавцем підвищення їх професійних компетенцій позитивно й суттєво впливає на рівень прибутковості бізнесу, є важливою складовою його конкурентоспроможного розвитку. В розвинених країнах витрати на підготовку кваліфікованого працівника у два з половиною рази більші, ніж на матеріальне оснащення одного робочого місця, а сама підготовка середнього працівника займає від 14,5 років формальної освіти (Японія) до 18,5 років (США), що позитивно впливає на професійну якість людських ресурсів.

Таким чином, для ефективного відтворення та використання аграрними підприємствами людського капіталу необхідні розробка та втілення у господарській діяльності аграрних підприємств нормативно-правових, організаційних, економічних та соціальних заходів підтримки з боку держави. Поступове розв'язання соціальних проблем сільської місцевості сприятиме кількісному та якісному відтворенню трудового потенціалу аграрного сектору економіки, що, у свою чергу, створюватиме передумови для розширеного відтворення та нагромадження в аграрних підприємствах. У ході подальшого розвитку аграрного сектора варто акцентувати увагу на взаємодії аграрної освіти, науки, інновацій, дорадчих послуг, підприємництва. Напрямами подальших досліджень є аналіз розвитку людського капіталу в індивідуальному підсекторі (господарства населення) аграрного сектору економіки України та обґрунтування його впливу на секторальну конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Зерно важливіше за нафту: що чекає сільське господарство після карантину. URL: <https://hromadske.ua/posts/zerno-vazhlivishe-za-naftu-sho-chekaye-silske-gospodarstvo-pislya-karantinu>.
2. Макаренко П. М. Людський капітал у системі аграрного виробництва і праці. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/03.pdf>.
3. Статівка Н. В. Державний вплив на процеси відтворення трудових ресурсів аграрного сектора економіки. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/DeBu_2013_1_15.pdf.

Є.С. Корсун, аспірант

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЦІНОВА ПОЛІТИКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Цінова політика підприємства в значній мірі залежить від моделі (типу) ринку. Економісти виділяють чотири типи ринку, кожний з яких має свої

особливості в сфері ціноутворення [1-3]. У різних галузях сільського господарства проявляються ознаки різних типів конкурентних ринків.

Ринок чистої конкуренції характеризується наступними показниками: наявністю безлічі фірм, жодна з яких не може значно впливати на рівень поточних цін, оскільки кожній належить невелика частка ринку; однорідністю й взаємозамінністю конкуруючих товарів; відсутністю цінових обмежень. В умовах чистої конкуренції для фірми попит повністю еластичний за ціною. Це пояснюється тим, що на ринку діє велика кількість фірм, причому жодна з них не контролює значної частки ринку. При розширенні обсягу виробництва фірма, як правило, ціну не змінює. Залежність між попитом і ціною на ринку вільної конкуренції для галузі - обернено пропорційна, тобто зниження ціни сприяє збільшенню попиту. Якщо пропозиція продукції у галузі зростає, то ціна знизиться, причому для всіх підприємств, незалежно від обсягу їх виробництва.

Ринок монополістичної конкуренції складається з багатьох фірм, що пропонують свої товари за цінами, що коливаються у великому діапазоні. Продукція не цілком взаємозамінна й розрізняється не тільки за фізичними характеристиками, якістю, оформленням, але й за споживчими перевагами. В умовах монополістичної конкуренції фірма визначає ціну на вироблену продукцію, з огляду на структуру споживчого попиту, ціни, які встановлені конкурентами, а також власні витрати виробництва.

Олігополістична конкуренція виникає між деякими великими фірмами, товари яких можуть бути як однорідними й взаємозамінними, так і відмінними. На такий ринок новому підприємству проникнути вкрай складно. У цих умовах кожний учасник оперативно реагує на маркетингову діяльність конкурентів і обережно ставиться до зміни ціни на свою продукцію.

На ринку чистої монополії панує тільки один продавець. Це може бути приватна фірма або державне підприємство. Використовуючи державну монополію, можна різко збільшити споживання товару тими групами населення, які не в змозі його купити за повну вартість (ціна встановлюється нижче собівартості), або встановити високу ціну для обмеження споживання продукту. Приватна фірма-монополіст сама встановлює ціни на свою продукцію, не орієнтуючись на цінову політику інших фірм. Однак, як правило, маючи вільні можливості встановлення цін, фірма все-таки визначає оптимальний рівень ціни, виходячи з попиту на свою продукцію й з урахуванням регуляторних та обмежувальних дій держави [2].

Слід зазначити, що в реальній економіці не існує жодного типу ринку в чистому вигляді. Підприємство може одночасно виступити з одним своїм товаром на ринку чистої монополії, а з іншим - на висококонкурентному ринку; у надрах олігополії можлива поява як монополій, так і вільної конкуренції.

Сам по собі аналіз типу ринку не може дати готових рецептів встановлення цін. Однак такі дослідження необхідні для визначення принципів ціноутворення залежно від співвідношення попиту та пропозиції і для подальшого розвитку теорії ціноутворення – формування теорії монопольної, або, точніше, олігопольної ціни. Так, Е. Чемберлен в науковій праці «Теорія монополістичної конкуренції» доводить, що якщо в умовах необмеженої, тобто досконалої

конкуренції, ціна виступає як результат стихійно діючих сил попиту та пропозиції, то в умовах панування недосконалої, монополістичної конкуренції підприємства – олігополісти отримують можливість впливати на ціни через свій вплив і на пропозицію і на попит, і на сам ринок [4].

Сучасні методи ринкового ціноутворення, що обираються підприємством, базується на двох альтернативних підходах до встановлення ціни - витратному та ціннісному. Витратний підхід до ціноутворення зорієнтований на економічні інтереси виробника, який, формуючи ціну, ставить за мету відшкодування витрат та отримання прибутку. Ціннісний підхід передбачає, що ціну визначає покупець, виходячи з цінності товару, тобто здатності задовольнити його потреби і смаки. Отже, цінова політика підприємства – це складова загальної стратегії розвитку підприємства, яка поєднує в собі як стратегічні аспекти (формулювання стратегічної лінії цінової поведінки підприємства, направленої на підтримку конкурентоспроможності підприємства та продукції), так і тактичні аспекти (виправлення деформації в діяльності підрозділів підприємства, яка виникає внаслідок непередбачених змін цін на ринках, цін конкурентів, помилок управлінського персоналу тощо) і може бути визначена, як комплекс заходів направлених на максимізацію прибутку (мінімізацію збитку), розширення ринків збуту продукції, збереження стабільного становища на ринку, досягнення соціального ефекту.

Список використаних джерел

1. Лозинська Т. М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації: [монографія] / Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – 272 с.
2. Пасемко Г.П., Шевченко С.В. Удосконалення механізму державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію в Україні // Державне регулювання економічних відносин в умовах глобалізації: [моногр.]: / [М.А. Латинін, Т.М. Лозинська, С.В. Майстро та ін.]; за заг. ред. д.держ.упр., проф. М.А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – С.35 – 51.
3. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: [монографія] / Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 240 с.
4. Чемберлен Э. Теория монополистической конкуренции (переориентация теории стоимости); пер. с англ. / М.: Экономика, 1996. – 352 с.

А.Р. Кравцова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім.В.В.Докучаєва

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економіка країни - один із найважливіших складників відображення рівня життєдіяльності, а її розвиток створює сприятливі соціально-економічні умови для життя населення. Економіка України в сучасних реаліях перебуває в дуже складних умовах: проведення АТО, невизначеність в системі політичних процесів, економічна криза та інші фактори сповільнюють її розвиток. У зв'язку із цим виникає необхідність пошуку шляхів вирішення проблем, які гальмують розвиток національної економіки. Провідні світові аналітичні компанії практично на «колінах» починають переписувати свої фінансові прогнози глобального економічного розвитку на 2020 рік. Причиною цього стають карантинні обмеження, запроваджені в сотнях країн, що означає зниження ділової активності, а відтак і падіння економічної динаміки з кожним днем «простою». Крім того країна стикається з численними кризами – кризою здоров'я, фінансовою кризою та крахом цін на товари. Ринки країн, що розвиваються, чи не найбільше постраждають від скорочення світової економіки. На допомогу країнам світу донори закумулювали фантастичну суму в 1 трильйон доларів, серед претендентів на ці кошти – і Україна. Однак замість того, щоб брати їх в борг і ними ж в цьому році розрахуватися, можна було б провести ефективніші перемовини та вимагати/домовлятися про відстрочку виплат на період пандемії. Проте час втрачено [1].

Економіка України зараз перебуває в «летаргічному сні». МВФ прогнозує спад ВВП на рівні 7,7% і ріст в наступному році на 3,6%, натомість Мінекономіки прогнозує показники на рівні, відповідно, 4,2% та 2,4%. Україна має йти шляхом запровадження політики економічного протекціонізму. Ми маємо дуже великий внутрішній ринок, маємо унікальну можливість заміщення закордонних дефіцитних товарів вітчизняними, підтримку українського експорту для отримання валютного виторгу та покращення зовнішнього торговельного балансу.

Державна підтримка внутрішнього виробника - це робочі місця, які так необхідні зараз народу України, адже, за неофіційними даними, зараз безробітних більше як 2,5 млн осіб. Це працівники, на яких покладаються їхні сім'ї, а вони самі чекають від держави раціональних правильних кроків назустріч своїм громадянам. Тому ми повинні зараз як ніколи підтримати національного товаровиробника, адже криза – водночас і можливість, і хто сильнішим вийде з неї, той в майбутньому і завойовує нові ринки, що своєю чергою стане запорукою економічного процвітання та розвитку сильної та квітучої України. Світова економіка через свою глобалізацію зіткнулась з викликом, який перед нею ще не стояв. За найоптимістичним сценарієм, у

другому кварталі 2020 року можна очікувати на спад пандемії та поступове відновлення ділової активності у другому півріччі цього року. Але розвиток епідеміологічної ситуації дуже непередбачуваний, адже досі немає вакцини від цього вірусу, тому карантинні обмеження залишаються найдієвішим засобом його стримування. У цих умовах нашій країні треба діяти прагматично і всеохопно впроваджувати політику економічного протекціонізму, створюючи сильного національного товаровиробника, що надає робочі місця своїм громадянам, тим самим підвищуючи купівельну спроможність на внутрішньому ринку, де продаються українські товари. Це стане запорукою підтримки економічної динаміки на достатньому рівні для безболісного подолання світової кризи[2].

Загальні тренди та ознаки нестійкості української економіки є достатньо відомими. Адже тільки той факт, що реальний ВВП країни знижується, свідчить про накопичення у національному виробництві серйозних проблем. Спроби реформування вітчизняної економіки мали місце ще за часів колишнього СРСР, коли проявлялася глибина його суспільних проблем та супутних фінансових дисбалансів. Проте розбудову власного господарського комплексу Україна почала з моменту проголошення своєї незалежності в серпні 1991 після чого країна на десятиліття поринула в бурхливий потік «радикальних структурних реформ». Назвати їх системними було б відвертим перебільшенням, а не назвати – нісенітницею. Адже, з одного боку, зміни, що відбулися в національній економіці скоріше нагадували хаотичний набір внутрішньо суперечливих заходів, які врешті-решт спровокували два Майдани. З іншого – ці зміни були такими глибокими, що сьогодні вже майже ніщо не нагадує спосіб та стандарти життя в колишній Україні. Втім, що не викликає дискусій, так це той факт, що упродовж всього цього часу країна рухалася у бік розбудови ринкових відносин. І це їй відверто кажучи, вдалося. Та наскільки отримана ринкова економіка відповідає омріяній меті – інша річ.

Сільське господарство. Незважаючи на рекордні урожаї зернових, сільськогосподарська галузь, яка разом із лісовим господарством продемонструє за результатами року темпи приросту лише близько 2%. На це вплинули факти відсутності приросту у тваринництві та значне падіння виробництва деяких рослинних культур. Завдяки рекордному врожаю зернових сільськогосподарська галузь забезпечить гарний приплив валютних надходжень в економіку України. Хоча за результатами року в Одеській області спостерігається суттєве падіння обсягів у цій галузі (десь близько 8%), у Полтавській, Київській, Хмельницькій, Рівненській та Івано-Франківській – зниження від 1 до 4%. А гарні результати покажуть Запорізька та Донецька області, в яких приріст становить майже 20%, а також Кіровоградська, Дніпропетровська та Луганська – від 7 до 9%[1].

Промисловість. У промисловості, яка у 2018 році забезпечила 21% ВВП України, вперше за чотири роки зафіксоване зниження обсягів виробництва. На падіння промисловості вплинула сукупність чинників: тут і політика НБУ щодо облікової ставки та курсу гривні; і збільшення середньорічної температури в Україні, що зумовило зниження виробництва електроенергії й пари; падіння цін; і навіть підписання угоди про асоціацію з ЄС. На жаль, не всі розуміють, що не

тільки ЄС відкрив свій ринок для безмитного ввезення продукції з України, але й Україна також відкрила свій ринок, в якому промисловість більш розвинена, ніж у наших [1].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Ел. ресурс, режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Потенціал соціально-економічних систем національного господарства : монографія / Н. Ю. Подольчак, І. І. Яремко, О. Є. Сухай/ Ел. ресурс, режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/globalna-ekonomika>.

М.Г. Курганська, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков, канд. екон. наук**

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУЧАСНА ДИНАМІКА ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРОПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ

Актуальність теми полягає у тому, що агропромислове виробництво України - це велике міжгалузеве утворення, органічна частина економіки країни, яка містить сукупність галузей, пов'язаних між собою процесом відтворення, основне завдання якого полягає у забезпеченні продовольчої безпеки країни, оптимальних норм харчування населення України, створенні експортного потенціалу сировини та продовольства [1]. Агропромислове виробництво включає три сфери:

- галузі, які забезпечують агропромислове виробництво засобами виробничо-технічного обслуговування сільського господарства;
- підприємства та організації, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції;
- галузі та підприємства, які забезпечують заготівлю, переробку і доведення сільськогосподарської продукції до споживача [1].

В сучасних умовах глобалізації іноземні інвестиції слід розглядати як елемент залучення сукупного іноземного капіталу для здійснення економічних перетворень. Але для цього прямі іноземні інвестиції повинні надходити у вигляді техніки, технологій, патентів для проведення реконструкції та модернізації сільського господарства та матеріальних коштів.

Прямі іноземні інвестиції заохочують експорт країни, дають змогу підприємству розширити свою мережу збуту і таким чином розширити асортимент товарів, які продаються на закордонних ринках, більшою мірою, ніж якби вся торгівля здійснювалася через експорт.

На сучасному етапі розвитку агропромислової сфери України ми

спостерігаємо переважно негативні інвестиційні процеси, що загрожує їх поширенню на всю економіку країни. Спираючись на дані Державної служби статистики України, починаючи з 2016 року загальні обсяги капітальних інвестицій в агропромислове виробництво зростали, а у 2019 році вони зменшилися на 2,2 відсотка. Капітальні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство у січні-грудні 2019 року у фактичних цінах становили 55,2 млрд грн, що становить 83,8 % від обсягу відповідного показника минулого року. Темп зниження при цьому склав 18,8%. На сільське господарство припало 96,5 % загальної суми усього скорочення інвестицій по аграрному сектору економіки.

Проте, обсяги капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у порівнянні з попереднім роком зросли на 37,7 % до 23 млрд грн. Однак цей приріст був недостатнім для компенсації загального зменшення інвестицій у виробництво аграрної продукції.

Всупереч негативним тенденціям у 2019 році сільське господарство зберегло інвестиційну пріоритетність у порівнянні з харчовою промисловістю: на гривню капітальних інвестицій у харчову промисловість припало 1,72 грн вкладень у сільське господарство.

Також ми бачимо, що відбувався приріст продукції в інвестиційно-привабливих виробництвах олії та тваринних жирів - 15,9 %, какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів - 13,7 %, безалкогольних напоїв, мінеральних та інших вод - 7,9 %, а також м'яса та м'ясних продуктів – 6 %.

Однак попри деякі позитивні явища в окремих сегментах агропромислового виробництва України у 2019 році дія негативних чинників інвестиційної діяльності переважала. Найбільш вагомими причинами інвестиційного спаду в агропромисловому комплексі були:

- несприятлива для агровиробників аграрна політика,
- скорочення бюджетної підтримки агровиробників,
- звуження можливостей залучення інвестицій,
- неприйнятні для потенційних вкладників капіталу ризики інвестування.

Слід зазначити, що діяльність інвесторів у сільському господарстві також певною мірою стримували перезавантаження влади та зниження зацікавленості банківського сектору в кредитуванні реальних проектів виробників. «Високі ставки банківських кредитів, низький рівень довіри до більшості українських агрокомпаній на іноземних фондових ринках, нерозвиненість національного фондового ринку, лізингу і практична відсутність іноземних інвесторів також зумовлювали стагнацію процесів залучення інвестицій у сільське господарство», - пояснює Микола Кісіль [2].

Оскільки між інвестиціями у сільське господарство і валовим внутрішнім продуктом держави існує кореляційний зв'язок, то у 2020 році та в наступних роках слід здійснювати заходи, які забезпечили б поступове формування ефективної аграрної політики, стратегічні цілі, механізми та інструменти якої визначалися б з урахуванням досвіду світової практики.

Отже, агропромисловий сектор України потребує збільшення інвестування, оскільки він є стратегічною областю економіки держави, яка

характеризує обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, формує валютні надходження до держави завдяки експорту, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій. Сільське господарство є базою для розвитку інших галузей економіки, що забезпечує продовольчу безпеку всередині країни, розв'язує проблему зайнятості населення та стимулює стратегічний розвиток регіону.

Список використаних джерел

1. Воробйов Є. М., Гела Т. Ю. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка. 2010. № 10. С. 15-20.

2. Кісіль М. Зниження інвестицій в АПК може негативно вплинути на нацеконіміку країни. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/znizenna-investicij-v-apk-moze-negativno-vplinuti-na-nacekonomiku-kraini>.

А.С. Лавриненко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **С.В. Довгаль**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ І АГРАРНА ПОЛІТИКА

Можемо сказати, що це досить актуальна проблема. Різні етапи функціонування сільськогосподарських підприємств є- домінантою, вона акумулює проблеми трансформаційних ринкових перетворень та об'єктивно знаходиться в серцевині подій, та є фінансове забезпечення їх виробничої діяльності. Саме це формує ніби невидиму сферу можливостей економічного поступу, за межі яких сільськогосподарські підприємства неспроможні вийти. Водночас дедалі гостріше усвідомлюються і відчуються ці обмеження, оскільки від своєчасного, стабільного, збалансованого, доступного фінансового забезпечення визначальною мірою залежить ефективність, прибутковість і конкурентоспроможність ведення сільськогосподарського виробництва. Окреслене проблемне поле вимагає розробки практичних рекомендацій та заходів щодо розвитку фінансового забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств на основі фундаментальних економічних досліджень. Розвиток сільськогосподарського виробництва залежить від ефектності його фінансування. Але також варто нагадати, що фінансування діяльності підприємств агропромислового сектору здійснюється з урахуванням специфіки функціонування цієї галузі, яка визначається: 1.сезонністю виробництва; 2.тривалим періодом відтворення основних засобів; 3.наявністю значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отримання

кінцевих результатів; 4. безперервністю виробничих процесів; 5. використання у якості засобів та предметів праці живих організмів, які підпорядковані в першу чергу біологічним законам відтворення; 6. залежністю результатів діяльності підприємства та відповідно джерел фінансування від впливу кліматично-природних умов; 7. необхідності кредитного забезпечення операційної діяльності та подальшого успішного розвитку суб'єктів господарювання, як наслідку впливу попередньо зазначених факторів[1].

Серед основних проблем фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств можна виділити: 1. зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормальне функціонування аграрного виробництва; 2. недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для введення не лише розширеного, а й простого відтворення; 3. відсутність наданих гарантів повернення інвестицій та кредитів через збитки підприємства; 4. не врахування сезонності роботи (не має стабільного фінансування у конкретно визначені періоди року), що фактично підсилює диспаритет цін. Хоча державою в цьому напрямку здійснюються певні заходи, але вони вважаються недостатніми, тому не дає позитивний результат. 5. відсутність механізму швидкого і надійного доведення державних фінансових ресурсів до аграрних підприємств (це ресурси “прокручуються” у комерційних банках не на користь селян); 6. не має глибокого та надійного контролю з боку державних структур за цільовим використанням коштів за призначенням[2].

Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки можна поділити на групи: 1. державне фінансування; 2. власні фінансові ресурси підприємства; 3. кредитні ресурси та інвестиції.

Необхідність державного фінансування зумовлена не тільки специфікою галузі сільського господарства, а й рядом особливостей, які притаманні вітчизняним підприємствам цієї сфери. Серед них, зокрема такі: зниження купівельної спроможності населення, що обмежують можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію; відставання країн від інших добре розвинених країн за рівнем науково-технічних досягнень, або прогресу, передових технологій, тощо; потреба в інвестиціях для підтримання родючості ґрунту; низький рівень розвитку інфраструктури сільської місцевості; розрив сталих економічних і технологічних зв'язків між різними сферами агропромислового комплексу.

Вкрай обмежені бюджетні кошти в будь-якій країні доцільно спрямовані виключно на ключові заходи підтримки розвитку сільського господарства та підприємства в сільській місцевості, а саме: наукові дослідження, зокрема в галузях елітного насінництва і племінного тваринництва; проведення технологічних ярмарок; здійснення інвестицій, які впливають на затрати і поліпшення якості роботи і продукції; розвиток інфраструктури сіл і сільськогосподарських ринків; освіти і професійне навчання, перепідготовку землеробів на несільськогосподарські професії та інше; здійснення державних замовлень.

Одним основним джерелом фінансування сільськогосподарського

виробництва залишаються власні кошти підприємства. До них відносять нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування. Але для нормального відтворення основних засобів рівня амортизаційних відрахувань, який складається в собівартості продукції, є недостатнім. Щодо кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, то аналіз кредитних прав відносин в аграрному секторі економіки свідчить, що комерційними банками не враховуються специфіка сезонності сільського господарства. До цього часу сільськогосподарським товаровиробництвом, як правило, продовжують надаватися короткострокові кредити, в результаті чого штучно створюють умови не платоспроможності позичальника з усіма наступними негативними наслідками. До того ж, банки у кредитуванні надають перевагу підприємствам переробної промисловості. Це зумовлюється невідповідністю сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість, тощо). У пріоритетному секторі національної економіки майже не проводиться робота щодо запровадження забезпечення вітчизняних або іноземних спеціалістів інформацією про потребу в коштах господарств та регіонів, виходячи з виробничого потенціалу підприємств і регіонів, прогнозу цін на продукцію, що вони виробляють, можливостей збуту цієї продукції і т.д. До речі, такий аналіз би зорієнтуватися в економічній ситуації не тільки банкам, а й самим сільськогосподарським підприємствам[3].

Отже, грошові кошти держбюджету, що спрямовуються в розвиток сільського господарства, не повністю відповідають тим вимогам, які ставляться перед ним. За цих умов дуже складно сформувати необхідні фінансові ресурси для налагодження нормального процесу виробництва як в сільському господарстві, так і в інших галузях народного господарства. Тому в деяких країнах невідкладного розв'язання потребує проблема створення необхідних умов, за яких можна забезпечувати комплексне регулювання економіки та фінансову стабілізацію. А без бюджетного регулювання і контролю за суб'єктами господарювання, подальшого здійснення реформ аграрний сектор не може ефективно розвиватися.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Т.Г. Вплив бюджетного фінансування на розвиток сільськогосподарського виробництва// Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету.- 2004.-254с.
- 2.Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки// Формування ринкових відносин в Україні:Збірник наукових праць.- 2004.-312с
- 3.Гуменюк О.С. Бюджетне фінансування сільського господарства // Науковий вісник НАУ.-2000.-С 25-28ю

А.М. Марченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков**, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУЧАСНІ ФОРМИ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Здатність людини до раціоналізації та творчості може виявлятися в оптимізації виробничих витрат, нестандартному підході до розв'язання проблем, докорінно змінювати застосування праці та будувати нові схеми функціонування підприємства, що зі свого боку визначає унікальність людського фактора.

Стимулювання й соціальний контроль містять у собі зовнішні спонукання й елементи трудової ситуації. До них відносяться умови, що безпосередньо визначають заробітну плату, організацію й зміст праці тощо у сполученні з тими, які опосередковано впливають на працю: житлово-побутові умови, місце проживання, культурно-оздоровча база тощо.

Поняття "стимулювання праці" містить всі використовувані в керуванні методи мотивації, впливу, винагороди, зокрема адміністративні, економічні (матеріальні), соціально-регуляційні. При цьому адміністративні методи стимулювання праці припускають вплив на індивіда, групу за допомогою наказів, видачі завдань тощо.

Стимулювання праці - один із загальних способів соціального керування, впливу на поведінку, діяльність індивідів, соціальних груп, трудових колективів. Важливо також підкреслити, що для працівника необхідна певна воля вибору тієї або іншої стратегії й тактики поведінки у сфері праці.

Тим самим розширюється можливість для вибору типу економічного поведінки, застосування методів стимулювання трудової мотивації. Ефективне стимулювання працівника сприяє, насамперед, підвищенню загальної продуктивності праці, тобто вирішенню економічних завдань.

Важливим в управлінні є наявність зворотного зв'язку. Управління може бути ефективним лише в тому випадку, якщо підсистема управління повинна отримувати регулярну інформацію про стан об'єкта управління, досягнення або недосагнення запланованого результату, відхилення від наміченого руху до цілі.

Для ефективного стимулювання обговорюється три функції: економічна, соціальна та психологічна, які найбільш повно охоплюють прогресивні суспільні відносини, піддаючись впливу об'єкта управління.

Стимули до праці ефективні лише в тому випадку, якщо органи влади здатні досягти та підтримувати той рівень роботи, за який вони платять. Мета стимулювання - не мотивувати людину взагалі працювати, а мотивувати її робити краще (більше), ніж те, що пов'язано з трудовими відносинами. Цієї мети можна досягти лише при системному підході та стимулах праці. Дослідник А. Дорін вважає тверді та ліберальні найпоширенішими видами стимуляції.

Тверде стимулювання в основному засноване на примусі людини до зусиль. Механізм правозастосування полягає в тому, щоб зосередити увагу на низькій вартості, тобто страху перед невдачею, не досягти низької цінності, включаючи заробітну плату. Ліберальне просування засноване головним чином на пориві людини до зусиль.

Матеріально-грошове стимулювання – це заохочення працівників грошовими виплатами за результатами трудової діяльності.

Застосування матеріально-грошових стимулів дозволяє регулювати поведінку об'єктів керування на основі використання різних грошових виплат і санкцій.

До грошового стимулювання звичайно відносять заробітну плату, різні премії, доплати й надбавки. Оцінюючи ефективність застосування цього виду стимулювання у сфері праці, слід зазначити загально визнаний висновок про те, що заробітна плата в нашій країні навряд чи відповідає кількості і якості виконуваної роботи. Все це не могло не позначитися на задоволеності заробітною платою. Заробітна плата підвищувалася в межах, які не змогли стримати нарощувану незадоволеність її розміром.

Заробітна плата є основною частиною доходу найманого робітника. Вона являє собою ціну робочої сили, що відповідає вартості предметів споживання й послуг, які забезпечують відтворення робочої сили, задовольняючи матеріальні й духовні потреби працівника. В основі оплати праці лежить багато принципів, які залежать від переважної форми власності в суспільному виробництві, політики держави в забезпеченні мінімальної заробітної плати, рівня розвитку національної економіки, національного багатства країни тощо.

Оплата праці - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений їм орган виплачує працівникові за виконану їм роботу.

Структура оплати праці дозволяє визначити, які складові елементи входять в оплату праці працівника, у яких статтях собівартості й прибутку вони відбиваються, яка питома вага конкретного елемента в загальній величині заробітної плати. Деякі підприємства орієнтують систему матеріального стимулювання на фактичну кваліфікацію працівника - здатність не тільки виконувати свої безпосередні обов'язки, але й брати участь у розв'язанні виробничих проблем, розбиратися в будь-якому аспекті господарської діяльності свого підприємства. Такі працівники одержують фіксоване жалування за кваліфікацію.

Доплатам властиві риси заохочувальних форм матеріального стимулювання, доплата є формою винагороди за додаткові результати праці, за ефект, отриманий на конкретній ділянці. Доплати ж одержують лише ті, хто бере участь у досягненні додаткових результатів праці, додаткового економічного ефекту. Доплати на відміну від тарифу не є обов'язковим і постійним елементом заробітної плати. Доплати розглядаються як самостійний елемент заробітної плати й займають проміжне положення між тарифною ставкою й преміальними виплатами.

Надбавка до заробітної плати - грошові виплати понад зарплату, які

стимулюють працівника до підвищення кваліфікації, професійної майстерності й тривалого виконання, суміщення трудових обов'язків.

У цілому ж слід зазначити, що система доплат до тарифних ставок дозволяє врахувати й заохотити ряд додаткових кількісних і якісних характеристик праці, не охоплених тарифною системою. Ця система створює стимули тривалої дії. Але для її ефективного функціонування необхідно на підприємстві мати чітку систему атестації працівників всіх категорій з виділенням певних ознак або навіть критеріїв для встановлення того або іншого виду доплат і із широкою участю в цій роботі трудового колективу.

Найважливішим напрямком матеріально грошового стимулювання є преміювання. Премія стимулює особливі, підвищені результати праці. Її джерелом є фонд матеріального заохочення. Вона представляє одну з найважливіших складових частин заробітної плати.

Винагорода є мотивувальним фактором лише в тому випадку, якщо вона безпосередньо пов'язана з результатами роботи. Співробітники повинні бути впевнені, що існує міцний зв'язок між оплатою праці та їх роботою. У зарплаті повинен бути компонент, який залежить від досягнутих результатів.

Майже кожен має власну думку про те, як покращити свою роботу. Виходячи з прихильності вищого керівництва, слід організувати роботу так, щоб працівник не втратив бажання реалізувати свої плани.

Список використаних джерел

1. Лукашевич Н. П. Социология труда: Учеб. пособие. Киев: МАУП, 2001.
2. Подоровская М. М. Организация труда: Конспект лекцій. 2-е изд., стереотип. Киев: МАУП, 2004
3. Абрамов В. М., Колот А. М., Данюк В. М. Мотивація і стимулювання праці в умовах переходу до ринку. Одеса: ОКФА, 1995. 15 с.
4. Милов Г. «Доска почета» как нематериальный фактор мотивации. Ведомости. 26.01.2006.
5. Гончарова О. Как мотивировать людей рабочих профессий? Ведомости 02.03.2006.
6. Дагаева А. Зарплаты недостаточно Ведомости. 20.04.2006.
7. Факторы мотивации персонала. ПСИ-Мастер. 04.10.2005.

Ю.В. Маслакова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

В умовах кризового стану сільського господарства, реформування власності на селі одним із головних шляхів досягнення стабілізації є державна підтримка агропромислового комплексу із залученням в агросектор додаткових фінансових ресурсів. Тому формування правильного бюджетного фінансування і кредитного механізму є визначальними проблемами розвитку агропромислового виробництва.

Те, що товаровиробники не отримували кредитів можемо побачити з таких даних: в 1980-1990 роках питома вага кредитів і сільськогосподарських підприємств становила 35-40 %, то в подальшому вона зменшилась: в 1991 — до 12%, у 1993 — до 7%, у 2000-2002 роках — 1-2%. Сталося це через кредиторську заборгованість за банківськими кредитами, якщо в 1991 році вона становила 20% від загального обсягу банківських кредитів, то в 2002-му заборгованість за кредитами збільшилася до 78%. Через це ситуація із забезпеченням аграрного сектора економіки кредитними ресурсами негативно позначилася на господарській діяльності сільськогосподарських підприємств і на ході аграрних реформ в Україні [1].

Специфіка агропромислового виробництва, зокрема сільського господарства, накладає певний відбиток на кредитні відносини. Це насамперед неможливість організації поточного виробництва, що потребує значних обсягів кредитів із різними термінами погашення; наявність сезонного розриву між вкладенням коштів та їхнім надходженням від реалізації виробленої продукції з терміном погашення півтора року; безперервність процесів відтворення в агропромисловому виробництві, які не можуть бути зупинені, а тому потребують постійного і своєчасного вкладення коштів і своєчасного надання кредитів; необхідність тримати в обороті значний запас сировини і матеріалів, що уповільнює швидкість обігу коштів і потребує відповідних форм кредитного забезпечення необхідного обсягу обігових коштів тощо.

Причиною також є недостатній розвиток платіжно-розрахункової системи. Проявляється в слабкій дії інститутів відповідальності за невиконання взятих зобов'язань та недостатньому розвитку, обмеженості застосування методів, механізмів, видів здійснення розрахунків. Першому перешкоджає дія мораторію і стан розвитку системи вирішення господарських спорів [2].

Сучасний розвиток фінансової інфраструктури не можна вважати достатнім, і не через малу кількість працюючих фінансових установ, у тому числі банківських підрозділів, а через відсутність належного якісного рівня їх розвитку. Значна частина банків не поспішає вести бізнес на основі кредитування

сільськогосподарських підприємств. Така ситуація зумовлена кількома причинами. Це, насамперед, невідповідність діяльності сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість та перебування майна у податковій заставі), нечітке визначення механізмів компенсації та недосконалість джерел надходження коштів для компенсації, відсутність ліквідної застави, велика кількість документації, необхідної при одержанні кредиту. Крім того, переважна більшість сільгоспвиробників не мали кредитної історії, що також стало однією з передумов неотримання комерційного кредиту [3].

Нині окрім майбутнього урожаю, запропонувати у заставу аграріям часто немає й чого. Але банки неохоче погоджуються на таку заставу, враховуючи, що понад 30 ризиків – організаційних і погодних – можуть вплинути на врожай. Тому потрібно вживати багато заходів, в основі яких лежить дотримання технологій сільгоспвиробництва, проте погодні ризики без страхування приборкати неможливо. Нині в Україні зареєстровано понад 3000 страхових компаній, більше 50 з яких працюють із сільським господарством. Отож, проблему страхування ризиків втрати врожаю можна назвати визначальною проблемою розвитку кредитування аграрного сектора.

Сьогодні у високорозвинутих країнах функціонує добре розвинута кредитна система, яка складається з банків і небанківських фінансово-кредитних інститутів.

Узагальнення вітчизняного досвіду кредитних відносин показує, що незважаючи на існуючі перешкоди розвитку кредитування, в останні роки сільськогосподарські товаровиробники перетворюються в бажаних клієнтів, оскільки щорічно залучають і залучатимуть значні кошти на вигідних для банків і себе умовах. Саме умови надання-одержання позик є другим після дефіциту вирішальним чинником зростання фінансового кредитування. З початку діяльності банківської системи, кредитування здійснюється за ринковими принципами. Умови таких операцій залежать від багатьох факторів, зокрема попиту на кошти та їх пропозиції, вартості і ризиковості їх надання, результативності роботи, наявності достатньо ліквідного майна для застави і можливостей його реалізації, перспектив розвитку сектора. На жаль, господарства не одразу звернули увагу на банківську систему як джерело коштів. Однак з вичерпанням інших джерел і появою прийнятних умов кредитування інтерес зріс. Насамперед цьому сприяє зменшення вартості даного джерела, в тому числі і завдяки впровадженню механізму часткової компенсації через бюджет [4].

Проте введення механізму компенсації не завжди зменшує вартість кредиту, справа в тому, що підприємства вдаються переважно до короткострокового залучення коштів, які через кілька місяців повертаються, тоді як компенсація досить часто надходить, коли підприємства встигають повністю розрахуватися по платі за користування. В результаті такої невідповідності фактично сплачується повна вартість кредиту, тобто він не дешевшає, а компенсація, що надійшла, являє собою авансовані кошти для майбутнього використання. Ситуація змінюється, коли термін кредиту близький або більший

одного року, в цих випадках компенсація реально зменшує вартість кредиту. За час існування механізму здешевлення щорічно залишається не використаним близько 120 млн. грн., які можна було б спрямувати на інші цілі і які могли б стати додатковим джерелом для галузі. Тому можна пропонувати перегляд сум, призначених для компенсації, створюючи інші механізми прямої і непрямой фінансово-кредитної підтримки державою галузі як у регіонах, так і по Україні. Підхід до такої підтримки має бути диференційований, оскільки різні регіони розвиваються різними темпами і не однаково інтенсивно використовують бюджетні кошти [2].

Тому для поліпшення економічної ефективності держава повинна сприяти створенню і розвитку ринків капіталу. Обмежений доступ до кредитів і, отже, до сучасних технологій не дає можливості сільськогосподарським підприємствам використовувати виробничий потенціал повною мірою. Як показав аналіз, краща оснащеність робочої сили приведе до значного поліпшення технічної ефективності. З метою поліпшення ефективності розподілу ресурсів необхідно забезпечити здорову конкуренцію на ринках сільськогосподарської продукції, оскільки конкурентні ринки є найбільш гнучким і ефективним механізмом розподілу ресурсів. Необхідно також забезпечити доступність інформації про ситуацію на ринках, що дало б можливість виробникам робити прогнози розвитку ринків сільськогосподарської продукції і на їх основі правильно визначати вид виробничої діяльності. Пряма підтримка виробників, наприклад через субсидування кредитів або списання боргів може не привести до поліпшення ефективності в економічному розумінні цього слова, оскільки вона стимулює керівників підприємств уживати різних заходів для одержання державної підтримки в результаті чого вони забувають про своє основне завдання — необхідність поліпшувати ефективність ведення господарства [3].

Список використаних джерел

1. Денисенко А. Забезпечення ефективної системи кредитування// Економіка АПК. – 2003. - №8. – с. 23-25.
2. Шиндирук І. Кредитування діяльності сільськогосподарських товаровиробників// Економіка АПК. – 2002. - №10. – с.11-14.
3. Колотуха С. Удосконалювати систему кредитування сільськогосподарських підприємств// Економіка АПК – 2003. - №6. – с.56-58.
4. Дем'яненко М. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників// Економіка АПК – 1999. - №1. – с. 34-36.

Я.Ю. Минко, аспірант

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

РОЗВИТОК ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

На різних етапах життєвого циклу підприємство постійно змінює мету й мотиви свого існування, шукає нові сфери діяльності, які дозволяють забезпечити населення якісно новою продукцією та підвищити економічну ефективність господарської діяльності [1].

Цілі диверсифікації зазнали еволюції, вони змінювалися у напрямку від такого цілепокладання як зростання підприємства, зниження ризику і внутрішньофірмового розподілу капіталу до такого як досягнення синергетичного ефекту від поєднання різних видів діяльності та підвищення конкурентоспроможності [2]. До основних цілей диверсифікації науковцями у різні часи було віднесено: отримання більшого прибутку порівняно з прибутком, отриманим простим нарощуванням обсягів виробництва; зниження ступеня підприємницького ризику шляхом його розподілу між різними сферами бізнесу; перехід у майбутньому на виробництво нового виду продукції; розширення частки ринку; отримання ефекту синергії за рахунок додавання іншого бізнесу; адаптація до змін потреб споживача; виробнича утилізація ресурсів; згладжування сезонного характеру виробництва; економічна стабільність та фінансова стійкість; більш повне завантаження виробничих потужностей; альтернативні варіанти використання сировини, матеріалів, технологій; економія на масштабах діяльності; страхування майбутнього стану підприємства.

Підхід до здійснення диверсифікації у кожному окремому випадку буде різний, оскільки коло питань, що вирішуються, та умови конкретного періоду розвитку підприємства, будуть відрізнятися на кожному етапі. Єдиним принципом для всіх суб'єктів господарювання незалежно від етапу їх розвитку є досягнення стратегічних цілей економічної діяльності [1].

Диверсифікація набуває особливого значення в умовах сповільнення економічного зростання, викликаного різними причинами. Пошук її напрямів для сільськогосподарських підприємств є актуальним з огляду на те, що урізноманітнення видів та напрямів їх діяльності, яке спостерігалось в 70-90-х роках минулого століття, в умовах перехідної економіки набуває зворотного характеру і сьогодні спостерігаються процеси так званої «дедиверсифікації» [3]. Тобто сучасні підприємства вдаються до зосередження зусиль та ресурсів на виробництві одного-двох видів продукції (спеціалізації) не з метою максимально ефективного використання ресурсного потенціалу, а для досягнення хоча б мінімально прибуткового рівня виробництва.

Сільськогосподарські підприємства з метою мінімізації ризиків та одержання стабільних фінансових результатів обирають поглиблену

спеціалізацію, зберігаючи при цьому існуючі способи виробництва, або ж горизонтальну диверсифікацію [2].

Хоча загальновідомим є той факт, що стратегія диверсифікації так само, як і спеціалізації передбачають більш ефективне використання наявних у підприємстві активів завдяки прояву ефекту масштабу, який має різне походження:

1. Спеціалізовані підприємства зазвичай джерелом зменшення витрат на одиницю продукції мають нарощування обсягів виробництва, що забезпечує економію постійних витрат.

2. Багатопрофільні господарства досягають ефекту завдяки спільному використанню техніко-технологічних, маркетингових, кадрових та інших ресурсів усіма підрозділами і розподілу між ними управлінських витрат [3].

В обох випадках економія на масштабі виробництва відбувається за рахунок зменшення постійних витрат в розрахунку на одиницю виробленої продукції, адже збільшення кумулятивного обсягу виробництва продукції у два рази призводить до скорочення постійних витрат приблизно на 30,0 %. Проте, для спеціалізованих підприємств характерним є віднесення усіх постійних витрат на однотипну продукцію, для диверсифікованих – на неоднорідну, але в обох випадках природа економії на масштабі залишається однаковою.

Диверсифікація може бути наступним етапом стратегічного розвитку спеціалізованого підприємства, переважно великотоварного, яке вичерпало можливості ринку і водночас має ресурси для розширення виробничої діяльності. Така послідовність, проте, не стосується диверсифікації, що здійснюється шляхом злиття різних суб'єктів господарювання.

Водночас і диверсифікація, і спеціалізація є інструментами зниження існуючих ризиків, що мають різноспрямований вплив на виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції. Для мінімізації ризиків та одержання стабільних фінансових результатів підприємство може вибрати поглиблену спеціалізацію або вдаватися до диверсифікації [2].

До особливостей процесу диверсифікації в сільськогосподарському виробництві, обумовлених специфікою галузі слід віднести:

- нерівномірністю використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів протягом року та наявністю значного розриву між термінами виробництва та реалізації продукції, що викликає труднощі із забезпеченням процесу виробництва обіговими коштами. що є наслідком сезонного характеру виробництва;

- галузь є однією з найбільш потенційно ризикових, оскільки аграрна праця не завжди забезпечує ефективність штучно створених і природних засобів виробництва;

- земля є основним фактором виробництва, а тому її якість, стан та умови використання є визначальними при формуванні потенційних виробничих потужностей, виборі альтернативних галузей та видів продукції, що можуть бути вироблені на підприємстві;

- скорочені можливості екстенсивного відтворення в сільському господарстві, що пов'язані з просторовою обмеженістю та іммобільністю землі та інших факторів виробництва;

- порівняно нижча товарність виробництва – частина виробленої продукції не набуває товарної форми, а спрямовується в якості ресурсів для подальшого виробництва сільськогосподарської продукції (молоко, корми, насіння, сидеральні культури). Крім того, не співпадання маркетингового та календарного періодів обумовлює особливості визначення показників ефективності функціонування галузі;

- взаємодоповнюваність та взаємозамінюваність окремих видів сільськогосподарського виробництва, що визначає пропорції розвитку галузей рослинництва та тваринництва;

- створення протягом багатьох століть штучних біоценозів, по відношенню до яких природне середовище є надто агресивним, сприяє постійному подорожчання аграрного виробництва і виникненню екологічних загроз, що змушує товаровиробників переміщувати капітал в несільськогосподарські галузі з метою уникнення економічних та інших ризиків;

- чітко виражена слабка еластичність попиту на продукти харчування по доходах означає, що при наближенні параметрів ринку продовольства до показників насиченості зростання доходів мало впливає або зовсім не впливає) на зростання попиту.

Список використаних джерел

1. Пасемко Г.П., Волошин Ю.Ю. Вдосконалення управління розвитком підприємств за допомогою теорії життєвих циклів // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». – 2016. – №1 – С. 23–36.

2. Пасемко Г.П., Чаговець О.В., Несен А.В. Основні види, особливості та цілі диверсифікації сільськогосподарських підприємств // Управління соціально-економічним розвитком в умовах змін : монографія / [за заг. ред. д. держ. упр., професора Т.М. Лозинської]; Полтавська державна аграрна академія. – Полтава : ФОП Гаража М.Ф., ТОВ Сімон, 2017. – С. 96-112.

3. Чаговець О. В. Основні мотиви та цілі диверсифікації в сільському господарстві / О. В. Чаговець // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва: Серія «Економічні науки». № 11. – Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2013. – С. 290 – 295.

А.А. Надута, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури.

В умовах переходу до ринкових відносин і одночасної гуманізації всього суспільного виробництва пріоритетного розвитку потребують насамперед ті господарські системи, які пов'язані з безпосереднім задоволенням потреб населення (послугами) і одночасно виступають елементом інфраструктури ринку. До таких найважливіших функціональних підсистем належать виробнича і соціальна інфраструктури.

Сучасна українська економічна енциклопедія наводить близьке за змістом визначення поняття соціальної інфраструктури. Соціальна інфраструктура – це сфера, що безпосередньо забезпечує обслуговування різних потреб людини, її можна характеризувати як комплекс галузей народного господарства, що виконують соціально-економічні функції, задоволення матеріальних і духовних потреб населення, створення нормальних умов життєдіяльності.

Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій. Основними напрямками комплексного розвитку сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня селян є:

- забезпечення надійного функціонування соціальної інфраструктури села в нових економічних умовах, формування механізмів і визначення управлінських структур, які забезпечуватимуть їх реалізацію на всіх рівнях;
- відновлення, створення і забезпечення державою формування системи державного регулювання демографічних процесів сільського розвитку, реалізація програм стимулювання розвитку депресивних територій;
- наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського і сільського населення, формування комплексної системи підприємств, установ та організацій, які надаватимуть необхідні послуги сільському населенню;
- сприяння збільшенню зайнятості сільського населення шляхом державної підтримки розвитку підприємництва; створення умов для

збереження та розвитку малих, віддалених і таких, що занепадають, сільських поселень;

- сприяння підвищенню рівня доходів сільського населення, удосконалення загальнообов'язкового пенсійного страхування працівників сільського господарства;

- стимулювання закріплення на селі спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування.

Необхідно розраховувати на те, що найближчим часом в Україні, які в усіх постіндустріальних країнах, в аграрному секторі виробництвом продовольства буде зайнята не чверть працівників країни, а лише кілька відсотків. Для того, щоб цей процес відбувався, з одного боку, динамічно, а з іншого – безболісно для переважної частини українських селян, потрібна стратегія, розрахована на деаграризацію села, на створення умов для виконання сільською місцевістю тих різноманітних функцій, які властиві їй у постіндустріальних суспільствах. У зв'язку із цим, розробляючи програми соціально-економічного розвитку села, необхідно акцентувати увагу на зайнятості сільського населення, яке буде вивільнятися із аграрної сфери в процесі її модернізації.

Слід також і поступово, як і в інших постсоціалістичних країнах Європи, зміщувати акценти бюджетної підтримки сільського господарства в бік підтримки розвитку сільської місцевості в цілому. Потужним напрямом багатофункціонального розвитку сільських територій має стати створення розгалуженої мережі господарств системи зберігання, переробки сільгоспсировини, виробництва та реалізації продовольчих товарів, підприємств сучасної будівельної індустрії, різноманітних за розмірами і видами діяльності закладів і підприємств сфери послуг, зокрема тих, що займаються проблемами відпочинку, оздоровлення населення.

Список використаних джерел

1. Вітвіцький В.В., Гудзинський С.О., Іщенко Т.Д. та ін. Населення і трудові ресурси села / За ред. П.Т. Саблука і М.К. Орлатого. – К.: ДОД ІАЕ УААН, 2002. – 277 с.
2. Горпинич В. Напрями розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві/ В. Горпинич // Економіка АПК. – 2003. – №5. – С. 45-51.
3. Мочерний С., Устенко О. Людина та закони її розвитку/ С.Мочерний, О. Устенко // Економіка України. – 2004. – №10. – С. 17-26.

О.А. Ніжегольцева, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

В даний час проблема підвищення конкурентоспроможності товарів на світовому ринку має значну актуальність. Це пояснюється посиленням інтенсивності розвитку усіх процесів економічного середовища, зміни факторів впливу навколишнього середовища в результаті зростання глобалізаційних процесів, підвищення ризику зовнішньоекономічної діяльності.

Входження України до Світової організації торгівлі (СОТ), посилення взаємозв'язків і взаємозалежностей економічних систем підвищує можливості підприємств і організацій щодо формування господарських зв'язків та характерних змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Одночасно підвищуються вимоги до якості та конкурентоспроможності продукції, що випускається, та послуг, які повинні відповідати світовим стандартам якості та конкурентоспроможності, втіленим у відповідних стандартах ISO (ISO – це аббревіатура, яка походить від англослов'янської назви Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization)[1]. Ця організація розробляє стандарти, дотримання яких гарантує, що продукти та послуги є безпечними, надійними й якісними, а виробничі процеси побудовано на використанні максимально ефективних ресурсів із мінімальним впливом на навколишнє середовище.).

Характерною особливістю сучасного стану трансформації національної економіки України є мінливість і невизначеність ринкових умов, у яких функціонують підприємства. Саме це обумовлює пошук нових пріоритетів ефективності діяльності підприємств, головним завданням яких є забезпечення стійкого розвитку та стабільності господарювання в умовах конкуренції. Тому дослідження конкурентоспроможності підприємств та української економіки загалом набуває все більшого значення в сучасних наукових працях економістів[2].

В Україні проблема конкурентоспроможності стоїть гостріше, ніж у розвинених країнах. Високий рівень конкурентоспроможності економіки є фундаментальною умовою інтеграції України у світовий економічний простір в якості рівноправного учасника міжнародних економічних відносин. Це одночасно є і метою, і основою сталого економічного розвитку країни, спрямованого на підвищення суспільного добробуту. Але, у сучасний період Україна втрачає свої позиції у рейтингу глобальної конкурентоспроможності, які і раніше не були високими. Так, Всесвітній економічний форум оприлюднив щорічну доповідь щодо глобальної конкурентоспроможності країн на 2018-2019 роки (the global competitiveness report 2018-2019), згідно з яким Україна займає

85 місце[3].

На основі проведених досліджень, автори прийшли до висновку, що хронічне відставання України у конкурентному середовищі на світових ринках пояснюється: низькою ефективністю господарських реформ, особливо на макроекономічному рівні; ігноруванням необхідності посилення оптимального втручання держави в процес регулювання та управління економікою – концепції «економічного етатизму» (економічний етатизм сприяє думці, що держава має велику, необхідну, і законну роль в керівництві економікою, або безпосередньо через державні підприємства та інших видів техніки уряду або побічно, через економічне планування.);

- відсутністю науково обґрунтованої державної промислової політики, а також системи державного регулювання конкурентоспроможності;
- погіршенням структури економіки, особливо промисловості;
- недостатньою увагою до проблеми прискорення інноваційного потенціалу держави;
- відсутністю необхідного рівня дослідження проблеми якості, як фактора підвищення конкурентоспроможності та недостатнім фінансуванням науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок[4].

Країна зіткнулася з проблемами, пов'язаними з падінням попиту на експортну продукцію, девальвацією гривні і руйнуванням фінансової системи. Однією з головних умов конкурентоспроможності продукції виступає її якість. Саме якість товарів і послуг формує конкурентні переваги корпорації, що означають історично сформовані об'єктивні і суб'єктивні умови. Доцільно звернути увагу, що конкурентоспроможність продукції – це міра привабливості для споживача, вона визначається ступенем задоволення сукупності різних потреб. Кожна потреба характеризується сукупністю параметрів, що описують область її існування і зміст необхідного корисного ефекту. Для виготовлення конкурентоспроможної продукції виробник повинен точно прогнозувати потреби потенційного споживача. Для покупця товару велике значення має величина витрат, необхідних для задоволення відповідних потреб.

Важливими шляхами підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на сучасному етапі є:

- створення іміджу підприємства «справедливих» цін за рахунок відповідності ціни і якості;
- збільшення асортименту продукції, яка випускається;
- виконання основних вимог збутової логістики;
- поліпшення кадрового потенціалу та управлінської структури;
- вдосконалення проектування, використання найсучасніших техніки і технології, вхідний контроль якості сировини, матеріалів і комплектуючих, поліпшення стандартизації;
- детальне вивчення потреб ринку;
- наявність конкурентоспроможних вітчизняних постачальників[5].

Також підприємствам потрібно впроваджувати логістичну систему, оскільки вона відіграє важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності та дозволяє підвищити їх стійкість на міжнародній арені. Застосування логістики

приводить до зниження витрат: щодо виконання замовлень, витрат на їх обробку, перевезення та складування вантажів, управління запасами пакування та інше.

Таким чином для динамічного розвитку України в умовах глобалізації, конкурентоздатність підприємств на світовій арені має велике значення. Проведений аналіз свідчить про те, що хронічне відставання України у конкурентному середовищі на світових ринках пояснюється цілою низкою причин, і тому для підвищення конкурентоспроможності національної економіки необхідно:

- оцінити ступінь конкурентоспроможності національної економіки з визначенням умов і факторів, що можуть сприяти ефективній конкуренції і збільшенню експортного капіталу;
- обґрунтувати і виділити пріоритетні галузі, виробництва і види продукції, що можуть одержати конкурентні переваги на світовому ринку;
- здійснити структурну перебудову економіки;
- більш повно використовувати інноваційний потенціал нації;
- удосконалити систему керування їм, за рахунок створення єдиної системи керування якістю і конкурентоспроможністю національного виробництва.

Теоретичні та методологічні проблеми обґрунтування стратегічних заходів щодо забезпечення високої конкурентоспроможності залишаються недостатньо вивченими та вимагають подальшого дослідження. Для цього потрібно: скоординувати зусилля економістів-теоретиків і практиків в рамках Антимонопольного комітету України і Національної Ради з проблем підвищення конкурентоспроможності економіки; в стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки України передбачити вирішення проблеми підвищення якості продукції, формування ефективних інноваційних систем;

Список використаних джерел

1. Пронкіна Л. І. Сучасні підходи та пріоритети підвищення конкурентоспроможності України / Вісник Тернопільського національно-економічного університету. 2015. № 3. С. 77-85.
2. Якименко-Терещенко Н. В. Інновації як основа забезпечення конкурентоспроможності: теорія і практика діяльності підприємств: монографія / Н. В. Якименко-Терещенко, Л. І. Пронкіна, О. М. Гавриш; за заг. ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2017. 472 с., с. 40-51.
3. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2016-2017. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/%20pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnost-2016-2017>
4. Алтухова И. Н. Конкурентоспособность предприятий на внешнем рынке / И. Н. Алтухова // Вісник Донецького університету. – 2008. – Вип. 1. -С.12-14
5. Баженов І. Зовнішня торгівля України: дна як і раньше не видно. URL: <https://riss.ru/analytcs/33279/>

А.І. Новоселець, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник: Г.П. Пасемко, професор, д.н.держ.упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

КОНКУРЕНЦІЯ ТА ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

З давніх часів людство розвивалося завдяки конкуренції, дія якої відслідковується в різних галузях: економіці, політиці, побуті тощо.

Незважаючи на різні трактування даного терміну, конкуренцію більшість науковців і ми підтримуємо їх думку розуміють як боротьбу між суб'єктами господарської діяльності за кращі умови виробництва та реалізації продукції та як наслідок забезпечення підвищення попиту на запропоновані блага.

Якщо брати економічну складову історію конкуренції, то без неї не з'явилося б таких могутніх країн як США, Японія, Китай і багатьох інших.

Конкуренція є невід'ємною частиною розвитку людства і по праву може вважатися одним з найважливіших чинників світового прогресу. В різних джерелах визначення конкуренції звучить по-різному.

Так, Адам Сміт розглядає два варіанти розвитку конкуренції. Перший варіант полягав в умовах формування природної ціни – ціни вільної конкуренції, центру, навколо якого розгортаються всі можливі події економічної активності країни, коли можна вільно вкладати і вилучати капітал з прибуткових і збиткових галузей [1].

Другий варіант полягав в тому, що конкуренція виникає внаслідок нестачі платоспроможного попиту або пропозиції товарів на ринку. Д. Рікардо ж розглядав конкуренцію, як конкурентну боротьбу. Він вважав, що ціни утворюються шляхом впливу попиту і пропозиції в результаті конкурентної боротьби [2].

Конкуренція є однією з головних умов існування ринку. Вона змушує підприємців застосовувати новітні техніку і технологію, сприяючи зменшенню витрат виробництва, збільшенню випуску продукції, підвищенню продуктивності праці та ефективності економіки і так чином створює умови для існування ринкової економіки в цілому.

Формування конкурентоспроможності підприємства починається з виявлення факторів, які впливають на зміни в її загальному рівні. Такий аналіз дає змогу розробити заходи які зможуть допомогти підприємству визначити свої сильні та слабкі сторони.

Однак, враховуючи специфіку сільськогосподарської сфери, всі аграрні підприємства мають неоднаковий стратегічний потенціал. Вони реалізують різні стратегії та можуть функціонувати в різних середовищах та з різною складністю.

При цьому одні й ті самі фактори для різних підприємств можуть бути як керованими (тобто підприємство здатне впливати на них) та не керованими, або такими, що враховуються (підприємство пристосовується до їх змін). Тому в середовищі функціонування аграрних підприємств доцільно виділяти не зовнішні та

внутрішні фактори, а ті, що залежать від діяльності підприємства (керовані) й ті, до яких потрібно пристосовуватися (некеровані).

До некерованих факторів можна віднести наступні: природно кліматичні умови, затніться деяких видів продукції швидко псуватися, екологічні умови, соціально-демографічні умови, винаходи, технологічний прорив, тенденції ресурсного забезпечення, кон'юнктура та інфраструктура ринку, політична та адміністративна ситуація. В свою чергу, до керованих факторів відносяться: використання природних ресурсів, просторові умови, фінансовий потенціал, кваліфікованість та використання персоналу підприємства, рівень матеріально-технічного та техніко-технологічного забезпечення, ефективна підприємницька стратегія [3].

Проаналізувавши економічну літературу та умови функціонування аграрних підприємства, вважаємо доцільним зосереджувати увагу на наступних напрямках забезпечення конкурентоспроможності: пошук напрямів зниження собівартості виробництва за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій; використання резервів збільшення обсягів виробництва; постійний моніторинг ринкової ситуації на цільовому ринку; впровадити в господарську діяльність товариства стратегічний аналіз та на його основі стратегічне управління з метою швидкого реагування на потенційні можливості та загрози зовнішнього середовища та максимально ефективного використання сильних сторін суб'єкта господарювання; вдосконалити організаційну структуру виробництва; освоєння інтенет-ринку, прийняття участі в біржові торгівлі та програмах тендерних закупівель; створення умов для постійного розвитку та підвищення кваліфікації працівників підприємства; впровадження новітніх технологій та підходів у виробництві сільськогосподарської продукції; розширення ринків збуту продукції.

Список використаних джерел

1. Розанова Н.М. Эволюция взглядов на конкуренцию и практика антимонопольного регулирования: опыт стран с развитой рыночной экономикой/ Н.М. Розанова [Електронний ресурс]: економ. журнал. – 2011г. – No2 (2) – Режим доступу: <http://economicarggu.ru>.
2. Хазиахметов Б.З. Проблемы конкурентоспособности в современной экономике. / А.З. Хазиахметов, Б.З. Хазиахметов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2984>.
3. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. / Дж. Робинсон – М.: Прогресс. – 1986. – 65–84с.

С.А. Пономаренко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

БЕЗРОБІТТЯ, ЙОГО СУТЬ. РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ

Безробіття становить загрозу стабільному національному розвитку та національній безпеці, а оскільки економіка України переживає не найкращі часи, то вивчення цього питання на сьогодні є дуже актуальним.

Безробіття – це соціально-економічне явище, для якого характерно незайнятість частини робочої сили (економічно активного населення) у сфері економіки. Тобто у реальному житті безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї.

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємства – персонал. Зростає ризик соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних. Створення в Україні цивілізованого ринку праці, який би дозволяв громадянину оперативно знайти необхідну роботу з умовами праці, що відповідають вимогам безпеки й гігієни, згідно з заробітною платою, а роботодавцю – працівників необхідної кваліфікації, можливе тільки за наявності ефективної системи працевлаштування[1].

Зростання безробіття значною мірою відображає втрату виробничих потужностей через військовий конфлікт на Донбасі.

В Україні рівень зайнятості населення віком 15 років і старше становив 51,2 %, а серед населення 15-70 років – 57,7 %. Рівень безробіття серед робочої сили віком 15 років і старше та у віці 15-70 років складав по 8,7 %, а серед населення працездатного віку досяг критичної відмітки у 9,0 %.

За інформацією Державного центру зайнятості, ще з 2019 року зростають обсяги вивільнення працівників: у другому півріччі роботодавці поінформували державну службу зайнятості про заплановане масове вивільнення 126 тисяч працівників, що на третину більше, ніж у другому півріччі 2018 року. Із загальної кількості попереджених про масове вивільнення більшу частину становили працівники державного управління й соціального страхування, понад 20,0 % - працівники охорони здоров'я.

Протягом січня – лютого 2020 року роботодавці попередили про заплановане масове вивільнення 67 тисяч працівників, що 2,6 рази (або на 42 тисячі осіб) більше, ніж січні – лютому минулого року, що свідчить про збереження цієї негативної тенденції[2].

При цьому в січні – лютому 2020 року послуги державної служби зайнятості отримували 1,2 млн. осіб, що на 8 % більше, ніж у відповідному періоді минулого року, з них 471,1 тисяч осіб мали статус безробітного.

Аналіз літературних джерел дозволяє виділити такі основні причини безробіття в Україні:

- нестабільність в країні спричинена військовими діями на Донбасі;
- пошук працівниками нових робочих місць, де вище заробітна плата, змістовніша робота;
- зниження попиту на ряд професій;
- нерозвиненість приватного сектора і наявність тіньової економіки, які в разі зняття адміністративних обмежень зможуть залучити значну частину непрацюючих;
- традиційно низький рівень заробітної плати і слабкість профспілок, які не можуть домогтися підвищення загального рівня заробітної плати;
- незбалансованість попиту та пропозиції робочої сили[3].

Таким чином, проаналізувавши причини, які впливають на рівень безробіття в Україні, можна запропонувати наступні шляхи, щодо його зменшення:

- врегулювання конфлікту на сході, стабілізація економіки;
- відновлення роботи підприємств, які були зруйновані внаслідок воєнних дій;
- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- дослідження ринку праці, щодо актуальності різних спеціальностей;
- забезпечення спеціальними службами зайнятості перенавчання або підвищення кваліфікації кадрів, відповідно до потреб галузей, що розвиваються;
- зниження податків для підприємств, за умови збереження робочих місць;
- створення центрів навчання молодих людей тим професіям, шанси на зайнятість у яких найбільш високі;
- проведення спеціальних ярмарків – праці для навчальних закладів, з метою працевлаштування випускників[4].

Отже, впроваджуючи запропоновані вище заходи, найголовніший з яких є стабілізація економіки України, ми можемо досягнути зменшення рівня безробіття, збільшення кількості працевлаштованого населення і, як наслідок, - загального покращення економічної і соціальної ситуації у країні.

Список використаних джерел

1. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні /К.А.Лопатіна// Управління розвитком. – 2011. - №16(113). – С. 85-86.
2. офіційний сайт Держкосмстату України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 3.Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття/Л.І.Гальків// Економіка і регіони. – 2009. – С.110-113.
4. Основні показники ринку праці 2020 рік – статистична інформація – Ринок праці – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua>

В.С. Резніченко здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Грошово-кредитна політика – одна з найвагоміших складових системи державного регулювання. Основний вплив держави на банківську систему здійснює центральний банк, який виступає головним органом державного регулювання макроекономічних процесів використовуючи грошово-кредитні методи. Забезпечення та підтримка стабільності національних грошей є його головним призначенням. Стратегічна ціль сучасних центробанків - стабілізація цін або ж погашення інфляції.

Грошово-кредитна політика держави, по суті, являє собою комплекс заходів держави щодо регулювання грошового ринку з метою забезпечення економіки грошовою масою і підтримання стабільності грошової одиниці як необхідної передумови досягнення макроекономічних цілей [1, с. 90]. До таких заходів науковці відносять, зокрема: валютну, курсову, емісійну та кредитну політику держави, а також політику регулювання платіжного балансу та управління золотовалютними резервами. Головною метою грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Для її реалізації Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Це передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку. Завданням грошово-кредитної політики у середньостроковій перспективі є зниження темпів інфляції до 5% на рік із допустимим відхиленням ± 1 процентний пункт [2].

Для подолання кризи і забезпечення цінової стабільності Національному банку необхідно проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику (що є підґрунтям стійкої курсової динаміки і зниження інфляції) з поступовим переходом до інфляційного таргетування [13].

Національний банку України визначив наступні етапи переходу до режиму інфляційного таргетування [3]:

Етап I “Створення технічних передумов” до 2015 року: початок реформування НБУ, побудова макроекономічних моделей, квартальний прогнозний цикл.

Етап II “Створення інституційних передумов” I пол. 2015 року: зміни в процесі прийняття рішень щодо монетарної політики, робота Комітету з монетарної політики, публікація Інфляційного звіту, розробка проекту Стратегії монетарної політики на 2016 – 2020 роки.

Етап III “Впровадження режиму інфляційного таргетування” 2015 – 2016

роки: проведення монетарної політики, спрямованої на цінову стабільність, прийняття рішень згідно з оголошеним графіком, розвиток системних комунікацій з монетарної політики, нові операційні засади управління ринковими процентними ставками, узгодження параметрів інфляційного таргетування з МВФ / Урядом / Радою НБУ[4].

Сучасна практика реалізації монетарної політики базується на світовому досвіді щодо досягнення головної цілі монетарного впливу на економіку.

Згідно з нормами Маастрихтського трактату головною та єдиною ціллю монетарної політики, за яку відповідає Європейський центральний банк (ЄЦБ), є утримання стабільності цін. Крім того ЄЦБ має підтримувати загальну економічну політику у Європейському Співтоваристві, впливаючи на досягнення таких цілей як високий рівень зайнятості та довготривале і безінфляційне економічне зростання, на такому рівні, як це можливо без шкоди для головної цілі. Правила Маастрихтського трактату вказують, що здійснюючи поточну монетарну політику, підпорядковану стабільності цін, Євросистема повинна враховувати більше цілей Європейського Співтовариства. Зокрема, зважаючи на те, що монетарна політика призводить до реальних наслідків у короткостроковому періоді, ЄЦБ повинен уникати виникнення значних коливань ВВП та зайнятості, узгоджуючи їх з досягненням основної цілі. Однак необхідно підкреслити, що Маастрихтський трактат встановлює ієрархію цілей, серед якої стабільність цін має найвищий пріоритет[4].

Таким чином, встановлено, що основна мета сучасної грошово-кредитної політики України - забезпечення цінової стабільності, що, в свою чергу, полягає у досягненні та підтримці низьких темпів зростання споживчих цін як важливої умови формування збалансованого та сталого економічного зростання, здійснюваних на основі прогнозу розвитку економіки і динаміки інфляції.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. А. Теоретичні основи грошово-кредитної політики [Текст] / А. А. Гриценко, Т. О. Кричевська // Економічна теорія: науковий журнал. — 2011. — № 1. — 90-106 с.
2. Буковинський С. До питання розробки стратегії монетарної політики Національного банку України / С. Буковинський, Т. Унковська, М. Джус // Науковий журнал «Економіка України». — 2015. — 4-30 с.
3. Дзюбенко О. В. Проблеми і перспективи грошово-кредитного регулювання / О. В. Дзюбенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78143.doc.htm.
4. Дорожня карта Національного банку України з переходу до інфляційного таргетування [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28704716>.

Б.М. Савченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

ІНФЛЯЦІЯ ТА ЇЇ АНАЛІЗ В УКРАЇНІ

Для будь-якої національної економіки інфляція є небезпечним процесом, який негативно впливає на фінансову і економічну системи. Інфляція – це переповнення сфери обігу надлишковою грошовою масою за відсутності адекватного збільшення товарної маси, що викликає знецінення грошової одиниці. Вона проявляється у формі зростання цін на товари і послуги, яке не зумовлене підвищенням їх якості, тобто відбувається знецінення грошей [1, с. 253].

Інфляція властива будь-якій економіці, і ринкової, і перехідної. Суть цього процесу полягає в тому, що національна валюта знецінюється по відношенню до товарів, послуг та іноземних валют, які зберігають стабільність своєї купівельної здатності. Деякі вчені додають до цього переліку ще й золото, надаючи йому, як і раніше, значення загального еквівалента.

У країнах з розвинутою ринковою економікою повзуча інфляція вважається нормальним явищем, але виступає сильним негативним фактором, що викликає значні соціально-економічні наслідки. Проти них вживають різних заходів антиінфляційної політики, які залежать від теоретичних поглядів тих, хто цю політику проводить. [3, с. 84]

Причини виникнення інфляційного процесу надзвичайно різноманітні. Часто буває важко визначити, яка саме викликала інфляцію в конкретному випадку. У сучасній економіці інфляція виникає як наслідок цілого комплексу причин, що підтверджує, що інфляція не суто грошове явище, а також економічний та соціально-політичний феномен.

Інфляція є основним дестабілізуючим чинником ринкової економіки. Для будь-якої національної економіки вона є небезпечним процесом, негативно впливаючи на фінансову і економічну системи. Вона відображає не тільки зменшення купівельної спроможності грошових коштів, але й спотворює фінансову «реальність» виробництва і споживання, ускладнює процедуру обліку доходів і витрат населення, оподаткування. Інфляція сприяє перерозподілу доходів між господарюючими суб'єктами, що неможливо контролювати. [4, с.310]

Слід враховувати, що зростання цін на окремі товари та послуги, не завжди є інфляційним явищем. Оскільки ціни на групи одних товарів чи наданих послуг можуть зростати суттєво, а на групи інших товарів і послуг ціни можуть досить відчутно спадати, при цьому загальний рівень цін може не змінюватись, тоді таке підвищення цін не є інфляційним явищем. Інфляція – це підвищення загального, або середнього рівня цін та одночасного знецінення національної валюти. Інфляція є динамічним процесом. Процес, протилежний інфляції (стійке

зменшення рівня цін по відношенню до попереднього періоду), називається дефляцією. Підвищення індексу цін у поточному році порівняно з попереднім вказує на інфляцію, а зменшення індексу цін – на дефляцію. Уповільнення темпів інфляції прийнято називати дезінфляцією.[5, с. 27]

Інфляція є проблемою високого ділового циклу, коли відбувається значне зростання інвестиційної активності, попиту на робочу силу, зростають ціни на фактори виробництва, що в кінцевому результаті приводить до інфляції. Тому в економічній літературі поширеною є думка про те, що в основі економічного піднесення визрівають зародки майбутнього економічного спаду. Завдання макроекономічної стабілізаційної політики повинні якраз і бути спрямовані на попередження або пом'якшення негативних наслідків інфляції. Інфляційний процес запускається через трансмісійний (передавальний) механізм, під яким розуміється процес, за якого надлишковий попит стимулює підвищення рівня цін і ставки заробітної плати [2,с. 285].

У зв'язку з політичною нестабільністю, наявністю бюджетного дефіциту, низькою продуктивністю праці, питання інфляції в Україні стоїть дуже гостро. Процес боротьби з цим явищем – тривалий і складний, вимагає великих матеріальних витрат. Подолання інфляції залишається однією з головних завдань антикризової стратегії. Основним способом боротьби з інфляцією повинна бути боротьба з її основними причинами, оскільки придушення інфляції за допомогою повного контролю над цінами і доходами без усунення її причин негативно позначається на розвитку ринкових відносин.

Список використаних джерел

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Дж. М. ; пер. проф. Н. Н. Любимова. — М. : Гелиос АРВ, 2012. — 352 с
2. Phillips A. W. The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861–1957 / A. W. Phillips // *Economica*. — 1958. — № 25. — С. 283—299.
3. Полозенко Д. В. Про гроші, інфляцію та фінанси у трансформаційній економіці / Д. В. Полозенко // *Фінанси України*. — 2008. — № 2. — С. 82—88.
4. Коваленко О. Інфляція в Україні: особливості та вплив на фінансову систему / О. Коваленко // *Формування ринкової економіки в Україні*. — 2009. — Вип. 19. — С. 308—315.
5. Алімпієв Є. В. Інфляційне таргетування за умови асиметрії загального рівня цін / Є. В. Алімпієв // *Фінанси України*. — 2010. — № 10. — С. 21—28.
6. Экономический словарь / [Е. Г. Багудина, А. К. Большаков, И. Н. Буздалов и др. ; отв. ред. А. И. Архипов]. — М. : Проспект, 2009. — 624 с.

Б.М. Савченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

СУЧАСНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Трансформація сільського господарства є величезним та складним завданням, яке ускладнюється кожного дня по мірі його затримання. За виключенням кількох коротких епізодів за останні роки, зобов'язання Уряду України щодо трансформації аграрного сектору до сучасного динамічного сектору, який створює додаткову вартість як для сільської місцевості, так і країни в цілому, ніколи не були сильними. Останні події доводять, що навіть ті незначні зобов'язання опинилися в небезпеці.

Замість того, щоб приймати рішення на основі чіткого набору цілей та принципів, що виходять з реалістичної картини сильних та слабких сторін аграрного сектору, світового досвіду та міжнародних зобов'язань, аграрна політика в Україні ґрунтується на застарілих і дискредитованих моделях, популістських імпульсах та помилковому аналізі. Якщо б українське сільське господарство не було таким фундаментально «родючим», результатом цих масивних помилок політики була б гуманітарна криза. Але подарунки природи (українські землі) та працьовиті селяни не дають їй трапитися[1].

Головна проблема полягає в тому, що аграрні політики України розриваються між двома кардинально протилежними цілями - з одного боку, підвищення цін аграрних виробників та з іншого, утримання роздрібних цін для споживачів на низькому рівні.

Національна безпека є основою аграрної політики держави, вона визначається в якості рівня захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз реального і потенційного характеру. Низкою показників у різних видах безпеки: політичній, економічній, соціальній, демографічній, інформаційній, екологічній та воєнній – характеризується відповідний рівень забезпечення національних інтересів. Забезпечення ж національної безпеки передбачає підтримку відповідного рівня стабільності соціальної системи, що гарантував би її подальше існування і розвиток.

Необхідно відмітити, що основними об'єктами аграрної політики є громадяни (їх права та свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності), держава (її суверенітет, конституційний устрій та територіальна цілісність).

Між цими цінами знаходяться маркетингові видатки. Якщо думати в радянському стилі, то маркетинг, в найкращому випадку, є необхідною складовою продовольчого ланцюга і, в найгіршому, - паразитичною діяльністю. Тому політики інстинктивно звинувачують трейдерів (їх ще називають «торговцям») та намагаються ввести контроль за цінами і маржею, як тільки ціни

аграрних виробників здаються надто низькими або роздрібні ціни надто високими[3]. Такі рішення спокусливі, тому що вони створюють ілюзію того, що можна підвищити закупівельні ціни виробників, знизити роздрібні ціни для споживачів та покарати винних одночасно, тобто мати вирішення проблеми «виграш-виграш-виграш». Однак такий підхід контра-продуктивний, тому що він не враховує того, що маркетинг є важливою продуктивною діяльністю, яка додає час, форму та пункт споживання до сільськогосподарської продукції. Він є контра-продуктивним ще й тому, що надсилає чіткий сигнал потенційним інвесторам: небезпека - залишайся осторонь.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств.: Підручник. - К.: КНЕУ, 2002. - 622с.
2. Економічний довідник аграрника / В.І. Дробот, Т.І. Зуб, М.П. Кононенко та ін.; За ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука. - К.: "Преса України", 2003. - 800 с.
3. Коваленко Ю.С. Сільськогосподарське підприємство в ринковому середовищі. - К.: ІАЕ УААН, 2000. - 200 с.
4. Малік М.Й., Федієнко П.М. Аграрна реформа і розвиток підприємництва. - К.: ІАЕ УААН, 2003. - 271с.

І.В. Симоненко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

ІНФЛЯЦІЯ ТА БЕЗРОБІТТЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Одними з основних факторів макроекономічної нестабільності вважають інфляцію та безробіття. Взаємозв'язок цих двох факторів викликає неабиякий інтерес як практичний, так і теоретичний. Це складні соціально-економічні явища які присутні в будь-якій сучасній економіці.

На сьогоднішній день взаємозв'язок інфляції і безробіття є досить актуальною темою. Оскільки ці два показники мають значний вплив на наше повсякденне життя, тому важливо мати уявлення про їхній взаємозв'язок. Щоб зрозуміти який вплив мають ці показники розглянемо їх з теоретичної точки зору. Отже, безробіттям називають ситуацію, коли людина є працездатного віку і хоче отримати роботу, але не має можливості влаштуватися. Є такі види безробіття: структурне, фрикційне, циклічне, сезонне.

Структурне безробіття проявляється в розбіжності попиту на робочу силу та її пропозицією в різних регіонах та різних видах виробництва.

Фрикційне безробіття – тимчасове безробіття, яке є наслідком як природного переміщення, так і постійної міграції населення в рамках країни під впливом зміни етапів життя, або зміни однієї професії на іншу, зміни низькооплачуваної роботи на високооплачувану

Рівень безробіття при повній зайнятості дорівнює сумі рівнів структурного та фрикційного безробіття.

Циклічне безробіття зростає під час спаду періоду і знижується під час економічного зростання.

Сезонне безробіття виникає внаслідок зміни сезону, коли підприємство тимчасово не має потреби у наймі певного виду робочої сили.

Щодо другого не менш важливого показника «інфляція» це поняття ми розуміємо як стрімке підвищення цін на товари та послуги, а так же падіння вартості грошей. Існують такі класифікації інфляції:

1) Інфляція попиту - це порушення рівноваги між попитом і пропозицією з боку попиту.

2) Інфляція пропозиції - зростання цін внаслідок збільшення витрат виробництва чи зменшення сукупної пропозиції.

3) Грошова інфляція – інфляція котра виникає з надмірною пропозицією грошей в економіці.

4) Інфляція заробітної плати – інфляція, коли рівень безробіття високий, кількість безробітних, бажаючих працювати, значно перевищує кількість робочих місць, що означає, що пропозиція робочої сили значно перевищує попит на нього[1].

В результаті виникає потреба роботодавців оплачувати більш високою заробітною платою. У цьому випадку інфляція перестане існувати, якщо заробітна плата залишиться на попередньому рівні.

В іншому випадку, пропозиція перевищить попит на робочу силу, якщо рівень безробіття буде низьким. В такому напруженому ринку праці роботодавці не вагаються, щоб запропонувати більш високу заробітну плату, щоб залучити працівників, що призводить до зростання інфляції на заробітну плату.

Одним з дослідників взаємозв'язку інфляції та безробіття був англійський економіст А. Філіпс, котрий 1958 р. проаналізував взаємозв'язок рівня безробіття і ставки заробітної плати Великобританії за сторічний період. Він встановив, що існує зворотня залежність між рівнем безробіття і приростом номінальної заробітної плати. Виразивши її у графічній формі, вона отримала назву крива Філіпса.

В той же час А. Філіпс не відстоював точність виявленої ним залежності, вважаючи необхідними подальші дослідження зв'язку між безробіттям і заробітною платою.

Подальші дослідження привели, до сучасного вигляду кривої Філіпса, котрий характеризується наступними особливостями:

-замість показника темпів приросту заробітної плати використовують показник темпів інфляції, припускаючи, що вони змінюються синхронно;

- враховуються очікувані темпи інфляції, а також шоки припущення.

Вплив очікуваної інфляції, рівень безробіття і шоків змін пропозиції

можна зобразити математично за допомогою рівняння:

$$\pi = \pi^e - \beta (u - u^e) + \varepsilon$$

де π – фактичний рівень інфляції, π^e – очікуваний рівень інфляції, β – параметр більший від нуля, u – фактичний рівень безробіття, u^e – природний рівень безробіття, ε – шокова зміна пропозиції[2].

Прийнято вважати, що взаємозалежність між рівнями інфляції і безробіттям характерна тільки для короткострокового періоду і може бути використана для визначення альтернативи між ними, хоча інфляційне очікування може призвести до зсуву кривої і обтяжить рішення проблеми економічного вибору[3].

Для більш ґрунтовного дослідження взаємозв'язку інфляції та безробіття розглянемо сучасну економіку нашої держави. Отже, сучасна економіка України є складним явищем, яке чутливо реагує на помилки в управлінні та політиці. Розвиток економіки має неабияку залежність від безробіття та інфляції.

За результатами обстеження зайнятості та безробіття населення, було встановлено, що рівень безробіття серед робочої сили складав 8,25%, він є меншим в порівнянні з 2018 роком, в якому рівень безробіття складав 8,8%.

Статистичні дані про ситуацію на ринку праці вказують на те, що рівень безробіття постійно коливається, але в порівнянні минулих років воно стрімко зросло. Але в порівнянні 2019 року з 2018 роком, ми бачимо, що рівень безробіття трішки спав.

Рівень інфляції споживчих цін в 2019 році знизилась до 7,9% в порівнянні з 2018році, в якому вона становила 10,9% [4].

Дані інфляції споживчих цін протягом двох років показують економічний спад держави, що зумовлено багатьма внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Отже, тема взаємозв'язку безробіття та інфляції є досить актуальною на сьогоднішній день. Ці два поняття вважають одними з основних факторів макроекономічної нестабільності. Вони будуть існувати, доки буде існувати економіка, а їхній тісний зв'язок завжди буде створювати труднощі.

Список використаних джерел

1. Макроекономіка: практикум: навч. посіб / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2010. – 550 с.
2. Мікроекономіка: підручник / За ред. А. П. Наливайка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.
3. Макроекономіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. І. Зверякова; Одес. держ. екон. ун-т. – О.: Пальміра, 2007. – 247 с.
4. Основні показники інфляції – статистична інформація – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

І.В. Симоненко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

КООПЕРАТИВНА ТА НЕКООПЕРАТИВНА ПОВЕДІНКА НА РИНКУ

Олігополія є поширеною формою ринкової структури, оскільки позитивний ефект масштабу створює передумови для неприбуткового співіснування багатьох фірм на ринку. Крім того, патентування і ліцензування технологій можуть виключити потенційних конкурентів, а необхідність витрачання засобів на рекламу фірми і її товарів і затвердження їх репутації на ринку може стати перешкодою для входу в галузь нових фірм. Таких вхідні бар'єри покладено в основу структури окремо взятого ринку. Головна риса олігополістичного ринку – загальна взаємозалежність його учасників. Діючи на ринку фірми можуть реалізувати стратегічні дії, щоб утруднити вступ до галузі, вони можуть загрожувати, що переповнять ринок товарами і понижують тим самим ціни у разі входу на ринок нової фірми, а щоб ця загроза була реальною, вони можуть створювати надмірні виробничі потужності [1].

Управління фірмою на олігополістичному ринку є складним через стратегічні рішення про ціноутворення, об'єм виробництва, рекламу і капіталовкладення. Оскільки конкурують лише декілька фірм, кожна з них, повинна ретельно зважити свої дії та їх вплив на суперників, а також реакцію суперників. Можливі дві основні форми поведінки фірм в умовах олігополії: некооперативна і кооперативна.

Кооперативна форма передбачає спільне проведення економічної політики. Зважаючи на це, існують такі основні моделі поведінки олігополіста у галузі ціноутворення:

- дуополія яка передбачає, що галузь представлена двома фірмами, що мають однакові економічні можливості і виробляють однорідну продукцію. Сутність моделі полягає в тому, що кожна фірма розглядає рівень виробництва конкурента як фіксований, а потім визначає власний обсяг виробництва, щоб максимізувати прибуток. Вважається, що обидві фірми одночасно приймають економічні рішення за умови відомого ринкового попиту, який вони разом задовольняють. Рівновага Курно – це ситуація на ринку, коли в умовах дуополії кожна фірма, діючи самостійно, обирає такий оптимальний обсяг виробництва, який очікує від неї друга фірма. За такої рівноваги кожна фірма реально оцінює обсяг, що вироблятиме її конкурент, і відповідно максимізує свій прибуток. Якщо обидві фірми можуть укласти таємний договір, то вони можуть визначити свої обсяги виробництва таким чином, щоб максимізувати сумарний прибуток і ділити цей прибуток порівну.

- модель Штакельберга – це модель олігополістичної поведінки, яка, на відміну від моделі Курно, припускає неоднакову економічну силу

конкурентів, що дозволяє сильнішому з них взяти на себе функцію лідера на ринку. В моделі Штакельберга дві фірми мають різні економічні сили. Виходячи з того, що функція реакції фірми-аутсайдера відома, лідер намагається привести себе до стану, який дозволяє йому досягти найвищого прибутку; інакше кажучи, фірма-аутсайдер має залежну, а фірма-лідер – незалежну позицію. У випадку, коли фірма-аутсайдер матиме таку саму економічну силу, як і лідер, остання не зможе реалізувати незалежну позицію, оскільки друга фірма може змусити її змінити обсяги і зрештою прийти до рівноваги Курно. Єдиною умовою досягнення рівноваги Штакельберга є наявність у лідера такого запасу міцності, який дозволяв би йому, незважаючи на спроби конкурента, утриматися на незалежній позиції. Якщо конкурентна сила другої фірми значна, вона теж може спробувати зайняти незалежну позицію. Це означає, що одна з фірм має вийти з ринку або вони мають домовитися про спільну політику збуту на ринку (кооперативна гра) – утворити картель.

- модель ламаної кривої попиту пояснює, чому олігополісти не бажають змінити ціну, якщо змінюється величина їх граничних витрат. Модель ілюструє жорсткість цін в олігополії, відповідає загальному становищу рівноваги, коли граничні витрати дорівнюють граничному доходу, але не пояснює суті встановлення олігополістичної ціни і її підвищення. Між олігополістами можуть бути явні і неявні змови. Формою явної змови є картель, метою утворення яких є встановлення фіксованих цін, розподілу ринків збуту товару та постачання ресурсів, пошук шляхів обмеження конкуренції між собою. Модель цінового лідера є однією з форм неявної змови конкурентів додержуватися на ринку стандартизованої продукції єдиної ціни. Домінуюча фірма, яка має менші середні витрати, ніж конкуренти, встановлює ціну, що максимізує її прибуток. Фірма-лідер завчасно попереджує про наступні зміни, щоб з одного боку дати можливість партнерам підготуватися до маневру, а з іншого — вивчити їх можливу реакцію. Оскільки крива попиту підприємства ламана, то крива її граничного доходу переривається, як наслідок, витрати підприємства можуть мінятися, не викликаючи зміни цін. Модель ламаної кривої попиту не пояснює принципів олігопольного ціноутворення, вона наочно показує жорсткість цін, але ніяк її не пояснює. Жорсткість цін пояснюється передусім бажанням підприємства уникнути спільної руйнівної конкуренції цін.

- картель – найпростіша форма монополістичного об'єднання. На відміну від інших, стійкіших, форм монополістичних структур (синдикати, трести, концерни) кожне підприємство, яке увійшло в картель, зберігає фінансову і виробничу самостійність. Об'єктами угоди можуть бути: ціноутворення, сфери впливу, умови продажу, використання патентів, регулювання обсягів виробництва, узгодження умов збуту продукції, найм робітників. Діє, як правило, в рамках однієї галузі і ускладнює функціонування ринкових механізмів.

- модель Бертрана – це модель поведінки фірм-олігополістів, коли кожна ділова одиниця визначає не обсяг випуску, а ціну на свою продукцію за даних уявлень щодо цін, які виберуть інші. Кожен учасник ринку шукає такі ціни, які дають йому змогу отримати максимум прибутку за даної ціни

конкурента. Якщо фірми продають однакову продукцію, то умова досягнення рівноваги Бертрана збігається з умовою конкурентної рівноваги – ціна дорівнює граничним витратам. Це пояснюється тим, що, якщо ціна буде вищою за граничні витрати, один з конкурентів матиме великі стимули трохи знизити свою ціну, щоб завдяки цьому захопити більшу частку ринку.

Відкрите суперництво олігополістів, яке називають некооперативною поведінкою олігополістів, призводить до ситуацій, які нерідко мають непередбачувані для їхніх учасників результати. За умов некооперативної поведінки кожна фірма самостійно вирішує проблему визначення ціни і випуску товару. Економічна гра є некооперативною, якщо переговори та будь-які зобов'язання по контракту неможливі. Домінуюча стратегія – стратегія, оптимальна для гравця, незалежно від того, що робить конкурент. Некооперативна поведінка – це гра в якій гравці приймають рішення незалежно один від одного. Більш точно, некооперативною грою називається математична модель взаємодії декількох сторін, в процесі якого вони не можуть формувати коаліції та координувати свої дії.

Цінова війна являє собою цикл послідовного зменшення цін на олігополістичному ринку фірмами-суперниками. Вона є одним з багатьох можливих наслідків олігополістичного суперництва і триває недовго, вважається явищем небезпечним через непередбачуваність наслідків і порушення конкурентного середовища. Цінова війна продовжується доти, доки ціна не падає до рівня середніх витрат. У рівновазі обидва продавці призначають ту саму ціну, а економічні прибутки дорівнюють нулю. Наслідками олігополістичної цінової війни є ринкова ціна, що знижується до рівня середніх витрат; обсяг випуску продукції в галузі встановиться на рівні досконалої конкуренції; економічні прибутки кожної фірми будуть дорівнювати нулю. Руйнівні дії цінових війн примушують фірми до співробітництва та змови [2, 3].

Список використаних джерел

1. Мельникова В. І. Мікроекономіка: навч. посібник / Мельникова В. І., Яременко В. Г., Мельникова О. П., Корнівська В.О. Київ, 2005.- 400 с.
2. Долан Э. Дж. Микроэкономика пер. с англ. / Доллан Э. Дж., Линдсей Д. Санкт-Петербург, 1994. -405с.
3. Нуреев Р.М. Микроэкономика: учебник для вузов/ Нуреев Р.М. / Москва, 2002. -560с.

В.Л. Скидан, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Агропродовольчий ринок функціонує на основі загальних принципів: орієнтація на споживача, вільний вибір, свобода виробника, конкурентний характер взаємовідносин учасників, пріоритет приватного інтересу, прояв якого є сильнішим внаслідок тісного зв'язку агротехнологій із природними чинниками, а також переплетення економічних і соціально-демографічних процесів. Основними особливостями агропродовольчого ринку є: специфіка продуктів харчування і сировини для їх виробництва; взаємозв'язок у процесі виробництва та реалізації продуктів харчування усіма галузями економіки; сезонний характер виробництва; рівень економічного розвитку, національні особливості харчування населення.[5,10]

Основними факторами розвитку національного агропродовольчого ринку визначено:

- стійко зростаючі попит і пропозиція на сільськогосподарську продукцію, сировину та продовольство з боку всіх учасників ринку;
- гнучкість економічних відносин у ланцюжку "виробництво-споживання" за дії механізму постійного регулювання на регіональному та національному рівнях;
- наявність розвиненої інфраструктури; відносно високий рівень самоорганізації виробників агропродовольства; проведення відповідної сучасним умовам цінової, фінансово-кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики;
- сформована нормативно-правова база функціонування цього ринку; адекватне реагування на зміну кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків агропродовольства на основі інструментів державного економічного регулювання;
- необхідність формування запасів сільськогосподарської продукції та продовольства, що сприяє підтриманню збалансованої пропозиції на внутрішньому ринку.

Стан агропродовольчого ринку як складної соціально-економічної системи визначається взаємодією попиту і пропозиції, в умовах мінливого конкурентного середовища характеризується, з одного боку, статичністю матеріальних чинників сільськогосподарського виробництва, а з іншого — динамічністю і невизначеністю ринкових умов. Отже, агропродовольчий ринок як соціально орієнтований компонент ринкової економіки еволюціонує в умовах глобалізації й потребує аналітично зумовлених державних впливів, спрямованих

на формування адекватного попиту та забезпечення продовольчої безпеки як частини національної стратегії держави.

Агропродовольчий ринок (АПР) слід розглядати як складну соціально-економічну систему життєзабезпечення соціуму з емерджентним ефектом у вигляді конкурентних переваг, ключові компоненти якої представлені нееластичним попитом, зумовленим біологічними потребами в продовольстві, а також платоспроможністю населення і пропозицією, що формується за допомогою вітчизняного виробництва та імпорту. Взаємодії цих компонент ринкового механізму визначаються чисельністю, складом покупців і продавців, а також сукупністю зв'язків між ними і тенденціями їх еволюційного розвитку в умовах посилення міжнародних інтеграційних процесів.[4]

Вплив процесів глобалізації на агропродовольчий ринок України має суперечливий характер: з одного боку, інтеграція національного ринку у світовий агропродовольчий ринок неминуче призведе до зниження продовольчої безпеки країни, нівелювання національної продовольчої ідентичності, яка є складовою культурно-етнічної характеристики соціуму, а з іншого — за теорією систем відкритість є необхідною умовою забезпечення стійкості будь-якої системи. Концепція формування й розвитку національного агропродовольчого ринку в цих умовах передбачає додаткові заходи щодо забезпечення продовольчої незалежності країни, визначення пріоритетів структурної перебудови вітчизняного сільського господарства з належною увагою до розвитку галузей тваринництва, реалізацією заходів щодо підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та пов'язаних із ним галузей та окремих підкомплексів, а також комплексу заходів щодо збереження й відтворення природних ресурсів, що використовуються у сільському господарстві.

Список використаних джерел

1. Бачуріна І. В. Сутність поняття «аграрний ринок» / І. В. Бачуріна // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 108–111.
2. Березін О. В. Продовольчий ринок України. Теоретико-методологічні засади формування і розвитку : монографія / О. В. Березін – К. : ЦНЛ, 2008. – 184с.
3. Даценко Н. М. Продовольчий ринок : маркетинговий аспект / Н. М. Даценко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 318–323.
4. Дзюбенко Н. О. Соціально-економічне прогнозування розвитку продовольчого ринку України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Н.О. Дзюбенко. – Львів, 2016. – 259 с.
5. Дудар Т. Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції : теорія, методика, перспективи : монографія / Т. Г. Дудар, В. Т. Дудар. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 246 с.

Д.Ю. Скрипник, аспірант

Науковий керівник: Г.Є. Бєсєдіна, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Ефективність діяльності підприємства значною мірою визначається рівнем відповідності професійно-кваліфікаційних якостей персоналу та стратегією управління персоналом. Управління персоналом стає найважливішою передумовою формування успішного управління в умовах існуючих вимог забезпечення розвитку підприємств. Вітчизняна практика управління персоналом представлена системою управлінських та організаційних рішень, спрямованих на реалізацію місії, цілей й завдань підприємства, пов'язаних або з її розвитком, або з перетворенням, і яку доцільно розглядати як центральну функціональну стратегію. Проблеми управління персоналом в аграрному секторі повинні розв'язуватися з урахуванням вимог сучасного розвитку економіки і суспільства, використанням не лише вітчизняного, але й зарубіжного досвіду [1].

Історичний розвиток американського менеджменту свідчить про якісні зміни методів, форм і засобів організування спільної праці людей і впливу на них. Наприкінці ХХ ст. більшість корпорацій США перейшла від командно-контрольного організування і управління до децентралізованого управління шляхом утворення управлінських підрозділів безпосередньо на виробництві на засадах самоврядування. Динамічність американського ринку вимагає високої диверсифікації виробництва, що зумовило формування відповідної структури управління компаніями, які створювали спеціалізовані виробничі відділення або їх групи з різних видів продукції і сфер діяльності. Побудова фірм США полягає у запровадженні так званих «пласких структур», за яких скорочуються або ліквідуються окремі підрозділи функціональних служб при штаб-квартирах корпорацій і проміжних ланках, з передачею відповідних функцій низовим ланкам. Такі зміни стосувалися не просто структур, а всієї системи управління корпораціями, більшість з яких перейшли до мультидивізіональних структур управління [2, 3].

Кадрова робота у великій корпорації з дивізіональною структурою управління поділена між головною кадровою службою і кадровими службами відділень. Головним для центральної кадрової служби є координація діяльності відділень, здійснення єдиної науково-технічної, кадрової політики, добір лінійних менеджерів, здатних очолити виробничо-господарські роботи у відділеннях. Оскільки основна господарська ланка фінансово і виробничо є самостійною, наділена великими повноваженнями з випуску виробів, її кадрова служба займається проблемами планування чисельності і структури працівників, їхнього добору, оцінювання й атестації, дотримання трудового законодавства і питаннями, пов'язаними з організуванням виробничо-господарських процесів. В американському менеджменті відбувається переосмислення цінностей, засобів і

форм впливу на працівників, пов'язане з технологічними, організаційними, економічними і соціальними змінами, викликаними науково-технічним прогресом у виробництві. Нових ознак набуває лідерство, при цьому акцент робиться на особистий приклад керівника, відмову від адміністрування, перехід до більш м'якого стилю керівництва, спрямованого на створення так званої «управлінської автономії» окремих структурних одиниць. Велика увага приділяється культурі організації та її розвитку, формуванню і озбереженню «духу компанії», що обумовлює етичні принципи і стиль взаємовідносин [4; 5].

Управлінські традиції на європейських теренах формувалися значною мірою під впливом американського менеджменту. Однак сучасний західноєвропейський менеджмент має певні особливості, обумовлені передусім переходом від диктату продавця до диктату споживача, усуненням міждержавних перепон для руху товарів і грошей, проникненням на ринки європейських країн товарів американських, японських і китайських компаній. Для підприємства суто технічні проблеми стають другорядними порівняно з проблемами комерціалізації товарів, освоєнням фінансових потоків, ефективного використання людських ресурсів. Виробничі об'єднання поступово перетворюються на соціально-економічні осередки, які прагнуть ефективно використовувати власні ресурси, враховуючи інтереси як власників і персоналу, так і своїх клієнтів, чії вимоги дедалі зростають. У сучасній практиці європейського менеджменту багато уваги запровадженню дивізіональних і мультидивізіональних структур управління, а також матричній структурі, яка орієнтована на людський ресурс виробництва й управління [2].

Європейська практика покладає відповідальність за людську складову виробництва і управління не тільки на кадрові служби, а й на лінійних і функціональних менеджерів усіх рівнів. Тому європейському менеджменту притаманні патерналістські відносини, за яких менеджер не тільки організовує працю підлеглих, а часто є і вищим авторитетом у розв'язанні особистих проблем працівника. Посилення ролі людського чинника підвищує значення кадрових служб у загальному організмі підприємства, які вирішують такі завдання, як управління людьми; управління умовами праці; соціальне управління; документаційне кадрове обслуговування потреб працівника й адміністрації; управління службами забезпечення; управління програмами. У західноєвропейському менеджменті менеджер не так чітко виділяється у колективній праці; суттєвою особливістю є колективна робота команди на чолі з лідером, здатним працювати в певних структурних межах організації, цінуються вроджені здібності до керівництва, здатність бачити проблеми і нестандартно розв'язувати їх [6, 7].

Феномен японського менеджменту є об'єктом вивчення і наслідування в країнах Азії, Америки та Європи, що спричинене динамічним розвитком економіки Японії після Другої світової війни. Економічні успіхи японських компаній досягнуті в тому числі і завдяки специфічній системі менеджменту, яка спрямована на виробництво передусім послуг і знань на базі мікроелектроніки, біотехнології і технології нових матеріалів, для чого потрібні висококваліфіковані робітники, тому типові робітники японських компаній є

достатньо однорідною групою з високим рівнем кваліфікації.

Управління диверсифікованим виробництвом більшості японських фірм ґрунтується на дивізіональній організації, управління в яких є більш централізованим, ніж в американських чи європейських, унаслідок чого виробничі відділення японських компаній сприймаються з першого погляду менш самостійними. Пересічна японська фірма легко адаптується до навколишнього середовища. Головними принципами японської моделі менеджменту є активізація колективу, індивідуальний успіх, що спирається на колективні зусилля. Однак кадрова політика японських фірм має такі суттєві особливості, як довічний найм працівників; підвищення заробітної плати з вислугою років; участь працівників у профспілках, що діють у межах фірми. Основним принципом японського менеджменту є групова робота, яка пронизує всю фірму. Більшість із них мають зрозумілі і прийняті всіма працівниками кодекси поведінки, які правлять за ідеал. Як правило, формулюють його як девіз, який сприймаються як місія організації [7].

Українська економіка знаходиться на етапі формування ринкових відносин, який характеризується швидкими змінами. Саме тому вітчизняні аграрні підприємства можуть багато запозичити з управлінського досвіду зарубіжних компаній для забезпечення системного підходу до людського чинника, ціннісної переорієнтації працедавців відносно застосування сучасних методів роботи з людьми, запровадження гнучкого стилю керівництва, забезпечення, використання сучасних мотиваційно-психологічних методів впливу на людей, впровадження нової системи цінностей, яка може стати запорукою створення привабливого іміджу підприємств в навколишньому середовищі як важливої складової її конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Денисенко М., Будякова О., & Волощук, Ю. (2019). Зарубіжний досвід управління персоналом// Денисенко М., О Будякова / Вчені записки Університету «КРОК», (2 (54), 137-144.
2. Хміль Ф.І. Управління персоналом / Ф.І Хміль. /:Київ, 2006. -488 с.
3. Шекшня С. Управление персоналом в современной организации/ С. Шекшня /. Москва, 1999. -336 с.
4. Бодди Д., Р. Пейтон Основы менеджмента персонала/ Д.Бодди, Р.Пейтон/ пер. с англ. Санкт-Петербург, 1999.- 816 с.
5. Десслер Гари. Управление персоналом / Г. Десслер /пер. с. англ. Москва, 1997. 432 с.
6. Веснин В. Практический менеджмент персонала Москва, 1998. -496 с.
7. Завадський Й.С. Менеджмент/ Й.С/ Завадський / – Т.2 Київ, 2002. -640 с.

Ю.А. Слєпцова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: Л.Г. Бага, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основа розвитку та ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств — їх стабільний фінансовий стан. Для переважної більшості господарств, основним джерелом фінансування є власні кошти, або кредити комерційних банків.

Саме від доступності для сільськогосподарських товаровиробників кредитних ресурсів значною мірою залежить можливість нарощування обсягів виробництва та розвиток приватної ініціативи в сільській місцевості.

Проблемі кредитування агропромислового виробництва, а також переробних підприємств багато уваги приділяється як у наукових виданнях, так і в публікаціях, що мають практичний зміст. Деякі автори виділяють функціонування іпотечного кредитування як один із напрямів розвитку кредитних відносин у аграрному секторі. Інші вважають за необхідне забезпечення підприємств інформацією про банки, які надають кредити, практичні рекомендації підприємствам щодо умов отримання кредиту й державні кошти на часткове погашення відсотків, а також про послуги цих банків. Проте проблема забезпечення сільського господарства кредитними ресурсами залишається актуальною. Це пов'язано з неповним використанням аграрними підприємствами наявного кредитного ресурсу банків і коштів, виділених державою для компенсації вартості кредитів. На нашу думку, крім інформації про банки, яка надавалася б сільськогосподарським підприємствам, банкам також украй необхідна інформація про підприємства, які мають можливість ефективно використовувати їхні кредитні ресурси. Таку інформацію сільськогосподарським підприємствам слід навчатися формувати й подавати у вигідному для себе світлі. Із такої інформації та в подальшому з інформації про використання і повернення кредитів банки формують кредитні історії клієнтів[1].

Протягом останніх років у розвитку кредитно-фінансових відносин відбулися суттєві зміни - зросли обсяги кредитування для сільськогосподарських товаровиробників та підвищилася ефективність використання наданих кредитів. У той же час існує низка об'єктивних і суб'єктивних причин, які в основному перешкоджають розбудові фінансово-кредитних відносин у аграрному секторі області. Через недостатність соціально-економічних та нормативно-інституційних механізмів подальше зростання кредитування затримується як з боку кредиторів, так і з боку самих позичальників.

Одним із ефективних інструментів державної аграрної політики є механізми зниження вартості банківських кредитів через застосування часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків за рахунок державного

бюджету. Проте в умовах, коли багато сільськогосподарських товаровиробників ще не розраховувалися з попередніми боргами, отримання нових кредитів стало завданням не з легких. Через значний ризик банки й до сьогодні вважають за краще надавати кредитні ресурси трейдерам і переробній ланці, ніж займатися кредитуванням безпосередньо виробників. Така ситуація зумовлена декількома причинами. Це насамперед невідповідність сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість та перебування майна у податковій заставі), нечітке визначення механізму компенсації та недосконалість джерел надходження коштів для компенсацій[2].

Незважаючи на зазначені проблеми, в цілому можна назвати досить успішним новий підхід у кредитуванні аграрного сектора. Головна його перевага в тому, що кредитоспроможність позичальника визначається безпосередньо комерційним банком, а не державою. Пільговий кредит отримували тільки прибуткові господарства, які в змозі повернути кошти. Крім того, сам процес кредитування став більш прозорим. Також існує так званий механізм здійснення фінансової підтримки підприємств АПК шляхом часткової компенсації відсоткової ставки за залученими цими підприємствами у банках коротко- і довгостроковими кредитами, а також короткостроковими кредитами, залученими у кредитних спілках (далі — компенсація). Компенсація надається на конкурсній основі підприємствам агропромислового комплексу, які залучили кредити (далі — позичальники), за умови, що відсоткова ставка за кредитами банків не перевищує 19% річних для короткострокових кредитів та 18% — для довгострокових[3].

Для проведення конкурсу та вирішення інших питань щодо здійснення компенсації розпорядженням голови обласної державної адміністрації створено конкурсну комісію з визначення підприємств АПК для надання здешевлених кредитів, до складу якої включені представники головного фінансового управління облдержадміністрації, управління Державного казначейства та Національного банку, Головного управління сільського господарства і продовольства облдержадміністрації. Очолює комісію заступник голови облдержадміністрації з питань агропромислового комплексу.

Подані на конкурс документи перевіряються секретарем комісії та реєструються у книзі реєстрації учасників конкурсу.

Перевага надається передусім позичальникам, які не мають простроченої більш як на два місяці заборгованості з виплати заробітної плати, а також заборгованості перед державним і місцевими бюджетами (податкові платежі, позички, тощо) та Пенсійним фондом і з орендної плати за земельні та майнові паї.Н

Головними перешкодами для отримання кредиту, як зазначають самі товаровиробники, є високі відсоткові ставки, відсутність застави та значна кількість необхідної документації, яку вимагають при наданні кредиту.

Крім того, під час оформлення банківських кредитів позичальникам не вистачає знань і досвіду, аби вірно себе подати для отримання пільгового кредиту. За висловлюваннями самих банківських працівників, вони особисто проводять бесіди з потенційними позичальниками. Це робиться з метою досягнення

впевненості, що позичальник справді є безпосереднім виробником сільськогосподарської продукції і контролює всі технологічні процеси. Такий підхід зумовлений тим, що, на переконання банкірів, такий бізнес, як сільськогосподарське виробництво, контролюється ким завгодно, тільки не самими сільгоспвиробниками[4].

Важливо також відзначити, що більшість агропромислових виробництв не мають кредитної історії, а точніше, не вміють її скласти й подати банкам для отримання кредиту. Проте для банків це надзвичайно важлива умова. Адже доволі ризиковано надавати кредити підприємствам, про які нічого не відомо.

Тож можна підвести деякі власні висновки, щодо перспективи розвитку кредитно-фінансових відносин, необхідно знати, що платіжоспроможність позичальників є основною передумовою їхньої кредитоспроможності, а прибуток — головним джерелом оплати кредиту. Проте ефективність банківського сектора — другий важливий фактор в отриманні кредиту. Банки повинні зменшити різницю між ставкою відсотків по кредитах та депозитах. Це зробило б комерційні кредити більш доступними для товаровиробників.

Список використаних джерел

1. Гудзь О.Є. Забезпечення сільськогосподарських підприємств кредитними ресурсами/ О.Є. Гудзь // Економіка АПК. - 2003. - №1.- С. 12-14
2. Гудзь О., Зуб Г., Корінець Р. Як селянам отримати кредит: практичні поради./ О.Гудзь, Г.Зуб, Р. Корінець / - К., 2003.- 256с.
3. Лагутін В.Д. Становлення та розвиток системи іпотечного кредитування. / В.Д. Лагутін // Фінанси України. - 2004. - №1.-С 10-14.
4. Гонгальський Д. Пункт обміну історій/ Д . Гонгальський // Контракти. – 2004. – №36.- С. 5-8

Ю.А. Слєпцова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

АГРАРНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

Аграрний сектор - могутня сторона української економіки, проте застаріле законодавство та невідповідність українських товарів міжнародних стандартів якості, які гальмують розвиток галузі. Важливою проблемою сектору лишається значна перевага експорту сировини порівняно з експортом готової продукції. Це скорочує робочі місця в Україні, збільшує потребу внутрішнього ринку в імпорті.

Аграрна реформа в Україні — подія перманентна. Нинішня реформа прописана пакетом реформ «Україна — 2020». Реформування аграрного сектору здійснюється згідно Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку

сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки, розробленої Міністерством аграрної політики спільно з експертами з Агентства США з міжнародного розвитку USAID, Світового Банку, Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй, Європейського банку реконструкції та розвитку, Організації економічного співробітництва та розвитку та інших. Стратегію схвалено Національною радою реформ у листопаді 2015 року[1].

Суть земельної реформи полягає не в скасуванні мораторію на продаж, а в наведенні ладу у земельних відносинах. Земельна реформа має включати десять базових земельних законів, які унеможливають рейдерство, передають землі в розпорядження громад, усувають посадовців держгеокадастру від розпорядження державними і комунальними землями, удосконалюють переважне право українського орендаря на викуп землі, створюють фонд гарантування кредитів малим фермерам та фонд розвитку сільських територій, надають доступне фінансування аграріям через механізм компенсації кредитної ставки, запроваджують державний фінансовий, екологічний, антимонопольний контроль за землями.

Земельні закони мають впроваджувати дерегуляцію землеустрою та скасувати сотні корумпованих дозволів, створити національну інфраструктуру геопросторових даних, заповнити «білі плями» в кадастрі, встановити оподаткування кожного гектара української землі, а також надати фермерам на пільгових умовах викупити пів мільйона гектарів землі, яка перебувала у них на праві користування з 1991 року[2].

Згідно з прийнятою стратегією визначено наступні пріоритети реформи:

- створення стабільної правової системи, що відповідає міжнародним і європейським стандартам, зокрема шляхом виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС,
- проведення земельної реформи,
- реформування Мінагрополітики, державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління,
- створення системи продовольчої безпеки,
- раціоналізація і усунення існуючих недоліків системи оподаткування,
- розвиток агропродовольчих ланцюгів доданої вартості,
- сприяння розвитку сільської місцевості, сільських територіальних громад і всієї економіки сільських територій,
- підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за допомогою лібералізації торгівлі, скорочення трансакційних витрат, спрощення процедур торгівлі та сприяння експорту.
- реформування і оптимізація державних науково-дослідних установ та закладів освіти,
- захист довкілля та управління природними ресурсами[3].

Аграрну політику слід розглядати як особливу форму соціально-економічного представництва інтересів різних соціальних верств населення та

сфер економічної діяльності, в межах якої за допомогою системи стратегічних і тактичних принципів, цілей, засобів і методів науково-методологічного, політико-правового, соціально-економічного, екологічного, інформаційно-комунікаційного та організаційного характеру вирішуються питання формування продовольчої безпеки держави та забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Досягти продовольчої безпеки можливо лише за рахунок системного підходу, при якому аграрна політика має охоплювати сільське та рибне господарство, садівництво, виноградарство, харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, сфери оптової і роздрібної торгівлі, виробництва засобів виробництва для сільського господарства та харчової промисловості, аграрну науку й освіту, питання комплексного розвитку сільських територій.

Список використаних джерел

1. Аграрна політика держави. [Електронний ресурс] <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/19-a/3145-agrarna-politika-derzhavi.html>.
2. [Електронний ресурс] <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3015070-upovnovazeni-j-prezidenta-kaze-so-zemelni-zakoni-maut-skasuvati-sotni-korumpovanih-dozvoliv.html>.
3. Аграрна реформа в Україні. [Електронний ресурс] http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22283/.

Ю.О. Ткаченко, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **В.Є. Мещеряков**, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ВПЛИВ РОЗМІРУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАЙНЯТІСТЬ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Найбільшу частку доходів сільського населення, як відомо, утворює дохід від трудової діяльності – заробітна плата. Вона впливає на кон'юнктуру ринку праці, знаходиться в тісному взаємозв'язку із зайнятістю працівників. Збільшення рівня зарплати до певних меж стимулює кількісне зростання пропозиції робочої сили й забезпечує підвищення її якості, що за сприятливої ринкової кон'юнктури зумовлює ріст рівня зайнятості працівників в економіці. Збільшення зайнятості, своєю чергою, сприяє росту обсягів національного виробництва, що створює економічну основу для подальшого підвищення рівня заробітної плати зайнятих в економіці. Взаємозв'язок заробітної плати та

зайнятості посилює актуальність проведення аналізу заробітної плати в сільському господарстві в контексті визначення її впливу на підвищення зайнятості сільського населення та скорочення його безробіття.

Становить інтерес і співвідношення динаміки рівня заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах із двома показниками – кількістю працівників аграрних підприємств та кількістю зайнятого сільського населення у працездатному віці. Співвідношення показників показує, що за сталої тенденції до підвищення рівня заробітної плати кількість найманих працівників має зворотну тенденцію до скорочення. Це свідчить про те, що попри постійне підвищення заробітної плати аграріїв вона ще не досягла того рівня, коли починає стимулювати збільшення кількості осіб, які бажають працювати в сільському господарстві. Однак зайняте сільське населення практично не реагує на зміни заробітної плати та кількості найманих працівників через їх надто малу питому вагу в загальній чисельності зайнятих, а також через поширення нестандартних форм зайнятості на селі.

Отже, до позитивних зрушень у матеріальному стимулюванні аграріїв можна віднести:

- сталу тенденцію до зростання як номінального, так і реального рівня заробітної плати;
- збільшення її питомої ваги відносно як середнього рівня оплати в народному господарстві, так і мінімальних соціальних стандартів;
- скорочення заборгованості із заробітної плати;
- зменшення обсягів продажу продукції через збільшення заробітної плати та натуральної оплати;
- поліпшення структури зарплати.

Водночас, нагальними проблемами матеріального стимулювання аграріїв залишаються:

- надзвичайно низький рівень заробітної плати;
- нерегулярність і несвоєчасність її виплати;
- низька оплата аграрної праці у приватному секторі;
- мізерна орендна плата від наданих в оренду земельних та майнових паїв тощо.

Очевидно, що розв'язання проблем зайнятості сільського населення тісно пов'язано із необхідністю підвищення рівня його добробуту та престижності сільського образу життя. Для цього потрібно на державному та регіональному рівнях розробляти і впроваджувати відповідні програми.

Враховуючи надзвичайну складність, багатоаспектність та багаторівневість виявлених і розглянутих проблем, їх вирішення бачиться шляхом реалізації комплексу взаємопов'язаних програмних заходів за трьома важливими напрямками:

- 1) інноваційний розвиток аграрного сектору економіки як основної сфери прикладання праці на селі, що має виявитися у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності продукції аграрного сектору, нарощуванні ним обсягів виробництва і на цій основі забезпеченні збільшення робочих місць для сільського населення;

2) впровадження активної політики зайнятості населення, що проживає в сільській місцевості;

3) вжиття заходів у сфері політики доходів сільського населення і заробітної плати працівників, зайнятих в аграрному секторі економіки.

Не применшуючи значущості заходів у рамках перших двох напрямів, окреслимо докладніше заходи третього напрямку. На наш погляд, збільшенню мотивації праці та трудової зайнятості селян сприятимуть заходи, спрямовані на підвищення вартості та ціни робочої сили. Йдеться про збільшення частки витрат на оплату праці в доданій вартості, створеній у сільському господарстві, оптимізацію міжгалузевої диференціації заробітної плати, зокрема ріст заробітної плати в сільському господарстві до рівня середньої заробітної плати в народному господарстві, посилення державного впливу на порядок формування валових витрат і собівартості продукції, а також своєчасність та повноту виплати заробітної плати аграріям тощо.

На рівні сільськогосподарського підприємства доцільно вжити заходів для збільшення частки оплати праці в собівартості продукції за одночасного зменшення матеріальних витрат, упровадження сучасних форм організації трудової діяльності, відновлення науково обґрунтованого нормування праці, удосконалення матеріального стимулювання працівників у напрямі більш тісного зв'язку заробітної плати із результатами праці, зменшення частки натуральної оплати в заробітній платі, підвищення орендної плати за надані селянами в оренду майнові та земельні паї, створення оптимального механізму колективно-договірного регулювання фондів оплати праці аграрних підприємств, посилення впливу профспілок сільських працівників тощо.

Реалізація запропонованих заходів потребує прийняття виважених, обґрунтованих рішень на всіх рівнях управління, і насамперед на державному. Сьогодні вкрай необхідно внести зміни, доповнення та уточнення до цілого ряду законодавчих актів, що регулюють аграрну сферу [1]. Розв'язання проблем сільської зайнятості та підвищення рівня життя, або принаймні послабити їх на селі, можна лише діючи одночасно за всіма напрямками розвитку аграрного сектору та сільських територій. В іншому випадку досягатиметься лише тимчасове покращення ситуації на аграрному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Пасхавер Б. Й. Основні проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва. Економіка АПК. 2012. № 9. С. 3–9.

А.А. Ткаченко, здобувач ОС «магістр»

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Державна регіональна економічна політика України формується і реалізується таким чином, щоб забезпечити територіальну цілісність держави, створити рівновигідні умови функціонування регіональних господарських комплексів з метою активізації ролі територій у проведенні економічних реформ та вирішенні нагальних соціальних проблем. Сучасна державна регіональна економічна політика України, як це визначено нормативними документами, ґрунтується на таких основних принципах:

- визнання і дотримання загальнодержавних пріоритетів та забезпечення органічної єдності завдань щодо соціально-економічного розвитку країни та розвитку продуктивних сил регіону;
- правове забезпечення економічної самостійності регіонів на основі розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування й підвищення їх відповідальності щодо вирішення завдань життєзабезпечення і комплексного розвитку територій;
- дотримання вимог екологічної безпеки при реформуванні структури господарських комплексів і розміщенні нових підприємств;
- досягнення економічного і соціального ефекту за рахунок використання переваг територіального поділу праці, раціонального природокористування, розвитку міжрегіональних зв'язків [1].

Механізм реалізації державної регіональної економічної політики – це система конкретних економічних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на просторову організацію суспільства, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу.

Першоосновою механізму регіональної економічної політики є законодавча база, що визначає взаємовідносини держави і регіонів та відповідні організаційні структури управління соціально-економічними процесами. На сучасному етапі економічного розвитку держава через законодавчу базу проводить політику, спрямовану на підвищення економічної самостійності територій. Водночас вона координує діяльність місцевої влади на основі визначення співвідношень державного і місцевих бюджетів, розвитку інфраструктурних об'єктів місцевого та загальнодержавного призначення, формування централізованих і регіональних фондів різного цільового призначення [2].

Механізм державної регіональної політики повинен поєднувати у собі методи прямого і опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси. За

своїм характером ці методи можуть бути заохочувальні та обмежувальні, активні та пасивні, їх комплексне поєднання дає змогу забезпечити високу результативність у досягненні намічених цілей.

В регіональній економічній політиці широко використовуються такі методи прямого економічного регулювання:

- цільове фінансування,
- пряма фінансова допомога,
- надання субсидій та субвенцій тощо.

Для опосередкованого економічного регулювання регіонального розвитку використовують важелі податкової, кредитно-грошової, амортизаційної, зовнішньоекономічної політики [3].

Одним з важливих елементів регіональної економічної політики є розробка довгострокових, середньострокових прогнозів соціально-економічного розвитку областей України та державних регіональних програм, за допомогою яких досягається планомірність у розвитку продуктивних сил, узгоджуються інтереси галузей і територій. На сьогодні розроблені проекти регіональних програм соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, Полісся, Поділля, Українського Причорномор'я.

В регіональній економічній політиці особливе місце посідає економічне стимулювання розміщення нових виробничих об'єктів, здатних виготовляти конкурентоспроможну продукцію й швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури. В першу чергу це стосується розвитку малого та середнього підприємництва, яке має виражену регіональну орієнтацію і суттєво впливає на зміни в структурі економіки. Саме малий бізнес може ефективно вирішувати проблему забезпечення незайнятого населення робочими місцями. Для досягнення збалансованого розвитку господарства певної території необхідно сприяти формуванню регіональних центрів малого і середнього бізнесу, створенню різних типів спеціальних (вільних) економічних зон, центрів активної науково-технічної діяльності.

Формування спеціальних економічних зон в Україні дасть змогу збільшити надходження іноземних інвестицій, створити сучасну виробничу, транспортну та ринкову інфраструктуру, підвищити ефективність використання природних ресурсів. Завдяки застосуванню пільгового режиму оподаткування та митного режиму створюються сприятливі умови для зростання економічної активності суб'єктів господарювання. З 1996 р. в Україні діє експериментальна зона «Сиваш». Спеціальні економічні зони створено у Донецькій, Луганській, Закарпатській областях. Для вирішення проблеми працевлаштування персоналу, що вивільнятиметься у зв'язку з виведенням з експлуатації блоків Чорнобильської АЕС, сформована спеціальна економічна зона «Славутич» [4].

Особливе місце в регіональній економічній політиці належить різним формам міжрегіонального й прикордонного співробітництва; зонам активної науково-технічної діяльності, створення яких передбачає організацію наукових, дослідницьких і технологічних парків, інноваційних центрів, технополісів тощо.

Велика увага в регіональній економічній політиці приділяється так званим проблемним регіонам, тобто тим територіям, які вирізняються серед інших

кризовим загостренням певної проблеми, що має негативні соціально-економічні наслідки для всієї системи господарювання. Першопричиною загострення цих проблем можуть бути як природні та техногенні катастрофи, так і соціально-економічні фактори. З погіршенням загальноекономічної ситуації кількість таких територій постійно зростає, а розв'язання нагромаджених тут проблем потребує все більше фінансових коштів та матеріальних ресурсів.

У системі державної регіональної політики особливе місце посідає організаційно-економічний механізм регулювання територіального розвитку, який включає широкий спектр економічних важелів: пряме державне інвестування, розробку й фінансування цільових міжрегіональних програм, створення спеціальних фондів, надання субсидій і дотацій, пільгових кредитів.

В умовах перехідного періоду регулююча роль держави зводиться до створення і забезпечення, сприятливих умов для ефективного функціонування територіальних одиниць. Забезпечення територіальної свободи, саморозвитку і самоорганізації господарюючих суб'єктів і створення на цій основі ефективної регіональної економіки вимагає переведення управління на регіональний рівень. Це, зокрема, стосується розвитку підприємництва, роздержавлення і приватизації комунальної власності, приватизації майна агропромислового комплексу і земельної реформи, соціального захисту населення, формування товарного і фондового ринків, ринку праці та ін.

Державне регулювання регіональної економіки слід скерувати на комплексне вирішення соціально-економічних проблем, специфічних для кожного регіону. Для цього використовують весь набір економічних і організаційних методів управління. Структура і кадровий склад регіональних управлінь зорієнтовані як на оперативну роботу, так і на вирішення перспективних завдань [4].

Список використаних джерел

1. Антошкіна Л.І. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми. Науково-дослідний економічний ін-т Міністерства економіки України / за ред. М.М. Якубовського. К., 2005. -410 с.
2. Могильний О. Державне регулювання економіки: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. К.: ІПК ДСЗУ, 2006.- 490 с.
3. Богиня Д. Державне регулювання перехідних процесів // Економіка України. 2003. № 5. -С. 12-21
4. Дідківська Л. Державне регулювання економіки: навч. посібник. 5-те вид., стереотип.. К.: Знання. 2006. -213 с.

Н.Т. Толибова, студентка

Научный руководитель: **Дж.А. Аннаоразов**, преподаватель первой степени

Специализированная банковская школа имени Героя Туркменистана Атамурата Ниязова Центрального банка Туркменистана, Туркменистан

ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА ОТКРЫВАЕТ ПУТЬ К РАЗВИТИЮ

Как и в остальном мире, Туркменистан предпринимает беспрецедентные усилия по внедрению инновационных технологий и созданию цифровой экономики в качестве основы для устойчивого экономического развития. Это открывает путь для новых высот развития в стране.

Президент Туркменистана в своих выступлениях на собраниях посвящённым приоритетным направлениям развития страны подчёркивает: “Страна быстро сделавший первый шаг в направлении инновационного развития, получит право активному экономическому росту”.

Термин “цифровая экономика” был впервые предложен 1955 году Николосом Негропonte. Учёный с университета Массачусетс США использовал данный термин для того, чтобы охарактеризовать преимущества новой экономики, растущей в результате более стремительного роста информационно-коммуникационных технологий сравнительно с экономикой. Цифровую экономику по-другому называют “электронная экономика”. В этом термине определяющим является слово “экономика”. Помимо экономики, в результате данного продвижения происходят преобразования в общественных отношениях, в поведении и мировоззрениях людей. Слово “цифровая” связано с появлением новых видов технологий, появившихся в результате научно-технического развития, особенно с широким распространением интернета как в повседневной жизни, так и в производстве и сфере услуг [2].

Цифровая экономика является хозяйственной работой, где основным инструментом производства служит цифровая информация.

В настоящее время в Туркменистане реализуется эффективная работа по диверсификации национальной экономики, развитию электронной промышленности, формировании экономики основывающийся на достижениях информационно-коммуникационных технологий, развитию высокотехнологичной, конкурентоспособной цифровой экономики. Примером является Постановление Президента Туркменистана от ноября 2018 года “Об утверждении Концепции развития цифровой экономики на 2019-2025 года” [1].

В настоящее время в рамках продвижения цифровой экономики создаются специальные системы услуг для улучшения благосостояния граждан. В предприятии “Госэнергоназор” в Ашхабаде, столице Туркменистана также создан соответствующий отчётный центр, оснащённый современным оборудовыванием и новыми технологиями. Здесь в электронном виде аккумулируются данные потребителей по столице, их адреса, используемый

объём электрической энергии, и сроки их платежей. Также есть возможность произвести оплаты через мобильные телефоны, терминалы, интернет.

С внедрением цифровой системы в экономику, наряду с другими секторами появилось необходимость в переходе банков на цифровую систему. Внедрение цифровых технологий в банковскую систему способствует более тесному сотрудничеству с клиентами и расширению банковского предпринимательства [1].

В нынешнее время в нашем обществе превалирует сфера услуг в сравнении с производством. В последнее время более последовательно основывающиеся в нашу жизнь доступные всем электронные платежи, Интернет-торговля, Интернет-реклама лишь некоторые из положительных результатов цифровой экономики. В данном случае сэкономленное драгоценное время и средства потребителя в результате использования возможностей интернета, быстрое исполнение услуг и сокращение информации на бумажных носителях можно оценить, как удобства цифровизированной технологии [3].

В последнее время многие банковские учреждения по всему миру предлагают своим клиентам услуги через системы “Интернет-банк” и “Мобильный-банк”.

В настоящее время платежные системы практикуется в странах Азии как КНР, Япония, Индия, через QR коды [2].

В Туркменистане ведётся необходимая работа по внедрению данной системы и подготавливаются высококвалифицированные кадры по новой информационно-коммуникационной системе [4].

Список использованных источников:

1. “Концепция развития цифровой экономики в Туркменистане на 2019-2025-е годы”. – Ашгабат: TDNG, 2018 г.
2. Толибова Н.Т. Цифровая экономика открывает путь к развитию // Банковский вестник. ЦБТ, 2019 г. № 11.
3. “Родина процветания – этапы перехода экономики Туркменистана к цифровой системе”. Государственное информационное агентство Туркменистана // www.tdob.gov.tm
4. “Цифровая экономика на пути к современному развитию”. //Официальный сайт Государственного коммерческого банка Туркменистана “Дайханбанк”. // <https://www.dayhanbank.gov.tm/news/160/>

К.Ю. Філімонова, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: С.В. Довгаль, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА КРЕДИТНИХ СИСТЕМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В умовах розвинутої ринкової економіки кредит випускається в декількох видах і здійснюються через найрізноманітніші організаційні форми, які в сукупності утворюють кредитну систему, це: банки, інвестиційні фонди, страхові компанії, фонди. Розглянемо, що вони собою являють.

Банки є центральною фігурою кредитної систем. Саме через них здійснюються основні посередницькі функції між кредиторами й позичальниками. Існує багато різних видів банків, проте за своїм функціональним призначенням і належністю вони можуть бути зведені у дві великі групи: центральні (федеральні) банки і комерційні банки. В сукупності і взаємодії всі банки складають національну банківську систему.

У центрі банківської системи стоїть центральний банк. Він є емісійним, касовим та резервним центром країни. Більшість країн світу мають один центральний банк, наприклад Англійський банк у Великобританії, Бундесбанк у Німеччині, Національний банк в Україні. У США їх аж дванадцять і утворюють вони центральну федеральну систему. Зумовлено це рядом обставин, характерних саме для США. По-перше, масштабною країною, по-друге, економічним розмаїттям і великою кількістю комерційних банків, по-третє, політичним компромісом між прибічниками централізації і децентралізації банківської системи. Але й тут виділяється найголовніший банк – Федеральний резервний банк міста Нью-Йорка. До того ж розвитком сучасних засобів сполучення й транспорту формується тенденція до скорочення федеральних банків[1].

Другу частину кредитної системи складають комерційні банки та їх відділення. Саме вони здійснюють кредитне обслуговування функціонуючих капіталів і населення. Свій капітал комерційні банки утворюють в основному за рахунок депозитів (вкладів, позичок клієнтів). Основним джерелом банківського прибутку виступає різниця (маржа) між процентом, що береться банком за виданий кредит (позика), і процентом, що сплачується банком за депозитами. Отже, банківський прибуток, як і прибуток торговельного і промислового підприємств, бере свій початок з виробництва.

Комерційні банки бувають універсальними й спеціалізованими. Універсальні банки акумулюють грошові кошти населення, підприємств, організацій, здійснюють грошові розрахунки, розміщують кредитні ресурси, надають традиційні банківські послуги, керують грошово-кредитним обігом. Спеціалізовані банки (кооперативні, селянські, іпотечні, інвестиційні, експортно-імпортні і т.д.) здійснюють грошово-кредитні операції у вузько

спеціалізованих сферах.

Інвестиційні банки здійснюють фінансування капітального будівництва, а також реновацій основного капіталу промислових підприємств, транспорту, зв'язку, житлового, комунального й культурно-побутового будівництва. Особливість інвестиційних банків полягає в тому, що вони не займаються залученням вкладів населення. У Великобританії, ПАР та Сінгапурі подібні інститути називають торговими банками, в Південній Кореї – фірмами з торгівлі цінними паперами, у Франції – діловими банками. Виділення інвестиційних банків в окремий вид призвело до розподілу праці в кредитній сфері, причому в деяких країнах таке виділення закріплене законом[2].

У сучасних банківських системах інвестиційні банки двох типів. Для першого з них, який є характерним для банківських систем англосаксонського типу, притаманні операції виключно з розміщення й торгівлі цінними паперами. Банки другого типу характерні романо-германських банківських систем. Тут типовими є операції середньострокового та довгострокового кредитування.

Іпотечний банк надає позики під заставу нерухомого майна.

Експортно-імпортний банк займається фінансуванням і кредитуванням експортно-імпортних постановок товарів та інших операцій.

Сучасна економіка характеризується дуже високим рівнем кредитних відносин. Тому кредитна система не обмежується лише банківськими закладами. Окрім банків, кредитними операціями займаються інші поза банківські структури. Одним з могутніх небанківських кредитних інститутів є страхова фірма. За розмірами операцій і активів вони поступаються лише банківським фірмам.

Страхові фірми – це акціонерні приватні й державні організації, які страхують населення, майно, комерційні операції, практично все, що пов'язано з людською діяльністю. Але страхуванням діяльність цих фірм не обмежується. Вони займаються також ощадною справою і підприємництвом. Так мобілізовані ними кошти населення вони направляють у кредитні операції, надходження від яких складає більшу частину їхнього прибутку. Наприклад, страхові фірми Англії і США покривають більше як 50% потреби промисловості цих країн у довгострокових кредитах. Вони також вкладають гроші безпосередньо у великі і найбільш прибуткові компанії, володіють великими пакетами високоприбуткових заставних паперів під нерухоме майно, купують облігації державних позик.

У результаті ощадної, фінансової, кредитної, інвестиційної діяльності страхові компанії здійснюють величезний позитивний вплив на функціонування ринкової економіки, тим самим сприяють підвищенню ефективності економічного життя країни.

Поза банківське фінансування довгострокових капіталовкладень у народне господарство здійснюється також через інвестиційні фонди. Джерелом утворення інвестиційних фондів залежно від форми власності можуть бути податки й грошові збори, субсидії, позики, обов'язкові і добровільні пожертви підприємств, організацій і населення. Отже, суть інвестиційних фондів зводиться до акумуляції коштів населення і використання їх для нагромадження. Однією з

функцій інвестиційних фондів в умовах приватизації державної власності є обслуговування обігу приватизаційних паперів при розміщенні їх населення в об'єкти приватизації[3].

Інвестиційні фонди мають різноманітні юридичні форми, тобто вони можуть діяти як державні організації, акціонерні товариства, приватні установи. Тому управління ними здійснюється суб'єктами тієї чи іншої організації (концерну, асоціації) або правлінням, або конкретним громадянином. Як правило головним органом управління є загальні збори, конференція, сесія або конгрес. Фонд здійснює свою діяльність, керуючись статутом.

Утворюються й інші фонди, які займаються акумуляцією грошових коштів та інвестування їх у ті чи інші галузі народного господарства, зокрема, такі відомі у світі, як Міжнародний валютний фонд. В Україні – це пенсійний фонд, фонди соціального страхування, зайнятості, Державний валютний фонд та інші. Головною їх ознакою є те, що вони являють собою сукупність грошових або інших ресурсів, які знаходяться в розпорядженні тих чи інших асоціацій, об'єднань, підприємств, організацій, державних установ, приватних громадян, призначених для цільового використання. В період вивільнення їх від цільового використання ці кошти використовуються для інвестицій, кредитування, надання послуг, позик з метою їх нагромадження. Звичайно, якщо це не суперечить чинному законодавству.

Кредитна система, залежно від напрямку кредитної діяльності, включає багато структурних розділів, але головною ключовою фігурою є центральний банк.

Список використаних джерел

1. Зазвонова Леонида Алексеевна. Деньги и кредит: в 2 ч.: Пособие для студентов. Ч. 2/Европейский университет; ред. Л. И. Гринь. - К.: Издательство Европейского университета, 2007.-256с.
2. Гроші та кредит: Підручник. За заг. ред.: М.І.Савлука. — К. :КНЕУ, 2002.-315 с
3. Івасів, Богдан Степанович. Гроші та кредит: Підручник / Івасів, Богдан Степанович; Національний банк України. М-во освіти і науки України. Тернопільська академія народного господарства. - 2-е вид., змін. і допов. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005.-325с

Я.О. Хитрик, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага**, доцент, канд. екон. нук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ФІНАНСУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Аналіз ступеню розробленості проблеми формування ефективної системи фінансово-кредитних відносин АПК у сучасних умовах свідчить, що, незважаючи на велику увагу вітчизняних і зарубіжних учених, багато аспектів досліджено недостатньо. Сучасний стан АПК визначають такі фактори: - значне відставання агропромислового виробництва від інших галузей національного господарства за рівнем фондоозброєння праці; - застарілі технології виробництва та використання морально і фізично зношеної техніки, що призводить до значних втрат врожаю: галузь забезпечена технікою лише на 60% від потреби, крім того, понад 80% парку сільськогосподарської техніки вже відпрацювали свій амортизаційний строк, внаслідок чого близько 12–15% зернових щорічно залишаються на полях; - висока ризиковість галузі з відносно низьким рівнем прибутковості порівняно з іншими галузями економіки; - уповільнена оборотність коштів на виробничій стадії у зв'язку з тривалим у часі технологічним процесом у землеробстві і тваринництві; - поступове і нерівномірне нагромадження витрат, яке наприкінці виробничого циклу завершується поверненням коштів у формі виручки від реалізації продукції, тому сезонні витрати сільськогосподарським товаровиробникам доцільніше відшкодовувати за рахунок кредиту, ніж за рахунок власних коштів, оскільки останнє вимагає вилучення з обігу значних сум, розмір яких великою мірою визначається розміром закупівельних цін й одержаним прибутком; - низький рівень інвестиційної привабливості [1].

Кредитування сільського господарства потребує формування банками адекватної кредитної політики, яка б виходила зі статусу аграрного сектору і завдяки цьому створювала б пріоритетні умови для його розвитку. Аграрному сектору притаманні особливості об'єктивного характеру, що позначаються на кредитних відносинах, а саме: - подовжений цикл виробництва; - підвищена кредитомісткість галузі; - потреба у тривалих строках залучення кредитних ресурсів; - необхідність швидкої переробки та реалізації виробленої продукції внаслідок неможливості зберігати її протягом тривалого часу; - специфічність застави з погляду ліквідності та мінливості заставної вартості (зокрема землі та майна спеціалізованих виробництв); - сезонність виробництва продукції, особливо у рослинництві; - залежність від впливу погодних факторів рівня врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин. Також необхідно враховувати, що несприятливі погодні фактори (заморозки, град, бурі, урагани, повені, зливи, засухи, пожежі) можуть призвести до часткової або повної загибелі врожаю та сільськогосподарських тварин; - відсутність

реального власника та кваліфікованого персоналу на сільськогосподарських підприємствах, низький рівень менеджменту [2].

На даний час кредити сільгоспвиробникам надаються строком: - до 12 місяців – на поповнення оборотних коштів; - до 3 років – на придбання основних засобів. Переважна частина кредитів, наданих сільгоспвиробникам, є короткостроковими (до 12 місяців). Як правило, вони спрямовані на забезпечення фінансування польових робіт, тоді як довгострокові кредити дають змогу вирішити проблему розширення виробництва та оновлення виробничих фондів [3].

Ставки за кредитами для сільськогосподарських підприємств коливаються в межах 15–20% у національній валюті та 9–10% в іноземній, залежно від банківських установ. Лідерами за обсягами кредитування сільськогосподарських підприємств протягом останніх років є ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», «Креді Агріколь Банк», «ВАВ Банк», КБ «ПриватБанк», «Укрексімбанк», ПУМБ. Найбільші обсяги кредитів було надано підприємствам Черкаської, Київської, Хмельницької, Дніпропетровської, Вінницької, Харківської областей. Найбільш привабливими є галузі агропромислового комплексу, пов'язані з вирощуванням і переробкою рослинницької продукції. Це пояснюється більш швидким оборотом капіталу і можливістю позичальників погашати кредити протягом 8–10 місяців із моменту їх видачі. На сьогоднішній день за умов інвестиційної непривабливості і обмеженості власних та бюджетних коштів життєвою об'єктивною необхідністю є залучення довгострокових кредитів банків для розвитку матеріально-технічної бази агроформувань, адже світовий досвід переконливо свідчить, що навіть успішні та прибуткові з них не можуть обійтися без інвестиційних кредитів. У таких складних умовах позитивно вирішити проблему оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських виробників можна дещо нетрадиційним для вітчизняного ринку шляхом – через кредитування за рахунок ресурсів іноземних банків. Дане кредитування в аграрному секторі АПК не застосовується, крім поодиноких випадків, що свідчить про недостатній рівень використання тих потенціальних можливостей і переваг, які закладені в такій формі вкладання коштів в основні засоби, як фінансування за рахунок кредитних ресурсів іноземних банків. Інвестиційне кредитування із залученням ресурсів іноземних банків під гарантії іноземних експортних страхових агентств є широко розповсюдженою послугою на міжнародному фінансовому ринку. Таке інвестиційне кредитування здійснюється за участю вітчизняного та іноземного банків, експортного страхового агентства, експортера техніки та підприємства, яке замовляє техніку або обладнання іноземного походження. Зарубіжні постачальники техніки та обладнання європейського та американського виробництва звертаються з пропозицією від українських покупців про кредитування поставок із залученням іноземних страхових агентств та експортно-імпортних банків.

З такою метою в кожній країні ЄС створені і активно працюють спеціалізовані фінансові установи, які надають гарантії банкам щодо своєчасного погашення кредитів та виплати відсотки за надані кредити. Такі фінансові установи мають назву експортних страхових агентств [4]. Позитивний

досвід співпраці із закордонними фінансовими інститутами і високі міжнародні рейтинги дозволяють вітчизняним банкам активно брати участь у таких програмах. Окрім того, у сучасних умовах сталого розвитку економіки України таке кредитування є шляхом виходу з критичної ситуації, яка склалася на підприємстві, коли фінансових ресурсів вистачає лише на покриття виробничих витрат, а ресурсів на оновлення необоротних активів не вистачає. У результаті фінансування контрактів на придбання сільськогосподарської техніки за рахунок кредитних ресурсів іноземних банків агроформування оптимізує власні оборотні кошти, які в подальшому можуть бути направлені на розвиток та розширення виробництва, подальше оновлення матеріально-технічної бази, збільшення обсягу фінансових ресурсів агроформування.

Отже, незважаючи на очевидний прогрес в розвитку банківського кредитування суб'єктів аграрного ринку за останні роки, обсяги кредитування є ще далекими від потреб сектора, а кредитні механізми не є досконалими, оскільки кількісні та якісні параметри не відповідають викликам та запитам сьогодення, не враховують повною мірою об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість кредитних коштів. Підвищення ефективності кредитування в економічному розвитку сільського господарства потребує комплексного підходу, який має ґрунтуватися на державній підтримці системних заходів, спрямованих на: - поліпшення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників і підвищення на цій основі їх кредитоспроможності через дієвий ціновий механізм підтримки рівня доходів виробників сільськогосподарської продукції; - стимулювання зміцнення й укрупнення банківської системи нарощування капіталу та ресурсної бази; - створення необхідної інфраструктури (аграрного ринку, фонду кредитної підтримки, систем реального страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції та іпотечного кредитування під заставу землі, врожаю); - податкове стимулювання довгострокового інвестиційного кредитування аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Алексійчук В.М. Кредитне обслуговування АПК: досвід та напрямки розвитку. – К.: ІАЕ, 1998. – 92 с.
2. Аранчій В.І., Зоря О.П., Петренко І.І. Кредит у системі фінансового забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств // Вісник Полтавської державної аграрної академії.– 2011.– №4. – С. 120–124.
3. Інвестиції та основні засоби // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
4. Олійник О. Аналіз ринку кредитних послуг // Агробізнес сьогодні.– 11.05.2019 // www.agro-business.com.ua.

І.О. Часовітін, аспірант

Науковий керівник Г.П. Пасемко, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Земля, дякуючи своїм унікальним характеристикам і статичності, є важливим засобом виробництва у багатьох галузях народного господарства. Але, якщо у промисловості, за винятком добувних галузей, земля є лише місцем розташування підприємств, то у сільському господарстві земля виступає не тільки просторовим базисом для розміщення споруд, а й одночасно слугує предметом праці, засобом праці та основним засобом виробництва.

З розвитком цивілізації людина все активніше впливає на родючість ґрунту. Ступінь цього впливу визначається рівнем розвитку виробничих сил суспільства та об'єктивними умовами їх реалізації. Родючість ґрунту – це результат взаємодії природних і економічних процесів, які протікають у конкретних умовах ведення землеробства [1]. У зв'язку з цим економічна наука розрізняє природну, штучну та економічну родючість ґрунту, яка представляє собою органічну єдність природної та штучної родючості. Особливість цієї єдності полягає у тому, що, з одного боку, під впливом праці природна родючість змінюється, тобто земля «окультурюється», з іншого – в результаті тривалого активного використання землі, штучна родючість з'єднується із природною. Таким чином економічна теорія стверджує, що земля як цінність без вкладеної у неї попередньої праці, не існує. Цінність землі визначає її здатність задовольняти особисті та економічні потреби людей. Вкладена в землю праця, що перетворює її у цінність, тим самим перетворюється у капітал, оскільки капітал – це сукупність різнорідних і відтворювальних економічних ресурсів, які дозволяють отримувати доход. Земля, як фактор виробництва, при розвинутих ринкових відносинах, одночасно виступає і, як просторово обмежений матеріальний об'єкт і, як одна з форм матеріалізації капіталу.

В сучасній економічній літературі все частіше використовується досить нова теоретична категорія – «агрокапітал». Науковці, які займаються дослідженням використання земельних ресурсів, схилиються до думки, що визначення поняття «агрокапітал» необхідно здійснювати, виходячи із загального визначення капіталу як економічної категорії [2, 3]. Використання терміну «агрокапітал», здійснюється по відношенню до землі як засобу виробництва, який застосовується підприємствами для створення певної маси товарів та послуг. У зв'язку з визнанням багатьма економістами необхідності створення земельного ринку (із різним ступенем його урегульованості), на наш погляд, необхідно зробити певні уточнення відносно особливостей землі як товару. У переважаючій більшості випадків земля буде запитуватися землевласниками та землекористувачами як фактор виробництва, тобто являти

собою агрокапітал і обертатися на ринку факторів виробництва. Із становленням земельного ринку паралельно буде розвиватись ріелтерська діяльність, в ході якої будуть здійснюватися трансакції із землею. У цьому випадку земля, в певні проміжки часу виступає як товар, що придбається для перепродажу, обертається на ринку товарів і класифікується як торговельний капітал.

Окрім того, із нашої точки зору, слід розрізняти земельний ринок і ринок землекористування. На першому, товаром є матеріальний актив (земля), на другому – нематеріальний актив (право користування землею). Землекористувач, придбавши можливість використовувати землю як засіб виробництва для ведення бізнесу, не стає її власником (не володіє агрокапіталом), він володіє лише правом користування землею, тобто нематеріальним активом. Тобто, надання права користування землею, із якого виникають фінансові зобов'язання землекористувача перед землевласником становить сутність підприємницької діяльності останнього, яку автор називає земельно-фінансовим бізнесом [3].

Використання землі як засобу виробництва, а не як товару не порушує питання про зміну суб'єкта власності – землевласника, якщо ж споживач придбає землю у землевласника у свою власність, то він тим самим придбає капітальну вартість, яка не підвладна зносу.

Наведені вище міркування матимуть значення при встановленні ціни в тих випадках коли вона продається як товар, як фактор виробництва чи як нематеріальний актив. В ринкових умовах усе це впливатиме на рівень ціни, узгодженою між продавцем і покупцем.

Агрокапітал, очевидно, слід розглядати як складову частину земельного капіталу. Як чинник сільськогосподарського виробництва агрокапітал постає у вигляді ґрунтових резервів – запасів гумусу орних земель. Саме кількість гумусу визначає природну родючість землі.

Той факт, що матеріально-речовий, просторовий аспект землі є величиною незмінною, а зростання землі як капіталу обмежене станом науки й вкладенням праці, визначає багато колізій, до найважливіших із яких відносяться протиріччя їх впливу на цінність землі.

Як засіб виробництва, земля корінним чином відрізняється від інших засобів, як мінімум, ще у двох відношеннях. По-перше, якщо у промисловості при швидкому розвитку виробничих сил усі старі машини можуть бути замінені, тобто вони просто викидаються, то земля навпаки постійно поліпшується при правильному господарюванні. По-друге, земля має унікальну у своєму роді перевагу, яка виражається у тому, що додаткові витрати праці у розвиток продуктивних можливостей землі можуть давати продукт без будь-яких утрат того, що було вкладено в землю раніше.

На жаль, із середини 70-х років XX століття спостерігається наближення біологічних систем до межі їх природних можливостей, що засвідчувало: розвиток продуктивних сил суспільства і наявні технології не тільки не забезпечують необхідний рівень продуктивності сільськогосподарської праці, а й негативно впливають на природне середовище. Велика кількість землеробів і економістів України вказують на недосконалість сучасних методів ведення

сільськогосподарського виробництва, приводять факти виснаження й збіднення ґрунтів, піднімають проблеми раціонального використання земельних ресурсів, але, на жаль, ці дослідження не носять цілісного характеру [2].

Приватна власність на землю як правомочність землекористування є закріплена суспільством правомірна можливість на вичерпання гумусу на власний розсуд, а отже, і взагалі правом на руйнування земельних ресурсів. У зв'язку з цим право приватної власності як правомірності природокористування та отримання з цього доходів в усьому світі стає усе більше екологічно обмеженим [2].

Найважливішим природно-економічним джерелом протиріччя використання землі є те, що аграрне виробництво - це біологічно обумовлена сфера діяльності, де ґрунт, як специфічне органічне тіло виконує функції посередника між живою та неживою природою, між працею та відтворювальними біологічними процесами. З цього витікають два наслідки. З одного боку, використання землі має характер природного процесу, підпорядкованого своїм внутрішнім біологічним закономірностям, а, з іншого – оскільки біологічні процеси, що створюють продукт, відбуваються на землі як економічному ресурсі, використання землі здійснює визначальний вплив на відтворення у його економічному розумінні.

Список використаних джерел

1. Пасемко Г.П. Державне регулювання аграрних відносин в умовах соціально-економічних трансформацій [моногр.] / Г.П. Пасемко – Х. : «Міськдрук», 2012. – 260 с.
2. Пасемко Г.П., Шевченко С.В. Соціальна відповідальність за раціональне використання земельних ресурсів // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». – 2013. – №8. – С.50 – 58.
3. Пасемко Г.П., Лозинська Т.М. Соціально-економічні чинники впливу на державну політику в сфері земельних відносин// Вісник ПДАА. - 2015. - № 2.- С. 35-43.

І.В. Чечен, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник: **Л.Г. Бага**, доцент, канд. екон. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Аграрний сектор відіграє важливу роль в економіці України. У контексті теорії багатofункціональності на нього покладається низка ключових завдань,

вирішення яких сприятиме економічному зростанню, соціальному розвитку та підвищенню рівня екологічної безпеки країни. До того ж, це сприятиме адаптації та інтеграції національних стратегій і програм до Цілей сталого розвитку до 2030 р., ухвалених Організацією Об'єднаних Націй, пріоритетними серед яких є подолання бідності, сприяння процвітання та благополуччю різних верств населення, захист навколишнього середовища й боротьба зі зміною клімату. У цьому контексті виключно важливого значення набуває розвиток виробничої системи, що забезпечує виробництво високоякісного продовольства та сировини, сприяє поліпшенню здоров'я та добробуту населення, дотримується вимог екології й охорони навколишнього середовища – органічне сільське господарство.

Не зважаючи на збільшення обсягу внутрішнього ринку споживання органічної продукції, зростання попиту населення на органічні продукти харчування, процес запровадження принципів органічного сільськогосподарського виробництва в практику господарювання в Україні відбувається надзвичайно повільно. Серед основних причин подібного стану є відсутність належних інструментів державної політики, висококваліфікованих спеціалістів, використання в більшості підприємств застарілих технологій виробництва, втрата родючості й деградація сільськогосподарських земель та ін. Ураховуючи значний ресурсний потенціал країни для розвитку аграрного сектора, вагомого значення набуває розроблення механізму, який би сприяв розвитку органічного аграрного виробництва в Україні та підвищенню на основі цього конкурентоспроможності національної економіки.

Аграрний сектор економіки України в значній мірі впливає на формування валового внутрішнього продукту, тим самим забезпечуючи продовольчу безпеку країни та її продовольчу незалежність. Одним із стратегічних завдань держави під час формування продовольчої безпеки є екологізація аграрного виробництва, важливе місце в якій відводиться збільшенню обсягів виробництва органічної продукції.

Ми поділяємо думку вчених, які вважають, що «..виробництво органічної продукції є практичною реалізацією концепції сталого розвитку аграрного виробництва, що передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання та соціального розвитку як взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливого складника продовольчої безпеки».

Аналізуючи міжнародний досвід підприємств, які застосовували технологічні аспекти ведення органічного виробництва, О. Б. Вінюкова, Г. А. Чугрій відзначають, що таке господарювання має низку певних переваг, а саме сприяє відновленню природної родючості ґрунтів, підвищенню якості сільськогосподарських угідь, зменшенню шкідливих викидів, скороченню застосування штучних засобів хімізації та витрат невідновлюваних енергетичних ресурсів, чим забезпечує позитивний вплив на навколишнє природне середовище та екологічну ситуацію в країні, забезпечення споживчого ринку здоровою та якісною продукцією, зміцнення експортного потенціалу держави, гарантування продовольчої безпеки в країні.

Ураховуючи світові тенденції та орієнтири Спільної аграрної політики ЄС, очевидно, що виробництво органічної продукції створить передумови для економічного зростання в нашій країні, інтеграції в міжнародну спільноту, нарощення експортного потенціалу, залучення сучасних інноваційних технологій, спрямованих на збереження навколишнього середовища.

За даними Organic World, станом на 2016 р. у світі із 230 країн органічним виробництвом займалися 178 країн, тобто 77 % від загальної їх кількості. Лідером у цьому напрямі діяльності є країни Європи – із 49 країн 48 охоплено органічним виробництвом. Меншою, але також вагомою, є кількість країн Азії. У цьому регіоні органічне виробництво зосереджено в 41 країні або 83,7 %.

Загальна площа сільськогосподарських угідь, яка вважається органічною, у світі у 2016 р. становила 57,8 млн га, це лише 1,2 % від усієї площі. Найбільша частка належить таким країнам, як: Італія (1,8 млн га), Уругвай (1,66 млн га), Франція (1,5 млн га), Індія (1,49 млн га), Німеччина (1,3 млн. га). У цьому рейтинзі Україна займає двадцяту сходинку з площею органічних угідь 411,2 тис.га.

Зростання зацікавленості до розвитку органічного виробництва науковці пов'язують, перш за все, із соціальними та екологічними чинниками, зокрема підвищенням рівня культури споживання, орієнтованої на принципи здорового харчування, та культури збереження навколишнього середовища. Та, не зважаючи на це, питома вага під органічними сільськогосподарськими угіддями у 2016 р. становила лише 1,2 % від їх загальної кількості.

Україна має усі необхідні умови для виробництва органічної продукції та дальшого його розвитку, здатного задовольняти не тільки внутрішній попит, але й зайняти свою нішу на світовому ринку. Певні кроки в цьому напрямі вже здійснено. Загальна площа сільськогосподарських угідь в Україні, зайнята під вирощування органічної продукції, у 2017 р. становила 420 тис. га, що у 2,5 рази перевищує відповідний показник 2002 р.

Питома вага органічних площ серед загальної площі сільськогосподарських угідь України становить лише близько 1 %. Разом із тим, варто відмітити, що за сертифікованою площею органічної ріллі Україна займає лідируючі позиції в Східній Європі. На цих площах здебільшого займаються вирощуванням зернових і зернобобових культур, соняшника. Також станом на 2017 р. в Україні сертифіковано 570 тис. га дикоросів.

За офіційними даними IFOAM, в Україні кількість господарств, які займаються органічним аграрним виробництвом із року в рік збільшується. Так, якщо у 2002 р. таких підприємств було зареєстровано 31, то у 2017 р. нараховувалося 375 органічних господарств. Як наслідок, на вітчизняному ринку спостерігається збільшення обсягу виробництва органічної продукції, підвищення зацікавленості з боку переробної галузі.

З метою забезпечення концепції сталого розвитку аграрного виробництва в Україні вже на теперішньому етапі, формуючи ефективну економіку, обираючи стратегію розвитку підприємства, варто зосереджуватися не тільки на отриманні високих фінансових результатів, але й дбати про збереження навколишнього середовища та соціальний розвиток суспільства. Певні кроки в цьому напрямі

зроблено. Зокрема, спостерігається зростання зацікавленості суб'єктів агробізнесу до виробництва органічної продукції.

Зважаючи на європейську орієнтацію України, варто розробити відповідні Програми розвитку органічного аграрного виробництва як на державному, так і на регіональному рівнях, і дієвий механізм їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Вінюкова О. Б., Чугрій Г. А. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 26–1. С. 42–47
2. Уланчук В. С., Жарун О. В., Соколюк С. Ю., Ткачук С. П. Розвиток органічного виробництва в Україні. Молодий вчений. 2017. № 3. С. 867–870.
3. Грановська В. Г. Механізми стимулювання розвитку підприємств органічного сектору: адаптація світового досвіду. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 384–390.
4. Органік в Україні. URL: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

В.Б. Чумак, здобувач ОС «бакалавр»

Науковий керівник **Г.П. Пасемко**, професор, докт. наук з держ. упр.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Неоднозначність глобалізації, необхідність осмислення цього явища з метою використання його переваг і уникнення загроз викликали останнім часом велику кількість публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Аналіз наукового надбання з питань глобалізації дозволяє певним чином узагальнити й класифікувати наукові підходи до розуміння суті цього процесу.

Продовольча проблема в контексті глобалізації, без сумніву, є на сьогодні тим викликом, за яким можна оцінювати масштаби, роль і результати глобалізації, тобто виявити, як глобалізація сприяє розв'язанню продовольчої проблеми. Продовольча безпека на початку ХХІ ст. перестала розглядатися тільки в межах окремих державних утворень. Завдяки низці причин вона набула глобального характеру (світова продовольча безпека) [1].

По-перше, більшість країн формують національні продовольчі ресурси за рахунок як власного виробництва, так і залучення можливостей світового продовольчого ринку. Це пов'язано і з об'єктивними (нерівномірність розподілу природних ресурсів, кліматичні умови, погодні катаклізми), і з суб'єктивними (цікавість споживачів стосовно товарів іноземного походження, реклама та інші

маркетингові заходи, уніфікація стандартів і технологій) причинами.

По-друге, діяльність продовольчих транснаціональних компаній (ТНК) певною мірою забезпечує країнам, що розвиваються, технічну допомогу у сфері виробництва продуктів харчування. Крім того, суб'єктами продовольчих ринків багатьох країн сьогодні є економічні агенти вітчизняного і зарубіжного походження [2].

По-третє, набула розповсюдження продовольча допомога країнам, що потерпають від голоду, з боку високорозвинутих держав і міжнародних організацій. Ми не розглядаємо причини поширення продовольчої допомоги, серед яких є і необхідність позбавитися продовольчих надлишків із більшою вигодою, ніж це було б можливо в національних межах (тільки за рахунок державного бюджету), а лише констатуємо той факт, що вона існує, отже, впливає на розв'язання глобальної продовольчої проблеми.

Стратегію конфліктів, породжених глобалізацією, повною мірою відбивається на умовах функціонування світового продовольчого ринку, проте не заперечує наявності зачатків глобального управління [3].

Науково-технічний прогрес наприкінці XIX – на початку XX ст. створив передумови для нарощування виробництва продуктів харчування у промислово розвинутих країнах, передусім країнах Європи та Північної Америки. Якщо з середини 1930-х рр. і в перше повоєнне десятиріччя уряди переважної більшості країн були занепокоєні станом розв'язання проблеми достатнього продовольчого забезпечення населення, то з середини 1950-х рр. у США і на початку 1970-х рр. в європейських країнах зусилля урядів спрямовуються на обмеження перевиробництва продуктів харчування. У Франції, наприклад, показники врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин з середини 50-х до кінця 90-х рр. XX ст. подвоїлися, а то й потроїлися й надалі зростають.

Необхідність розроблення спільної аграрної політики Європейського Союзу (САП ЄС) у 1957-1958 рр. також була продиктована бажанням зменшити залежність європейських країн від імпорту продовольства та забезпечити належний життєвий рівень сільському населенню. Ще на початку 1960-х рр. забезпечення країн ЄС окремими сільськогосподарськими продуктами було дуже низьким, а вже в 1972 р. прийнято перші директиви щодо обмеження виробництва зернових і молока.

Сільське господарство США – країни з найбільш ліберальною ринковою економікою також досить жорстко регулюється державою, навіть зараз, в умовах безпрецедентного зростання залежності країн і відкритості економіки. Більшість заходів аграрної політики США ґрунтується на механізмі підтримки високих цін на продовольство з метою захисту фермерів та обмеження надмірного споживання. Цей монопольний ефект, що діє в інтересах фермерів, може бути досягнутий у конкурентному середовищі лише завдяки державному управлінню[**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Важливими наслідками НТП у сільському господарстві, особливо «зеленої» революції 1960-х – 1970-х рр. і «генної» революції 1990-х рр., стали поглиблення спеціалізації сільськогосподарських господарств і регіонів, а також

формування процесів міжнародного поділу праці та виробничої інтеграції у продовольчих і суміжних з ними галузях. Подальше формування моделі світового продовольчого ринку здійснюється на основі принципу глобальної технологічної уніфікації та раціоналізації. Відповідні перетворення концептуального характеру відбуваються і в механізмах управління продовольчим ринком. Скажімо, вступ країн Східної Європи в 2004 – 2006 рр. до ЄС передбачав підготовку сільського господарства до правил конкуренції на європейському ринку та виконання передбачених європейськими законами ветеринарних, санітарних і фітосанітарних вимог [1].

Характерною рисою державного регулювання продовольчого сектора багатьох країн у сучасних умовах є ускладнення механізмів впливу на об'єкти регулювання, багатоаспектність їхніх дій, зокрема врахування екологічної та соціальної складових.

Найбільш цікавим, з точки зору його практичного застосування в Україні, є досвід трансформації механізмів державного регулювання продовольчого ринку в країнах ЄС (у т.ч. східноєвропейських), США, Канаді та Китаї. Особливо помітними трансформаційні процеси в аграрній політиці цих країн стали з моменту підписання Уругвайської угоди по сільському господарству (1993 р.) ГАТТ/СОТ.

Спільним в аграрній політиці зазначених країн є застосування програм підтримки сільських регіонів у цілому (сільських територій, умов проживання, збереження ландшафтів, розвитку несільськогосподарського виробництва) помірна лібералізація продовольчого ринку на основі переорієнтації виробничих субсидій на підтримку сільського середовища; інтенсивне використання екологічних програм (заліснення сільськогосподарських угідь, розвиток органічного землеробства, підтримка землеробства в складних природних умовах); інвестування в людський капітал (заохочення до перенавчання, освоєння нових технологій, участі в наукових дослідженнях); зниження дотацій на підтримку фермерських цін, унаслідок чого рівень цін на сільськогосподарську продукцію в країнах – членах СОТ поступово зближується.

Формування САП ЄС, що за суттю означало створення єдиного європейського аграрного ринку, відбувалося досить складно, оскільки кожна країна повоєнного Європейського економічного союзу (ЄЕС), маючи власні інтереси в агропромисловій сфері, здійснювала окрему політику, хоча формально підвалини САП були закладені в 1957 р. підписанням Римської угоди, основні документи щодо створення єдиного аграрного ринку були прийняті лише в 1962 р. [0]. Таким чином, з цього моменту сільське господарство шести країн ЄЕС (Бельгії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Франції) припиняє бути об'єктом виключно національного управління. Проведення САП, яка ґрунтується на трьох основоположних принципах: єдність ринку; спільне фінансування; преференції європейському співтовариству, здійснює Рада Міністрів ЄЕС.

Список використаних джерел

1. Лозинська Т. М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації: [монографія] / Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2007. – 272 с.
2. Пасемко Г.П., Лозинська Т.М., Дорофєєв О.В. Застосування принципу гармонійності в стратегічному управлінні суб'єктами економічної діяльності і стійкість аграрного ринку // Актуальні проблеми економіки. - №11 (185).- 2016.- С. 168-177.
3. Пасемко Г.П., Бага Л.Г., Шевченко С.В. Формування аграрного ринку України в умовах глобалізації // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». – 2015. – №4. – С. 277–284.
4. Серова Е. В. Мировая аграрная политика / Е. В. Серова, О. В. Шик. – М. : Изд. дом ГУ ВШЕ, 2007. – 407 с.

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції молодих
учених, студентів, аспірантів**

11 червня 2020 р.

Видається за редакцією авторів
Відповідальні за випуск: Р.М. Остапенко, О.В. Ковальова,
Л.Г. Бага, О.Ю. Скоромна
Комп'ютерна верстка Р.М. Остапенко

Підп. до друку . Формат 60x84/16. Гарнітура Таймс.

Обсяг: ___ ум.-друк. арк., ___ обл.-вид. арк. Друк. офсетний.
Тираж 50. Замовлення 50.

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного
аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
62483, Харківська обл., п/в «Докучаєвське-2»,
навчальне містечко ХНАУ, тел. 99-72-70
E-mail: office@khnu.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ, тел. 99-77-80
навчальне містечко, тел. 99-77-80